

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Prawa

Mariusz Jurczewski

**Prawno-kryminalistyczna problematyka
przestępczości stadionowej**

Rozprawa doktorska

napisana pod kierunkiem naukowym

prof. zw. dr hab. Jerzego Kasprzaka

Białystok 2013

Mojej żonie oraz dzieciom

Spis treści

<u>Wstęp</u>	4
§ 1. Wprowadzenie.....	4
§ 2. Metody badawcze.....	7
<u>Rozdział I.</u> Geneza i pojęcie przestępczości stadionowej.....	10
§ 1. Dzieje przestępczości stadionowej.....	10
§ 2. Współczesna przestępczość stadionowa.....	14
§ 3. Próba zdefiniowania zjawiska.....	24
<u>Rozdział II.</u> Problematyka prawna przestępczości stadionowej.....	34
§ 2.1. Przepisy penalizujące	34
§ 2.1.1 Kodeks karny oraz kodeks wykroczeń.	34
§ 2.1.2 Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych.	62
§ 2.2. Przepisy dyscyplinarne Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A.....	95
<u>Rozdział III.</u> Sposoby popełniania przestępstw stadionowych.....	103
§ 3.1. Niewykonanie polecenia służb porządkowych, Policji oraz Żandarmerii Wojskowej.....	104
§ 3.2. Przebywanie w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności.....	106
§ 3.2.1. Przebywanie podczas meczu na innym sektorze niż wskazany na bilecie.....	108
§ 3.3. Wnoszenie lub posiadanie napojów alkoholowych na meczach.....	110
§ 3.4. Użycie odzieży lub przedmiotu uniemożliwiającego lub znacznie utrudniającego identyfikację	112
§ 3.5. Wniesienie środków pirotechnicznych lub materiałów wybuchowych na mec.....	119

§ 3.6. Wdarcie się na teren rozgrywania zawodów sportowych lub na teren imprezy masowej.....	121
§ 3.7. Rzucenie przedmiotem w kierunku boiska	124
§ 3.8. Naruszenie nietykalności członka służby porządkowej lub funkcjonariusza publicznego.....	126
§ 3.9. Prowokowanie kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu	132
§ 3.10. Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw oraz publiczne nawoływanie do nieposłuszeństwa wobec organów państwowych	139
§ 3.11. Niszczenie mienia	141
§ 3.12. Znieważanie osób lub funkcjonariusza publicznego.	145
§ 3.13. Publiczne propagowanie faszyzmu oraz znieważenie człowieka ze względu na jego pochodzenie oraz rasę.....	147
§ 3.14. Bójka i pobicie	151
<u>Rozdział IV.</u> Sprawcy przestępstw stadionowych oraz motywy ich działania.....	154
<u>Rozdział V.</u> Przystępczość stadionowa w świetle badań empirycznych.....	173
<u>Rozdział VI.</u> Działania prewencyjne organów państwowych, instytucji sportowych oraz klubów piłkarskich. Wybrane zagadnienia	193
§ 6.1.1. Postępowanie przyśpieszone	193
§ 6.1.2. Rozprawa „odmiejskowiona”	209
§ 6.1.3. Sądowy zakaz stadionowy	220
§ 6.1.4. Instytucja spottersa	246
§ 6.1.5. Działalność Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A.	250
§ 6.1.6. Problematyka prawna zakazu klubowego.....	255
§ 6.1.7. Odmowa sprzedaży biletu	258

<u>Rozdział VII.</u> Wybrane metody identyfikacji sprawców przestępstw stadionowych.	
.....	261
§ 7.1. Monitoring stadionowy.....	261
§ 7.2. Bazy danych podmiotów zarządzających ligą lub związków sportowych.....	277
§ 7.3. Baza Komendanta Głównego Policji.....	287
Wnioski	294
Bibliografia	299

Wstęp

§ 1. Wprowadzenie.

Zagadnienia dotyczące piłkarskiej przestępczości stadionowej w Polsce to tematyka ostatnimi laty bardzo popularna i szeroko opisywana.¹ Nie bez znaczenia na ten obszar zainteresowań doktryny wpływała organizacja przez Polskę i Ukrainę Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 r. Duży wpływ na wzrost zainteresowania tą tematyką miały media, które dość obszernie opisywały przez ostatnie kilka lat sytuacje z polskich stadionów piłkarskich.² Dodatkowo ogromny wpływ na popularność tej tematyki odegrała bierność w poczynaniach Państwa Polskiego, które przez wiele lat niejako zostawiało na uboczu problem przestępczości stadionowej.

Przestępczość stadionowa przez ponad dwadzieścia lat od transformacji była jedną z najszybciej rozwijających i ewoluujących. Kryminologiczna analiza zagadnienie struktury i dynamiki piłkarskiej przestępczości stadionowej nie doprowadziła jeszcze do tej pory do rozpoznania jej rzeczywistych rozmiarów.³ W doktrynie słusznie zauważono, iż jest to materia z pogranicza kryminologii, prawa karnego, socjologii i psychologii.⁴ W związku z tym stała się obszarem zainteresowania wielu przedstawicieli różnych nauk – głównie prawnych oraz społecznych.

Badacze materii prawnej przez ten okres mieli możliwość przyjrzenia się kierunkowi ewolucji tegoż zjawiska, które zmieniało się przede wszystkim przez zmiany ustawowe. Warto w tym miejscu przypomnieć, że od 1990 r. w Polsce dokonywano zmian w zakresie bezpieczeństwa na imprezach masowych blisko 15 razy.

Rozmiar i ilość problemów związanych z efektywnym przeprowadzeniem badań ukierunkowanych na uzyskanie kryminologicznego oraz kryminalistycznego

¹ Na ten temat pisali min.: P. Chlebowicz, Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne, A. Szczekała, Chuligański charakter czynu, D. Morgała, Definicja i zakres pojęcia „chuligaństwo stadionowe”, J. Dudała, Fani – chuligani. Rzecz o polskich kibolach. i wielu innych.

² Bardzo dużo na ten temat można było przeczytać głównie w „Gazecie Wyborczej” oraz „Rzeczpospolitej”.

³ J. W. Wójcik, „Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku”, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki Zarządzania i Administracji w Warszawie 2011, nr 3(16), s. 1

⁴ P. Chlebowicz, Chuligaństwo Stadionowe, Warszawa 2009, s. 61

obrazu przestępczości stadionowej można sobie uświadomić choćby poprzez dostrzeżenie faktu, iż nawet zaawansowana pod względem empirycznym i analiz teoretycznych kryminologia i kryminalistyka brytyjska nie zdołała wypracować zadowalającej definicji *football hooliganism*.⁵

Głównym motywem determinującym do zmierzenia się z tą problematyką było szeroko pojęte zainteresowanie piłką nożną, jej organizacyjnymi problemami. Duży wpływ na wybór tematyki miało codzienne miejsce pracy autora rozprawy – klub sportowy. Nie bez znaczenia było też częste uczestnictwo w meczach (również wyjazdowych) w charakterze kibica. Chęć zbadania tego środowiska, subkultury od zawsze było w sferze zainteresowania.

Niniejsza rozprawa jest wypadkową dziesięcioletnich obserwacji środowiska kibiców oraz pseudokibiców piłkarskich. Zanim jednak scharakteryzowano współczesne formy przestępczości stadionowej, w pierwszej kolejności skupiono się na przybliżeniu historii rozwoju tegoż zjawiska. Następnie zostanie podjęta próba zbudowania definicji przestępczości stadionowej.

Kolejnym krokiem w rozprawie będzie próba scharakteryzowania tematyki od strony prawnokarnej. Oparto się głównie na przepisach prawa powszechnie obowiązującego. Dodatkowo przybliżone zostaną przepisy Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A.

W dalszej części pracy tj. rozdziale poświęconym sposobom popełniania przestępstw stadionowych, postarano się znaleźć odpowiedź na następujące pytania:

- 1) W jaki sposób dokonywane są przestępstwa stadionowe?
- 2) Jakie przedmioty wykorzystywane są do ich dokonania?
- 3) Jaki jest kierunek rozwoju tego zjawiska?:
- 4) Kim są sprawcy przestępczości stadionowej?
- 5) Jakie grupy funkcjonują w środowiskach kibiców?
- 6) Jakie są motywy ich działania?

Rozdział piąty poświęcony jest badaniom zjawiska piłkarskiej przestępczości stadionowej. W ramach przeprowadzonych badań skupiono się na czasach współczesnych, w szczególności na latach 2008-2012 (okres nie jest przypadkowy

⁵ P. Chlebowicz, *Chuligaństwo stadionowe. Studium Kryminologiczne*, Warszawa 2009 s. 62

gdyż dotyczy ostatniego okresu obowiązywania poprzedniej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, wejścia w życie nowych przepisów oraz pierwszych lat ich obowiązywania). Jeśli chodzi o zakres terytorialny to objętym badaniem zostanie terytorium Polski, a w szczególności województwa Podlaskiego uznawanego powszechnie za jedno z najniebezpieczniejszych pod względem przestępczości stadionowej w kraju.

Szczegółowy opis metod badawczych, jakimi się posłużono na poczet napisania niniejszej pracy znajduje się w §2 wstępu.

W dalszej części rozprawy poddana zostanie charakterystyce działalność organów państwowych oraz instytucji sportowych, takich jak kluby piłkarskie oraz związki sportowe. Omówione zostaną zagadnienia dotyczące tzw. sądów „24-godzinnych”, rozprawy „odmiejscowionej”, instytucji zakazu stadionowego. Przeprowadzona zostanie próba przybliżenia nowej instytucji policjanta-kibica tzw. „spottersa”. Dodatkowo opisana zostanie problematyka zakazu klubowego oraz kwestia odmowy sprzedaży biletu.

W jednym z ostatnich fragmentów pracy zostaną scharakteryzowane od strony kryminalistycznej wybrane metody identyfikacji sprawców przestępstw stadionowych. Główna uwaga zostanie poświęcona: monitoringowi stadionowemu – jego technicznemu aspektom. Dodatkowo zostaną przybliżone możliwości identyfikacyjne, jakie dają bazy danych podmiotów zarządzających ligą lub związkiem sportowym. Szczegółowej charakterystyce zostanie poddana procedura rejestracyjna (wyrabianie kart kibica) W dalszej części rozdziału poświęconego identyfikacji zostanie opisana tematyka zbiorów danych prowadzonych przez Komendę Główną Policji. W ostatniej części rozdziału zostaną przedstawione rozwiązania umożliwiające identyfikację osób, bazujące na biometrii.

Podsumowując powyższe, celem nadrzędnym rozprawy jest przedstawienie oraz zbadanie zachowań, które po wejściu w życie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych w sierpniu 2009 r. stały się czynami zabronionymi, a których poprzednia ustawa nie penalizowała. Dodatkowo w pracy zostanie podjęta próba ustalenia rzeczywistej skali opisywanego zjawiska. Czy rzeczywiście jest ono tak powszechne i niebezpieczne jak donoszą media? Kolejnym celem będzie próba ustalenia źródła i miejsca występowania piłkarskiej przestępczości stadionowej. Ponad to zaproponowane zostaną sposoby przeciwdziałania przestępczości stadionowej

§ 2. Metody badawcze.

Przyjmuje się, że wybór metod powinien być podporządkowany problematyce badania.⁶ Do najważniejszych badań kryminalistycznych należy technika badania dokumentów urzędowych, w szczególności zawartych w aktach prowadzonych postępowań karnych.⁷

Ze względu na tematykę pracy, przedmiotem zainteresowania były akta sądowe i materiały policyjne 32 sprawy dotyczących przestępczości stadionowej, mającej swoje miejsce w latach 2009-2012 na terenie województwa Podlaskiego. Województwo to jak wynika ze statystyk Komendy Głównej Policji jest obok Śląskiego oraz Łódzkiego jednym z najbardziej zagrożonych tym rodzajem przestępczości. Ma to niewątpliwie związek z funkcjonowaniem dużego klubu sportowego, jakim jest Jagiellonia-Białystok S.S.A.

Kolejnym źródłem wykorzystanym w procesie badawczym były zasoby Polskiego Związku Piłki Nożnej, Ekstraklasy S.A. oraz klubów piłkarskich Ekstraklasy. Następnym źródłem badań opisywanej materii były notatki, sprawozdania, raporty delegatów na mecze Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Wydziału ds. Bezpieczeństwa na meczach piłki nożnej w liczbie 80. Cenny źródłem były też materiały dostarczone przez Dyrektora ds. Logistyki Ekstraklasy S.A.

W celu zbadania materii możliwie szczegółowo, posłużono się wywiadami swobodnymi przeprowadzonymi z kierownikami ds. bezpieczeństwa klubów piłkarskich Ekstraklasy S.A. (Lech Poznań, Jagiellonia Białystok, Korona Kielce, Polonia Warszawa, Lechia Gdańsk, Śląsk Wrocław, Cracovia Kraków, GKS Bełchatów, Ruch Chorzów, Legia Warszawa, Wisła Kraków). Wywiady w liczbie jedenastu, dostarczyły materiały ukazujące praktyczne problemy bezpieczeństwa na meczach piłkarskich oczami wieloletnich praktyków, nie zaś teoretyków.

Wywiady swobodne przeprowadzono również z funkcjonariuszami Policji zajmującymi się problematyką pseudokibiców. Wywiady swobodne w liczbie 10 zostały przeprowadzone głównie z przedstawicielami Komendy Wojewódzkiej i Miejskiej Policji w Białymstoku (Komendanci, Naczelnicy Sztabów, funkcjonariusze pracujący w komórce do zwalczania przestępczości pseudokibiców) Przeprowadzono

⁶ S. Nowak, Metodologia badań społecznych, Warszawa 1985, s. 47

⁷ L. Tyszkiewicz, Kryminologia. Zarys systemu. Katowice 1983, s. 66

5 wywiadów swobodnych z ogólnopolskim koordynatorem programu policyjnego – „spottersa”.

Przeprowadzono 42 wywiady swobodne z przedstawicielami grup kibicowskich z Białegostoku, Warszawy, Poznania, Gdańska, Krakowa. Miasta te od lat zmagają się z problematyką przestępczości stadionowej. Niekiedy informacje uzyskane tą metodą badawczą powodowały zwrot w badaniach, ukazywały problematykę w innym świetle niż powszechnie znane.

Kolejnym istotną metodą badawczą była obserwacja – uczestnicząca i nieuczestnicząca. Pierwsza polega na obserwacji połączonej z pełniejszym włączeniem się badacza w środowisko, w którym znajdują się obiekty badań.⁸ W ramach tego typu badań uczestniczono w blisko 120 meczach, w tym w pięciu meczach wyjazdowych klubu Jagiellonia Białystok oraz czterech Reprezentacji Polski. Z bliska obserwowano zachowanie różnych grup kibiców w środkach transportu, przed oraz na stadionie. W jednym przypadku w 2008 r. na własnej osobie doświadczone interwencji funkcjonariuszy policji przed stadionem w Krakowie.

W ramach obserwacji nieuczestniczącej, polegającej na obserwacji obiektu bez włączania się w jego środowisko, obserwowano ponad 150 spotkań, jako osoba współodpowiedzialna za organizację meczów Jagiellonii Białystok w Ekstraklasie w latach 2008-2012. W blisko 20 meczach bezpośrednio obserwowano pracę funkcjonariuszy Policji, pracowników klubu w centrum dowodzenia monitoringiem oraz bezpieczeństwem na stadionach w Białymstoku, Warszawie, Wrocławiu, Krakowie, Bełchatowie, Gdańsku. Uczestniczono również w 15 odprawach bezpieczeństwa przed meczami piłkarskimi rozgrywanym przez Jagiellonię Białystok na wyjeździe.

W rozprawie, jako metodą badawczą posłużono się również statystyką. Statystyka to nauka, której przedmiotem zainteresowania są metody pozyskiwania i prezentacji, a przede wszystkim metody analizy danych opisujących zjawiska masowe. Zajmuje się również obserwacją otaczającego nas świata lub też posługuje się eksperymentem dla potwierdzenia swoich teorii. Takie badanie przebiega zazwyczaj według schematu: zebranie dużej ilości danych, ich analiza i interpretacja, czy syntetyzacja. Do tego dodać należy również umiejętność racjonalnego wnioskowania. Badaczowi potrzebny jest wtedy zestaw narzędzi - sprawdzonych

⁸ L. Tyszkiewicz, op, cit. s. 66.

metod, które umożliwią mu operowanie na dużych zbiorach danych. Tworzeniem i rozwijaniem takich użytecznych narzędzi zajmuje się właśnie statystyka.⁹

Opierając się na danych ze statystyki policyjnej, czyli na dość sugestywnym materiale, należy mieć świadomość, że jest to tylko pewna część zdarzeń przestępnych, które dotarły do wiadomości organów ścigania. Pozostałe stanowią ciemną liczbę przestępstw. Im większa ciemna liczba przestępstw tym mniej wiarygodne dane o stanie przestępczości.¹⁰

W ramach pracy nad rozprawą uzyskano statystyki z Ekstraklasy S.A. zbudowane na podstawie raportów delegatów PZPN na meczach Ekstraklasy. Informacje te, stanowią znakomite źródło badań, ukazujących tendencję spadkową przestępczości stadionowej.

Przechodząc do analizy akt spraw sądowych oraz materiałów policyjnych (32 sprawy, 101 osób objętych badaniami) postarano się odpowiedzieć na pytania, które

- Kim są sprawcy przestępczości stadionowej?
- Jakiej płci są sprawcy przestępstw stadionowych?
- W jakim wieku są potencjalni sprawcy?
- Jaki posiadają poziom wykształcenia?
- Czy w przeszłości byli karani?
- W jakim miejscu popełniono czyn zabroniony?
- Czy sprawcy byli pod wpływem alkoholu lub też środków odurzających?
- Jakie czyny najczęściej popełniają sprawcy?
- W jakim kierunku zmierza rozwój przestępczości stadionowej w Polsce?

⁹ J. W. Wójcik, „Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku”, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki Zarządzania i Administracji w Warszawie 2011, nr 3(16), s. 1

¹⁰J. W. Wójcik. tamże, s. 2

Rozdział I

Geneza i pojęcie przestępczości stadionowej.

§ 1. Dzieje przestępczości stadionowej.

Powszechnie sądzi się, iż stadionowe chuligaństwo ma nieco ponad 100 lat.¹¹ Jednakże, zachowane dokumenty wskazują, iż przestępczość stadionowa miała już swój byt w odległych czasach antycznych. W związku z tym historię rozwoju przestępczości stadionowej (w tym chuligaństwa stadionowego) należy podzielić wyraźnie na trzy etapy. Pierwszy z nich to okres antyczny, następnie okres szeroko pojętego średniowiecza i oświecenia oraz czasy współczesne.

W czasach antycznych najsłynniejszymi widowiskami były zapoczątkowane około IX wieku p.n.e. igrzyska greckie. Począwszy od tego okresu można mówić o widowni czy też publiczności sportowej, a tym samym o zachowaniach dających źródło przestępczości stadionowej.¹² Interesującym jest również fakt, iż jedną z głównych atrakcji muzeum archeologicznego Neapolu jest malowidło, na którym przedstawiono zamieszki między kibicami, do których doszło w amfiteatrze w Pompejach w 59 roku n. e.¹³

Dodatkowo wspomnieć trzeba, iż przejawy agresywnych zachowań widzów obserwowano również w czasach Imperium Bizantyjskiego, gdzie obserwować można było duży wpływ widowni hipodromu na życie polityczne i społeczne Bizancjum.¹⁴ Szczególnie jaskrawym przykładem zamieszek z udziałem ówczesnych „kibiców” były rozruchy w 532 r., które zagroziły pozycji politycznej cesarza Justyniana. W trakcie zamieszek kibice domagali się łaski dla skazanych, co w efekcie doprowadziło do późniejszego zdobycia budynku prefektury oraz uwolnienia przetrzymywanych tam więźniów.¹⁵ W czasach bizantyjskich, władze do zapewnienia spokoju

¹¹ Slavoy, „Historia chuligaństwa”, ZIN „Ultras Hools” na internetowej stronie serwisu kibiców Tomasovii Tomasovia.Tomaszow.Info

¹² M. Zalewska, Subkultura „szalikowców” w Polsce, *Przestępczość Stadionowa*, Szczytno 2010, s. 303

¹³ P. Piotrowski, *Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych*, Toruń 1999, s. 15.

¹⁴ A. Guttman, *Sports Spectators from Antiquity to the Renaissance*, *Journal of Sport History*, Vol. 8, No 2 (Summer, 1981) s. 12

¹⁵ A. Krawczuk, *Poczet Cesarzy Bizantyjskich*, Warszawa 1992, s.136

wykorzystywały nawet regularne oddziały wojska. Pozostawione współczesnym źródła historyczne donoszą, że specjalne środki techniczne mające na celu utrzymanie ładu i porządku na ówczesnych obiektach sportowych stosowano podczas dionizjów już ok. 530 roku p.n.e. Okazuje się także, że zakaz spożywania alkoholu na obiektach sportowych nie jest pomysłem współczesnym. Tego typu zakaz wprowadzono już około 450 roku p. n. e podczas zawodów organizowanych w Delfach.¹⁶

Czasom antycznym jak widać powyżej nie były obce zachowania o charakterze chuligańskim. Przeważająca większość autorów stoi zgodnie na stanowisku, iż przyczyny powstawania zjawisk o charakterze chuligańskim leżących u podłoża przemocy stadionowej należy szukać w konselacji różnych czynników, które doprowadziły do uformowania dyscypliny sportowej zwanej obecnie piłką nożną. Innymi słowy od początku jego powstania futbol był związany z przemocą.¹⁷

Piłka nożna, jako gra ma swoje początki w XIII wieku. Oryginalne ludowe mecze rozgrywane były przeważnie w święta, pomiędzy młodymi z sąsiednich wiosek i miasteczek.¹⁸ Okazywały się one idealnym sposobem do rozwiązywania porachunków, sporów o ziemię.¹⁹ Często przybierały one formy bardzo brutalne, gromadzące kilkusetosobową liczbę uczestników oraz widzów, a rozpowszechnienie się tej postaci gry spowodowało reakcję aparatu administracyjnego.²⁰

Już we wspomnianym XIII wieku na mocy Statutu Armorum wprowadzono zakaz wnoszenia broni w miejsca gdzie odbywają się zawody sportowe.²¹

W 1314 r. Nicholas Farndon (pierwszy burmistrz Londynu) ogłosił proklamację zawierającą zakaz gry o treści: *„I zważywszy na zaistniały niepokój w mieście spowodowany przez wyrosły na polu publicznym tumult wywołany, podsycany footballlem, który – uchwaj Boże - może ewentualnie zrodzić wiele zła, rozkazujemy i zabraniamy, w imieniu króla, pod karą więzienia, praktykowania tej gry w obrębie miasta”*.²²

¹⁶ P. Piotrowski, Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych, Toruń 2000, s. 12

¹⁷ P. Chlebowicz, Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne, Warszawa 2009, s. 14

¹⁸ S. Frosdick, P. Marsh, Football Hooliganism, Willan Publishing 2005, s. 24

¹⁹ Tamże, s.24

²⁰ Tamże, s. 24

²¹ A. Guttman, Sports Spectators from Antiquity to the Renaissance, Journal of Sport History, Vol. 8, No 2, s. 18

²² P. Chlebowicz, op. cit., s. 15

Dochodziło nawet do sytuacji gdzie Synod Biskupi wyspy Ely w 1364 roku zakazał duchowieństwu uczestniczenia w rozgrywkach, tłumacząc to wielką brutalnością na oraz wokół boiska.²³ Oznaczało to, że najpopularniejsza gra zespołowa świata już w czasach średniowiecznych przyciągała na „trybuny” albo boisko przedstawiciele duchowieństwa, którzy to jak wiadomo w tamtejszych czasach byli przedstawicielami elit.

Zwolenników piłki zdecydowanie przybywało, co miało odbicie w kolejnych edyktach zakazujących gry, wydanych w 1477 roku przez Edwarda II oraz 1496 przez Henryka VII. Pozostało to bez jakiegokolwiek rezultatu. W 1539 roku, coroczny mecz w Chester został odwołany z powodu towarzyszącej mu przemocy. Piętnaście lat później, w 1555 roku, piłka nożna została zakazana w Liverpoolu, z powodu szerzącego się chaosu po meczach.²⁴

Efekt różnych proklamacji był jednak ograniczony, pomimo wielu aresztowań, mecze były kontynuowane. Próby kontrolowania "sportu" lub jego zakazywania były podejmowane do 1660 roku, zarówno w Anglii, jak i w Szkocji, której mieszkańcy byli równie zafascynowani swoją "walczącą grą". Pod koniec siedemnastego stulecia szkocki futbol został scharakteryzowany w następujący sposób: *"...jest powiązany z atakami na granice, najazdami i ogólnie przemocą. Bardzo często mecz był tylko przykrywką do takich wypadów"*.²⁵

Przez kilkaset lat piłka nożna była nieprzerwanie związana z przemocą oraz brutalnością, do tego stopnia, że 1829 r. pewien Francuz, po obejrzeniu meczu w Derby retorycznie zapytał: *„Jeżeli to jest to, co oni nazywają football, to, co w takim razie jest walką”*.²⁶

W 1843 roku potrzebnych było 200 żołnierzy i 50 policjantów do patrolowania okolic stadionu podczas meczu pomiędzy Preston North End, a Sunderland.²⁷

Do końcówki XIX wieku przestępczość stadionowa nie była incydentalna, przybierała na brutalności, czego dowodem są zajścia w sezonie 1893, gdzie podczas

²³ Slavoy, „Historia chuligaństwa”, ZIN „Ultras Hools” na internetowej stronie serwisu kibiców Tomasovii Tomasovia.Tomaszow.Info

²⁴ Op. cit.

²⁵ Op.cit.

²⁶ S. Frosdick, P. Marsh, Football Hooliganism, Willan Publishing 2005, s. 11

²⁷ Op. cit.

meczu pomiędzy Nottingham Forest i West Bromwich Albion, widzowie wbiegli na boisko i rozpoczęli bijatykę z zawodnikami drużyny Albion. Po trzech latach, w 1896 roku, trzech wracający z meczu młodzi mężczyźni zamordowali policjanta, a drugiego dotkliwie pobili. Pod koniec wieku, w 1899 roku, w Shepshed podczas zawodów pomiędzy Albion i Loughborough Corinthians, zawodnicy gości zostali obrzuceni kamieniami i pobici.²⁸

²⁸ ZIN „Ultras Hools” na internetowej stronie serwisu kibiców Tomasovii Tomasovia.Tomaszow.Info

§ 2. Współczesna przestępczość stadionowa.

Historia rozwoju przestępczości stadionowej nabiera tempa w końcu XIX i początku XX wieku, kiedy to kształtuje się potoczna nazwa tegoż zjawiska, która coraz częściej nazywana jest „chuligaństwem”. Pochodzi ona od nazwiska Edwarda Hooligana – przywódcy gangu pochodzącego z bogatej rodziny irlandzkiej, który to wywoływał „rozróby” na imprezach sportowych.²⁹ Podziały klasowe i związane z tym nierówności były znakomitym gruntem do rozwoju chuligaństwa. Często jedynie na stadionach, tam gdzie obok siebie zasiadali przedstawiciele tej samej klasy społecznej, mogli oni manifestować swoją obecność oraz siłę.

Jednakże nie tylko Wyspy Brytyjskie były w tamtym czasie areną zachowań chuligańskich. W 1908 roku na Węgrzech, po meczu nieznanej miejscowej drużyny z Manchesterem United (Anglia), zawodnicy gości zostali zaatakowani przez węgierskich kibiców. W 1931 r. w Niemczech, wbiegnięcie kibiców na boisko w trakcie meczu Hertha Berlin - Fuerth, zakończyło się licznymi urazami zawodników Fuerth. Dwa lata później, we Francji meczowi Nice - Wolves towarzyszyły zamieszki, które ukrócić dopiero wezwani żandarmi.³⁰

Okres międzywojenny, jak również pierwsza dekada po wojnie wydawały się być okresem wolnym od przemocy.³¹ Wydaje się, zatem, że współczesne formy chuligaństwa zaczynają się pojawiać pod koniec lat 50. XX wieku, przy czym konstytutywną cechą tej postaci dewiacyjnych zachowań polegała na tym, że celem młodych ludzi, którzy stanowili widownię meczu piłkarskiego, było przede wszystkim stosowanie przemocy, nie zaś kibicowanie.³² Stadion stał się miejscem do manifestacji swoich poglądów politycznych, gdzie widownia pozostająca w tłumie anonimową mogła bezkarnie wykrzykiwać swoje poglądy. Dodatkowo pojawiła się wtedy forma nowego, zagorzałego patriotyzmu, charakteryzująca się brutalnością skierowaną przeciwko wszelkim imigrantom. Socjologowie angielscy, za zaistniałą sytuację obwiniali telewizję, która wręcz ją akceptowała.³³

²⁹ ZIN „Ultras Hools” na internetowej stronie serwisu kibiców Tomasovii Tomasovia.Tomaszow.Info

³⁰ tamże.

³¹ P. Chlebowicz, op.cit. s. 16

³² tamże, s. 16

³³ ZIN „Ultras Hools” na internetowej stronie serwisu kibiców Tomasovii Tomasovia.Tomaszow.Info

W połowie lat 60. XX wieku, następują jakościowe przekształcenia *football hooliganism*. W dniach rozgrywek zawiązują się sojusze pomiędzy grupami złożonymi z młodych mężczyzn wywodzących się w większości warstw robotniczych i z przedmieść. Grupy te zajmowały określone miejsca na stadionie, uważając trybuny za swoje własne terytorium, zaczęły wykluczać innych widzów i oczywiście fanów innych drużyn. Rozwój grup określanych *youth ends*, a także ich rola w obronie terytorium i prestiżu przyczyniła się do powstania sieci rywalizujących ze sobą grup skupionych wokół piłki nożnej.³⁴

Grupy chuliganów nadawały sobie własne nazwy, odrębne od nazwy klubu, a dni, w których rozgrywano mecze traktowały, jako okazję do sprawdzenia swoich sił z innymi grupami. Stało się to swoistym hobby młodych ludzi, a celem było zaatakować wrogich kibiców i przepędzić ich jak najdalej od stadionu oraz zdobyć jak największą ilość flag i szali, zanim policja wkroczy do akcji. Chociaż na filmach takie szarże wydawały się groźne, w rzeczywistości odnoszone rany były rzadkie. W każdym kraju chuligani wykreowali swój własny, charakterystyczny dla nich styl i zachowania.³⁵

Duży wpływ na rozwój chuligaństwa miały też subkultury młodzieżowe. Bójki na stadionach zdarzały się już wcześniej, ale w drugiej połowie lat 60. zdawały się tracić wcześniejszy pozór racjonalności. Skinhead, który wówczas zaczął być jednocześnie futbolowym chuliganem, podczas meczu po prostu szukał okazji do agresywnego wyżycia się. „*W środę daliśmy łomot tym z Chelsea, jutro poznają nas ci z Tottenhamu*”.³⁶

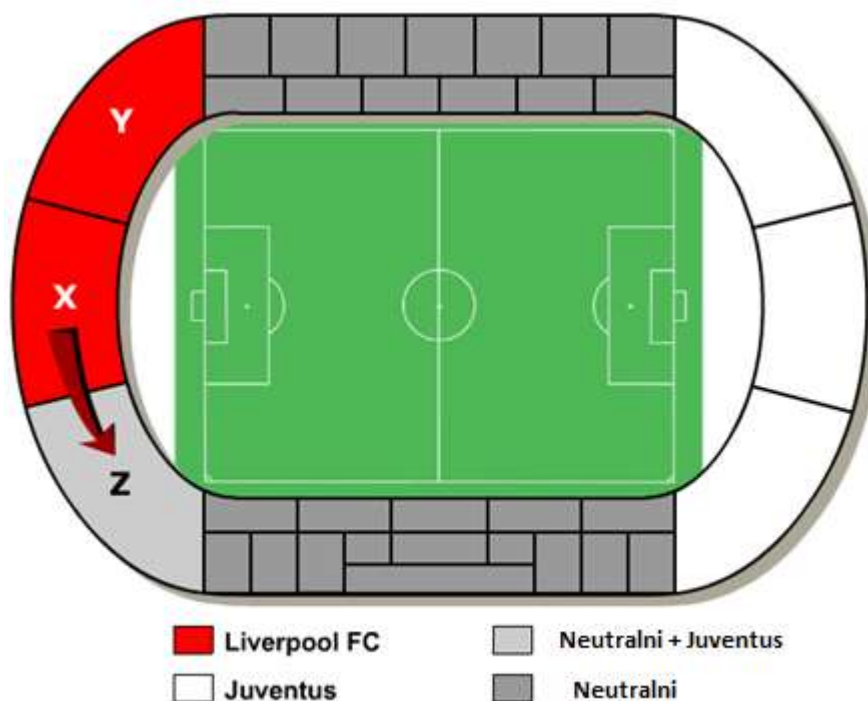
Jedną z najgłośniejszych tragedii, która wydarzyła się w XX wieku miała swoje miejsce na brukselskim stadionie w Heysel (Holandia) podczas meczu o Puchar Europy pomiędzy Juventusem Turyn (Włochy), a Liverpooliem (Anglia) Zajścia zostały wywołane przez angielskich kibiców około godziny 19:00, którzy to zaczęli odpalać race w kierunku sektora zajmowanego przez włoskich fanów. Druga faza zdarzenia polegała na przełamaniu policyjnego kordonu i wtargnięciu angielskich fanów do sektora zajmowanego przez Włochów. Spowodowało to wybuch paniki w

³⁴ University of Leicester, Centre for the Sociology of Sport, Factsheet 1: Football and Football Hooliganism; www.le.ac.uk/sociology

³⁵ Tamże.

³⁶ M. Janicki, M. Pęczak, Polska Siła, Warszawa 1994, s. 14

szeregach włoskich fanów, którzy to rzucili się do ucieczki. Konstrukcja stadionu okazała się za słaba, napór tłumu obalił mur stanowiący ścianę działową.³⁷

Rysunek nr. 1 przedstawiający rozmieszczenie kibiców na sektorach stadionu w Heysel.³⁸

Wydarzenia na stadionie w Heysel wstrząsnęły opinią publiczną na całym świecie, a kilkanaście dni od wydarzeń z Brukseli, prezes Liverpoolu John Smith ogłosił, że klub nie weźmie udziału w rozgrywkach Pucharu UEFA w 1986. Zaledwie kilka godzin po tym oświadczeniu Angielski Związek Piłki Nożnej pod naciskiem premier Margaret Thatcher ogłosił, że angielskie kluby zostają wykluczone na najbliższy rok z europejskich rozgrywek. W dwa dni później UEFA oznajmiła, że kluby z Anglii zostają wykluczone z rozgrywek na czas nieokreślony.³⁹ Śmierć 39 osób było największą tego typu tragedią w czasach współczesnych świata zachodniego.

Kiedy wydawało się, że podjęte przez europejskich przywódców kroki mające na celu unicestwienie chuligaństwa stadionowego przyniosły oczekiwany skutek. W 2000 r. na 2 miesiące przez Mistrzostwami Europy w Belgii i Holandii świat piłkarski

³⁷ H. J. Schneider, *Kryminologie der Gewalt*, Leipzig 1994, s. 172

³⁸ http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Heysel_plan.png&filetimestamp=20070529195754

³⁹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Zamieszki_na_Heysel

został zszokowany kilkoma chuligańskimi awanturami. W Rosji zginęło dwóch kibiców Zenitu St. Petersburg po starciach z fanami Dynama Moskwa. Jeden z nich został zastrzelony z broni sygnałowej, drugi został pobity na śmierć, a dziewięć osób zostało ciężko rannych. Rozruchy były także w Belgii i we Włoszech. 40-letni policjant wpadł w śpiączkę po tym jak kibice Lecce trafili go w głowę popielniczką. Natomiast 200 chuliganów belgijskich starło się z policją po meczu Anderlecht - Gent. Dziewięć osób zostało rannych, a 12 aresztowanych. Mimo tych prognoz rząd belgijski nie obawiał się jakichkolwiek awantur w czasie Mistrzostw Europy. Rzecznik rządu mówił: "Belgia jest przygotowana na turniej, nie ma powodu do obaw. Wszystko mamy pod kontrolą." Historia zweryfikowała to bardzo szybko. Kilka dni później dwóch angielskich kibiców zginęło przed meczem pucharu UEFA Galatasaray - Leeds, a co najmniej 11 kibiców z ranami kłutymi trafiło do szpitali.⁴⁰

Turnieje Mistrzowskie w Belgii i Holandii (2000 r.) Portugalii (2004 r.), Austrii i Szwajcarii (2008 r.) oraz w Polsce (2012 r.) pokazały, iż na samych stadionach jest względnie bezpiecznie. Rządy Państw – organizatorów zrobiły wszystko, co w ich mocy, aby zabezpieczyć miejsca zmagania piłkarzy przed aktami chuligańskimi. Gorzej natomiast z zachowaniem bezpieczeństwa w strefach kibica lub też na drogach dojazdowych do stadionów, gdzie zdarzały się przypadki starć pomiędzy kibicami różnych reprezentacji. Prym w tym wiedli Anglicy oraz Niemcy.

Do Polski zaś początek stadionowych ekscesów dotarł w połowie lat 70. XX wieku. Na ten okres datuje się, bowiem początki zorganizowanego ruchu kibicowskiego w Polsce. Pojawiły się wtedy pierwsze zręby późniejszych klubów kibica. Zaczęły powstawać niewielkie grupki kibiców noszących klubowe barwy i dopingujących swoje drużyny podczas rozgrywanych meczów, zarówno na własnym stadionie, jak i podczas meczów wyjazdowych. Następnie, z biegiem czasu, zawiązywano pomiędzy kibicami poszczególnych klubów pierwsze przyjaźnie (tzw. „zgody”). Każda większa grupa kibiców miała już także swojego głównego oponenta lub oponentów (tzw. „kosy”).⁴¹

W 1975 roku podczas meczu Polska-Holandia w Chorzowie doszło do walk na butelki po wódce. To był tylko drobny incydent w porównaniu z tym, co działo się

⁴⁰ZIN „Ultras Hools” na internetowej stronie serwisu kibiców Tomasovii Tomasovia.Tomaszow.Info

⁴¹P.Piotrowski, Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000, s. 30-35.

pięć lat później w Częstochowie. Finał Pucharu Polski między Legią Warszawa a Lechem Poznań zakończył się tragicznie. Jeszcze przed spotkaniem miasto zamieniło się w plac bitwy. Oficjalne źródła informowały o wielu rannych i jednej ofierze śmiertelnej. Ówczesne władze zataiły prawdziwy bilans walk, który był znacznie gorszy.⁴² Areny zmagania sportowców stały się doskonałym miejscem do manifestacji społecznego niezadowolenia z powodu Rządów PRL. Szczególnie należy tu wspomnieć o kibicach Lechii Gdańsk, którzy to byli niejako źródłem solidarnościowego nurtu wśród polskich kibiców piłkarskich. Lata 90. XX wieku w Polsce to szczególny rozkwit chuligaństwa, szczególnie w wydaniu stricte stadionowym. Tak jak w latach sześćdziesiątych na Wyspach Brytyjskich, tak i w Polsce stadiony stały się nie tylko areną sportowej walki, ale i również tej fizycznej. Sektory stały się terytoriami, kibice drużyny przeciwnej wrogami. Demolowanie stadionów, przerywanie meczów z powodów awantur czy też wbiegania na boisko było czymś normalnym na Polskich stadionach. Bezsilność formujących się w wolnej Polsce organów Policji była aż nadto widoczna. Przystępność stadionowa spowodowała znaczący spadek frekwencji na meczach piłkarskich. Pod koniec lat 80., po sukcesach Polskiej Reprezentacji, stadiony były wypełniane niemalże w 100% na każdym meczu. Po wzroście agresji w latach 90. frekwencja niestety spadła. Nie bez wpływu na to pozostawała fatalna jakość infrastruktury stadionowej, która w przeważającej mierze pamiętała jeszcze lata 60 i 70.

Wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. spowodował otwarcie nowych źródeł dofinansowywania budowy nowoczesnej infrastruktury, również sportowej. Dodatkowo 17 kwietnia 2007 r. wybór przez UEFA, Polski i Ukrainy na gospodarza Mistrzostw Europy w 2012 r., spowodował przeznaczenie ogromnych ilości środków pieniężnych na budowę nowoczesnych stadionów wyposażonych w najnowocześniejsze rozwiązania teleinformatyczne zapewniające bezpieczeństwo publiczności. Dodatkowo uchwalenie nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych z 20 marca 2009 r.⁴³ (z późniejszymi zmianami) spowodowało zahamowanie rozwoju przestępczości stadionowej w Polsce. Nowe przepisy stworzyły konkretny katalog czynów zabronionych oraz znacznie zaostrzały kary za ich dokonanie. Pomimo zaostrzonego rygoru prawnego oraz znakomicie rozwiniętej

⁴² http://golgolissimo.blog.pl/id,6396599,title,Subkultura-kibicowska-i-jejzodmiany_index.html?ticaid=6e812

⁴³ Dz.U.nr 62 poz. 504, 2009 r.

infrastruktury stadionowej w ostatnim czasie dochodziło do głośnych chuligańskich ekscesów. W 2011 r. w Bydgoszczy podczas rozgrywania Finału Pucharu Polski pomiędzy drużynami Legii Warszawa i Lecha Poznań kibice obu drużyn wybiegli na murawę (po ostatnim rzucie karnym wykonywanym przez piłkarza Legii, dającego zwycięstwo stołecznej drużynie). Kibice Legii w liczbie kilkuset wybiegli cieszyć się wraz ze swoimi piłkarzami ze zdobytego trofeum, kibice Lecha Poznań natomiast postanowili zniszczyć stadion oraz doprowadzić do starć z służbami ochrony i Policji. Następnym głośny wybryk, który miał miejsce podczas „Wielkich Derbów Śląska” w połowie kwietnia 2012 r., podczas meczu pomiędzy drużynami Ruchu Chorzów i Górnika Zabrze. Kibice Ruchu Chorzów przedarli się ze swoich sektorów pod sektor kibiców przyjezdnych (Górnika Zabrze), obrzucali go racami oraz doprowadzili do starć z służbami ochrony. Przemoc eskalowała również poza stadionem (przed i po meczu).

Powyższe zajścia miały miejsce w odstępie 12 miesięcy przez turniejem EURO 2012.

8 czerwca 2012 r. w Warszawie na Stadionie Narodowym rozpoczęły się Mistrzostwa Europy w piłce nożnej organizowane przez Polskę i Ukrainę. W Polsce mecze rozgrywane były na stadionach we Wrocławiu, Poznaniu, Warszawie oraz Gdańsku. Na Ukrainie zaś w Doniecku, Kijowie, Lwowie i Charkowie.

Do Polski i Ukrainy na turniej przyjechało setki tysięcy kibiców z całego świata. W przeważającej większości byli to pozytywnie nastawieni kibice, którzy przyjechali obejrzeć mecze swojej reprezentacji oraz zwiedzić kraje gospodarzy. W grupach tych jednak można było zaobserwować osoby, które na meczach nie zawsze zachowywały się w sposób nieodbiegający standardom. Kibice z Chorwacji na każdy mecz swojej drużyny wnosili a następnie odpalali środki pirotechniczne (zdj. nr 1).

Zdj. nr 1: Kibice (ultrasi) chorwaccy podczas odpalania środków pirotechnicznych podczas meczu Chorwacja – Hiszpania w Gdańsku.⁴⁴

Zdj. nr 2: Race na boisku podczas meczu Chorwacji z Włochami w Poznaniu.⁴⁵

⁴⁴ http://ekstraklasa.net/podsumowanie-kibicow-na-euro-2012-chorwacja,artykul.html?material_id=4feb1f47b564da4f71000000&4cefcf8b7233c7771d020000-zdjecie=23

⁴⁵ <http://www.sport.pl/euro2012/51,126888,11937139.html?i=0>

Już pierwszego dnia tj. 8 czerwca 2012 r. we Wrocławiu po meczu Rosji i Czech na stadionie doszło do przykrego incydentu, w którym to chuligani rosyjscy dotkliwie pobili funkcjonariusza służby informacyjnej (stewarda) – zdj. nr 3.

Zdj. nr 3: Zdjęcie z monitoringu przedstawiające efekt ataku grupy rosyjskich chuliganów na funkcjonariusza służby informacyjnej.⁴⁶

Najpoważniejszym incydentem, jaki miał miejsce podczas Euro 2012 r. były zamieszki, jakie odbyły się 12 czerwca 2012 r. na Moście Poniatowskiego w Warszawie przed meczem Polska - Rosja. Doszło tam do starcia pomiędzy polskimi i rosyjskimi chuliganami. Polscy chuligani generalnie podczas turnieju nie byli zbyt aktywni, co było spowodowane wzorową pracą Policji, która w sposób niemalże perfekcyjny uniemożliwiła działanie najniebezpieczniejszych grup. Jednak 12 czerwca 2012 przed meczem, kiedy to kilka tysięcy rosyjskich kibiców maszerowało w kierunku stadionu przez Most Poniatowskiego doszło do eskalacji przemocy. Kilkuset chuliganów z „najmocniejszych polskich ekip klubowych” dokonała potężnego natarcia na Rosjan. Dodatkowym bodźcem do ataku było to, iż Rosjanie w dniu 12 czerwca obchodzili święto narodowe i postanowili zorganizować Marsz Narodowy ulicami Warszawy w kierunku Stadionu Narodowego. W oczach chuliganów organizacja marszu była potężną prowokacją. Wśród idących na mecz grup rosyjskich „normalnych” kibiców było można spotkać chuliganów dużych

⁴⁶ <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/621537.Bojka-we-Wroclawiu-To-normalna-sytuacja>

klubów Dynamo Moskwa, Zenit Sant Petersburg, CSKA Moskwa. Do starć dochodziło również przy Strefie Kibica na Placu Defilad.

Zdj. nr 4: Fotografia przedstawiająca uliczną bijatykę z 12 czerwca 2012 r. na Moście Poniatowskiego w Warszawie.⁴⁷

Całe zajście dobrze opisuje jeden z kibiców, który udzielił wywiadu portalowi *supernowosci24*, relacjonuje on:

„Takiej zadymy jak ta przed, w trakcie i po meczu z Rosją nie widziałem jeszcze nigdy, a byłem na wielu meczach w Polsce – mówi nam Piotr, jeden z rzeszowskich kibiców, który wybrał się do Strefy Kibica. Z jego relacji wynika, że przez cały mecz obok Strefy Kibica toczyła się regularna bitwa z policjantami. – Policja strzelała z gumowych kul non stop, w ich kierunku leciały butelki, race, dosłownie wszystko, co było pod ręką – mówi. Po meczu na trawnikach leżało mnóstwo osób, część pijana, ale część zalana krwią – nieprzytomna po bójkach. Zaczęło się do ataków polskich chuliganów. – Wielu Rosjan było niemiłosiernie pobitych – mówi nam kibic z Rzeszowa. Opowiada, że dziennikarze i fotoreporterzy biegali pośród tłumy w hełmach na głowie, z napisem press. – Dosłownie jak na wojnie w Iraku – dodaje.”⁴⁸

Jak podała stołeczna policja, do śródownego południa 13 czerwca 2012 r. funkcjonariusze zatrzymali 184 chuliganów. Wszystkich w związku z awanturami podczas przemarszu na stadion, jak również na tyłach strefy kibica na Pl. Defilad.

⁴⁷ http://euro.wp.pl/title,Gras-beda-dalsze_zatrzymania,wid,14568683,wiadomosc.html?ticaid=1f59d

⁴⁸ <http://supernowosci24.pl/zadyma-w-warszawie-jak-ii-wojna-swiatowa/>

Wśród zatrzymanych było 157 Polaków, 24 obywateli Rosji, a także obywatel Hiszpanii, Węgier i Algierii. Służby medyczne poinformowały policjantów o rannych 10 osobach. Wśród nich było 7 Polaków, 2 Rosjan i jeden Niemiec. To jednak oficjalne dane, bo mnóstwo rannych chuliganów wszczynających burdy unikało jak ognia pogotowia, żeby nie zostać zatrzymanym przez funkcjonariuszy.

Z perspektywy czasu można stwierdzić, iż nie doszłoby do takiej bijatyki, gdyby nie zdezorientowanie policjantów. Chyba nikt z dowódców nie spodziewał się, iż polscy chuligani w sposób jawny zaatakują w miejscu publicznym tak dużą grupę Rosjan. Zanim doszło do interwencji Policji, wielu uczestników bójki doznało uszczerbków na zdrowiu. Policjanci, aby uspokoić agresywny tłum użyli pałek, gazu, armatek wodnych oraz broni na gumowe pociski.

Zdj. nr 5: Policjanci podczas interwencji na Moście Poniatowskiego – 12 czerwca 2012 r.⁴⁹

Na szczęście w wyniku zajść w dniu meczu Polska – Rosja w Warszawie nikt nie poniósł śmierci. Straty materialne liczone były w setkach tysięcy złotych. Zajścia z 12 czerwca 2012 r. spowodowały jeszcze ostrzejsze kontrole prowadzone przez organy bezpieczeństwa, w związku z czym do końca turnieju nie odnotowano większych ekscesów związanych z chuliganami.

⁴⁹ http://www.se.pl/wydarzenia/kraj/rosjanie-strasza-kolejnymi-zamieszkami-12-kwietnia-jeszcze-nie-koniec_263576.html

§ 3. Próba zdefiniowania zjawiska.

Rozważania mające na celu wyjaśnienie zjawisk społecznych znajdujących się w obszarze zainteresowania autora powinny być poprzedzone precyzyjnym określeniem przedmiotu. Do wstępnych, a zarazem koniecznych warunków powodzenia wszelkich naukowych przedsięwzięć należy min. poprawne skonstruowanie definicji zjawisk, wokół których ogniskuje się proces badawczy. W przypadku niniejszej pracy punktem wyjścia jest rozważanie znaczenia pojęcia⁵⁰ *przestępczości stadionowej*.

Należy w tym miejscu podkreślić, iż w doktrynie obowiązywać zaczęły inne pojęcia określające badaną materię. Są to: chuligaństwo stadionowe, chuligaństwo futbolowe, przemoc stadionowa, podkultura szalikowców, przestępczość około stadionowa.⁵¹

Dokonując takiego wyboru zdawano sobie sprawę z faktu, iż termin ten może budzić liczne kontrowersje, czy wręcz sprzeciw ze strony niektórych przedstawicieli nauki prawa karnego.⁵² Z drugiej strony, pamiętając, iż podjęte rozważania mają przede wszystkim kontekst empiryczny, odnoszący się do dziedzin związanych z prawem karnym, przyjęcie tego określenia na wyznaczenie merytorycznych ram podjętej dyskusji, wydaje się być optymalnym rozwiązaniem – tym bardziej, że niezwykła pojemność treści pojęcia „przestępczość stadionowa” pozwala na wieloaspektowy, w tym interdyscyplinarny ogląd problemu zachowań dewiacyjnych, dla których gruntem są rozgrywki piłkarskie.⁵³

W tym miejscu wypada zauważyć, iż pojęciem tym już od dawna posługują się niektóre instytucje czy służby, które, na co dzień zajmują się przeciwdziałaniem destrukcyjnym zjawiskom w sporcie. Przykładowo w strukturach wielu Policji na świecie wyodrębnione są wydziały do walki z przestępczością stadionową. Termin,

⁵⁰ P. Chlebowicz, op. cit., s. 20

⁵¹ Tamże s. 20

⁵² W. Pływaczewski, Zorganizowane formy przestępstwa na tle zjawiska tzw. przestępczości stadionowej, w: E. Pływaczewski [red], *Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno 2010, s. 19

⁵³ Tamże, s. 19

również na dobre zakorzenił się także w sekcjach do spraw dyscypliny wielu piłkarskich związków narodowych.⁵⁴

Poszukiwania naukowej definicji przestępczości stadionowej stanowi bardzo trudno zadanie.⁵⁵ Do niedawna tradycyjna przestępczość towarzysząca meczom piłki nożnej kojarzona była ze zjawiskiem klasycznego chuligaństwa stadionowego.⁵⁶ Należy, zatem określić, czym jest czyn chuligański, a następnie odnieść wynik tych ustaleń do przymiotnika „stadionowe”.⁵⁷

Pojęcie chuligaństwa pojawiło się w polskiej prasie na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku. Następnie stało się ono przedmiotem analizy zarówno doktryny, jak i praktyki⁵⁸. Pojęcie czynu o charakterze chuligańskim zaczerpnięte zostało do polskiego ustawodawstwa karnego z ustawodawstwa radzieckiego. Po raz pierwszy instytucja ta pojawiła się w ustawie z dnia 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo, a następnie w art. 120 § 14 k.k. z 1969 r.⁵⁹.

Obowiązujący przepisy kodeksu karnego definiuje czyn chuligański, jako występki polegający na zamachu na wolność, na cześć lub nietykalność cielesną, na bezpieczeństwo powszechne, na działalność instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego, na porządek publiczny, albo na umyślnym niszczeniu, uszkodzeniu lub czynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy, jeżeli sprawca działa publicznie i bez powodu albo z oczywiście błahego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie porządku prawnego.⁶⁰

Definicja legalna chuligańskiego charakteru wykroczenia znajduje się w art. 47 § 5 k.w.⁶¹

⁵⁴ W. Pływaczewski..., op. cit., s. 20

⁵⁵ P. Chlebowicz, tamże, s. 20

⁵⁶ W. Pływaczewski, op. cit., s. 20

⁵⁷ P. Chlebowicz, op. cit. s. 20

⁵⁸ M. Gałązka, A. Sadło-Nowak, D. Mocarska „Charakter chuligański wykroczenia a tryb przyśpieszony”, w: W. Pływaczewski, J. Kudrelek [red], *Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku*, , Szczytno 2010 s. 132.

⁵⁹ A. Szczekała, *Chuligański charakter czynu*, Prokuratura i Prawo 2008, nr 6, s. 76.

⁶⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.).art.115 § 21 kodeksu karnego

⁶¹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 1971 r., Nr 12, poz. 114). Tekst jedn. z dnia 13 marca 2010 r. (Dz. U. Nr 46, poz. 275 ze zm.).

Różnica pomiędzy tymi przepisami dotyczy przede wszystkim katalogu dóbr objętych ochroną, występuje natomiast tożsamość pozostałych elementów⁶²

Aby czyn (występek lub wykroczenie) określić, jako chuligański konieczne jest spełnienie łącznie następujących warunków: umyślność działania sprawcy, godzenie w co najmniej jedno z dóbr chronionych danym przepisem prawa, działanie publiczne oraz bez powodu lub z oczywiście błahego powodu, okazujące w ten sposób lekceważenie podstawowych zasad porządku prawnego przez sprawcę⁶³

„O charakterze chuligańskim decydują nie subiektywne przeżycia, pragnienia i cele sprawcy, lecz obiektywny wydzźwięk jego zachowania się”.⁶⁴

Jak już wspomniano we wcześniejszej części rozprawy, w Polsce zjawisko chuligaństwa pojawiło się w latach 50. W pierwszej fazie chuligani stanowili przestępczą lub para kryminalną subkulturę młodzieżową, której istota polegała na nadaniu grupie rówieśniczej nastolatków charakteru struktur gangu.⁶⁵

J. Wójcik zauważył, iż postawa chuligaństwa korespondowała ze społeczną rolą chuligana. Do elementów składowych tej roli należały nie tylko zachowania chuligańskie, ale także identyfikowanie się z określonym środowiskiem, przestrzeganiem obowiązujących tam norm i prowadzenia stylu życia, którego podstawową cechą jest rozrywka realizowana poprzez agresywne zachowania.⁶⁶

Trudności związane z wkomponowaniem pojęcia chuligaństwa w kryminologiczną siatkę pojęciową były dostrzegane już od dawna w polskiej literaturze przedmiotu.⁶⁷ Dodatkowo badaczom prawa karnego, również wydawało się, iż wysoce problematycznym jest zdefiniowanie pojęcia chuligaństwa.

W tym miejscu należy przejść do próby zdefiniowania pojęcia *chuligaństwo stadionowe*. Wyraz „stadionowe” jednoznacznie wskazuje, iż miejscem wystąpienia chuligańskich zachowań jest teren obiektu sportowego, na którym rozgrywane są mecze.⁶⁸ Jest to z punktu widzenia tematyki pracy kluczowy fakt, gdyż w rozprawie skupiono się jedynie na czynach zabronionych mających miejsce na stadionie lub w

⁶² J. Sawicki, Chuligański charakter czynu w kodeksie wykroczeń, Prokuratura i Prawo 1996, nr 6, s. 39

⁶³ M. Gałązka., op. cit. s. 132- 133.

⁶⁴ M. Mozgwa, Kodeks karny. Praktyczny komentarz, Warszawa 2010, wyd. 3, s. 262.

⁶⁵ M. Pęczak, Mały słownik subkultur młodzieżowych, Warszawa 1992, s.19

⁶⁶ J. W. Wójcik, Od hipisów po satanistów, Kraków 1992, s. 116

⁶⁷ P. Chlebowicz, tamże, s. 23

⁶⁸ Tamże s. 20

jego bezpośrednim sąsiedztwie, nie zaś na czynach związanych z subkulturą kibiców i mających swoje miejsce np. na drogach dojazdowych na mecze, lasach (gdzie najczęściej dochodzi do tzw. *ustawek*⁶⁹). Z punktu widzenia rozprawy jest to kwestia fundamentalna. W niniejszej pracy stwierdzono, iż można mówić o stricte stadionowym chuligaństwie tylko wtedy, gdy zjawisko to ma miejsce na obiektach sportowych lub na terenach bezpośrednio do nich przylegających. Ustawki, kradzieże, dewastacje mienia, które mają miejsca podczas podróży fanów na mecze są oczywiście czynami chuligańskimi jednak nie można ich nazywać stadionowymi.

Wartym odnotowania jest fakt, iż podczas wywiadów swobodnych przeprowadzanych z funkcjonariuszami Policji (Komendanci Komend Wojewódzkich Policji, Komendanci Komend Miejskich Policji, Naczelnicy Sztabów), prokuratorem zajmującym się przestępczością pseudokibiców, zadawano pytania o miejsce dokonywania czynów kwalifikujących się do pojęcia „przestępczości stadionowej”. Wszystkie wyżej wymienione osoby odpowiadały identycznie tj. dyskwalifikowały ustawki, kradzieże, dewastacje mienia (w drodze na mecz) z pojęcia przestępczości stadionowej. Zachowania te uznawano za zwykłe czyny chuligańskie.

Chuligaństwo stadionowe to zjawisko ciągle bardzo aktualne i eksponowane zarówno przez media, jak i organy władzy państwowej starającej się je zwalczać. Zjawisko to nie obejmuje jedynie pospolitych bójek czy wandalizmu, jak to może wyglądać w przekazach medialnych⁷⁰, ale stanowi zdecydowanie bardziej skomplikowany obszar, na który składają się rozmaite formy zachowań, często odbiegające od stereotypowego wyobrażenia.

Chuligaństwo stadionowe, będące przedmiotem wielu regulacji prawnych zarówno wewnątrzpaństwowych, jak i międzynarodowych, nie posiada jednak swojej definicji. Brak jest, definicji legalnej, a co więcej nie udało się również wypracować

⁶⁹ *Ustawka* – czyli z góry umowiona bójka pomiędzy dwiema grupami kibiców, najczęściej odbywająca się w ustronnych miejscach, np. na odludnych parkingach, polanach, itp. Najczęściej odbywa się według umówionych zasad, co do liczby osób biorących w niej udział, stosowaniu bądź niestosowaniu sprzętów do walki, wieku bijących się czy czasu trwania walki. Obecnie najbardziej popularna forma aktywności zorganizowanych grup kibiców, zwanych hool's. Pierwsza *ustawka* miała miejsce pomiędzy kibicami AJAX Amsterdam a Feyenoord Rotterdam 23 marca 1989 r.; w Polsce w 1998 r. odbyła się pierwsza *ustawka* pomiędzy kibicami Arki Gdynia i Lechii Gdańsk..

⁷⁰ <http://polskalokalna.pl/wiadomosc-dnia/news/wroclaw-smierc-kibica.370541>

jednej powszechnie obowiązującej na gruncie takich nauk, jak socjologia czy kryminologia.⁷¹

Współcześnie zakres znaczeniowy pojęcia *football hooliganism* jest zasadniczo różny od tego, który występował w latach 60., 70., a nawet 80. XX w. Z jednej strony znacznym przemianom uległy formy dewiacyjnych zachowań części kibiców sportowych, z drugiej zaś zasadniczej zmianie uległ profil zachowań podlegających etykietowaniu i – co za tym idzie – kontroli ze strony państwa.

Zjawiska te należy zawsze rozpatrywać, jako wzajemnie powiązane, albowiem zmiana profilu zachowań jest skutkiem określonej polityki państwa.⁷²

P. Piotrowski przez pojęcie chuligaństwa stadionowego kibiców piłkarskich rozumie przejawy naruszeń porządku publicznego, do których dochodzi nie tylko podczas meczów piłki nożnej, ale również przed meczami i po spotkaniach oraz na trasach dojazdowych do stadionów.⁷³

Kategoria porządku publicznego jest terminem niedookreślonym, którego szczegółowe rozumienie nie zostało wskazane w obowiązującym stanie prawnym.⁷⁴ Według S. Glasera „porządek publiczny to stan bezpieczeństwa istniejący w społeczeństwie, stan niezakłóconego panowania porządku prawnego”⁷⁵ Natomiast zdaniem A. Marka⁷⁶ „pod pojęciem porządku publicznego rozumie się uporządkowany odpowiednimi przepisami, wolny od zakłóceń bieg życia zbiorowego”.

Prof. Andrzej Marek zauważa, iż chuligaństwo stadionowe będące faktem społecznym nie nadaje się do prawniczego zdefiniowania, głównie dlatego, iż dotyczy szeroko pojętego wachlarza przestępstw pospolitych o bardzo zróżnicowanym charakterze i etiologii.⁷⁷

⁷¹ D. Morgała, Definicja i zakres pojęcia „chuligaństwo stadionowe”, *Prokuratura i Prawo*, 7-8, 2012, s. 85

⁷² J. Sochacka, Chuligaństwo stadionowe, jako samodzielne zjawisko społeczne i przedmiot regulacji prawnych. Zarys problematyki, *Archiwum Kryminologii*, tom. XXXII/2010, s. 233

⁷³ P. Piotrowski, Grupowe zachowania chuligańskie, *Uwarunkowania psychospołeczne i aspekty prawne*, *Przegląd Policyjny* 2002, nr. 1, s. 52

⁷⁴ D. Morgała, op. cit., s. 86

⁷⁵ S. Glaser, *Polskie prawo karne w zarysie*, Kraków 1933, s. 355.

⁷⁶ A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2002, s. 119.

⁷⁷ A. Marek, *Powrót chuligańskiego charakteru czynu w prawie karnym*, (w:) *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości*, Warszawa 2007, s. 99

S. Frosdick i P. Marsh dostrzegają dwa główne powody niepowodzeń podejmowanych przedsięwzięć definicyjnych. Po pierwsze podstawowe trudności w prawidłowym zdefiniowaniu zjawiska wynikają przede wszystkim z ogromnej ilości czynników i zmiennych, które współtworzą fenomen chuligaństwa piłkarskiego.⁷⁸

Lista kryteriów, które mogą wchodzić w grę w procesie definiowania zjawiska, przedstawia się następująco:

1. Rodzaj dyscyplin sportowych, których widzowie dopuszczają się aktów przemocy.
2. Zachowania stanowiące przestępstwa o odmiennych przedmiotach ochrony; przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu.
3. Zakres kryminalizacji: Czy chodzi o czyny kwalifikowane, jako przestępstwa, czy także, jako wykroczenia?
4. Lokalizacja: Gdzie dochodzi do aktów przemocy? Na stadionie, w jego najbliższym sąsiedztwie, czy w miejscach oddalonych od stadionów?
5. Zakres organizacyjny: Czy chodzi o przemoc zorganizowaną, np. umawiane walki pomiędzy „ekipami”, czy należy uwzględnić spontaniczne wtargnięcia na murawę lub podobne spontaniczne incydenty, czy także zachowania, u podłoża, których leży psychologia tłumu.?
6. Skutki w postaci szkód wywołanych ekscesami.
7. Umiejscowienie klubu w oficjalnych sportowych rankingach, z którego wywodzą się fani.
8. Kiedy dochodzi do przemocy: przed meczem, w trakcie, po meczu, czy w czasie, w którym nie odbywają się jakiegokolwiek mecze czy inne imprezy sportowe.
9. Prowokacje: czy na agresywne zachowania wpływ mają sytuacje na boisku, takie jak decyzje sędziów czy faule zawodników.⁷⁹

Kolejną przyczyną, która znacznie utrudnia lub wręcz uniemożliwia zbudowanie definicji chuligaństwa stadionowego, jest zdaniem wymienionych autorów – silne osądzenie tego zjawiska w szerszym kontekście społecznym.⁸⁰ Interesującą tezę głosi S. Wanat, który twierdzi, iż sport współczesny jest „lustrzanym

⁷⁸ S. Frosdick, P. Marsh, *Football hooliganism*, Willan Publishing, 2005, s. 28

⁷⁹ S. Frosdick, P. Marsh, op. cit. s. 28-29

⁸⁰ tamże, s. 29

odbiciem dobrych i złych stron organizacji życia społecznego, jest to swoisty barometr informujący o stanie równowagi społecznej i świadomości społecznej”.⁸¹

Mając na uwadze dotychczasowe rozważanie podjęto próbę stworzenia katalogu najczęściej popełnianych czynów zabronionych, które mogą mieć swoje miejsca na stadionach. Są to:

1. Bójki i pobicia – art. 158 k.k.
2. Niszczenie mienia – art. 288 k.k.
3. Czynna napaść na funkcjonariusza – art. 223 k.k.
4. Wniesienie broni lub środków pirotechnicznych – art. 59 ustawy o b.i.m.
5. Wdarcie się na teren imprezy masowej lub na teren gdzie odbywają się zawody sportowe – art. 60 ust.1 i ust 1a ustawy o b.i.m.
6. Rzucenie niebezpiecznym przedmiotem – art. 60 ust. 2 ustawy o b.i.m.
7. Naruszenie nietykalności członka służby porządkowej lub informacyjnej – art. 60 ust. 3 ustawy o b.i.m.
8. Prowokowanie kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu imprezy – art. 61 ustawy o b.i.m.
9. Niewykonanie poleceń porządkowego – art. 54 ust.1 ustawy o b.i.m.
10. Przebywanie w trakcie imprezy masowej na innym sektorze niż wskazany na bilecie lub innym dokumencie – art. 54 ust. 2 ustawy o b.i.m.
11. Przebywanie w trakcie imprezy masowej w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności – art. 54 ust. 2 pkt. 1 ustawy o b.i.m.
12. Naruszenie poleceń policji i Żandarmerii Wojskowej – art. 55 ustawy o b.i.m.
13. Wnoszenie lub posiadanie napoi alkoholowych – art. 56 ustawy o b.i.m .
14. Naruszenie zasad przekazywania informacji – art. 57 ustawy o b.i.m

Na podstawie zaprezentowanego wyżej zestawienia można powiedzieć, że jednym z najważniejszych wyznaczników przestępczości stadionowej są niewątpliwie zachowania kwalifikowane, jako **przestępstwa lub wykroczenia**, które popełniane są w przeważającej większości z użyciem przemocy. W tym ujęciu przestępczość stadionowa stanowiłaby kolejną odmianę przestępczości agresywnej.⁸²

⁸¹ S. Wanat, Socjologia zachowań chuligańskich w sporcie, Kultura Fizyczna 1992, nr. 7-8, s. 16

⁸² P. Chlebowicz, Przestępczość stadionowa, jako nowy obszar badań kryminologicznych. w: E. Pływaczewski, Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia, Białostockie Studia Prawnicze, s. 216

Jak zauważa B. Hołyst „na 62 takie przypadki przypadły aż 53 (85%) czyny przestępcze z użyciem przemocy. (...) wśród 82 przestępców używających przemocy znalazło się 53 (65%) dopuszczających się chuligaństwa futbolowego.⁸³

Podjmując próby charakterystyki współczesnej postaci *przestępczości stadionowej*, należy mieć na uwadze, iż stanowi ona odzwierciedlenie wzajemnych zależności pomiędzy kibicami a agendami kontroli społecznej, natomiast metody i formy działania kibiców są wypadkową wielu czynników, wśród których należy wyróżnić zastosowane wobec nich mechanizmy kontroli społecznej, co przypomina swoistą łańcuchową reakcję opartą na zasadach walki o przetrwanie (ang. *survival reactions*).⁸⁴

Jak twierdzi J. Sochacka obecnie z pojęciem *chuligaństwa stadionowego* dosyć powszechnie łączone są dwojakiego rodzaju zachowania wyróżnione ze względu na kryterium podmiotowe.

Po pierwsze – wszelkie dewiacyjne formy zachowań (części) kibiców, mające miejsce na samym stadionie (głównie piłkarskim) lub w jego bezpośredniej okolicy i w ścisłym związku czasowym oraz terytorialnym z meczem, a po drugie – wszelkie inne dewiacyjne formy zachowań (części) kibiców, rozgrywające się poza stadionem i w coraz większym oderwaniu czasowym, emocjonalnym oraz terytorialnym od wydarzenia sportowego, jakim jest mecz. Jeżeli dodać do tego fakt, że lista dewiacyjnych zachowań podlegających kontroli ze strony państwa obejmuje nie tylko te zachowania, które bez względu na miejsce ich popełnienia stanowią przestępstwa i wykroczenia, ale również zachowania z pogranicza zachowań dewiacyjnych i konformistycznych podlegające etykietowaniu oraz kontroli z powodu ich *futbolowego* kontekstu (takie jak spożywanie alkoholu na stadionie, a w niektórych krajach także w obrębie stadionu, przebywanie na stadionie pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, zasłonięcie twarzy w sposób uniemożliwiający identyfikację osoby, zmiana miejsca oznaczonego na bilecie), staje się jasne, że pojęcie *chuligaństwa stadionowego*, podobnie jak pojęcie *przestępczości zorganizowanej*, stanowi rodzaj pojęcia o charakterze tak **ogólnym, pojemnym i nieokreślonym**, że możliwe jest posługiwanie się nim w odniesieniu do szeregu obserwowanych zjawisk społecznych, których opisanie w kategorii czynów

⁸³ B. Hołyst, Socjologia kryminalistyczna. Tom 1, Warszawa 2007, s. 545.

⁸⁴ A. Tsoukala, Football Hooliganism in Europe. Security and Civil Liberties in the Balance, Palgrave Macmillan, Great Britain 2009.

zabronionych przez prawo okazuje się trudne lub nawet niemożliwe, albowiem niejednokrotnie trudno jest znaleźć wyraźną granicę pomiędzy zachowaniami zgodnymi z prawem a zachowaniami karalnymi.⁸⁵

Biorąc pod uwagę współczesną politykę w zakresie przeciwdziałania zjawisku, *chuligaństwem stadionowym* będzie zarówno każda bojka, pobicie z udziałem kibiców, napaść na funkcjonariusza, udział w nielegalnym zbiegowisku lub kradzież, bez względu na to, czy zdarzenie miało miejsce na stadionie, czy też poza nim.⁸⁶

Będzie nim również propagowanie faszyzmu, nienawiść rasowa czy, biorąc pod uwagę przepisy prawa, wniesienie na teren stadionu napoju alkoholowego, materiałów pirotechnicznych (np. race), wtargnięcie na murawę, niezastosowanie się do polecenia wydanego przez służby porządkowe lub samowolna zmiana miejsca oznaczonego na bilecie wstępu⁸⁷, a także każde inne naruszenie regulaminu imprezy masowej, opracowanego przez organizatora, które daje możliwość ukarania sprawcy *zakazem klubowy*.⁸⁸

Kontynuując rozważania dotyczące problematyki zdefiniowania pojęcia *przestępczości stadionowej*, można stwierdzić, iż współcześnie definicja ta obejmuje pewną grupę nagannych zachowań występujących w bardzo szeroko pojętym związku z piłką nożną. Kryterium *związku z futbolem* stanowi nie tylko podstawowy element procesu definicyjnego zjawiska, ale jest również swoistą okolicznością obciążającą, albowiem osoby dopuszczające się takich samych zachowań (czynów) w różnych okolicznościach i miejscach bywają karane surowiej, jeśli czyn popełniony zostaje w szerokim związku z futbolem.⁸⁹

Mając na uwadze problem zdefiniowania przestępczości stadionowej, proponuje się definicję techniczną, stworzoną na potrzeby niniejszej rozprawy. Za przestępczość stadionową uważa się zbiór czynów zabronionych (głównie wykroczeń oraz występków) ustawowo pod groźbą kary, popełnionych na obszarze obiektów

⁸⁵ J. Sochacka, op. cit. s. 234

⁸⁶ Tamże, s. 234

⁸⁷ Przepisy ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych [Dz. U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504] w rozdziale 9 [art. 54–68] zawiera przepisy karne.

⁸⁸ *Zakaz klubowy*, w odróżnieniu od *zakazu stadionowego*, jest środkiem o charakterze administracyjnym, którego stosowanie leży w gestii organizatora meczu, a do jego zastosowania nie jest konieczne popełnienie przestępstwa ani wykroczenia, lecz wystarcza naruszenie regulaminu imprezy masowej opracowanego przez organizatora. Praktyka stosowania *zakazu klubowego* jest zróżnicowana terytorialnie. *Zakazy klubowe* bywają środkiem do pozbycia się ze stadionu osób, które w ocenie organizatora nie są pożądanymi widzami zawodów sportowych

⁸⁹ A. Tsoukala, *Security Policies & Human Rights in European Football Stadia*, „Challenge – Liberty & Security” 5/2007, s. 5

sportowych bądź też w bezpośrednim ich sąsiedztwie. Przestępczość stadionowa jest zjawiskiem społecznym o stopniu agresywności większym niż znikomy.

Rozdział II

Problematyka prawna przestępczości stadionowej w Polsce.

§ 2.1. Przepisy penalizujące.

§ 2.1.1 Kodeks karny oraz kodeks wykroczeń.

W poniższym podrozdziale podjęta zostanie próba scharakteryzowania od strony prawno karnej czynów zabronionych, które ostatnimi laty mają miejsce na obiektach sportowych, zwłaszcza stadionach piłkarskich.

Głównym aktem prawnym stworzonym na poczet walki z przestępczością stadionową jest ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych uchwalona 20 marca 2009 r. (z późniejszymi zmianami), która w rozdziale 9 zatytułowanym „Przepisy karne” w sposób konkretny wskazała penalizowane zachowania mogące mieć miejsce podczas sportowych imprez masowych.

Nie mniej jednak katalog przedstawiony w ustawie o b.i.m. nie jest katalogiem wyczerpującym. Część przepisów prawno-karnych dotyczących zachowań, które mogą wydarzyć się na stadionach jest zawartych w kodeksie karnym⁹⁰ oraz w kodeksie wykroczeń.⁹¹ Są to jednak czyny, które de facto mogą mieć miejsce wszędzie (a nie tylko na stadionie czy też w jego obrębie).

Zdano sobie sprawę, iż opisanie wszystkich możliwych przestępstw i wykroczeń, które mogą mieć miejsce na stadionach lub w bezpośrednim ich sąsiedztwie jest nie możliwe, gdyż dynamika zmian ustawowych i społecznych dotyczących materii karno-stadionowej jest tak duża, że całkowite zbadanie tej materii jest niewykonalne.

W związku z powyższym postarano się w oparciu o swoją wiedzę oraz doświadczenia z ostatnich 10 lat wskazać i w możliwe najlepszy sposób

⁹⁰ ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553)

⁹¹ ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 1971 nr 12 poz. 114)

scharakteryzować przestępstwa i wykroczenia, które mają miejsca na stadionach piłkarskich.

W pierwszej kolejności należy scharakteryzować wykroczenia na podstawie kodeksu wykroczeń⁹² oraz związane bezpośrednio z nimi przestępstwa z kodeksu karnego. Zgodnie z art. 50 k.w.:

„Kto nie opuszcza zbiegowiska publicznego pomimo wezwania właściwego organu, podlega karze aresztu albo grzywny”

Dodatkowo na mocy art. 65 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, sąd za powyższe zachowanie nakłada dodatkowo środek kary polegający na zakazie wstępu na imprezę masową.⁹³

Przedmiotem ochrony jest w tym przypadku spokój i porządek publicznym, który może być zagrożony tym zdarzeniem. Zbiegowisko publiczne niewątpliwie utrudnia działalność określonym służbom, których celem jest ochrona porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego. Jest ono przypadkowym, samoradnym, spontanicznym, niezorganizowanym zgromadzeniem ludzi w jakimś miejscu dostępnym dla bliżej nieokreślonego kręgu osób.⁹⁴

Powstaje najczęściej przy sytuacjach losowych np. wypadku drogowego, pożaru lub np. załamania człowieka. Uczestnikami zbiegowiska najczęściej są osoby bierne, których jedynym motywem uczestniczenia w zbiegowisku jest ciekawość.

Zbiegowisko, aby mogło przyjąć taką nazwę musi mieć charakter publiczny tj. otwarty dla każdego. Każdy może, więc się do niego przyłączyć, niezależnie, w jakim miejscu się odbywa. Istnienie konkretnego zagrożenia dla bezpieczeństwa, spokoju czy porządku publicznego jest warunkiem koniecznym dla istnienia zbiegowiska i opuszczenia go. Samo wezwanie kompetentnego organu rodzi obowiązek jego opuszczenia, niezależnie od tego, czy rzeczywiście jakiegokolwiek zagrożenie ze strony takiego zbiegowiska zaistniało.⁹⁵

⁹² Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 1971 nr 12 poz. 114)

⁹³ Instytucja zakazu stadionowego zostanie szczegółowo opisana w dalszej części rozprawy.

⁹⁴ P. Kozłowska-Kalisz, Kodeks wykroczeń. Komentarz, 2010, s. 172-174

⁹⁵ A. Wach, op. cit. s. 303

Wykroczenie to polega na zaniechaniu tj. nieopuszczeniu zbiegowiska publicznego, pomimo istnienia takiego obowiązku, wynikającego z wezwania właściwego organu. Dla zaistnienia tego czynu wystarczającym jest zignorowanie wezwania do opuszczenia zbiegowiska.⁹⁶

Nie będzie stanowił wykroczenia zastosowanie się do wezwania, nawet gdyby wezwanemu nie udało się, pomimo starań, skutecznie opuścić zbiegowiska.

Uprawnienia do wydawania poleceń należy do kompetencji organów powołanych do utrzymania i ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego. Tymi organami są: Policja, Straż Miejska, Wojsko, Straż Pożarna, Straż Ochrony Kolei, Żandarmeria Wojskowa.

Bardzo istotne jest przyjmowanie, iż branie udziału w zbiegowisku publicznym nie jest zakazane. Zachowanie takie będzie wykroczeniem tylko, gdy dana osoba nie opuści go mimo wezwania przez odpowiednie organy. Wykroczenie to ma charakter formalny i powszechny, a jego strona podmiotowa może polegać na umyślności lub nieumyślności.⁹⁷

Kwestią interesująca jest odróżnienie zbiegowiska publicznego od zgromadzenia publicznego. Kwestię zgromadzeń regulują przepisy ustawy z dnia 5 lipca 1990 roku – Prawo o zgromadzeniach.⁹⁸ Według przepisów w niej zawartych zgromadzeniem publicznym jest zgrupowanie, co najmniej 15 osób, zwołane w celu wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska (art. 1 ustawy o zgromadzeniach).

W związku z powyższym wspólny przemarsz kibiców ze stadionu do centrum miasta (w celu manifestacji np. awansu w rozgrywkach), choć formalnie należy uznać za zbiegowisko, to jednak nie może być traktowany, jako wykroczenie, dopóki nie nastąpi wezwanie do rozejścia się ze strony właściwego organu np. Policji.

Interesującą z punktu widzenia rozprawy jest fakt, iż samo branie udziału w zbiegowisku, którego uczestnicy wspólnymi siłami dopuszczają się gwałtownego

⁹⁶ A. Wach, op. cit. s. 303

⁹⁷ A. Wach, op. cit. s. 304

⁹⁸ Dz.U. Nr 51, poz. 297 z późniejszymi zmianami.

zamachu na osobę lub mienie (np. wspólne sforsowanie ogrodzenia stadionu, tzw. „wjazd z bramą”), jest przestępstwem z art. 254 kodeksu karnego, który stanowi:

„Kto bierze czynny udział w zbiegowisku wiedząc, że jego uczestnicy wspólnymi siłami dopuszczają się gwałtownego zamachu na osobę lub mienie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.” (§1)

„Jeżeli następstwem gwałtownego zamachu jest śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu, uczestnik zbiegowiska określony w § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.” (§2)

Podmiotem przestępstwa, określonego w normie §1, może być każdy, gdyż w zbiegowisku może wziąć udział bliżej nieoznaczona grupa osób fizycznych. Nie jest, zatem koniecznością ustalenie, że poszczególny uczestnik dokonał indywidualnego, gwałtownego zamachu na osobę lub mienie. Dla zaistnienia tego czynu wystarczy, więc wzięcie udziału w zbiegowisku, ze świadomością, że uczestnicy danego zdarzenia dopuszczają się wspólnymi siłami gwałtownego zamachu na osobę lub mienie.⁹⁹ Podmiotem przestępstwa z art. 254 kodeksu karnego nie jest natomiast osoba, która niesiona falą tłumu nie może się z niego wydostać.¹⁰⁰

Podmiotem przestępstwa może być każdy człowiek (przestępstwo powszechne), bowiem każdy może wziąć udział w zbiegowisku. Podmiotem przestępstwa "(...) nie może (...) być ani przypadkowy przechodzień lub postronny obserwator, niesolidaryzujący się z działaniem zbiegowiska, jako całości, ani też osoba, która ogarnięta przez tłum nie może się z niego, mimo czynionych starań, wydostać".¹⁰¹

Przedmiotem ochrony w przypadku tego przestępstwa jest życie i zdrowie człowieka oraz mienie, które stanowi obiekt gwałtownego zamachu. Dodatkowo przedmiotem ochrony jest porządek publiczny, w tym przypadku rozumiany, jako przyjęte i akceptowane w społeczeństwie zasady korzystania z wolności zgromadzeń; ubocznym przedmiotem ochrony jest życie i zdrowie ludzi oraz mienie.¹⁰²

⁹⁹ A. Wach, op. cit. s. 305

¹⁰⁰ Wyrok SN z 22.04.1983 r., sygn. Akt. 279/83, OSN KW 1983, nr. 12, poz. 100

¹⁰¹ Tamże.

¹⁰² M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, Kodeks karny, Komentarz, wyd. III, M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, Kodeks karny, Komentarz, wyd. III, s. 185

Aby miało być powyższe przestępstwo nie wystarczy sama obecność w miejscu, w którym odbywa się zbiegowisko. Koniecznym jest zaistnienie przesłanki czynnego brania udziału w tym zbiegowisku. Do jego bytu konieczne i wystarczające jest ustalenie od strony przedmiotowej, że sprawca wziął udział w zbiegowisku charakteryzującym się tym, że jego uczestnicy wspólnymi siłami dopuszczają się gwałtownego zamachu na osobę lub mienie.¹⁰³

Sprawca odpowiada za to przestępstwo już wówczas, gdy "świadomie pozostaje w przestępnym zbiegowisku, choćby w owych przestępstwach sam nie brał ani czynnego, ani słownego udziału (np. poprzez zachęcanie, pochwalanie zachowania się tłumu (...)) ponieważ obecność większej ilości uczestników dodaje otuchy tłumowi, ośmiela go i utwierdza go w jego występny zachowaniu. Nie odpowiada natomiast uczestnik tłumu, który poniesiony falą tłumu wraz z nim się porusza lub z niego wydostać nie może, a poza tym zachowuje się zupełnie biernie lub który usuwa się z tłumu przed dokonaniem jednego z przestępstw (...)"¹⁰⁴

Dla przyjęcia odpowiedzialności z tego przepisu nie jest, więc konieczne ustalenie, że dany uczestnik zbiegowiska dokonał indywidualnego ataku gwałtu, wystarczy wzięcie udziału w zbiegowisku ze świadomością, że jego uczestnicy dopuszczają się wspólnymi siłami gwałtownego zamachu na osobę lub mienie.¹⁰⁵

W tym miejscu należy wyjaśnić prawne znaczenie zwrotu „brania udziału” w zbiegowisku. Pomocnym w tym jest orzecznictwo z okresu międzywojennego (1935 r.) Sąd Najwyższy stwierdził wówczas, że „w zbiegowisku bierze udział ten, kto jest częścią duchową tłumu, z tym tłumem współczuje, przyczynia się do wytworzenia nastroju, np. okrzykami, biciem braw, okazywaniem zadowolenia lub niezadowolenia z pewnych działań, a więc jest do pewnego stopnia częścią zbiorowego organizmu, jakim jest tłum popełniający przestępstwo”¹⁰⁶

Przestępstwo z art. 254 k.k. może być popełnione tylko z winy umyślnej. Udział w zbiegowisku wymaga istnienia zamiaru bezpośredniego, natomiast, co do

¹⁰³ A. Wach, op. cit. s. 305

¹⁰⁴ W. Makowski, Kodeks Karny. Część szczególna. Komentarz, Warszawa, s. 350.

¹⁰⁵ Wyrok SN z 5 listopada 1982 r., II KR 260/82, OSNPG 1983, nr 5, poz. 54

¹⁰⁶ Wyrok SN z 29.01.1935 r. I K 1036/34,

gwałtownego charakteru takiego zbiegowiska, polegającego na dopuszczeniu się przez jego uczestników zamachu na osobę lub mienie – wystarczy zamiar ewentualny.¹⁰⁷

Od strony podmiotowej konieczne jest natomiast ustalenie umyślności działania sprawcy, wyrażającej się w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym brania udziału w zbiegowisku ze świadomością, że uczestnicy tego zbiegowiska dopuszczają się wspólnymi siłami zamachu na osobę lub mienie.¹⁰⁸

W treści art. 254 § 2 kodeksu karnego przewidziana jest zastrzona odpowiedzialność za udział w zbiegowisku, jeżeli jego następstwem jest śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 § 1 k.k.) Jest to w tym przypadku przestępstwo indywidualne i skutkowe. Odnosi się ono wyłącznie do tego uczestnika zbiegowiska, który swoim działaniem spowodował śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek (np. „wjazd bramą połączony ze stratowaniem funkcjonariusza służby porządkowej lub informacyjnej). Strona podmiotowa w tym przypadku opiera się na konstrukcji winy kombinowanej, gdyż zachowanie się sprawcy z § 1 charakteryzuje się umyślnością, zaś następstwa określone § 2 – nieumyślnością.¹⁰⁹

Kolejnym wykroczeniem, które jest dokonywane na stadionach piłkarskich jest to przywołane przez art. 52a kodeksu wykroczeń – publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa.¹¹⁰

Przedmiotem ochrony przepisu art. 52a k.w. jest porządek publiczny i prawidłowe funkcjonowanie państwa. Nawoływanie, więc do przestępstwa czy pochwalanie go stanowi zagrożenie dla działalności organów państwowych i może prowadzić do anarchii życia publicznego.

Nawoływanie oznacza namawianie, zachęcanie, skłanianie, podburzanie, podżeganie bez względu na to, czy nawoływanie odniosło skutek, tzn. wywoływało realizację przestępstwa przez kogoś z nawoływanych. Warunkiem odpowiedzialności za wykroczenie z art. 52a k.w. jest to, aby czyn był dokonany publicznie i dotyczył

¹⁰⁷ A. Wach, op. cit. s. 307

¹⁰⁸ A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2005. s.536

¹⁰⁹ M. Mozgawa, op. cit. s. 185

¹¹⁰ Kto:

1) publicznie nawołuje do popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego,

2) publicznie nawołuje do przeciwdziałania przemocą aktowi stanowiącemu źródło powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej,

3) publicznie pochwała popełnienie przestępstwa,

jeżeli zasięg czynu albo jego skutki nie były znaczne – podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

wykroczenia (a nie przestępstwa). Sprawa musi nawoływać do popełnienia przestępstwa (zbrodni lub występku) lub je pochwalać.¹¹¹ Nie jest rzeczą istotną, w jakich okolicznościach ma ono miejsce, wobec czego nie można wykluczyć zaistnienia tego wykroczenia w związku z przebiegiem imprezy masowej, w tym meczu piłkarskiego, gdzie często dochodzi do sytuacji, gdy osoby mieniające się liderami grup kibicowskich nawołują do popełnienia wykroczeń (np. niszczenia mienia przybierającej postać wyrywania krzesełek).

Jeśli chodzi zaś o pochwalanie popełnienia przestępstwa, to należy uznać, iż pochwalanie stanowi każde oświadczenie, w którym sprawca gloryfikuje lub chwali przestępstwo czy uznaje je za usprawiedliwione lub godne naśladowania. Pochwalanie może odnosić się już do przestępstwa popełnionego, ale także przestępstwa niedokonanego, a nawet nie usiłowanego.¹¹²

Sprawca musi nawoływać do popełnienia przestępstwa lub je pochwalać publicznie. Działanie jest podjęte publicznie, jeśli ze względu na miejsce lub inne okoliczności i sposób zachowania może być ono spostrzeżone przez niedającą się z góry określić liczbę bliżej niezidentyfikowanych osób. Znamienia publiczności nie wyłącza okoliczność, iż sprawca działa wobec grupy osób dających się zidentyfikować, jeżeli działanie odbywa się w miejscu publicznym, na przykład na ulicy (przed stadionem), stadionie.¹¹³

Punkt 2 art. 52a kodeksu wykroczeń stanowi o publicznym nawoływaniu do nieposłuszeństwa lub przeciwdziałania przemocą ustawie lub prawnemu rozporządzeniu organu państwowego, jeżeli zasięg czynu lub jego skutki nie były znaczne. Nieposłuszeństwo jest zachowaniem polegającym na zaniechaniu podjęcia nakazanych przez określony akt normatywny. Ważne przy tym wykroczeniu jest to, aby w grę wchodziło nie jakiegokolwiek przeciwdziałanie, ale przeciwdziałanie przemocą.¹¹⁴

Wykroczenia z art. 52a k.w. mają charakter powszechny i formalny. Czyny te można popełnić jedynie w zamiarze bezpośrednim. Dodać należy, iż na podstawie art. 65 ust.2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, za powyższe wykroczenie

¹¹¹ M. Mozgwa, op. cit., s.185, zob. też: W. Jankowski, M. Zbrojewska, T. Grzegorzczak, Kodeks Wykroczeń. Komentarz, Warszawa 2013 oraz T. Grzegorzczak, Kodeks Wykroczeń, Warszawa 2012

¹¹² M. Mozgwa, Kodeks wykroczeń..., op.cit. s. 185

¹¹³ A. Wach, op. cit. s. 311

¹¹⁴ tamże, s. 312

związane z imprezą masową, sąd nakłada na sprawcę środek karny polegający na zakazie wstępu na imprezy masowe.

Związany z tym wykroczeniem jest art. 255 kodeksu karnego, który stanowi:

§ 1. Kto publicznie nawołuje do popełnienia występku lub przestępstwa skarbowego, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Kto publicznie nawołuje do popełnienia zbrodni, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 3. Kto publicznie pochwala popełnienie przestępstwa, podlega grzywnie do 180 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Art. 255 typizujący to przestępstwo zamieszczony jest w rozdziale XXXII zatytułowanym: „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”, co jednoznacznie wskazuje, iż rodzajowym przedmiotem ochrony jest porządek publiczny; taki sam jest indywidualny przedmiot ochrony, gdyż przestępstwo to godzi w szeroko rozumiany porządek publiczny. Wprawdzie porządek publiczny jest pojęciem trudnym do zdefiniowania¹¹⁵, lecz wydaje się, że trafne jest jego określenie, jako systemu urządzeń prawnopublicznych i stosunków społecznych powstających i kształtujących się w miejscach publicznych i niepublicznych, którego celem i zadaniem jest zwłaszcza ochrona życia, zdrowia, mienia obywateli i mienia społecznego, zapewnienie normalnej działalności instytucji, zakładów, przedsiębiorstw państwowych, społecznych i prywatnych oraz eliminowanie różnego rodzaju uciążliwości niebezpiecznych lub niedogodnych dla społeczeństwa i jednostek¹¹⁶ (we wcześniejszej części pracy szczegółowo przeanalizowano definicję porządku publicznego).

Nawoływanie do popełnienia przestępstwa, jak i pochwalanie go jest przestępstwem bez skutkowym. Do jego dokonania nie jest konieczne wystąpienie

¹¹⁵ L. Falandysz, Pojęcie porządku publicznego w prawie karnym i karnoadministracyjnym, Pal. 1965, nr 2, s. 63–74; M. Broniatowski, Zagadnienia prawne porządku publicznego, Warszawa 1966; W. Kubala, Niektóre kwestie porządku publicznego na tle przepisów prawa karnego, PP 1982, nr 6, s. 25; J. Sawicki, Ochrona porządku i spokoju publicznego w prawie o wykroczeniach, Wrocław 2000, s. 17–21.

¹¹⁶ S. Bolesta, Prawnoadministracyjne zagadnienia porządku publicznego, Warszawa 1997, s. 21.

skutku.¹¹⁷ Nawoływanie do popełnienia przestępstwa jest działaniem niebezpiecznym dla porządku publicznego, gdyż zmierza do jego naruszenia.¹¹⁸

Nawoływanie do popełnienia przestępstwa lub pochwalanie go prowadzi do anarchii życia publicznego, stanowiąc zagrożenie dla funkcjonowania społeczeństwa i państwa.¹¹⁹ Podważa co najmniej autorytet porządku prawnego, jeśli nie zostanie zrealizowana namowa.¹²⁰

Nawoływanie oznacza, nakłanianie, zachęcanie, wzywanie do określonego zachowania się nieoznaczonych z góry, co do tożsamości i liczby osób. Może ono odbywać się poprzez wnoszenie okrzyków, wysyłanie odezwo, kolportażu plakatów czy ulotek, a ponadto ogłoszeń w prasie, wystąpień w środkach masowego przekazu, wystąpień na zgromadzeniach, wiecach, pikietach czy demonstracjach, wykładach i szkoleniach. Nie wymaga podawania motywów, może być po cichu i tajnie, byle było adresowane do większej liczby osób.¹²¹

Przestępstwo, do którego sprawca nawołuje lub które pochwała, nie musi być precyzyjnie określone, lecz musi to być czyn określony w ustawie karnej, jako przestępstwo. Słusznie podnosi się w literaturze, że wystarczy dla określenia charakteru przestępstwa wezwanie: wypowiedź sprawcy musi być na tyle skonkretyzowana, że możliwe jest ustalenie, jaki charakter ma przestępstwo, do którego wzywa, ale nie jest konieczne posłużenie się określeniem ustawowych znamion, a wystarczy, jeśli wzywa, np. do dania fizycznej nauki, fizycznej likwidacji.¹²²

Ustawa nie uzależnia odpowiedzialności za to przestępstwo od zachowania osób, do których było kierowane nawoływanie; nieistotne jest, czy jego nawoływanie znalazło posłuch. Nie ma znaczenie fakt, czy namawiane osoby popełniły przestępstwo, czy też nie, a także, czy powstał u nich zamiar jego popełnienia. Dla karalności nawoływania nie jest rzeczą konieczną, aby ktokolwiek uległ temu nawoływaniu i dał się skłonić do spełnienia przestępstwa.¹²³ Nie jest też wymagane nastąpienie skutku.¹²⁴

¹¹⁷ A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2005. s.537

¹¹⁸ Komisja kodyfikacyjna, t. V, nr 4, s. 83.

¹¹⁹ Z. Cwiągalski, (w:) G. Bogdan, K. Buchała, Z. Cwiągalski, M. Dąbrowska- Kardas, P. Kardas, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277 Kodeksu karnego, t. 2, Kraków 1999, s. 909; E. Pływaczewski, (w:) Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, podred. A. Wąska, t. II, Warszawa 2005, s. 383.

¹²⁰ I. Andrejew, W. Świda, Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973, s. 840.

¹²¹ Z. Cwiągalski, op. cit. s. 909

¹²² Tamże, s. 910

¹²³ M. Siewierski, Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu, Warszawa 1970, s. 15.

¹²⁴ P. Świerk, Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa lub jego pochwalanie –

Pochwalanie natomiast (§3) oznacza „uznawać coś za słuszne, właściwe, „ a wyraz „pochwalić” – „wyrazić uznanie, chwałę, cześć, uwielbienie”.¹²⁵

Pochwała jest zachętą do naśladowstwa popełnionego czynu, wskazuje, że przestępstwo jest czynem zasługującym na uznanie. Ustawa, podobnie jak i w przypadku nawoływania, nie określa formy pochwalania. Może ona mieć miejsce w dowolnej formie, a istotne jest, by z zachowania sprawcy wynikało, że popełnienie przestępstwa jest słuszne i zasługuje na pozytywną ocenę, aprobatę. Może to być każde publiczne oświadczenie, w którym sprawca gloryfikuje pewne przestępstwo, uznaje za godne naśladowstwa, chwali je lub uznaje za usprawiedliwione.¹²⁶

Pochwalenie może dotyczyć przestępstwa już popełnionego, jak i niedokonanego lub którego nawet nie usiłowano dokonać¹²⁷, chociaż z reguły ma miejsce po jego popełnieniu.

W art. 255 k.k. określone są 3 typy przestępstwa: 1) publiczne nawoływanie do popełnienia występku lub przestępstwa skarbowego (§ 1); 2) publiczne nawoływanie do popełnienia zbrodni (§ 2); 3) publiczne pochwalanie popełnienia przestępstwa (§ 3). Są to typy podstawowe. Wydawać by się mogło, że czyn określony w § 2 jest typem kwalifikowanym ze względu na rodzaj przestępstwa, do popełnienia, którego sprawca nawoływał, a mianowicie zbrodnię. Taki też pogląd można spotkać w doktrynie¹²⁸. Jest to pogląd nietrafny. Cechą charakterystyczną typu kwalifikowanego jest m.in. to, że do znamion typu podstawowego dodaje się odpowiednie znamiona określające bądź skutek przestępstwa (tzw. przestępstwa kwalifikowane przez następstwo), bądź inną okoliczność (tzw. przestępstwa kwalifikowane przez okoliczności), powodujące podwyższenie zagrożenia karnego; grozi za nie odrębna i samodzielna sankcja karna¹²⁹ lub wprowadzenie nowej zmodyfikowanej sankcji. Tymczasem w § 2 nie dodano nowego znamienia do zachowania określonego, w § 1, lecz stworzono nową dyspozycję; występki lub

kilka uwag dotyczących art. 255 k.k. i art. 52a k.w., CzPKiNP 2005, nr 1, s. 61.

¹²⁵ Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. H. Zgólkowej, t. 29, Poznań 2000, s. 217.

¹²⁶ L. Peiper, Komentarz do Kodeksu Karnego, Kraków 1936, s. 332

¹²⁷ Tamże, s. 332

¹²⁸ M. Fleming, W. Kutzmann, Przepisy..., s. 56

¹²⁹ S. Śliwowski, Polskie prawo karne, Warszawa 1946, s. 82; K. Buchała, Odpowiedzialność za przestępstwa kwalifikowane przez następstwa czynu, WPP 1972, nr 1, s. 22; J. Kochanowski, Przepisy kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym, PiP 1972, nr 1, s. 62–64; W. Wolter, Z rozważań nad kwalifikowanymi typami przestępstw, PiP 1972, nr 8–9, s. 25; T. Bojarski, Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym, Warszawa 1982, s. 155.

przestępstwo skarbowe zastąpiono nowym znamieniem – zbrodnią. Słusznie, więc w doktrynie uznaje się, iż w § 2 tego przepisu określony jest typ podstawowy.¹³⁰

Przestępstwo to może być popełnione wyłącznie z winy umyślnej w zamiarze wyłącznie bezpośrednim. Publiczne nawoływanie do popełnienia zbrodni, tj. czynu zabronionego z art. 255 § 2 może być popełnione jedynie w zamiarze bezpośrednim. Sprowadza się, bowiem do oddziaływania na psychikę innych, bliżej nieokreślonych osób poprzez wzywianie ich lub zachęcanie w różny sposób do popełnienia zbrodni¹³¹ (przykładowym działaniem jest propagowanie faszyzmu).

Sprawcą wszystkich typów przestępstwa może być każdy. Jest to przestępstwo powszechne. Może nim być późniejszy sprawca przestępstwa, do którego nawoływał. Trafnie Sąd Najwyższy przyjął, że „Sprawca może być jednym z popełniających przestępstwo, do którego popełnienia nawoływał”.¹³²

Kolejnym czynem zabronionym (wykroczeniem), które ma dość często miejsce na stadionach piłkarskich jest niszczenie lub uszkodzenie rzeczy. Zgodnie z art. 124 § 1 kodeksu wykroczeń, kto cudzą rzecz umyślnie niszczy, uszkadza lub czyni niezdatną do użytku, jeżeli szkoda nie przekracza 250 zł, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. Art. 65 ust. 2 ustawy o b.i.m. dodatkowo zobowiązuje sąd do nałożenia na sprawcę środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową (zakaz stadionowy). Karalne są również usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo. Ściganie następuje na żądanie pokrzywdzonego (np. organizatora meczu), który w razie popełnienia przez sprawcę wykroczenia może żądać zapłaty równowartości wyrządzonej szkody lub przywrócenia do stanu poprzedniego. Jest to wykroczenie materialne.

Przedmiotem ochrony czynu zabronionego przez § 1 jest własność i posiadanie. Czynność wykonawcza polega na zniszczeniu, uszkodzeniu lub uczynieniu niezdatnej do użytku cudzej rzeczy. W przypadku zniszczenia dochodzi do całkowitego unicestwienia lub doprowadzenia do tego, iż rzecz przestaje przynależeć do rodzaju, do jakiego należało przed czynem. Uszkodzenie natomiast stanowi naruszenie substancji rzeczy bez jej unicestwienia. Uczynienie rzeczy niezdatnej do użytku sprowadza się do niemożności używania jej zgodnie z przeznaczeniem, bez fizycznego naruszenia tej substancji. Chodzi zarówno o niezdatność rzeczy do użytku

¹³⁰ Z. Ćwiakalski, op. cit. s. 909

¹³¹ Wyrok SN z 17.03.1997 r., IV KKN 464/98, Prokuratura i Prawo – 1999, nr 10, poz. 7.

¹³² Wyrok SN z dnia 17 marca 1999 r. – IV KKN 464/98, Prok. i Pr. 1999

zgodnego z jej normalnym przeznaczeniem, jak i przeznaczeniem, jakie nadał jej pokrzywdzony. Bez znaczenia jest okoliczność, że dana rzecz może być zdalna do jakiegoś innego użycia.¹³³

Możliwym jest wypełnienie znamion omawianego czynu zabronionego przez wykonanie na rzeczy rysunku lub napisu, jeżeli wykonanie lub usunięcie go spowoduje naruszenie materii rzeczy lub jej niezdatność do użytku¹³⁴ (np. graffiti na stadionie).

W przypadku, gdy wysokość szkody przekracza 250 zł, zastosowanie znajduje przepis art. 288 kodeksu karnego typizujący przestępstwo uszkodzenia rzeczy.¹³⁵

Przedmiotem ochrony czynu zabronionego przez § 1 jest tak samo jak przy wykroczeniu -własność i posiadanie rzeczy.¹³⁶

Czynność wykonawcza polega również na tym samym działaniu tj. na zniszczeniu, uszkodzeniu lub uczynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy.¹³⁷

Uczynienie rzeczy niezdatną do użytku sprowadza się do wywołania niemożności używania jej zgodnie z przeznaczeniem, bez fizycznego naruszenia jej substancji. Chodzi zarówno o niezdatności rzeczy do użytku zgodnego z jej normalnym (typowym) przeznaczeniem, jak z przeznaczeniem, jakie nadał jej pokrzywdzony. Relevantne jest zarówno spowodowanie całkowitej, jak i częściowej bezużyteczności rzeczy.¹³⁸

Na polskich stadionach dość często dochodzi do popełniania tych czynów zabronionych. Następuje to poprzez wyrywanie pojedynczych krzesełek albo zniszczenia ich materii poprzez spalenie np. rozżarzoną racą (wykroczenie z art. 124 §1 kodeksu wykroczeń). Spotkać również można przypadki niszczenia ogrodzenia, aparatury monitoringowej (przestępstwo z art. 288 kodeksu karnego).

W dalszej części podrozdziału scharakteryzowane zostaną od strony prawnokarnej inne czyny zabronione zdarzające się na stadionach.

Czynem zabronionym często spotykanym na stadionach piłkarskich jest zniewaga określona w art. 216 kodeksu karnego. Brzmi on:

¹³³ M. Kuklik, op. cit. s.424

¹³⁴ Uchwała SN z 13.03.1984 r., VI KZP 48/83. OSN KW 1984, nr 7-8, poz. 74

¹³⁵ § 1. Kto cudzą rzecz niszczy, uszkadza lub czyni niezdatną do użytku, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

¹³⁶ M. Kulik, Przestępstwo i wykroczenie uszkodzenia rzeczy, Lublin 2005 s. 27

¹³⁷ tamże, s. 63

¹³⁸ tamże, s. 79

„§ 1. Kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 2. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.”

Podmiotem przestępstwa jest każda osoba. Przedmiotem ochrony jest część wewnętrzna (podmiotowa), czyli godność. Chroniona jest godność każdej osoby fizycznej, bez względu na jej płeć, wiek, status społeczny czy pochodzenie. Nawet osoby dotknięte chorobą psychiczną czy upośledzeniem nie tracą wartości, jaka nierozzerwalnie związana jest z faktem bycia człowiekiem, w związku z tym mogą one zostać znieważone¹³⁹ W przypadku publicznego znieważenia grupy ludności lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości w grę wchodzi przepis art. 257 kodeksu karnego¹⁴⁰ (autor rozprawy scharakteryzuje ten czyn w dalszej części pracy).

Przepis art. 216 § 1 wyraźnie określa trzy "podtypy" zniewagi: a) w obecności znieważanego (tzw. zniewaga bezpośrednia, dawniej zwana "oczną"); b) pod nieobecność znieważanego, lecz publicznie; c) niepublicznie i pod nieobecność znieważanego, lecz w zamiarze, aby zniewaga do tej osoby dotarła.¹⁴¹ W doktrynie zdecydowanie dominuje pogląd, że zniewaga może być popełniona jedynie przez działanie. Wyjątkowo podnosi się, że może być ona dokonana również przez zaniechanie¹⁴² podając przykład niepodania ręki na powitanie osobie podejrzanemu o dokonanie przestępstwa. Znieważenie może być dokonane słowem, pismem, drukiem, wizerunkiem (np. karykatura), a nawet gestem. Znieważenie może być dokonane przez naruszenie nietykalności cielesnej innej osoby (spoliczkowanie, rzucenie czymś w twarz), co implikuje konieczność zastosowania kumulatywnej kwalifikacji - art. 216 § 1 w zb. z art. 217 § 1 w zw. z art. 11 § 2.

Interesującą kwestią w podzielonej doktrynie jest kwestia strony podmiotowej znieważenia. Przeważa pogląd, że w grę wchodzi obie postaci zamiaru: bezpośredni

¹³⁹ W. Kulesza, Zniesławienie i zniewaga, Ochrona czci i godności osobistej człowieka w polskim prawie karnym, Zagadnienia podstawowe, Warszawa 1984, s. 170

¹⁴⁰ M. Mozgwa, op. cit. s. 304,

¹⁴¹ tamże, s. 304

¹⁴² J. Śliwowski, Prawo karne, s. 405, M. Lipczyńska, Oskarżenie prywatne, Warszawa 1977, s. 144

i ewentualny. Natomiast według A. Marka znieważenie jest w zasadzie zachowaniem intencjonalnym¹⁴³

Zniewaga jest przestępstwem formalnym, które może być popełniona jedynie przez działanie. Znieważenie może być dokonane słowem, pismem, drukiem, wizerunkiem (np. karykatura), a nawet gestem. Mamy tu do czynienia z winą umyślną w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym. Przykłady ze stadionu: zniewaga sędziego, piłkarzy lub innych kibiców.

Ściganie typu podstawowego opisanego w § 1, jak i kwalifikowanego z § 2 odbywa się z oskarżenia prywatnego.

§ 3 art. 216 przewiduje instytucje tzw. prowokacji i retorsji. Na gruncie art. 216 prowokacja to "wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego", zaś retorsja ma miejsce wtedy, gdy pokrzywdzony odpowiedział na zniewagę naruszeniem nietykalności cielesnej lub zniewagą wzajemną. W przypadku wystąpienia prowokacji i retorsji sąd może (ale nie musi) odstąpić od wymierzenia kary. Konieczne jest istnienie rozsądnej współmierności między prowokacją a czynem sprowokowanego.¹⁴⁴

Jednym ze wstydlivszych problemów, z którymi zmierzyć się muszą organizatorzy sportowych imprez masowych są przestępstwa opisane w art. 256 k.k. i 257 k.k.

Pierwsze przestępstwo polega na publicznym propagowaniu faszystowskich lub innych totalitarnych ustrojów państw lub nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Drugie zaś polega na publicznym znieważaniu grupy ludności albo poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną tej osoby. W tym miejscu należy wspomnieć, iż źródłem norm zawartych w tych artykułach jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 13¹⁴⁵:

„zakazuje istnienia partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swych programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową”

¹⁴³ A. Marek, op. cit. s. 482

¹⁴⁴ Wyrok SN z 17 czerwca 1971 r., Rw 612/71, OSNKW 1971, nr 10, poz. 159

¹⁴⁵ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. nr. 78 poz. 483 z póź. zm.

Dodatkowo, Konstytucja RP w art. 32¹⁴⁶ wprowadza „zakaz dyskryminacji rasowej”.

Powyższe przepisy konstytucyjne trudno bezpośrednio odnieść do aktów nazistowskich czy faszystowskich obecnych na meczach, ponieważ grupy pseudokibiców propagujących ww. systemy nie są zorganizowane (jedynie nieliczne przypadki) w oficjalne organizacje faszystowskie czy też rasistowskie. Dodatkowo propagowanie ideologii na meczach nie jest ich priorytetowym celem, a jedynie dodatkowym incydentalnym manifestem swoich poglądów.

Wracając do omawiania norm z kodeksu karnego należy wspomnieć, iż oba przepisy należą do tzw. przestępstw konwencyjnych i mają swoje źródło w umowach międzynarodowych, której Rzeczpospolita jest stroną. Konieczne jest, zatem przybliżenie tych przepisów.¹⁴⁷

Podstawy prawne zakazu dyskryminacji mają źródło przede wszystkim w art. 14 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, który stanowi, że korzystanie z praw i wolności w niej wymienionych powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, języka, religii, przekonań politycznych, pochodzenia narodowego lub społecznego, przynależności do mniejszości narodowej, majątku, urodzenia bądź też z jakiegokolwiek innej przyczyny.¹⁴⁸

Uregulowania dotyczące tej tematyki zawiera też Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, która w art.2 przewiduje prawo każdego człowieka do korzystania ze wszystkich praw i wolności proklamowanych w deklaracji, bez względu na różnicę rasy, kolory skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych lub innych przekonań, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innej różnicy.¹⁴⁹

Art. 20 ust. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych wprowadza natomiast uregulowanie, w myśl, którego popieranie w jakikolwiek

¹⁴⁶ Tamże.

¹⁴⁷ K. Borchulski, Zjawisko faszyzmu i rasizmu wśród kibiców piłkarskich na tle art. 256 i 257 kk, *Przestępczość stadionowa*, Szczytno 2010, s. 188

¹⁴⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. DzU z 1993 r. nr. 61 poz. 284

¹⁴⁹ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.

sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu powinno być ustawowo zakazane.¹⁵⁰

Wyżej wymienione regulacje zdeterminowały Ustawodawcę do uchwalenia przepisów karnych – art. 256 i 257 kodeksu karnego. Konstrukcja obu artykułów jest do siebie zbliżona. Przedmiotem ochrony pierwszego z nich jest właściwe funkcjonowanie państwa zgodne z zasadami demokratycznymi i spokój społeczny. W drugiej części dyspozycji przedmiotem ochrony jest grupa narodowościowa, rasowa, wyznaniowa lub bezwyznaniowa.¹⁵¹

Warto w tym miejscu przypomnieć, iż penalizacja różnorodnych zachowań polegających na pochwalaniu, propagowaniu czy nawoływaniu do wprowadzenia ustroju faszystowskiego ma w polskim porządku prawnym dłuższą tradycję. Właściwie każda kodyfikacja prawa karnego, patrząc od zakończenia II wojny światowej, podejmowała tę problematykę. Utrzymywanie kryminalizacji pochwalania faszyzmu w Polsce tłumaczy się względami emocjonalnymi, jako że doktryna ta kojarzy się przede wszystkim ze zbrodniami hitlerowskimi.¹⁵²

W przypadku zaś artykułu 257 k.k. głównym przedmiotem ochrony jest godność człowieka i nietykalność cielesna, natomiast ubocznym – porządek publiczny.

Jeśli chodzi o definicję porządku publicznego to J. Makowski pisał już w okresie dwudziestolecia międzywojennego o „porządku publicznym” jako spokoju, na który składają się bezpieczeństwo publiczne oraz kształtujący się w warunkach spokoju ład społeczny.¹⁵³

W podobnym kierunku pobięły rozważania K. Kubali, który swoje uwagi na ten temat sformułował kilkadziesiąt lat później, tj. na gruncie k.k. z 1969 r. Autor ten podnosił przede wszystkim, że pojęcie „porządek publiczny” występuje bardzo często w literaturze przedmiotu wśród zestawu pojęć bliskoznacznych ujętych we wspólnej formule „bezpieczeństwo, spokój, ład i porządek publiczny”. W nawiązaniu do tego spostrzeżenia definiował następnie porządek publiczny, jako istniejący w państwie

¹⁵⁰ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r. (ratyfikowany przez Polskę w 1977 r.) Dz. U. z 1997 r. nr. 38, poz. 167

¹⁵¹ E. Pływaczewski, O. Górniok [red] Kodeks Karny. Komentarz. s. 417

¹⁵² L. Gardocki: Granice wolności słowa w projekcie kodeksu karnego, Palestra 1993, nr 12, s. 105-106.

¹⁵³ W. Makowski: Prawo karne. O przestępstwach w szczególności. Warszawa 1924, s. 144-147.

stan stosunków, urzędzeń publicznych oraz odpowiadających im instytucji prawnych, zapewniający bezpieczeństwo, spokój oraz ład w zakresie współżycia zbiorowego.¹⁵⁴

Czynność sprawcza tego przestępstwa polega na ublżeniu komuś, zachowaniu się wobec niego w sposób obraźliwy.¹⁵⁵ Czynność znieważenia może przejawiać się w różnych zachowaniach sprawcy, obrażających innego człowieka. W grę wchodzi wypowiedź ustna, forma pisemna, określony okrzyk, gest, znak czy wizerunek.

Interesującą kwestią dotyczącą przestępstwa zniewagi z art. 257 k.k. jest fakt, iż godność człowieka powinna doznawać ochrony przed poniżeniem niezależnie od tego, czy pokrzywdzony subiektywnie odczuwa naruszenie swej wartości.¹⁵⁶

Przy przypisaniu odpowiedzialności z tytułu art. 257 k.k. kluczowe znaczenie odgrywa dokonanie zniewagi „z powodu przynależności” do określonej grupy narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo charakteryzującej się bezwyznaniowością. Znieważona osoba lub grupa osób musi zatem przynależność do przynajmniej jednej z kategorii określonych w dyspozycji tego przepisu. W przeciwnym razie zachodzi jedynie usiłowanie nieudolne (art. 13 § 2 k.k.), gdy sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego.¹⁵⁷

Druga odmiana czynności sprawczej, jaką przewiduje przestępstwo określone w art. 257 k.k., polega na naruszeniu nietykalności cielesnej innej osoby. Dokonującej naruszenia nietykalności cielesnej, podobnie jak przy zniewadze, sprawca musi działać z powodu określonego w przepisie art. 257 k.k.¹⁵⁸

Pojęcie naruszenia nietykalności cielesnej jest bardzo pojemne. Obejmuje wszelkie możliwe rodzaje ingerencji sprawcy w nietykalność cielesną innego człowieka, jak to ujął J. Wojciechowski, „(...) wszelkie zachowania, przez które ciało pokrzywdzonego doznaje dotyku ze strony sprawcy.”¹⁵⁹

¹⁵⁴ W. Kubala: Ochrona porządku publicznego w polskim prawie karnym, Warszawa 1986, s. 76-77; tegoż: Porządek publiczny jako rodzajowy przedmiot ochrony przepisów prawa karnego, Palestra 1981, nr 7-9, s. 52-56, również L. Falandysz: Pojęcie porządku publicznego w prawie karnym i karno-administracyjnym, Palestra 1969, nr 2, s. 63-74.

¹⁵⁵ J. Wojciechowski: Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej, Warszawa 2000, s. 54.

¹⁵⁶ W. Kulesza: Zniesławienie i zniewaga. (Ochrona czci i godności osobistej człowieka w polskim prawie karnym - zagadnienia podstawowe), Warszawa 1984, s. 168

¹⁵⁷ M. Flemming, W. Kutzmann: Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu.

Rozdział XXXII kodeksu karnego. Komentarz, Warszawa 1999, s. 71

¹⁵⁸ P. Bachmatt, Przestępstwa z art. 256 i 257 k.k. – analiza dogmatyczna i praktyka ścigania, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2005, s. 39

¹⁵⁹ J. Wojciechowski, op. cit., s. 69.

Naruszenie nietykalności cielesnej innej osoby polega najczęściej na uderzeniu człowieka ręką, kopnięciu go nogą, zadaniu ciosu głową czy uderzeniu jakimś przedmiotem. Tytułem przykładu można wymienić jeszcze: szarpanie, ciągnięcie za włosy, przyduszanie, uciskanie, a także oddziaływanie za pomocą innych przedmiotów czy substancji, np. rzucenie w pokrzywdzonego jajkiem, polanie go śmierdzącą substancją czy rozpylenie gazu.¹⁶⁰

Wydaje się, iż na polskich stadionach częściej można być świadkami wypełnienia znamion art. 256 § 2 k.k., który stanowi:

*„Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwała lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, **prezentuje**, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.”*

Kwestią problematyczną jest definicja czynności „propagowania”, która to jest jednym ze znamion czynu zabronionego określonego w art. 256 k.k. Skuteczną próbę wyjaśnienia definicji, kiedy mamy do czynienia z propagowaniem faszyzmu lub innego ustroju państwowego podjął Sąd Najwyższy, który to uchwałą określił:

*„Propagowanie, w rozumieniu art. 256 kk, oznacza każde zachowanie polegające na publicznym prezentowaniu, w zamiarze przekonania do niego, faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa”.*¹⁶¹

Zdaniem S. Hoca użyte w art. 256 k.k. sformułowanie „propaguje” jest każdym zachowaniem polegającym na publicznym prezentowaniu z zamiarem przekonania do faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwowego. S. Hoc uważa również, iż wystawienia na widok publiczny symboli lub wykonywanie gestów również kwalifikuje się do pojęcia propagowania.¹⁶²

Wyraz „propagowanie” oznacza w języku polskim tyle co upowszechnianie, szerzenie czegoś, w tym także poglądu, aby do tego kogoś przekonać.¹⁶³

Propagowanie nie ogranicza się zatem do samego pochwalania, ale zmierza nadto do przekonania o czymś adresata. W wypadku art. 256 k.k. sprawca zmierza do

¹⁶⁰ P. Bachmatt, op. cit. s. 39

¹⁶¹ Sąd Najwyższy - Izba Karna. Uchwała z dnia 28 marca 2002 r. (sygn. akt I KZP 5/2002).

¹⁶² S. Hoc, Przewidywania przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, Opole 2003, s. 53

¹⁶³ S. Skorupka, H. Auderska, Z. Lempicka: Mały słownik języka polskiego, Warszawa 1968, s.633, H. Zgólkowa (red.): Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, t. 32, Poznań 2001, s. 447.

przekonania o racjonalności i zaletach ustroju totalitarnego, zachęca do jego wprowadzenia, podkreśla zalety i przemilcza wady.¹⁶⁴

W związku z powyższym nie będzie stanowić „propagowania” w rozumieniu przepisu art. 256 k.k. prezentowanie zasad określonego ustroju totalitarnego, pozbawione angażowania się po jego stronie.¹⁶⁵

W kontekście zdarzeń mających swoje miejsca na stadionach interesujący wyrok wydał natomiast Sąd Apelacyjny w Katowicach, który to w orzeczeniu z 4 sierpnia 2005 r., uznał, że noszenie przez oskarżonych kurtek z naszywkami na rękawie i kołnierzu przedstawiających swastykę, nie nosi znamion przestępstwa z art. 256 k.k.¹⁶⁶

Mając na uwadze powyższe noszenie ubrań przez kibiców podczas meczów, zawierających symbole faszystowskie nie jest zabronione. Jednak wystawiania na widok publiczny, prezentowanie flag z elementami faszystowskimi, rasistowskimi, zawieszonych na ogrodzenia oddzielających pole gry od trybun już takim propagowaniem będzie.

Miejscami popełniania czynów z art. 256 i 257 k.k. są najczęściej stadiony piłkarskie, na których dochodzi do bezpośredniego manifestowania poparcia dla faszyzmu czy też okazywania nienawiści do określonej rasy lub narodu.

Najczęściej propagowanie, czy też prezentowanie symboli faszystowskich czy też rasistowskich jest wykonywane przy użyciu kamuflażu. Jedynie pseudokibice orientujący się w realiach kibicowskich lub zajmujący się tą tematyką, potrafią wskazać, że dany symbol ma konotacje rasistowską lub faszystowską.

Czyny wskazane w art. 256 i 257 kodeksu karnego są przestępstwami powszechnymi. Dokonać ich można jedynie umyślnie w zamiarze bezpośrednim.

Kolejnym przestępstwem, które dość rzadko, ale jednak ma swoje miejsce na stadionach piłkarskich jest czyn polegający na niestosowaniu się do orzeczonego przez sąd zakazu wstępu na imprezę masową. Norma, z której należy wywnioskować to właśnie przestępstwo jest zawarta w art. 244 k.k., który stanowi:

„Kto nie stosuje się do orzeczonego przez sąd zakazu zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu, prowadzenia działalności, prowadzenia

¹⁶⁴ O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, Z. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek: Kodeks karny. Komentarz. Tom II, Gdańsk 2005, s. 337,

¹⁶⁵ J. Wojciechowski: Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo, Warszawa 2000, s. 487 oraz R. Góral: Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem, Warszawa 2005, wyd. IV, s. 420.

¹⁶⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 sierpnia 2005, II Aka251/05

pojazdów, wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, wstępu na imprezę masową, obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu albo nie wykonuje zarządzenia sądu o ogłoszeniu orzeczenia w sposób w nim przewidziany, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.”

Przedmiotem ochrony przewidzianej w wyżej wymienionym przepisie jest kryminalizacja zachowania pozostającego w sprzeczności z orzeczoną przez sąd środkami karnymi, mającym na celu respektowanie orzeczenia sądowego, a w szerszej perspektywie ochronę krajowego wymiaru sprawiedliwości. Jest to przestępstwo indywidualne, gdyż popełnić je może osoba, która pomimo nałożenia na nią zakazu wstępu na imprezę masową postanawia na tę imprezę wejść i udaje się jej to. Czyn dokonany jest z winy umyślnej w zamiarze tylko bezpośrednim. Szerzej tematyka zakazu stadionowego będzie przedstawiona w dalszej części rozprawy.

W związku z wyżej wymienionym artykułem pozostaje art. 254a stanowiący:

„Kto nie stosuje się do orzeczonego w związku z zakazem wstępu na imprezę masową obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu lub obowiązku stawiennictwa w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania osoby skazanej albo ukaranej, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji, w czasie trwania imprezy masowej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.”

Przepis ten dotyczy sytuacji, kiedy to obok orzeczonego zakazu wstępu na imprezę masową sąd zobowiązuje sprawcę do osobistego stawiennictwa w określonym miejscu (celem uniemożliwienia podjęcia próby wstępu na imprezę masową)

Oba przepisy mają na celu działania prewencyjne polegająca na uniemożliwieniu osobom na które nałożono zakaz stadionowy dostanie się na teren imprez.

Przestępstwem, które na szczęście jest coraz rzadziej popełniane na obiektach sportowych (piłkarskich) jest to ustanowione art. 158 kodeksu karnego – bójka lub pobicie. W czasach nowoczesnej infrastruktury stadionowej, coraz lepiej

zorganizowanych służb porządkowych, monitoringu są to czyny o charakterze niemalże incydentalnym.

Przedmiotem ochrony tego przestępstwa jest życie i zdrowie. Przestępstwo to można popełnić tylko przez działanie. Jest to przestępstwo materialne. Do jego znamion należy skutek. W § 1 jest nim narażenie człowieka na niebezpieczeństwo utraty życia lub spowodowania uszczerbku na zdrowiu (ciężkiego lub średniego); w § 2 - ciężki uszczerbek na zdrowiu, zaś w § 3 - śmierć.¹⁶⁷

Przez bójkę rozumie się zdarzenie, w którym biorą udział, co najmniej trzy osoby, z których każda jednocześnie atakuje i broni się (nie można wskazać strony wyłącznie ofensywnej i wyłącznie defensywnej).

Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego oraz doktryny prawa karnego „(...) bójką jest takie zachowanie się, w którym następuje zwada, starcie pomiędzy osobami (których jest co najmniej trzy), a każdy z jej uczestników występuje w podwójnym charakterze, raz jako napastnik, raz jako napadnięty (...)”.¹⁶⁸

Pobicie to takie zdarzenie, w którym biorą udział także, co najmniej trzy osoby, ale można wyodrębnić stronę atakującą i broniącą się. Ze względu na charakter obu tych sytuacji (dynamiczny przebieg) bójka może przekształcić się w pobicie, a pobicie w bójkę. Ustawodawca kryminalizuje tylko udział w takiej bójce lub pobiciu, w których następuje bezpośrednie narażenie na niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężki uszczerbek na zdrowiu.¹⁶⁹

Zdaniem Sądu Najwyższego przez pobicie należy rozumieć „(...) napaść co najmniej dwóch sprawców na jedną lub więcej osób. Nie oznacza to jednak, że w wypadku większej liczby pokrzywdzonych poszczególni sprawcy muszą wziąć udział w pobiciu każdego z nich, gdyż do bytu przestępstwa wystarczające jest działanie skierowane chociażby przeciwko jednemu z pokrzywdzonych, oczywiście z zachowaniem wspólności zamiaru i tożsamości zdarzenia (...)”.¹⁷⁰

Każdy uczestnik bójki jest jednocześnie osobą atakującą i atakowaną. Pobicie zaś „oznacza czynną napaść dwóch lub więcej osób na jedną osobę albo grupy osób

¹⁶⁷ M. Mozgwa, op. cit. s. 221

¹⁶⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z 21 maja 1973 r., sygn. akt III KR 91/73, w: A. Lisowski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu* (Orzecznictwo Sądu Najwyższego) Wydawnictwo Camen 1996, s. 204

¹⁶⁹ M. Mozgwa, op. cit., s. 178.

¹⁷⁰ Wyrok z 5.11.1980 r., sygn. akt Rw. 382/80, w: *Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa*, nr 1–2/81, poz. 5

na inne osoby, przy czym w tym ostatnim wypadku cechą charakterystyczną jest przewaga osób napadających nad napadniętymi”.¹⁷¹

Jeśli chodzi zaś o stronę sprawczą to jest ona niezwykle skomplikowana.¹⁷² Użycie przez ustawodawcę czasownikowego znamienia „bierze udział w bójce lub pobiciu” ma bardzo szeroki zakres znaczeniowy i oznacza zarówno wszelkie działania fizyczne polegające na zadawaniu innej osobie uderzeń rękami, głową, kopaniu itp., mogące wywołać szkodliwe dla jej zdrowia, a nawet życia skutki, jak i działania, które w wypadku innych przestępstw mogłyby być traktowane, jako pomocnictwo lub podżeganie do nich, np. przytrzymywanie lub obezwładnianie osoby, którą inni biją¹⁷³ Zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego, przestępstwo udziału w bójce, w myśl art. 158, polega na „(...) umyślnym wzięciu udziału w zdarzeniu o takim charakterze, że jego uczestnicy atakują się wzajemnie i z takim natężeniem, iż stwarza to dla nich niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia”.

W wypadku czynu przewidzianego w art. 158 par. 3 kodeksu karnego, kwalifikowanego przez skutek, między zachowaniem się indywidualnego sprawcy a śmiercią człowieka może nawet nie istnieć związek przyczynowy, a mimo to zachodzi odpowiedzialność na gruncie tego przepisu, o ile tylko sprawca mógł przewidzieć, że taki będzie efekt zbiorowego działania. Odpowiedzialność na gruncie art. 158§3 kodeksu karnego ponosi również sprawca, który nie zadał ofierze żadnego ciosu, ale okrzykami zagrzewał uczestników bójki do agresji i zadawania ciosów (...)”.¹⁷⁴

Bardzo szeroki zakres znaczeniowy „brania udziału w bójce lub pobiciu” może obejmować zachowania, które z pozoru z udziałem w bójce, w tradycyjnym znaczeniu tego określenia, nie mają nic wspólnego. Jako przykład można podać utrwalanie przebiegu bójki przy użyciu kamery, co zdarza się przy tzw. ustawkach, czyli uzgadnianych wcześniej co do miejsca, czasu, liczby uczestników bójkach, najczęściej między kibicami różnych drużyn piłkarskich. Pojęcie „branie udziału w bójce lub

¹⁷¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 23.12.1971 r., sygn. akt IV KR 1947/71, w: Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 1972, nr 6, poz. 98

¹⁷² Z. Kubec, B. Hołyst, Bójka i pobicie (problemy dogmatyki prawa, kryminologii i kryminalistyki), Warszawa 1962, s. 7.; zob. także: L. Gardocki, Bójka i pobicie. Andrejew I, L. Kubicki, Waszczyński J[red]., System prawa karnego, t.4: O przestępstwach w szczególności. Wydawnictwo Ossolineum 1985

¹⁷³ Wyrok Sądu Najwyższego z 14.01.1953 r., sygn. akt SN 337/39, w: Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Cywilna, nr 3, poz. 46, zob. także A. Wasek (red.) Kodeks karny. Część szczególna. Tom I, Komentarz do artykułów 117–221, Warszawa 2004, s. 340

¹⁷⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 21.09.2000 r., sygn. akt II AKa 135/00, w: Prokuratura i Prawo, 2001 nr 6, poz. 21

pobicie” interpretowane jest przez doktrynę i orzecznictwo bardzo szeroko i obejmuje zarówno zachowanie polegające na bezpośrednim udziale w takich zajściach, np. zadawanie ciosów pięścią, kopanie itp., jak i takie, które w wypadku innych przestępstw traktowane byłyby, jako postacie zjawiskowe, tj. podżeganie i pomocnictwo.¹⁷⁵

Bójkę i pobicie różni charakter ról pełnionych przez jej uczestników. Każdy uczestnik bójki jest jednocześnie osobą atakującą i atakowaną. Jego rola ma podwójny charakter, skoro każdy występuje, jako napastnik i napadnięty. Pobicie zaś oznacza czynną napaść dwóch lub więcej osób na jedną osobę albo grupy osób na inne osoby, przy czym w tym ostatnim wypadku cechą charakterystyczną jest przewaga osób napadających nad napadniętymi.

Jest to przestępstwo powszechne, które może popełnić każdy. Strona podmiotowa tego przestępstwa polega na umyślności. Może zostać popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym. W § 2 i 3 do określania znamienia strony podmiotowej ma zastosowanie art. 9 § 3 kodeksu karnego. Są to przestępstwa umyślno-nieumyślne.

Sankcją za dokonanie tego przestępstwa w trybie podstawowym jest pozbawienie wolności do lat 3.

Artykuł 158 § 2 i 3 k.k. zawiera typy przestępstwa udziału w bójce lub pobiciu kwalifikowane z uwagi na następstwa. Oba typy są identyczne pod względem konstrukcyjnym i różnią się tylko rodzajem skutku, stanowiącego znamię kwalifikujące.¹⁷⁶

Typ przestępstwa opisany w art. 158 § 3 k.k. nie stanowi typu kwalifikowanego w stosunku do typu z art. 158 § 2 k.k. Są to dwie równoległe, odrębne kwalifikacje.¹⁷⁷

Wyższa karalność przestępstw kwalifikowanych przez następstwa uzasadniona jest wystąpieniem elementu dynamicznego – „dalszego” skutku, określonej zmiany w świecie zewnętrznym, wynikłej po realizacji znamion typu podstawowego, pozostającej w związku przyczynowym z czynem wyjściowym sprawcy.¹⁷⁸

¹⁷⁵ http://kpplegionowo.policja.waw.pl/portal/ple/37/2195/BOJKA_LUB_POBICIE_aspekty_prawne.html

¹⁷⁶ L. Gardocki, op. cit., s. 458

¹⁷⁷ W. Wolter, [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973, s. 466.

¹⁷⁸ A. Wąsek, Kodeks karny. Komentarz, t. I, Gdańsk 2000, s. 122.

W § 2 znamieniem wpływającym na podwyższenie sankcji jest ciężki uszczerbek na zdrowiu. W § 3 znamieniem kwalifikującym jest śmierć. W pierwszym przypadku sankcją jest kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. W drugim przypadku kara od 1 roku do 10 lat pozbawienia wolności.

Do przypisania uczestnikowi bójki (pobicia) odpowiedzialności za kwalifikowany przez następstwo typ czynu zabronionego nie jest niezbędne ustalenie związku przyczynowego pomiędzy jego zachowaniem a skutkiem w postaci śmierci lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka. Uczestnik bójki lub pobicia może ponosić surowszą odpowiedzialność za udział w kwalifikowanej przez następstwo bójce (pobiciu) także wtedy, gdy jego osobisty udział nie przyczynił się bezpośrednio do określonego skutku, gdy np. w ogóle w czasie bójki (pobicia) nie miał kontaktu z osobą, którą dotknęło jedno z kwalifikujących następstw, gdy jego udział polegał na uderzeniu innej osoby, gdy był po tej samej stronie co ofiara bójki, gdy w ogóle nikogo nie uderzył w czasie zajścia (tylko wziął w nim udział w inny sposób), gdy znajdował się w czasie zajścia w dużej odległości od osoby, która doznała skutków decydujących o kwalifikacji, czy nawet nie miał z nią kontaktu wzrokowego (może tak się zdarzyć przy bójkach i pobiciach z udziałem bardzo wielu osób, toczących się na rozległym terenie, przenoszących się z miejsca na miejsce).¹⁷⁹

Do skazania na podstawie przepisu o udziale w bójce lub pobiciu z ciężkim skutkiem konieczne jest ustalenie: umyślnego udziału w bójce lub pobiciu człowieka oraz związku przyczynowego pomiędzy bójką lub pobiciem a śmiercią lub uszkodzeniem ciała. Nie jest natomiast konieczne ustalenie bezpośredniego związku przyczynowego pomiędzy działaniem danego uczestnika bójki lub pobicia a śmiercią lub uszkodzeniem ciała.¹⁸⁰

Bez znaczenia jest również, czy śmierć lub uszkodzenie ciała spowodował jeden z uczestników, czy też były one wynikiem ogółu ciosów zadanych przez wszystkich uczestników.¹⁸¹

Przedmiotem ochrony w przestępstwie bójki lub pobicia jest życie i zdrowie człowieka. Z punktu widzenia prawa życie jest wartością podstawową, a ochronę

¹⁷⁹ A. Nowosad, Związek przyczynowy w kwalifikowanej bójce lub pobiciu. Prokuratura i Prawo 11, 2011, s. 80

¹⁸⁰ J. Nisenson, M. Siewierski, Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz. Orzecznictwo, Łódź 1949, s. 206

¹⁸¹ A. Nowosad, op. cit., s. 81

prawną tego dobra gwarantuje art. 38 Konstytucji RP: „(...) Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia (...)”.¹⁸²

Kolejnym przestępstwem, które jest bardzo często popełniane na stadionie jest czyn z art. 226 kodeksu karnego – znieważenie funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas wykonywania obowiązków.

Artykuł brzmi:

„§ 1. Kto znieważa funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną, podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 2. Przepis art. 222 § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Kto publicznie znieważa lub poniża konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.”

Przedmiotem ochrony jest godność i powaga funkcjonariusza lub osoby mu przybranej, a pośrednio powaga organu, który reprezentuje (§ 1) lub godność i powaga konstytucyjnego organu Rzeczypospolitej Polskiej (§ 2). Czynność sprawcza polega na znieważaniu (§ 1) oraz na znieważaniu lub poniżaniu (§ 2). Znamię znieważania należy wyklądać tak jak na gruncie art. 216. Poniżanie należy rozumieć, jako upokarzanie, hańbienie, lżenie, wyraz pogardy.

Przedmiotem czynności wykonawczej w § 1 jest funkcjonariusz publiczny albo osoba przybrana mu do pomoc. W § 3 przedmiotem czynności wykonawczej jest natomiast konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej. Definicja funkcjonariusza publicznego zawiera art. 115 § 13 kodeksu karnego¹⁸³. W przypadku przestępstw stadionowych najczęściej znieważani są policjanci¹⁸⁴, którzy pracują przy zaprowadzeniu spokoju na obiekcie.

Konstytucyjnym organem RP są wszystkie organy, które wymienia Konstytucja RP, tj. Sejm, Senat, Prezydent, Rada Ministrów, Prezes Rady Ministrów, organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego, sądy, trybunały, Najwyższa Izba Kontroli, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Rzecznik Praw Obywatelskich.

¹⁸² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 02.04.1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483

¹⁸³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553)

¹⁸⁴ Art. 115 § 3 pkt. 7 kodeksu karnego – ustawy z 6.06.1997 r., Dz.U. nr 88, poz. 553 ze zm. określa, że funkcjonariuszem publicznym jest funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego.

W judykaturze i doktrynie nie ma pełnej zgody ani jednoznaczności co do zakresu znaczeniowego pojęcia zniewagi. Pojęcie owo mieści w sobie bowiem rozmaite rodzaje zachowań, których wspólną cechą jest to, że wyrażają pogardę dla godności drugiego człowieka.¹⁸⁵

Nie jest dopuszczalne utożsamianie zniewag z lekceważeniem. Istotą znieważenia jest okazanie pogardy, która głębiej wyraża ujemny stosunek do wartości, jaką reprezentuje człowiek, aniżeli lekceważenie (...).¹⁸⁶

Uprawnienia funkcjonariusza Policji niosą ze sobą pewien bagaż działań represyjnych, wywołując niejednokrotnie niezadowolenie i konflikty. Mogą one znaleźć odzwierciedlenie w postępowaniu człowieka i przybierać różne formy wyrazu. Dla odpowiedzialności karnej sprawcy jest obojętne, jakimi się posłużył podczas dokonania przestępstwa.¹⁸⁷

Wypowiedź czy też inny środek wyrazu o charakterze znieważającym skierowany wobec funkcjonariusza Policji musi mieć w sobie taki ładunek złych, brutalnych treści, które godziłyby nie tylko w dobre imię, cześć, honor czy godność samego funkcjonariusza Policji, ale przede wszystkim podważałyby autorytet organów władzy publicznej oraz porządek publiczny.¹⁸⁸

Dokonując oceny wypowiedzi, czy innych znaków wyrazu, należy brać pod uwagę generalnie akceptowane normy obyczajowe. Niektóre słowa dopiero w pewnej sytuacji lub w określonych kręgach towarzyskich zostaną uznane za znieważające. Trafnie zatem wskazuje się w doktrynie, że (...) zniewagą będą nie tylko zachowania powszechnie uznane w społeczeństwie lub danym regionie za wyrażające pogardę dla człowieka (np. jak nazwanie kogoś „świnia”, „padalcem”, „idiotą”), lecz także zachowanie, które w środowisku, w którym obraca się obrażający i obrażony jest uznane za znieważające.¹⁸⁹

¹⁸⁵ A. Barczak-Oplustil, M. Bielski, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277 k.k. Tom II, Warszawa 2008, s. 828.

¹⁸⁶ W. Kulesza, Zniesławienie i zniewaga. Ochrona czci i godności osobistej w polskim prawie karnym. Warszawa 2006, s. 174

¹⁸⁷ http://gazeta.policja.pl/porta1/997/1007/55581/Zniewazenie_funkcjonariusza_Policji_Nr_60_03201_0.html

¹⁸⁸ A. Barczak-Oplustil, M. Bielski, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277 k.k. Tom II, Warszawa 2008, s. 932

¹⁸⁹ B. Kunicka-Michalska, Przestępstwa przeciwko ochronie informacji i wymiarowi sprawiedliwości. Rozdział XXX i XXXIII Kodeksu karnego, Warszawa 2000, s. 316.

Przestępstwo znieważenia funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej jest przestępstwem powszechnym. Znieważenie można popełnić zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym. Poniżania można się dopuścić tylko w zamiarze bezpośrednim.

Przestępstwem bardzo często związanym z powyższym jest przestępstwo ustanowione art. 222 kodeksu karnego – naruszenie nietykalności funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej. Kodeksowe brzmienie tego przestępstwa to:

„§ 1. Kto narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.”

Przedmiotem ochrony w przypadku tego przestępstwa jest nietykalność cielesna funkcjonariusza.

Najczęściej do dokonania tego czynu zachodzi w przypadku potężnych zamieszek na stadionach piłkarskich, kiedy to dochodzi do starć chuliganów z Policją.

Naruszenie nietykalności polega na oddziaływaniu na ciało człowieka w sposób przykry, bolesny lub znieważający. Przykładami naruszeń są: splunięcie na kogoś, kopnięcie, spoliczkowanie, pociągnięcie za włosy, strącenie czapki (pod warunkiem, że np. kopnięcie czy spoliczkowanie nie pozostawi śladów kwalifikowanych jako tzw. lekki lub średni uszczerbek na zdrowiu - art. 157 § 1 i § 2 k.k.).¹⁹⁰ Naruszenie nietykalności funkcjonariusza publicznego może polegać również na rzucaniu niebezpiecznym przedmiotem (krzeselkami, racami, fragmentami obiektu), uderzeniami pięściami lub innymi przedmiotami.

Taka sama ochrona prawna przed naruszeniami nietykalności cielesnej jak funkcjonariuszowi przysługuje także osobie „przybranej”, czyli np. takiej, którą funkcjonariusz poprosił o pomoc. Nie zostało ostatecznie prawnie rozstrzygnięte, czy osobą przybraną jest osoba, która samorzutnie udzieliła takiej pomocy funkcjonariuszowi.¹⁹¹

Omawiane przestępstwo ma charakter skutkowy (materialny), podobnie jak czyn zabroniony przez art. 217 kodeksu karnego.

¹⁹⁰ L. Gardocki: op. cit. s. 261.

¹⁹¹ J. Wojciechowski: Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo. Warszawa 1997 s. 393.

W przypadku spowodowania naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia właściwa jest kwalifikacja kumulatywna z uwzględnieniem odpowiedniego przepisu typizującego przestępstwo przeciwko zdrowiu (np. art. 157 § 2 kodeksu karnego).¹⁹²

Naruszenie nietykalności funkcjonariusza jest przestępstwem umyślnym, przy czym do zastosowania przepisu art. 222 § 1 konieczne jest ustalenie, że sprawca obejmował swoją świadomością, iż jego działanie skierowane jest przeciwko funkcjonariuszowi publicznemu lub osobie do pomocy mu przybranej oraz że ma ono związek z pełnieniem przez funkcjonariusza obowiązków służbowych. Dla bytu omawianego przestępstwa nie jest natomiast istotny rodzaj motywu kierującego sprawcą (np. zemsta za podjętą niekorzystną dla sprawcy czynność, chęć zaimponowania otoczeniu, np. grupie chuligańskiej, dążenie do przeszkodzenia funkcjonariuszowi w wykonaniu czynności służbowej).¹⁹³

Do znamion strony przedmiotowej omawianego występkę należy naruszenie nietykalności funkcjonariusza **podczas** lub **w związku** z wykonywaniem jego obowiązków służbowych. Oznacza to, że działanie podjęte w czasie, gdy funkcjonariusz nie wykonuje tych obowiązków lub pozostające bez związku przedmiotowego (np. naruszenie nietykalności funkcjonariusza na tle porachunków osobistych), podlega kwalifikacji na podstawie art. 217 § 1.¹⁹⁴

Tak jak już wspomniano powyżej wskazanie wyczerpującego katalogu zamkniętego zawierającego wykroczenia i przestępstwa (związane z piłkarską przestępczością stadionową) w oparciu o kodeks karny oraz kodeks wykroczeń jest niemożliwe. W związku z tym, bazując wieloletnim doświadczeniu w zakresie organizacji i zabezpieczenia imprez masowych wskazamp powyżej opisane czyny, jako najczęstsze.

¹⁹² J. Wojciechowski, op. cit. s. 393.

¹⁹³ A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2005, s. 482

¹⁹⁴ Tamże

§ 2.1.2. Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych.

Rozdział 9 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych¹⁹⁵ zatytułowany jest – „Przepisy karne”. Zawiera ona katalog wykroczeń oraz występów, jakich dopuścić się mogą uczestnicy imprez masowych oraz ich organizatorzy.

Uchwalenie nowej ustawy spowodowane było m.in. koniecznością wdrożenia w życie mechanizmów i reguł, które mają zapewnić bezpieczeństwo największej imprezy w historii polskiej piłki nożnej – EURO 2012.¹⁹⁶

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z 20 marca 2009 r. wraz z dalszymi jej nowelizacjami wprowadziła przepisy karne penalizujące nie tylko przestępstwa popełnione na stadionach i innych obiektach sportowych, ale wprowadziła również odpowiedzialność karną za inne naganne zachowania będące wykroczeniami.¹⁹⁷

Podstawowym pojęciem, które należy wyjaśnić jest „impreza masowa”. Zgodnie z definicją z art. 3 pkt 1 ustawy, imprezą masową jest impreza masowa artystyczno-rozrywkowa, masowa impreza sportowa, w tym mecz piłki nożnej. Jako imprez masowych nie traktuje się imprez:

- a) organizowanych w teatrach, operach, operetkach, filharmoniach, kinach, muzeach, bibliotekach, domach kultury i galeriach sztuki lub w innych podobnych obiektach,
- b) organizowanych w szkołach i placówkach oświatowych przez zarządzających tymi szkołami i placówkami,
- c) organizowanych w ramach współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży,
- d) sportowych organizowanych dla sportowców niepełnosprawnych,
- e) sportu powszechnego o charakterze rekreacji ruchowej, ogólnodostępnym i nieodpłatnym, organizowanych na terenie otwartym,
- f) zamkniętych organizowanych przez pracodawców dla ich pracowników.

¹⁹⁵ Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych - Dz. U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504

¹⁹⁶ C. Kąkol, Przepisy karne z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Prokuratura i Prawo 2003, s. 94-95

¹⁹⁷ A. Wach, Odpowiedzialność osób naruszających reguły sportowe i prawne w związku z UEFA EURO 2012, Warszawa 2012, s.293

W powyższych przypadkach wymaga się jednak, aby rodzaj imprezy odpowiadał przeznaczeniu obiektu lub terenu, gdzie ma się ona odbyć.

Imprezą masową artystyczno-rozrywkową jest impreza o charakterze artystycznym lub rozrywkowym, która ma się odbyć:

- a) na stadionie, w innym obiekcie niebędącym budynkiem lub na terenie umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, na których liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000,
- b) w hali sportowej lub w innym budynku umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, w których liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 500.

Masową imprezą sportową jest impreza masowa mająca na celu współzawodnictwo sportowe lub popularyzowanie kultury fizycznej, organizowana na:

- a) stadionie lub w innym obiekcie niebędącym budynkiem, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000, a w przypadku hali sportowej lub innego budynku umożliwiającego przeprowadzenie imprezy masowej – nie mniej niż 300,
- b) terenie umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób wynosi nie mniej niż 1000.

Meczem piłki nożnej jest masowa impreza sportowa mająca na celu współzawodnictwo w dyscyplinie piłki nożnej, organizowana na stadionie lub w innym obiekcie sportowym, na którym liczba udostępnionych przez organizatora

miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000¹⁹⁸.

Na uwagę zasługuje użyty przez ustawodawcę zwrot „liczba udostępnionych przez organizatora miejsc”. W myśl art. 3 pkt. 7 ustawy, przez liczbę dla osób na imprezie masowej należy rozumieć liczbę udostępnionych przez organizatora miejsc na stadionie, w innym obiekcie niebędącym budynkiem, hali sportowej albo w innym budynku lub na terenie umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, ustaloną na podstawie przepisów prawa budowlanego i przepisów dotyczących ochrony przeciwpożarowej. Powoduje to, że kryterium „masowości” imprezy należy odnieść nie do liczby osób uczestniczących faktycznie w imprezie, ale do liczby udostępnionych przez organizatora miejsc, np. siedzisk, krzeseł.¹⁹⁹

Warto w tym miejscu zauważyć, że w § 236 ust. 6 pkt 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie²⁰⁰ wynika, że określając wymaganą szerokość i liczbę przejść, wyjść oraz dróg ewakuacyjnych w budynku, w którym z przeznaczenia i sposobu zagospodarowania pomieszczeń nie wynika jednoznacznie maksymalna liczba ich użytkowników, liczbę tę należy przyjmować w odniesieniu do powierzchni tych pomieszczeń, dla sal konferencyjnych, lokali gastronomiczno- rozrywkowych, poczekalni, holi, świetlic itp. – 1 m² na osobę.²⁰¹

Liczba kibiców uczestniczących w imprezie nie ma żadnego znaczenia. Oznacza to, że może być uznany za imprezę masową np. mecz piłki nożnej, który

¹⁹⁸ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 17 maja 2005 r. (sygn. 4/II SA/Po 773/03) oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 października 2006 r. (sygn. I ACa 220/06).

¹⁹⁹ C. Kąkol, Bezpieczeństwo imprez masowych – nowe regulacje prawne, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze, <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=36&ida=4054> (28 maja 2009 r.).

²⁰⁰ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury - (Dz. U. Nr 75, poz. 690 ze zm.)

²⁰¹ C. Kąkol, Przepisy z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Prokuratura i Prawo 2003, s. 97

odbywa się na dużym obiekcie w obecności kilku czy kilkudziesięciu kibiców, czy nawet – przy pustych trybunach.²⁰²

Zorganizować imprezę masową może każdy – osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej. Nie musi to być tylko przedsiębiorca.

Warunkiem przeprowadzenia imprezy masowej jest uzyskanie zezwolenia²⁰³

Zgodnie z art. 25 ust. 1 ustawy, w celu przeprowadzenia imprezy masowej organizator, nie później niż na 30 dni przed planowanym terminem jej rozpoczęcia:

1) występuje do organu z wnioskiem o wydanie zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej;

2) zwraca się do właściwego miejscowo komendanta powiatowego (rejonowego, miejskiego) Policji i właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej, kierownika jednostki organizacyjnej pomocy doraźnej (pogotowia ratunkowego) i państwowego inspektora sanitarnego z wnioskiem o wydanie opinii o niezbędnej wielkości sił i środków potrzebnych do zabezpieczenia imprezy masowej, zastrzeżeniach do stanu technicznego obiektu (terenu) oraz o przewidywanych zagrożeniach;

3) powiadamia właściwego miejscowo:

a) komendanta oddziału Straży Granicznej, w przypadku przeprowadzania imprezy masowej w strefie nadgranicznej,

b) komendanta terenowej jednostki organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej, w przypadku przeprowadzania imprezy masowej na terenach będących w zarządzie jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej.²⁰⁴

Do ww. wniosku o wydanie opinii, organizator musi załączyć:

1) dokumentację i informacje o których mowa w art. 26 ust. 1 ustawy²⁰⁵

²⁰² C. Kąkol op. cit., s. 97

²⁰³ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 17 maja 2005 r. (sygn. II SA/Po 773/03)

²⁰⁴ M. Cyrankiewicz, Na koncert i zawody zgodę wyda wójt, Rzeczpospolita z dnia 5 czerwca 2009 r.; <http://www.rp.pl/artykul/315364.html>

²⁰⁵ Chodzi tu o: 1) graficzny plan obiektu (terenu), na którym ma być przeprowadzona impreza masowa, wraz z jego opisem, zawierający:

a) oznaczenie dróg dościa i rozchodzenia się osób uczestniczących w imprezie masowej, dróg ewakuacyjnych i dróg dojazdowych dla pojazdów służb ratowniczych i Policji,
b) oznaczenie punktów pomocy medycznej, punktów czerpalnych wody do picia i do celów przeciwpożarowych oraz punktów informacyjnych,

- 2) program i regulamin imprezy masowej, wraz z informacją o sposobie udostępnienia go uczestnikom imprezy masowej;
- 3) regulamin obiektu (terenu), wraz z informacją o sposobie udostępnienia go uczestnikom imprezy masowej;
- 4) pisemną instrukcję określającą zadania służby porządkowej oraz służby informacyjnej;
- 5) warunki łączności między podmiotami biorącymi udział w zabezpieczeniu imprezy masowej.

Opinie odpowiednich komendantów Policji oraz Państwowej Straży Pożarnej wydaje się na podstawie lustracji obiektu (terenu), na którym ma być przeprowadzona impreza masowa, oraz na podstawie przedłożonych przez organizatora dokumentów i informacji. W przypadku opinii komendanta Policji podstawą wydania opinii jest dodatkowo analiza ryzyka, określającej przewidywane zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego mogące wystąpić w związku z imprezą.²⁰⁶

Wydanie zezwolenia albo odmowa jego wydania powinna nastąpić w terminie co najmniej 7 dni przed planowanym terminem przeprowadzenia imprezy masowej.

W razie wydania zezwolenia, decyzja musi zawierać: nazwę organizatora,

c) oznaczenie lokalizacji hydrantów przeciwpożarowych, zaworów, przyłączy wody, gazu i energii elektrycznej oraz innych elementów mających wpływ na bezpieczeństwo użytkowników obiektu lub terenu,

d) informacje o rozmieszczeniu służb porządkowych oraz służb informacyjnych, rozmieszczeniu osób uczestniczących w imprezie masowej i ewentualnym rozdzieleniu ich według sektorów oraz o rozmieszczeniu punktów gastronomicznych i sanitariatów;

2) instrukcję postępowania w przypadku powstania pożaru lub innego miejscowego zagrożenia w miejscu i w czasie imprezy masowej;

3) terminarz rozgrywek meczów piłki nożnej lub terminarz innych imprez masowych –w przypadku imprez masowych organizowanych cyklicznie;

4) informację o:

a) liczbie miejsc dla osób na imprezie masowej,

b) przewidywanych zagrożeniach bezpieczeństwa i porządku publicznego,

c) liczbie, organizacji, oznakowaniu, wyposażeniu i sposobie rozmieszczenia służby porządkowej oraz służby informacyjnej;

5) osobie wyznaczonej na kierownika do spraw bezpieczeństwa, w tym jego dane obejmujące: imię, nazwisko, numer PESEL, numer i datę wydania zaświadczenia o ukończeniu kursu dla kierowników do spraw bezpieczeństwa imprez masowych, a w przypadku imprezy masowej podwyższonego ryzyka dodatkowo numer i datę wydania licencji pracownika ochrony fizycznej drugiego stopnia;

6) informację o sposobie zapewnienia identyfikacji osób biorących udział w imprezie masowej– w przypadku meczu piłki nożnej lub imprezy masowej podwyższonego ryzyka;

7) informację o zainstalowanych urządzeniach rejestrujących obraz i dźwięk utrwalających przebieg imprezy masowej;

8) informację o powiadomieniu komendanta oddziału Straży Granicznej oraz komendanta terenowej jednostki organizacyjnej śandarmerii Wojskowej – w przypadku przeprowadzania imprezy masowej w strefie nadgranicznej lub na terenach będących w zarządzie jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej.

²⁰⁶ C. Kąkol, op. cit., s. 100

określenie rodzaju i nazwy imprezy masowej, a także warunki przeprowadzenia imprezy masowej, w tym: miejsce jej przeprowadzenia, czas jej rozpoczęcia i zakończenia, maksymalną liczbę osób, które mogą w niej uczestniczyć, liczbę członków służby porządkowej²⁰⁷ oraz służby informacyjnej oraz informację o zainstalowaniu urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk.

Wszystkie wymienione wymogi bezpieczeństwa powinny być spełnione przez organizatora łącznie.²⁰⁸

Jak już wcześniej wspomniano ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych definiuje czyny zabronione, które mogą być wykroczeniami lub występami.

W art. 54 ust. 1 ustawy o b.i.m.²⁰⁹ stypizowano wykroczenie polegające na niewykonaniu polecenia porządkowego wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub informacyjne (stewardów).²¹⁰ Przepis ten brzmi następująco:

„Kto nie wykonuje polecenia porządkowego, wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu (terenu) lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub służby informacyjne, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 2000 zł.”

²⁰⁷ W myśl art. 6 ust. 2 ustawy, liczebność służby porządkowej oraz służby informacyjnej określa się w następujący sposób:

1) w przypadku imprezy masowej niebędącej imprezą masową podwyższonego ryzyka – co najmniej 10 członków służb: porządkowej i informacyjnej na 300 osób, które mogą być obecne na imprezie masowej, i co najmniej 1 członek służby porządkowej lub służby informacyjnej na każde następne 100 osób, przy czym nie mniej niż 20% ogólnej liczby członków służb stanowią członkowie służby porządkowej;

2) w przypadku imprezy masowej podwyższonego ryzyka – co najmniej 15 członków służb: porządkowej i informacyjnej na 200 osób, które mogą być obecne na imprezie masowej, i co najmniej 2 członków służb: porządkowej lub informacyjnej na każde następne 100 osób, przy czym nie mniej niż 50% ogólnej liczby członków służb stanowią członkowie służby porządkowej.

²⁰⁸ Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 26 września 2003 r. (sygn. IV CK 8/02).

²⁰⁹ Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych -Dz. U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504

²¹⁰ W. Kotowski, B. Kurzępa, Bezpieczeństwo imprez masowych, Komentarz do ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Warszawa 2009, s.156-157

Zdj. nr 6: Fotografia pracownika służby informacyjnej (stewarda) pracującego podczas Euro 2012.²¹¹

Przedmiotem ochrony tego wykroczenia jest porządek i bezpieczeństwo imprezy masowej. Mamy tutaj do czynienia z wykroczeniem powszechnym, które każdy może popełnić umyślnie. Członkowie służby porządkowej działają na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie i w miejscu trwania imprezy masowej (art. 19 ust. 1 ustawy o b.i.m.). Członkowie służby informacyjnej działają na rzecz bezpieczeństwa uczestników imprezy masowej, w szczególności poprzez informowanie ich o przyjętych rozwiązaniach organizacyjnych (art. 19 ust. 2 ustawy o b.i.m.). W ramach przyznanych przez ustawodawcę kompetencji służby porządkowe i informacyjne są uprawnione (zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy o b.i.m.) do:

- 1) sprawdzania i stwierdzania uprawnień osób do uczestniczenia w imprezie masowej, a w przypadku stwierdzenia braku takich uprawnień – wezwania ich do opuszczenia imprezy masowej;

²¹¹ <http://www.wsb.net.pl/steward-praca-pelna-wyzwan>

- 2) legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości;
- 3) przeglądania zawartości bagaży i odzieży osób w przypadku podejrzenia, że osoby te wnoszą lub posiadają przedmioty, o których mowa w art. 8 ust. 2;
- 4) wydawania poleceń porządkowych osobom zakłócającym porządek publiczny lub zachowującym się niezgodnie z regulaminem imprezy masowej lub regulaminem obiektu (terenu), a w przypadku niewykonania tych poleceń – wezwania ich do opuszczenia imprezy masowej;
- 5) ujęcia, w celu niezwłocznego przekazania Policji, osób stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla dóbr powierzonych ochronie oraz osób dopuszczających się czynów zabronionych.

Niewykonanie polecenia porządkowego jest formalnym, które można popełnić przez zaniechanie, zarówno umyślne, jak i nieumyślne. Jest ono przeciwieństwem wykonania polecenia. Polecenie porządkowe to nakaz zachowania wydany uczestnikowi lub uczestnikom imprezy masowej przez członka służby porządkowej lub służby informacyjnej, w tym również jej organizatora oraz spikera. Polecenie takie powinno być wydane wprost konkretnemu uczestnikowi imprezy masowej, części uczestników takiej imprezy (np. kibicom z jednego sektora) lub wszystkim jej uczestnikom, np. przez porządkowego czy spikera.²¹²

Polecenie to, nie może być ukierunkowane na dokuczenie uczestnikowi imprezy masowej, poniżenie go czy ośmieszenie w oczach innych osób.²¹³

Nie sposób traktować, jako polecenia porządkowego np. znaku, piktogramu zakazującego osobom nieupoważnionym wstępu na określony teren znajdujący się w obszarze obiektu, na którym odbywa się impreza masowa, gdyż nie odnosi się do konkretnego uczestnika takiej imprezy. Nie stanowi także wykroczenia z art. 54 ust. 1 ustawy odmowa poddania się czynnościom, o których mowa w art. 20 ust. 1 pkt 1 – 3 ustawy²¹⁴ (zdj. nr 7), do przeprowadzenia, których obowiązane są służby porządkowe. Jedyłą sankcją dla osób, które odmówiły poddania się tym czynnościom może być utrata możliwości wejścia na imprezę masową.²¹⁵

²¹² M. Jachimowicz, Przepisy i wykroczenia ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, źródło: strona internetowa Prokuratury Okręgowej w Zielonej Górze .

²¹³ C. Kąkol, Bezpieczeństwo imprez masowych, Komentarz. Warszawa 2012, s. 477-478

Zdj. nr 7: Dokonywanie czynności przedstawionych w art. 20 ust. 1 pkt 1 – 3 ustawy o b.i.m. przez stewarda (służbę porządkową).

Sankcją jak już wcześniej wspomniano, za popełnienie tego wykroczenia może być kara ograniczenia wolności albo grzywny w kwocie nie niższej niż 2000 zł.

Kolejnym wykroczeniem zawartym w ustawie o b.i.m. jest to z art. 54 ust. 2 pkt 1. stanowiący, iż zabronione jest przebywanie w czasie imprezy masowej w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności.²¹⁶ Mamy tutaj do czynienia z wykroczeniem powszechnym, które można popełnić umyślnie oraz nieumyślnie. Jest to wykroczenie materialne (skutkowe). Do jego znamion należy przebywanie w czasie trwania imprezy masowej w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności.

Na podstawie art. 3 pkt 10 w związku z art. 8 ust. 1 ustawy o b.i.m., organizator imprezy masowej (sportowej) określa w regulaminie obiektu miejsca nieprzeznaczone dla publiczności oraz zasady wstępu na masową imprezę sportową osób małoletnich. Do takich miejsc zaliczyć można: płoty, ogrodzenia stadionu, dachy, urządzenia służące do oświetlenia, strefy TV, szatnie, pomieszczenia administracyjne stadionu.

Z punktu widzenia odpowiedzialności za wykroczenie nie ma znaczenia, jak długo uczestnik imprezy masowej przebywał w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności, z jakiej przyczyny tam się znalazł i w jaki sposób się zachowywał. Do takiego zachowania może i powinno się odnosić określone polecenie porządkowego

²¹⁶ Art. 54 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych

wzywające do opuszczenia wskazanego miejsca. Jego niewykonanie może oznaczać wypełnienie przez sprawcę znamion dwóch wykroczeń tj. z art. 54 ust 1 i ust 2 pkt. 1 ustawy o b.i.m.²¹⁷ Wykroczenie te zagrożone jest karą ograniczenia wolności lub grzywny nie niższej niż 2000 zł. Przykłady ze stadionu: wkroczenie do szatni, wejście na maszt oświetleniowy, dach.

Kolejnym wykroczeniem penalizowanym przez ustawę jest czyn z art. 54 ust. 2 pkt 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. Jego pierwotna struktura została została zmieniona art. 1 pkt. 20 noweli z 31 sierpnia 2011 r. wprowadzając w treści pkt. 2 nowy typ wykroczenia, polegającego na nieopuszczeniu, mimo wezwania, w czasie trwania imprezy masowej niewłaściwego sektora. Aktualnie przepis brzmi:

„Kto w czasie trwania masowej imprezy sportowej przebywa w sektorze innym niż wskazany na bilecie wstępu lub innym dokumencie uprawniającym do przebywania na imprezie masowej i nie opuszcza tego sektora mimo wezwania osoby uprawnionej.”

Sprawcą omawianego wykroczenia, które można popełnić zarówno umyślnie jak i nieumyślnie może być każdy uczestnik imprezy masowej. Popełnia on je w razie łącznego spełnienia dwóch warunków:

- 1) Przebywania w czasie trwania masowej imprezy sportowej w innym sektorze niż wskazany na bilecie wstępu lub innym dokumencie uprawniającym do przebywania na imprezie,
- 2) Nieopuszczenie tego sektora mimo wezwania osoby uprawnionej (np. członka służby porządkowej lub informacyjnej).

Fakt, iż ten czyn zabroniony można popełnić nieumyślnie, sprawia, że wyrzucenie przez uczestnika biletu i zajęcie przypadkowego miejsca nie uwalnia go od odpowiedzialności za wykroczenie.²¹⁸ Wykroczenie te zagrożone jest sankcją ograniczenia wolności lub grzywny nie niższej niż 2000 zł.

Dodatkowo sąd w przypadku popełnienia wykroczeń określonych w art. 54 ustawy o b.i.m. nakłada na sprawcę środek karny w postaci zakazu wstępu na imprezę masową (art. 65 ust. 2 ustawy o b.i.m.).

²¹⁷ A. Wach, op cit., s. 296

²¹⁸ A. Wach, ibidem, s. 297

W art. 55 ustawa o b.i.m. wprowadza wykroczenie niewykonania polecenia wydanego przez Policję lub Żandarmerię Wojskową w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Mamy tutaj do czynienia z wykroczeniem powszechnym, które można popełnić umyślnie. O istocie tego wykroczenia stanowi niewykonanie przez uczestnika imprezy masowej polecenia wydanego mu przez Policję lub Żandarmerię Wojskową w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. W przypadku, gdy działania porządkowe podejmowane w miejscu i czasie trwania imprezy masowej przez służby porządkowe są nieskuteczne, organizator lub kierownik do spraw bezpieczeństwa imprezy masowej występuje do Policji o udzielenie pomocy, niezwłocznie potwierdzając ten fakt pisemnym zgłoszeniem (art. 22 ust. 4 ustawy).²¹⁹

Jeśli impreza odbywa się na terenach wojskowych – wystąpienie kieruje się do Żandarmerii Wojskowej (art. 22 ust. 5 ustawy). Od tego momentu wszyscy, w tym członkowie służb porządkowych i informacyjnych są podporządkowani policji lub Żandarmerii Wojskowej. Fakt ten aktualizuje możliwości zaistnienia wykroczenia z art. 55 ustawy o b.i.m. Norma ta wskazuje, iż kto nie wykonuje polecenia wydanego przez policję lub Żandarmerię Wojskową w miejscu i czasie trwania imprezy masowej, podlega karze grzywny nie niższej niż 2000 zł. Jest to wykroczenie formalne, ponieważ oprócz spełnienia znamienia w postaci niewykonania polecenia, nie jest wymagany żaden skutek. Interesującym jest fakt, iż polecenie wydane przez policję lub Żandarmerię Wojskową nie musi mieć charakteru porządkowego. W praktyce jednak najczęściej będzie miało charakter wezwania zaniechania zakłócania porządku lub żądania opuszczenia określonego miejsca na obiekcie sportowym.

²¹⁹ A. Wach, op cit., s. 297

Najczęściej takie zgłoszenie jest przygotowywane przez organizatora lub kierownika ds. bezpieczeństwa jeszcze przed rozpoczęciem imprezy masowej.

Zdj. nr 8: Pismo kierownika ds. bezpieczeństwa Jagiellonii Białystok do Komendanta Policji z prośbą o udzielenie pomocy.²²⁰

Za powyższe wykroczenie sąd na podstawie art. 65 ust. 2 ustawy o b.i.m. nakłada środek karny w postaci zakazu wstępu na imprezę masową.

Art. 56 ustawy o b.i.m. wprowadza wykroczenie polegające na wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej napojów alkoholowych wbrew przepisom ustawy.

²²⁰ Źródło: własne

Ustawodawca sankcjonuje wyżej wymienione zachowanie karą ograniczenia wolności lub grzywny nie niższej niż 2000 zł. Dodatkowo sąd nakłada na sprawcę środek karny – zakaz wstępu na imprezę masową.

Napojem alkoholowym według definicji zawartej w art. 46 ust. 1 ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²²¹ jest produkt przeznaczony do spożycia, zawierający alkohol etylowy pochodzenia rolniczego w stężeniu przekraczającym 0,5% objętości alkoholu.

Regulacje prawne dotyczące obecności napojów alkoholowych na stadionach piłkarskich to jeden z najbardziej kontrowersyjnych tematów związanych z ustawą o b.i.m., bowiem nowela z 31 sierpnia 2011 r. wprowadziła art. 8a który stanowi, że:

„Na imprezie masowej, z wyłączeniem imprezy masowej podwyższonego ryzyka, dozwolone są sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholowych zawierających nie więcej niż 3,5% alkoholu.” Sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholowych musi odbywać się rzecz jasna w miejscach do tego wyznaczonych (ust 2 art. 8a ustawy).

Przeciwnikami wprowadzenia wyżej wymienionego przepisu do ustawy były środowiska najbardziej zagorzałych kibiców, które to uzależniały swoje poparcie dla pomysłu wprowadzenia alkoholu na stadion od tego czy zmienione zostaną przepisy zakazujące wnoszenia i odpalania środków pirotechnicznych na stadionach. Warto pamiętać, iż genezą zmian przepisów dotyczących umożliwienia sprzedaży i podawania napojów alkoholowych na polskich stadionach było przyjęcie przez rząd polski wszystkich wymogów UEFA w sprawie organizacji Mistrzostw Europy w Polsce i Ukrainie w 2012 r. UEFA uzależniała możliwość zorganizowania turnieju min. od możliwości sprzedaży i podawania napojów alkoholowych podczas meczów Euro 2012. Nie jest tajemnicą, iż fakt ten wynika z umów sponsorskich jakie UEFA ma zawarte z producentami piwa. W związku z powyższym Sejm w dniu 31 sierpnia 2011 r. podjął uchwałę zezwalającą na sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholowych na stadionach podczas imprez masowych niepodwyższonego ryzyka.

Faktem, który od razu przykuwa uwagę jest sankcjonowanie przez ustawodawcę możliwości wniesienia (i posiadania) na stadion napojów alkoholowych (art. 56 ustawy o b.i.m) przy jednoczesnym zezwoleniu na sprzedaż, podawanie i spożywaniu takich napojów już na jego terenie. Przepisy te jednoznacznie dają

²²¹ Tekst jedn. DzU z 2007 r., nr. 70, poz. 473 z późn. Zm.

organizatorom duże możliwości biznesowe na wygenerowanie dodatkowych przychodów z imprez masowych.

Ust. 4 art. 8a ustawy o b.i.m. zabrania sprzedaży napojów alkoholowych w twardej opakowaniach, w szczególności wykonanych ze szkła, metalu lub tworzyw sztucznych, które wykorzystane niezgodnie z ich przeznaczeniem mogą stanowić zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego.

W szczególności chodzi tu o możliwość rzucenia opakowaniem w innego uczestnika meczu piłkarskiego lub też rzucenie tego przedmiotu w kierunku pola gry.

Zważywszy, że głównymi przedmiotami ochrony przy omawianym wykroczeniu są bezpieczeństwo przebiegu imprezy masowej, w tym bezpieczeństwo jej uczestników, a także wychowanie w trzeźwości i przeciwdziałanie alkoholizmowi, przez to odpowiedzialność karna za ten czyn jest niezależna od tego, czy doszło do spożycia napoju alkoholowego czy też nie. Skutek nie zależy do znamion wykroczenia. Jest to zatem wykroczenie formalne, które jest popełnione z chwilą ukończeniu czynu, tj. wniesienia lub posiadania napoju alkoholowego.²²²

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych²²³ w artykule 57a wprowadza odpowiedzialność karną za używanie elementu odzieży lub przedmiotu w celu uniemożliwienia lub istotnego utrudnienia rozpoznania podczas trwania imprezy masowej.

Przewidziana przez ustawę sankcja za to wykroczenie to ograniczenia wolności albo grzywna nie niższą niż 2000 zł.

Jest to przepis wprowadzony nowelizacją ustawy z dnia 31 sierpnia 2011 r. jako odpowiedź ustawodawcy na problem braku możliwości identyfikacji uczestników imprez masowych (zwłaszcza meczów piłkarskich), którzy to w momencie popełnienia czynu zabronionego poprzez zasłonięte twarze stają się osobami nieidentyfikowanymi.

Analizowane wykroczenie ma charakter powszechny. Może je popełnić każdy uczestnik imprezy masowej, zarówno wówczas, gdy znalazł się na niej legalnie, jak i nielegalnie, np. bez biletu czy z orzeczoną zakazem wstępu na imprezy masowe. Dla odpowiedzialności za omawiane wykroczenie nie jest istotne, jak długo sprawca używał element odzieży lub przedmiotu. Penalizowane jest w pierwszym rzędzie

²²² G. Gozdór, *Bezpieczeństwo imprez masowych*, Warszawa 2008, s. 236

²²³ Tamże, s. 236

uniemożliwienie ustalenia tożsamości danej osoby np. w przypadku zakrycia chustą całej twarzy. Jest to wykroczenie formalne, gdyż nie wymaga zaistnienia skutku. Co ciekawe fakt zidentyfikowania sprawcy pomimo jego starań, aby nie został rozpoznany, nie wyłącza jego odpowiedzialności karnej.²²⁴

W przypadku powrotu do tego wykroczenia może mieć miejsce nadzwyczajne obostrzenie kary. Jeśli sprawca ukarany lub skazany za czyny zabronione, o których mowa w art. 54-61 ustawy o b.i.m., w ciągu 2 lat od ostatniego ukarania lub skazania popełnia ponownie podobne umyślne wykroczenia lub przestępstwo, sąd może wymierzyć karę do górnej granicy jej ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę (art. 62 ustawy o b.i.m.). Obostrzenie jest możliwe tylko wtedy, gdy nowy czyn był podobny do występków, które uregulowane są w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych.²²⁵

Zgodnie z art. 116 kodeksu karnego, właściwe będzie odwołanie się tu do definicji przestępstw podobnych z art. 115 § 3 k.k, w świetle, której przestępstwami podobnymi są przestępstwa należące do tego samego rodzaju; w szczególności przestępstwa z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia albo przestępstwa popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej.²²⁶ Przepisami podobnymi będą m.in. przestępstwa z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

W rozdziale 9 „Przepisy karne”, w art. 58–61 ustawy o b.i.m., zostały przedstawione zachowania stanowiące przestępstwa (występki)²²⁷. Według art. 8 ust. 1 ustawy o b.i.m., osoby uczestniczące w imprezie masowej są obowiązane zachowywać się w sposób niezagrażający bezpieczeństwu innych osób, a w szczególności przestrzegać postanowień regulaminu obiektu (terenu) i regulaminu imprezy masowej.

Przedmiotem ochrony przepisów z art. 58 jest bezpieczeństwo imprez masowych ze strony organizatora imprezy.²²⁸

²²⁴ A. Wach, *Odpowiedzialność...* s. 302

²²⁵ M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks Wykroczeń, Komentarz*, Warszawa 2006, s. 341

²²⁶ M. Mozgwa, *Kodeks Karny...*, s.236

²²⁷ Ustawa pomija niestety problematykę bezpieczeństwa związanego z tzw. *public viewing*, czyli publicznym oglądaniem widowisk sportowych na telebimach; zob. P. Chlebowicz, *Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – EURO 2012 (Szczytno, 4–5 grudnia 2008 r.)*, *Prok. i Pr.* 2009, nr 3, s. 168–171.

²²⁸ Art. 58 brzmi: „1. Kto organizuje imprezę masową bez wymaganego zezwolenia lub niezgodnie z warunkami określonymi w zezwoleniu albo przeprowadza ją wbrew wydanemu zakazowi, podlega

Odpowiedzialność karna uczestników imprezy masowej została uregulowana w art. 59–61 ustawy. Przedmiotem ochrony tych przepisów jest bezpieczeństwo uczestników imprezy masowej, w tym także członków służb – porządkowej i informacyjnej.²²⁹

W myśl art. 59 ustawy, strona przedmiotowa tego przestępstwa polega na wniesieniu lub posiadaniu na imprezie masowej broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych.²³⁰

Zakaz wnoszenia i posiadania takich przedmiotów został sformułowany w art. 8 ust. 2 ustawy o b.i.m. Jest to przestępstwo powszechne i formalne. Jest popełnione z chwilą ukończenia samego czynu, tj. wniesienia lub posiadania przedmiotu – nie jest możliwe oddzielenie samego zachowania od skutku. Występek z art. 59 ust. 1 ustawy o b.i.m. może zostać popełniony tylko umyślnie, w obu postaciach zamiaru. Znamiona czasownikowe tego wystętku obejmują dwie odmiany zachowań – wniesienie lub posiadanie. Nie ma wątpliwości, że jest to również przestępstwo wieloodmianowe. Dla zaistnienia czynu wystarczy jedno z tych zachowań.²³¹

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych nie zawiera definicji obu znamion czasownikowych. Niemniej jednak, w przypadku pojęcia „posiadania” należy odwoływać się do rozumienia tego znamienia, jakie zostało wypracowane na gruncie art. 263 § 2 k.k. Przepis tego artykułu penalizuje posiadanie broni palnej bez wymaganego zezwolenia. Jak zauważa A. Marek, jest to dyspozycja o charakterze zależnym, której treść normatywną wypełniają przepisy określające pojęcie broni palnej oraz zasady i tryb wydawania zezwoleń na ich posiadanie.²³²

Dla zaistnienia wystętku z art. 59 ust. 1 ustawy nie ma znaczenia, czy jej

grzywnie nie mniejszej niż 240 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. 2. Kto, organizując imprezę masową, nie zachowuje warunków bezpieczeństwa określonych w art. 6 ust. 1, podlega grzywnie nie mniejszej niż 180 stawek dziennych”.

²²⁹ C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, Prokuratura i Prawo 2003, s. 103

²³⁰ Art. 59 brzmi: „1. Kto wnosi lub posiada na imprezie masowej broń, w rozumieniu ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2004 r., Nr 52, poz. 525 z późn. zm.), wyroby pirotechniczne, materiały pożarowo niebezpieczne lub inne niebezpieczne przedmioty lub materiały wybuchowe, podlega grzywnie nie mniejszej niż 180 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, 2. Sąd może orzec przepadek przedmiotów, o których mowa w ust. 1, chociażby nie stanowiły własności sprawcy”.

²³¹ C. Kąkol, *op. cit.*, s. 104

²³² A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2005, s. 545.

posiadacz ma zezwolenie na broń, czy nie. Może to jednak implikować konsekwencje w zakresie kwalifikacji prawnej. Mogą tu zajść różne konfiguracje, które zależą od tego, w jakim czasie sprawca wszedł w posiadanie broni, co do której nie ma zezwolenia. Jeżeli sprawca wszedł w takie posiadanie dopiero na imprezie masowej (np. znalazł, dostał od innej osoby), to wówczas byłoby zasadne przyjęcie kwalifikacji z art. 59 ust. 1 ustawy i art. 263 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Z kolei, gdy sprawca posiadał bez zezwolenia broń jeszcze przed imprezą masową, to wówczas odpowiedź na pytanie, jak zakwalifikować takie zachowanie, nie jest taka oczywista. Z jednej strony, uwzględniając to, że przestępstwo nielegalnego posiadania broni jest występkiem trwałym²³³ wydaje się za właściwe przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej z art. 263 § 2 k.k. i art. 59 ust. 1 ustawy. Taka koncepcja byłaby tym bardziej uzasadniona w sytuacji, gdy stan posiadania broni (przed imprezą, w jej trakcie, po jej zakończeniu) nie został przerwany. Z drugiej strony zasługuje również na uwzględnienie stanowisko, według którego wymienione zachowania mogłyby zostać zakwalifikowane jako dwa czyny – jeden z art. 263 § 2 k.k., który obejmowałby okres posiadania broni przed imprezą masową (lub po jej zakończeniu), zaś drugi z art. 263 § 2 k.k. i art. 59 ust. 1 ustawy w zw. z art. 11 § 2 k.k., który obejmowałby posiadanie na imprezie masowej.²³⁴

Dodatkowo należy wspomnieć, iż art. 59 ust. 1 ustawy o b.i.m. używając spójnika „lub”, posługuje się konstrukcją alternatywną, zatem wniesienie, a następnie posiadanie w czasie trwania imprezy masowej broni palnej, będzie jednym czynem (niewłaściwy zbieg przestępstw). Jak już zasygnalizowano wcześniej, popełnianie występków tylko w aspekcie wniesienia może mieć miejsce m.in. wówczas, gdy po wniesieniu na imprezę sprawca np. przekazuje ją innej osobie, wyrzuca czy gubi. Z drugiej strony, samo tylko posiadanie broni na imprezie masowej ma miejsce wtedy, gdy sprawca np. otrzyma broń od innej osoby czy ją znajdzie.²³⁵

„Wniesienie” zakłada fizyczne przemieszczenie określonej rzeczy „z zewnątrz” na miejsce, gdzie impreza masowa się odbywa. Ujawnienie przedmiotu przez służby porządkowe przed wejściem na teren, gdzie odbywa się impreza,

²³³ A. Marek, op. cit., s. 546

²³⁴ M. Filar(red.), M. Bojarski, W. Filipkowski, O. Górniok, S. Hoc, P. Hofmański, M. Kalitowski, M. Kulik, L. K. Paprzycki, E. Pływaczewski, W. Radecki, Z. Sienkiewicz, Z. Siwik, R. A. Stefański, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, L. Wilk, Kodeks karny. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2008, s. 733–735.

²³⁵ C. Kąkol, op. cit., s. 105

powinno być potraktowane, jako usiłowanie dokonania czynu z art. 59 ust. 1 ustawy o b.i.m. Jeżeli kontrola odbywa się tam, gdzie ma miejsce impreza, np. po sprawdzeniu biletów, to wówczas mamy do czynienia z dokonaniem.²³⁶

Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż przedstawienie problematyki wnoszenia broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów wybuchowych na mecze nie jest możliwe bez ich scharakteryzowania i wyjaśnienia, czym są w ocenie prawnej broń, wyrób pirotechniczny oraz materiał wybuchowy. Zgodnie z art. 4 § 1 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. Nr 53, poz. 549) przez pojęcie broni należy rozumieć:

- 1) broń palną, w tym broń bojową, myśliwską, sportową, gazową, alarmową i sygnałową
- 2) broń mija pneumatyczna,
- 3) miotacze gazu obezwładniającego,
- 4) narzędzia i urządzenia, których używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu:
 - a) broń białą w postaci: ostrzy ukrytych w przedmiotach niemających wyglądu broni, kastetów i nunczaków, pałek posiadających zakończenia z ciężkiego i twardego materiału lub zawierających wkładki z takiego materiału, pałek wykonanych z drewna lub innego ciężkiego materiału, imitujących kij bejsbolowy,
 - b) broń cięcinową w postaci kusz,
 - c) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej.²³⁷

Dodatkowo według art. 5 ust. 1–2 ustawy o broni i amunicji, gotowe lub obrobione istotne części broni uważa się za broń. Istotnymi częściami broni palnej i pneumatycznej są: szkielet broni, baskila, lufa, zamek, komora zamkowa oraz bęben naboju. Jak słusznie stwierdza Z. Cwiągalski, okoliczność, iż za broń palną uznaje się także istotne części broni, choć nasuwa to wątpliwości, może zostać uwzględniona wyłącznie w zakresie istotnie zmniejszonego stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego i następnie wymiaru kary.²³⁸

²³⁶ C. Kąkol, op. cit., s. 105

²³⁷ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji. (Dz. U. Nr 53, poz. 549)

²³⁸ A. Zoll, (w:) A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiągalski, N. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks Karny, Komentarz., s. 1213-1214

W związku z tym, że ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych nie definiuje pojęcia wyrobu pirotechnicznego, koniecznym jest posiłkowanie się przepisami art. 3 pkt 19 ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego (Dz. U. Nr 117, poz. 1007 ze zm.). Zgodnie z tym przepisem, przez wyroby pirotechniczne należy rozumieć wyroby zawierające jeden lub kilka materiałów pirotechnicznych, przeznaczone do uzyskiwania efektów pirotechnicznych, w tym widowiskowych.²³⁹ Materiałami wybuchowymi, zaś są substancje chemiczne stałe lub ciekłe albo mieszaniny substancji zdolne do reakcji chemicznej z wytwarzaniem gazu o takiej temperaturze i ciśnieniu i z taką szybkością, że mogą powodować zniszczenia w otaczającym środowisku, a także wyroby wypełnione materiałem wybuchowym (art. 3 pkt 9 ustawy o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego).

Definicja materiałów pożarowo niebezpiecznymi znajduje się w § 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów.²⁴⁰ Zgodnie z nim przez materiały niebezpieczne pożarowo rozumie się następujące materiały niebezpieczne:

- a) gazy palne,
- b) ciecze palne o temperaturze zapłonu poniżej 328,15 K (55°C),
- c) materiały wytwarzające w zetknięciu z wodą gazy palne,
- d) materiały zapalające się samorzutnie na powietrzu,
- e) materiały wybuchowe i pirotechniczne,
- f) materiały ulegające samorzutnemu rozkładowi lub polimeryzacji,
- g) materiały mające skłonności do samozapalenia.

Dość zaskakujące jest to, że nie penalizuje się wniesienia lub posiadania na imprezie masowej amunicji i części istotnych amunicji, ponieważ art. 60 ust. 1 ustawy nie wymienia tej kategorii rzeczy. Ustawa o broni i amunicji odrębnie definiuje

²³⁹ Z art. 3 pkt 8 ustawy o materiałach wybuchowych (...) wynika, że przez materiały pirotechniczne należy rozumieć jedną z odmian materiałów wybuchowych będącą materiałem lub mieszaniną materiałów przewidzianych do wytwarzania efektów cieplnych, świetlnych, dźwiękowych, gazu, dymu lub kombinacji tych efektów w wyniku bezdetonacyjnej, samopodtrzymującej się reakcji chemicznej, a także wyroby wypełnione materiałem pirotechnicznym.

²⁴⁰ Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 80, poz. 563).

pojęcie broni oraz amunicji (w tym również ich części istotne). Zgodnie z art. 4 ust. 2 i 3 tej ustawy, przez amunicję należy rozumieć amunicję do broni palnej; w rozumieniu tej ustawy amunicją są naboje scalone i naboje ślepe przeznaczone do strzelania z broni palnej. Z kolei w świetle art. 5 ust. 3 ww. ustawy, istotnymi częściami amunicji są: pociski wypełnione materiałami wybuchowymi, chemicznymi środkami obездwładniającymi lub zapalającymi albo innymi substancjami, których działanie zagraża życiu lub zdrowiu, spłonki inicjujące spalanie materiału miotającego i materiał miotający w postaci prochu strzelniczego.²⁴¹

Interesującym jest to, iż fakultatywnym uprawnieniem sądu jest, wynikające z art. 59 ust. 2 ustawy, orzeczenie przypadku broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych, chociaż by nie stanowiły własności sprawcy. Podstawą prawną w takim przypadku powinien być zatem wymieniony przepis ustawy, a nie przepis ogólny dotyczący przypadku, tj. art. 44 § 1 lub 2 k.k. J. Raglewski wskazuje, że oprócz kodeksu karnego, przepisy dotyczące przypadku przedmiotów znajdują się również w kilkudziesięciu ustawach zawierających przepisy karne, a do tych regulacji pozakodeksowych stosuje się na podstawie art. 116 k.k. konstrukcje prawne z art. 44 k.k.²⁴²

Wymienione uprawnienie sądu jest fakultatywne m.in. dlatego, że wniesienie czy posiadanie np. broni palnej mogło nastąpić w wyniku kradzieży broni osobie, która ma na nią pozwolenie. W takiej sytuacji zasadność obligatoryjnego orzekania przypadku takiej broni byłaby mocno wątpliwa.²⁴³ Sprawca czynu z art. 59 ust. 1 ustawy podlega grzywnie nie mniejszej niż 180 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. W tym miejscu warto wspomnieć, iż w kodeksie karnym w art. 263§2 jest mowa o sankcji za posiadanie broni bez wymaganego zezwolenia (sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.)

Przestępstwem stypizowanym w art. 60 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych jest zachowanie każdej osoby, która ukończyła 17 lat (jest to przestępstwo

²⁴¹ C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, Prokuratura i Prawo 2003, s. 107-108

²⁴² J. Raglewski (w:) A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiąkański, N. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks Karny, Komentarz.*, s. 707-708;

²⁴³ C. Kąkol, *op. cit.*, s. 107-108

powszechne) polegające na: wdzieraniu się na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe (w tym mecze piłki nożnej) w trakcie trwania imprezy masowej, albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej nieopuszczenie takiego miejsca (ust.1), wdzieraniu się na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa, w czasie jej trwania albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej nieopuszczenie takiego miejsca (ust. 1a), rzucaniu przedmiotami, mogącymi stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa albo jej zakłócanie w inny, równie niebezpieczny sposób (ust. 2), naruszaniu nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub informacyjnej w czasie i miejscu trwania imprezy masowej²⁴⁴ (ust. 3).

Przestępstwo z art. 60 ust. 1 ustawy może być popełnione tylko umyślnie z zamiarem bezpośrednim. Jest to przestępstwo formalne. Sprawcą może być każda osoba. Strona przedmiotowa tego występku może mieć postać:

- wdzierania się na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe,
- nieopuszczenia terenu, na którym rozgrywane są zawody sportowe, wbrew żądaniu osoby uprawnionej (osobą uprawnioną w tym wypadku będzie porządkowy, policjant, żandarm lub inna osoba posiadająca prawo do wydawania tego rodzaju poleceń²⁴⁵).

Dla jego bytu wystarczy, że sprawca postąpi chociażby w jeden z dwóch wymienionych sposobów zachowania.²⁴⁶

Wymieniony przepis posługuje się identycznymi znamionami czasownikowymi, jak występki naruszenia miru domowego z art. 193 k.k. Jest to *lex specialis* wobec tej regulacji. Zakres przedmiotowy omawianej regulacji został ograniczony tylko do masowej imprezy sportowej. Oznacza to, że wdarcie się czy nieopuszczenie wbrew żądaniu osoby uprawnionej innego terenu niż teren, na którym odbywa się impreza sportowa, nie może być kwalifikowane, jako czyn z art. 60 ust. 1 ustawy.²⁴⁷ Jak zauważa M. Filar, wdarcie się, oznacza wejście do cudzego obiektu wbrew wyraźnie wyrażonej woli uprawnionego. Decydujący jest, więc nie techniczny sposób przeniknięcia do sfery chronionej mirem domowym, lecz wola sprawcy, co do

²⁴⁴ A. Wach, op. cit., s. 282

²⁴⁵ B, Kurzępa, Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Prokuratura i Prawo 10, 2009, s.76

²⁴⁶ B, Kurzępa, op. cit., s.76

²⁴⁷ C. Kąkol, op.cit. s. 108

jego naruszenia. Zdaniem tego autora, niedopuszczenie, to dalsze przebywanie w obiekcie objętym ochroną miru domowego, mimo wyraźnego żądania opuszczenia go wyrażonego przez osobę uprawnioną. Bez znaczenia jest fakt, czy sprawca wezwany do opuszczenia obiektu znalazł się tam legalnie, czy też nielegalnie.²⁴⁸

A. Zoll stwierdza natomiast, że przez wdarcie się należy rozumieć przełamanie, przy wkroczeniu do miejsca określonego w art. 193 k.k., nie tyle przeszkody fizycznej, lecz woli osoby uprawnionej. Wchodzą tu w grę wszelkie sposoby przedostania się do miejsca wymienionego w przepisie bez zgody chociażby domniemanej, a więc gwałtem, podstępem, pod fałszywym pozorem, groźbą.²⁴⁹ Ze względu na alternatywne określenie w art. 193 k.k. czynu zabronionego, zrealizowanie przez sprawcę obu członów alternatywy, tzn. „wdarcie się” do miejsca określonego w tym przepisie i nieopuszczenie go wbrew żądaniu osoby uprawnionej, stanowi tylko jedno przestępstwo (niewłaściwy zbieg przestępstw).²⁵⁰ Zdaniem A. Zolla sąd powinien tę „nadwyżkę” bezprawia uwzględnić przy wymiarze kary.²⁵¹

Przedstawiona powyżej analiza znajduje bezpośrednie przełożenie na realia czynu z art. 60 ust. 1 ustawy. Jedynym ograniczeniem co do zakresu wdarcia się jest miejsce, albowiem omawiany przepis penalizuje tylko wdarcie się na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe. Jest oczywiste, że wdarcie się lub nieopuszczenie terenu jest zabronione tylko w trakcie trwania masowej imprezy sportowej, w tym meczu piłki nożnej. Takie zachowanie przed tą imprezą lub po jej zakończeniu nie jest karalne. Niezwykle pomocna w precyzyjnym ustaleniu momentu rozpoczęcia i zakończenia imprezy jest definicja zawarta w art. 3 pkt. 3 ustawy.²⁵²

²⁴⁸ M. Filar (red.), M. Bojarski, W. Filipkowski, O. Górniok, S. Hoc, P. Hofmański, M. Kalitowski, M. Kulik, L. K. Paprzycki, E. Pływaczewski, W. Radecki, Z. Sienkiewicz, Z. Siwik, R.A. Stefański, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, L. Wilk, Kodeks..., op. cit., s. 804.

²⁴⁹ A. Zoll, (w:) A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiąkański, N. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks Karny, Komentarz., s. 566–567;

²⁵⁰ A. Zoll, (w:) op. cit., s. 566–567

²⁵¹ Tamże. s. 567

²⁵² W myśl tego przepisu, jako czas trwania imprezy masowej należy rozumieć okres od chwili udostępnienia obiektu lub terenu uczestnikom imprezy masowej do chwili opuszczenia przez nich tego obiektu lub terenu. Ustawowe rozumienie tego pojęcia jest więc znacznie szersze niż potoczne. Obejmuje ono nie tylko sam czas trwania rywalizacji sportowej (np. 90 minut meczu piłki nożnej), ale również okres od tzw. otwarcia bram, aż do opuszczenia miejsca imprezy przez ostatniego jej uczestnika.

Osoba wdzierająca się lub nieopuszczająca terenu, która jest jednocześnie ostatnim uczestnikiem imprezy, nie popełnia czynu z art. 60 ust. 1 ustawy.²⁵³

Niestety przepisy ustawy nie określają, co należy rozumieć, jako teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe. Z uwagi na to, że masowa impreza sportowa może być organizowana na stadionie lub w innym obiekcie niebędącym budynkiem albo na terenie umożliwiającym przeprowadzenie takiej imprezy, to definicja tego ostatniego zwrotu z art. 3 pkt 14 ustawy nie oddaje w pełni istoty pojęcia terenu, na którym rozgrywane są zawody sportowe. Zakres tego ostatniego pojęcia powinien być interpretowany wąsko. Nie obejmuje on całego stadionu, lecz tylko jego część „sportową”. Nie chodzi tu więc o wdarcie się np. do innego sektora publiczności czy na stadion w ogóle, lecz o wdarcie się np. na murawę, gdzie grają piłkarze, czy na tor, po którym jeżdżą żuźlowcy. Nie jest to pojęcie tożsame z miejscem trwania imprezy masowej. Dlatego też przejście przez płot na teren stadionu czy wejście na imprezę bez biletu przy wykorzystaniu tłoku przy wejściu może być kwalifikowane raczej jako tzw. szalbierstwo, czyli wykroczenie z art. 121§ 2 k.w., a nie czyn z art. 60 ust. 1 ustawy.²⁵⁴

Dla kwestii odpowiedzialności karnej formułowanej na podstawie art. 60 ust. 1 nie ma znaczenia, jak długo sprawca przebywał na terenie, na którym rozgrywane są zawody sportowe, czy spowodował jakieś skutki, ani z jakich powodów tam się znalazł.²⁵⁵

Za popełnienie omawianego występku może być orzeczona wobec uczestnika imprezy grzywna nie mniejsza niż 180 stawek dziennych, kara ograniczenia wolności albo kara pozbawienia wolności do lat 3. Należy wspomnieć też, iż sprawcą czynu nie może być osoba, która jest uprawniona do przebywania na terenie, na którym rozgrywane są zawody sportowe.

Nowelizacja ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych z dnia 31 sierpnia 2011, w art. 1 pkt 23 do art. 60 dodała ust. 1a, penalizujący w sposób szczególny wdarcie się na teren obiektu lub na teren, na którym prowadzona jest impreza masowa albo nieopuszczanie takiego miejsca wbrew żądaniu osoby uprawnionej. Przez wdarcie się należy rozumieć przedostanie się na teren imprezy masowej wbrew

²⁵³ C. Kąkol, Przepisy z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Prokuratura i Prawo 2003, s. 110

²⁵⁴ Tamże.

²⁵⁵ C. Kąkol, op. cit., s. 560

wyraźnej woli organizatora imprezy masowej (np. przeskoczenie ogrodzenia). Przepięstwo wyraża się przez działanie, które może mieć charakter gwałtowny, jak również inne sposoby bezprawnego przedostania się na teren imprezy²⁵⁶. Przedmiot ochrony jest tutaj podobny do występującego przy przestępcwie z art. 60 ust. 1 ustawy o b.i.m., tj. bezpieczeństwo imprezy masowej i jej uczestników. Jest nim również ponadto przysługujące organizatorowi imprezy masowej prawo do niezakłóconego jej przeprowadzenia.²⁵⁷

Strona podmiotowa wyżej wymienionego przestępcwa realizuje się w drodze samego dostania się na teren imprezy masowej. Może ono nastąpić w sposób gwałtowny lub wyrafinowany np. zmylenie służb porządkowych. Popęłnienie tego występku zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do roku. Z prawnokarnego punktu widzenia warto wspomnieć również o wykroczeniu z art. 121 § 2 kodeksu wykroczeń – szalbierstwo. Stanowi on, iż karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny podlega min. osoba, która bez zamiaru uiszczenia należności wyludza wstęp na imprezę artystyczną, rozrywkową lub sportową, działanie automatu lub inne podobne świadczenie, o którym wie, że jest płatne. W razie popęłnienie powyższego wykroczenia można orzec obowiązek zapłaty równowartości wyludzonego mienia.²⁵⁸ Szalbierstwo we wskazanej postaci jest wykroczeniem umyślnym, którego dopuścić się można tylko w zamiarze bezpośrednim. Taka kwalifikacja prawna szalbierstwa związana z wyludzeniem wstępu na płatną, masową imprezę sportową implikuje trudności dowodowe związane z przypisaniem sprawcy występku.

Jeśli chodzi zaś o przestępcwo uregulowane w art. 60 ust. 2 ustawy, który stanowi, że „*kto w czasie trwania imprezy masowej rzuca przedmiot, mogący stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub w obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa, albo w inny, również niebezpieczny sposób zakłóca przebieg tej imprez podlega karze...*”, wynika, iż może ono przyjąć jedną z dwóch postaci.

Przepis ten chroni bezpieczny przebieg imprezy masowej, a w szczególności życie i zdrowie jej uczestników. Zachowanie sprawcy omawianego występku może polegać na:

²⁵⁶Uzasadnienie z dnia 31 sierpnia 2011 do nowelizacji ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych

²⁵⁷ A. Wach, op. cit. s. 285

²⁵⁸ M. Kulik, Kodeks wykroczeń, Warszawa 2007, s. 413

-rzucaniu przedmiotu, mogącego stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub w obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa,

-zakłócaniu przebiegu imprezy masowej w inny, równie niebezpieczny sposób.²⁵⁹

Do jego zaistnienia wystarczy, że sprawca postąpi chociażby w jeden z dwóch wymienionych sposobów zachowania. Znamię czasownikowe „rzuca” rozumieć należy, jako wyrzucenie w powietrze jakiegokolwiek przedmiotu, który ze względu na swoje właściwości oraz zawartą w nim energię kinetyczną może stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa innych uczestników imprezy masowej. Ustawodawca zapewne celowo nie nadał temu przedmiotowi żadnych cech (np. przedmiot niebezpieczny), wychodząc z założenia, że sam w sobie przedmiot niekoniecznie musi być niebezpieczny, ale rzucony w warunkach nagromadzenia większej liczby osób na imprezie masowej może niebezpieczeństwo takie stwarzać.²⁶⁰

Owo zagrożenie musi się wiązać i wynikać z właściwości tego przedmiotu, tzn. jego masy, kształtu, wymiarów itd. Jako przykłady takich przedmiotów można wymienić: szklaną butelkę, ostro zakończony kawałek siedziska, nóż, kamień.²⁶¹ Miejsce upadku przedmiotu nie ma znaczenia, o ile następuje to na terenie lub w obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa. Przepis z art. 60 ust. 2 ustawy ma za zadanie chronić uczestników imprezy masowej, zatem wyrzucenie niebezpiecznego przedmiotu poza miejsce, gdzie odbywa się impreza masowa (za tzw. płot), raczej nie powinno być kwalifikowane, jako czyn z tego przepisu. W takim przypadku bowiem zamiarem sprawcy nie było rzucenie przedmiotu, lecz wyrzucenie go (wyzbycie się go).²⁶² Jeśli rzucenie przedmiotu np. odpalonej racy spowodowało u innej osoby obrażenia, możliwe będzie wówczas przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej art. 60 ust. 2 ustawy i art. 157 k.k.²⁶³ albo 156 k.k.²⁶⁴

²⁵⁹B, Kurzępa, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, Prokuratura i Prawo 10, 2009, s. 77

²⁶⁰ B, Kurzępa, *op. cit.*, s. 77

²⁶¹ C. Kąkol, *op. cit.*, s. 110

²⁶² Tamże, s. 110

²⁶³ § 1. Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia, inny niż określony w art. 156 § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwająco dłużej niż 7 dni, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

²⁶⁴ § 1. Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci:

Jest to przestępstwo formalne. Odpowiedzialność za ten występki ma miejsce nawet wtedy, gdy w wyniku zachowania sprawcy żadna szkoda nie nastąpiła. Możliwa jest odpowiedzialność sprawcy za przestępstwo z art. 60 ust. 2 ustawy i art. 288 § 1 lub 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Jeżeli na skutek zachowania sprawcy doszło do uszczerbku na zdrowiu człowieka, należy rozważać jego odpowiedzialność z art. 60 ust. 2 ustawy i art. 156, 157 lub 217 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., w zależności od rodzaju zaistniałych skutków.

Druga postać czynu z art. 60 ust. 2 ustawy polega na zakłócaniu przebiegu imprezy masowej w sposób równie niebezpieczny jak rzucenie ww. niebezpiecznym przedmiotem. Nie jest do końca jasne, o jakie zachowania tu chodzi. Można oczywiście zakładać, iż istota niebezpiecznego zakłócania polega m.in. na takich przejawach aktywności ludzkiej, które mają na celu utrudnić lub powstrzymać przebieg (porządek) imprezy masowej albo przeszkodzić w jej przeprowadzeniu.²⁶⁵ Zakłócenie przebiegu może polegać np. na przeszkodzeniu rozpoczęcia, kontynuowania czy zakończenia imprezy, a także na nieplanowym przerwaniu albo zakończeniu.²⁶⁶ Przykładem takich działań jest np. uszkodzenie przez osobę instalacji elektrycznej, wzniesienie pożaru, które może doprowadzić do opóźnienia w rozpoczęciu meczu, przeszkodzić w jego dokończeniu albo spowodować nieplanowane jego zakończenie. Dodatkowo takim zachowaniem może być np. zablokowanie dróg ewakuacyjnych lub przejść między sektorami, trwałe wyłączenie oświetlenia obiektu lub terenu, na którym odbywa się impreza masowa. Każdy tego rodzaju przypadek musi jednak spełnić podstawowy warunek, a mianowicie zachowanie sprawcy musi w nie tylko zakłócać przebieg imprezy, ale ponadto zakłócenie to musi być niebezpieczne.²⁶⁷

1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia,

2) innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zszpecenia lub zniekształcenia ciała, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

²⁶⁵ A. Wach, op. cit., s. 288

²⁶⁶ Znamię „zakłócanie” występuje m.in. na gruncie kodeksu karnego, w art. 165 § 1 pkt 4, art. 268a § 1, art. 269 § 1 i art. 269a; W. Wróbel na temat pojęcia zakłócania w: A. Barczak, G. Bogdan, Z. Ćwiakalski, N. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Ryglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks..., op. cit., s. 1302 i 1306.

²⁶⁷ B. Kurzępa, Przesłpstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Prokuratura i Prawo 10, 2009, s. 78

Podobnie jak i przestępstwo z art. 60 ust. 1 ustawy, także i występki z art. 60 ust. 2 ustawy można popełnić jedynie w czasie trwania imprezy masowej. Przestępstwo z art. 60 ust. 2 ustawy może popełnić każdy, a nie tylko uczestnik tego rodzaju imprezy, np. osoba stojąca poza terenem odbywania się imprezy masowej i nieuczestnicząca w niej, która rzuca butelką w tłum kibiców – jej uczestników. Jest to występki o charakterze formalnym, który można popełnić przez działanie, w obu odmianach umyślności.²⁶⁸

Sprawca czynu, o którym mowa powyżej podlega grzywnie nie mniejszej niż 120 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności.

Takiej samej karze, jak za rzucenie niebezpiecznym przedmiotem, podlega sprawca, który w czasie i miejscu trwania imprezy masowej narusza nietykalność cielesną członka służby porządkowej lub służby informacyjnej (art. 60 ust. 3 ustawy). Jest to przestępstwo formalne, które można popełnić umyślnie, zarówno w zamiarze bezpośrednim jak i ewentualnym. Sprawca powinien mieć zatem świadomość wystąpienia w określonym stanie faktycznym wszystkich okoliczności stanowiących desygnaty znamion strony przedmiotowej czynu zabronionego z art. 60 ust. 3 ustawy. Musi zdawać sobie sprawę z tego, że podejmując określone zachowanie narusza w ten sposób nietykalność cielesną członka służby porządkowej lub służby informacyjnej.

Przedmiotem ochrony tego przepisu jest prawidłowa i niezakłócona działalność obu wymienionych służb, jak również bezpieczeństwo imprezy masowej.²⁶⁹ Z kolei znamię godzenia się sprawcy na popełnienie czynu zabronionego z art. 60 ust. 3 ustawy należy przyjąć wówczas, gdy: 1) miał on świadomość wysokiego stopnia prawdopodobieństwa, że podejmując określone zachowanie narusza w ten sposób nietykalność cielesną członka służb, 2) nie podjął żadnych czynności zmniejszających stopień prawdopodobieństwa popełnienia takiego czynu.²⁷⁰

Strona woluntatywna zamiaru bezpośredniego występuje w postaci chęci uderzenia członka tych służb bądź też w inny sposób naruszenia jego nietykalności cielesnej. Zachowanie sprawcy będzie polegało na naruszeniu nietykalności cielesnej

²⁶⁸ B, Kurzępa, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, Prokuratura i Prawo 10, 2009, s. 78

²⁶⁹ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 422.

²⁷⁰ M. Jachimowicz, *op. cit.*, s. 13

porządkowego, ale wyłącznie w czasie i w miejscu trwania imprezy masowej. Znamię czasownikowe „narusza” oznacza w tym przypadku nie tylko godzenie w jego nietykalność cielesną, ale także w powagę reprezentowanej przez niego służby oraz niezakłóconą realizację zadań związanych z pełnioną funkcją.²⁷¹

Naruszenie nietykalności cielesnej będzie zatem kopanie, szarpanie, ciągnięcie za włosy, oplucie, oblanie nieczystościami. W razie spowodowania uszczerbku na zdrowiu pokrzywdzonego, czyn podlega kumulatywnej kwalifikacji w związku z odpowiednim przepisem art. 156 lub 157 k.k., zależnie od rozmiaru skutku i formy winy co do jego spowodowania.²⁷²

Jak definiuje A. Marek w pojęciu naruszenia nietykalności cielesnej mieszczą się wszelkie możliwe sposoby ingerencji sprawcy oddziałujące na ciało członka służby porządkowej lub służby informacyjnej, które nie są przez niego akceptowane, np. kopnięcie, zadanie ciosu ręką, głową, kijem, oblanie cieczą, podstawienie nogi, oplucie, przytrzymanie, ciągnięcie za ubranie, szarpanie. Jako przykłady naruszenia nietykalności podaje splunięcie na kogoś, lekkie spoliczkowanie, pociągnięcie za włosy, zrzucenie czapki (przeważa tu element znieważenia) albo uderzenie innej osoby, kopnięcie, oblanie wodą (przeważa tu element dolegliwości fizycznej).

Ponadto, jak słusznie zauważa ten autor, nietykalność cielesna oznacza prawo do tego, by nie być potraktowanym przez fizyczne oddziaływanie na ciało człowieka, w sposób znieważający, przykry lub bolesny.²⁷³ Od strony formalnoprawnej nietykalność cielesna oznacza prawo do tego, nie być potraktowanym przez fizyczne oddziaływanie na ciało człowieka w sposób znieważający, przykry lub bolesny.²⁷⁴

Kilkakrotne naruszenie nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub służby informacyjnej, jeżeli stanowiło realizację z góry powziętego zamiaru, będzie stanowić jedno przestępstwo popełnione w ramach czynu ciągłego (art. 12 k.k.). W przypadku następowania po sobie naruszenia nietykalności cielesnej kilku członków tego rodzaju służb mamy do czynienia z realnym zbiegiem przestępstw, który stanowić może ciąg przestępstw, o którym mowa w art. 91 § 1 k.k. Naruszenie nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub służby informacyjnej może

²⁷¹ A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2007, s. 422

²⁷² Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1985 r., sygn. Rwn 223/85, OSNKW 1985, nr 11–12, poz. 100

²⁷³ A. Marek, op. cit., s. 261.

²⁷⁴ J. Makarewicz, Kodeks karny z komentarzem, Lwów 1932, s. 336

być połączone z jego znieważeniem. Mamy wówczas do czynienia z rzeczywistym zbiegiem przepisów art. 60 ust. 3 ustawy z przepisem art. 216 k.k., którego konsekwencją jest przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej (art. 11 § 2 k.k.).

Pomiędzy art. 60 ust. 3 ustawy o b.i.m., a art. 217 § 1 k.k. zachodzi pozorny zbieg przepisów. Art. 60 ust. 3 ustawy ma charakter *lex specialis* wobec art. 217 k.k.²⁷⁵

Warto zwrócić uwagę na to, iż w odróżnieniu od przepisów kodeksu karnego penalizujących naruszenie nietykalności cielesnej, w przypadku występku z art. 60 ust. 3 ustawy, gdy zachowanie sprawcy wywołało wyzywające się zachowanie pokrzywdzonego (prowokacja), albo, gdy odpowiedział on naruszeniem nietykalności (retorsja), nie ma podstaw do odstąpienia od wymierzenia kary. Przypomnijmy, że taka możliwość jest przewidziana w „normalnym” naruszeniu nietykalności cielesnej (art. 217 § 1 k.k.). Inną istotną różnicą jest też to, że czyn z art. 60 ust. 3 ustawy jest ścigany z urzędu, a nie na wniosek pokrzywdzonego.

Zakres podmiotowy czynu został ograniczony do dwóch grup osób – członków służby porządkowej lub członków służby informacyjnej.²⁷⁶

W myśl art. 3 pkt 13 ustawy, przez służbę porządkową należy rozumieć osoby podlegające kierownikowi do spraw bezpieczeństwa, wyznaczone przez organizatora, legitymujące się ważną licencją pracownika ochrony fizycznej, o której jest mowa w art. 26 i 27 ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz. U. z 2005 r., Nr 145, poz. 1221 ze zm.).²⁷⁷

²⁷⁵ M. Jachimowicz, op. cit., s. 13-14

²⁷⁶ Prawa i obowiązki służby porządkowej i informacyjnej zostały wymienione w rozdziale 4 ustawy.

²⁷⁷ Art. 26 brzmi: „1. Licencja pracownika ochrony fizycznej pierwszego stopnia wymagana jest do wykonywania czynności, o których mowa w art. 3 pkt 1, przez:

- 1) członków specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych;
- 2) członków zespołów konwojujących wartości pieniężne oraz inne przedmioty wartościowe lub niebezpieczne;
- 3) pracowników ochrony wykonujących bezpośrednio czynności związane z ochroną osób;
- 4) osoby nadzorujące i kontrolujące pracę pracowników ochrony fizycznej nieposiadających licencji;
- 5) pracowników ochrony mających prawo do czynności określonych w art. 36 ust. 1 pkt. 4 i 5;
- 6) pracowników ochrony wykonujących zadania na obszarach, w obiektach i urządzeniach podlegających obowiązkowej ochronie.

2. O wydanie licencji pracownika ochrony fizycznej pierwszego stopnia może ubiegać się osoba, która:

- 1) posiada obywatelstwo polskie lub obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym;
- 2) ukończyła 21 lat;
- 3) ukończyła szkołę podstawową;
- 4) ma pełną zdolność do czynności prawnych, stwierdzoną własnym oświadczeniem;

Do służby porządkowej nie zalicza się funkcjonariuszy Policji, którzy niejednokrotnie zabezpieczają imprezy masowe. Naruszenie ich nietykalności cielesnej, podlega kwalifikacji prawnej na zasadach ogólnych, czyli jako czyn z art. 222 § 1 k.k. Warto też zauważyć, że znieważenie członka ww. służb podlega kwalifikacji na zasadach ogólnych, tj. z art. 216 k.k. W myśl art. 3 pkt 12 ustawy, przez służbę informacyjną należy rozumieć osoby podlegające kierownikowi do spraw bezpieczeństwa, wyznaczone przez organizatora, w tym spikera zawodów sportowych.²⁷⁸

Art. 60 ust. 4 przewiduje typ kwalifikowany przestępstw opisanych w ust. 1 – 3 tego przepisu, sankcjonując opisane w nich zachowania grzywną nie mniejszą niż 240 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Znamieniem modyfikującym, które konstytuuje ten typ przestępstwa jest tzw. anonimizacja sprawcy, czyli używanie przez niego elementu odzieży lub przedmiotu do zakrycia twarzy celem uniemożliwienia lub utrudnienia rozpoznania osoby.²⁷⁹

5) nie była skazana prawomocnym orzeczeniem za przestępstwo umyślne;

6) ma uregulowany stosunek do służby wojskowej.

3. Licencję pracownika ochrony fizycznej pierwszego stopnia wydaje się osobie, która spełnia warunki, o których mowa w ust. 2, oraz:

1) posiada nienaganną opinię wydaną przez komendanta komisariatu Policji właściwego ze względu na jej miejsce zamieszkania;

2) posiada zdolność fizyczną i psychiczną do wykonywania zadań, stwierdzoną orzeczeniem lekarskim;

3) legitymuje się dyplomem lub świadectwem szkoły lub innej placówki oświatowej, które potwierdzają uzyskanie specjalistycznego wykształcenia, albo pełniła nienaganną służbę w stopniu podoficera lub chorążego w Biurze Ochrony Rządu przez okres co najmniej 15 lat, albo ukończyła kurs pracowników ochrony pierwszego stopnia i zdała egzamin przed właściwą komisją. Art. 27 brzmi: „1. Licencja pracownika ochrony fizycznej drugiego stopnia upoważnia do wykonywania czynności, o których mowa w art. 3 pkt 1, oraz do:

1) opracowywania planu ochrony;

2) organizowania i kierowania zespołami pracowników ochrony fizycznej.

2. O wydanie licencji pracownika ochrony fizycznej drugiego stopnia ubiegać się może osoba, która:

1) spełnia warunki, o których mowa w art. 26 ust. 2 pkt. 1, 2, 4 i 5;

2) posiada co najmniej wykształcenie średnie.

3. Licencję pracownika ochrony fizycznej drugiego stopnia wydaje się osobie, która:

1) spełnia warunki, o których mowa w art. 26 ust. 3 pkt. 1 i 2;

2) legitymuje się dyplomem lub świadectwem szkoły lub innej placówki oświatowej, które potwierdzają uzyskanie specjalistycznego wykształcenia, albo pełniła nienaganną służbę w stopniu oficera w Biurze Ochrony Rządu przez okres co najmniej 15 lat, albo ukończyła kurs pracowników ochrony drugiego stopnia i zdała egzamin przed właściwą komisją.

²⁷⁸ C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy...*, s. 115

²⁷⁹ C. Kąkol, *Czy na stadionach będzie w końcu bezpiecznie*, Rzeczpospolita z 1 lipca 2009 r., s. C 7

Przy popełnianiu analizowanego czynu zabronionego sprawcy używają najczęściej kominiarek, kapturów (od bluz czy kurtki) czy też chust.²⁸⁰

Celem sprawcy jest tu w istocie uniknięcie odpowiedzialności karnej za przestępstwo, stąd i zagrożenie karne jest tu znacznie wyższe. Należy uznać, że chodzi w tym przypadku o takie elementy odzieży lub przedmioty, które mają za zadanie zakrycie powierzchni twarzy, aby po tej części, która nie została zakryta, nie można było rozpoznać tej osoby. Co do zasady, nie można za taki przedmiot (element) uznać normalnego noszenia na głowie czapeczki (tzw. bejsbolówki) czy okularów przeciwsłonecznych, ponieważ te rzeczy są zwyczajowymi elementami ubioru wielu osób, a poza tym nie mają one za zadanie zakrywania twarzy.²⁸¹ Jest to przestępstwo skutkowe, które można popełnić jedynie z winy umyślnej i w zamiarze tylko bezpośrednim.

Za zachowanie sprawców określone w art. 59-60 ustawy o b.i.m. sąd na podstawie art. 66 tej samej ustawy nakłada środek w postaci zakazu wstępu na imprezę masową – zakaz stadionowy.

Art. 61 ustawy o b.i.m. przed 31 sierpnia 2011 r. sankcjonowała grzywną lub karą ograniczenia wolności zachowanie spikera zawodów sportowych, który swoim zachowaniem prowokuje kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Nowelizacja ustawy rozszerzyła zakres podmiotowy tegoż występku. Obecnie jest to przestępstwo o charakterze powszechnych i podmiotem może być każdy, kto poprzez swoje zachowanie prowokuje do działań zagrażających bezpieczeństwu danej imprezy. Karą za wyżej wymieniony występki jest grzywna nie mniejsza niż 180 stawek dziennych lub też ograniczenie wolności.

Prowokowanie kogoś to działanie w sposób, by nakłonić go do zrobienia jakiejś czynności.²⁸² Sprowadza się wobec tego do oddziaływania na psychikę innych osób (kibiców) poprzez wzywanie ich lub podburzanie, w różny sposób, do podejmowania zachowań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Prowokować to wywoływać, podburzać do czegoś, nakłaniać.

²⁸⁰ C. Kąkol, Kibol anonimowy ma gorzej, Rzeczpospolita z 30 grudnia 2010 r., s. C8

²⁸¹ A. Wach, op. cit., s. 291

²⁸² Źródło: <http://www.sjp.pl/prowokowa%E6>

Prowokowanie odbywa się najczęściej przez wznoszenie okrzyków, które mają nakłonić adresatów (kibiców) do podjęcia działań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. „Prowokować” oznacza dokonywać prowokacji. Zgodnie z brzmieniem słownikowym prowokacja to podstępne działanie, którego celem jest skłonienie jakiejś osoby lub osób do zrobienia czegoś, co przyniesie im szkodę.²⁸³

Dla bytu tego występku nie jest istotne czy prowokowanie jest skierowane do nieoznaczonej grupy kibiców, czy też wobec kibiców znanych sobie. Prowokowanie nie musi dotyczyć podburzania do określonego przestępstwa czy wykroczenia, wystarczy, że dotyczy działań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Prowokowanie jest przestępstwem bez skutkowym. Do jego dokonania nie jest konieczne wystąpienie skutku, w postaci podjęcia przez odbiorców jego zachowania, czyli kibiców, działań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Sposób zachowania kibiców, którzy byli prowokowani ma wpływ na wymiar kary; inaczej bowiem potraktować trzeba sprawcę, w sytuacji, gdy jego prowokowanie nie przyniosło żadnego skutku a inaczej, gdy jego zachowanie doprowadziło do podjęcia przez kibiców działań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Jest to przestępstwo z działania²⁸⁴ (przykładem mogą być okrzyki stadionowe, transparenty).

Obostrzenie górnej granicy kary za ww. występki zostało uregulowane w art. 62 ustawy.²⁸⁵ Aby możliwe stało się zastosowanie tego przepisu, ponowne popełnienie umyślnego przestępstwa powinno nastąpić w ciągu 2 lat od prawomocnego ukarania lub skazania. W takiej sytuacji, gdy czyn ten jest podobnym umyślnym przestępstwem, sąd może wymierzyć karę do górnej granicy jej ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Obostrzenie jest, więc możliwe tylko wtedy, gdy nowy czyn był podobny do występków, które są uregulowane w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych. Zgodnie z art. 116 k.k., właściwe będzie odwołanie się tu do definicji przestępstw podobnych z art. 115 § 3 k.k., w świetle, której przestępstwami podobnymi są przestępstwa należące do tego samego rodzaju; przestępstwa z zastosowaniem

²⁸³ A. Markowski, R. Pawelec, Słownik wyrazów obcych, Warszawa 2007, s. 638–639

²⁸⁴ A. Markowski, R. Pawelec, op. cit., s. 638

²⁸⁵ Art. 62 brzmi: „Jeśli sprawca ukarany lub skazany za czyny zabronione, o których mowa w art. 54–61, w ciągu 2 lat od ostatniego ukarania lub skazania popełnia ponownie podobne umyślne wykroczenie lub przestępstwo, sąd może wymierzyć karę do górnej granicy jej ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę”.

przemocy lub groźby jej użycia albo przestępstwa popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej uważa się za przestępstwa podobne.²⁸⁶ Przesłępstwami podobnymi będą m.in. przestępstwa z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.²⁸⁷

Obostrzenie dotyczy tylko górnej granicy zagrożenia karnego. Dolna granica nie może być na tej podstawie podwyższana. Przy wymierzaniu kary należy pamiętać również o treści art. 38 § 1 k.k., który stanowi, że jeżeli ustawa przewiduje obniżenie albo nadzwyczajne obostrzenie górnej granicy ustawowego zagrożenia, w wypadku alternatywnego zagrożenia karami wymienionymi w art. 32 pkt. 1–3 k.k. obniżenie albo obostrzenie odnosi się do każdej z tych kar. Z kolei, według art. 38 § 2 k.k., kara nadzwyczajnie obostrzona nie może przekroczyć 540 stawek dziennych grzywny, 18 miesięcy ograniczenia wolności albo 15 lat pozbawienia wolności.²⁸⁸

Podsumowując rozważania dotyczące przepisów karnych w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych należy stwierdzić, iż katalog czynów wymienionych w tym akcie jest katalogiem wyczerpującym oraz przede wszystkim bardzo trafny. Jeśli chodzi zaś o postępowania o powyższe wykroczenia i przestępstwa to toczą się one w trybie przyspieszonym (art. 63, art. 64 ustawy) i zostaną opisane w dalszej części rozprawy.

²⁸⁶ A. Marek, op. cit., s. 333

²⁸⁷ C. Kąkol, op. cit. s. 117

²⁸⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2008 r., sygn. P 30/07.

§ 2.2. Przepisy dyscyplinarne Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A.

W walce z przestępczością stadionową od lat bardzo mocno zaangażowane są Polski Związek Piłki Nożnej oraz Ekstraklasa S.A. Instytucje te, powołane przede wszystkim dla przeprowadzania zawodów piłkarskich z biegiem lat stały się również sojusznikiem organów państwowych w walce z przestępcami stadionowymi.

PZPN²⁸⁹ przez lata wypracował własne akty prawa związkowego mające na celu regulowanie odpowiedzialności dyscyplinarnej własnych członków, piłkarzy oraz z punktu widzenia rozprawy – kibiców piłkarskich.

Głównym aktem regulującym kwestie odpowiedzialności dyscyplinarnej jest Uchwała nr IV/87 z dnia 19 kwietnia 2012 roku Zarządu Polskiego Związku Piłki Nożnej w sprawie przyjęcia Regulaminu Dyscyplinarnego PZPN.

Niniejszy regulamin w art. 1 przedstawia zakres przedmiotowy regulacji. Stanowi on, że:

„§1. Niniejszy regulamin reguluje zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej, obowiązujące w Polskim Związku Piłki Nożnej, określa katalog kar i przewinień dyscyplinarnych, tryb postępowania oraz organy właściwe do orzekania w sprawach przewinień dyscyplinarnych.

§2. Przewinieniem dyscyplinarnym jest popełnienie zabronionego czynu sankcjonowanego karą w niniejszym regulaminie.

§3. Przewinieniem dyscyplinarnym jest również naruszenie innego, zabronionego pod groźbą kary dyscyplinarnej przepisu, ustanowionego przez uprawniony organ Polskiego Związku Piłki Nożnej lub jego struktury członkowskiej, a także naruszenie przepisów gry w piłkę nożną.

§4. Poniesienie odpowiedzialności dyscyplinarnej nie wyłącza odpowiedzialności przed innymi organami.”²⁹⁰

Należy dodać, iż przepis regulaminu, pomimo zapisu z § 1 dotyczą również rozgrywek Ekstraklasy S.A.

Interesującą kwestią jest zakres podmiotowy regulaminu. W art. 2 § 1 przywołane są podmioty podlegające odpowiedzialności. Są to: członkowie Polskiego

²⁸⁹ Polski Związek Piłki Nożnej

²⁹⁰ Art. 1§1 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

Związku Piłki Nożnej, zawodnicy, trenerzy, instruktorzy, sędziowie piłkarscy, członkowie sztabu medycznego, menedżerowie ds. piłkarzy, licencjonowani organizatorzy imprez piłkarskich, obserwatorzy, delegaci, oraz działacze piłkarscy. Jest to przepis ogólny. Norma szczególna, dotycząca odpowiedzialności kibiców zawarta jest w § 2 tego samego artykułu i nabiera brzmienia: „o ile przepis szczególny tak stanowi, odpowiedzialność dyscyplinarną na zasadach określonych w Regulaminie Dyscyplinarnym ponoszą również kibice”.

Art. 2 regulaminu przedstawia katalog osób, które objęte są nazwą - działacz piłkarski - są to:

1. członkowie organów władzy, kontroli, jurysdykcyjnych i doradczych Polskiego Związku Piłki Nożnej, Wojewódzkich Związków Piłki Nożnej, ich struktur członkowskich oraz ligi zawodowej,
2. członkowie statutowych organów klubów piłkarskich,
3. inne osoby pełniące funkcje kierownicze w sekcjach piłki nożnej,
4. kierownicy do spraw bezpieczeństwa oraz spikerzy zawodów piłkarskich
5. inne osoby, których zachowanie pozostaje w związku z działalnością podejmowaną w imieniu lub na rzecz Polskiego Związku Piłki Nożnej, Wojewódzkich Związków Piłki Nożnej, ich struktur członkowskich, niezależnie od zajmowanego stanowiska oraz pełnionej funkcji.²⁹¹

Fundamentalnym przepisem, przedstawiającym sedno odpowiedzialności wedle przepisów regulaminu jest ten przywołany w § 4, który stanowi, że to właśnie kluby ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną za przewinienia dyscyplinarne swoich zawodników, trenerów, instruktorów, członków sztabu medycznego, działaczy piłkarskich oraz **kibiców**.

Jest to kontrowersyjna norma, która w powszechnym systemie prawnym nie miałaby racji bytu. W przepisach powszechnie obowiązującym mamy do czynienia z odpowiedzialnością indywidualną i osobistą. Przepisy PZPN są jednak prawem wewnętrznym związku i dotyczą tylko osób bezpośrednio działających tylko w tej organizacji.

Jeśli chodzi o stronę podmiotową czynów zabronionych przez regulamin to odpowiedzialność dyscyplinarną ponosi się za przewinienia popełnione umyślnie, a w przypadkach przewidzianych w regulaminie, także za przewinienia nieumyślne.

²⁹¹ Art. 2 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

Osoby prawne (klubu, stowarzyszenia) odpowiadają za przewinienia dyscyplinarne swoich zawodników, trenerów, instruktorów, członków sztabu medycznego, działaczy oraz kibiców na zasadzie ryzyka. Kwestia umyślności i nieumyślności została zdefiniowana w art. 9 regulaminu, który stanowi:

*§1. Jeżeli przepis regulaminu stanowi, że dla przypisania odpowiedzialności dyscyplinarnej wymagane jest wykazanie umyślności, za przewinienie dyscyplinarne popełnione umyślnie uznaje się przewinienie, gdy obwiniony miał zamiar je popełnić, to jest chciał je popełnić lub godził się na to.*²⁹²

*§2. Jeżeli przepis regulaminu stanowi, że dla przypisania odpowiedzialności dyscyplinarnej wystarczające jest wykazanie nieumyślności, rozumie się przez to sytuację, gdy obwiniony możliwość popełnienia przewinienia dyscyplinarnego przewidywał, lecz bezpodstawnie przypuszczał, że je uniknie, jak i możliwości takiej nie przewidywał, choć powinien i mógł taką możliwość przewidzieć.*²⁹³

W art. 5 regulaminu mamy przedstawiony podział kary na zasadnicze i dodatkowe. W rozdziale II zatytułowanym „Katalog kar”, art. 12 regulaminu określa katalog kary dyscyplinarnych zasadniczych i dodatkowych, które dzielą się na:

- a) kary wspólne, które mogą zostać nałożone wobec osób fizycznych jak i prawnych,
- b) kary nakładane wyłącznie wobec osób fizycznych,
- c) kary nakładane wyłącznie wobec osób prawnych.²⁹⁴

Według art. 13 § 1 karami zasadniczymi, wspólnymi są:

- 1) upomnienie,
- 2) nagana,
- 3) kara pieniężna,
- 4) nakaz zwrotu otrzymanych nagród,
- 5) dyskwalifikacja określona ilością meczów, czasowa lub na stałe,
- 6) zawieszenie albo pozbawienie licencji,
- 7) wykluczenie z PZPN.²⁹⁵

²⁹² Art. 9§1 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

²⁹³ Art. 9§2 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

²⁹⁴ Art. 12 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

²⁹⁵ Art. 13§1 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

Z punktu widzenia tematyki i materii jaka jest opisywana w rozprawie, najistotniejszy katalog kar zawarty jest w § 3 art. 13 regulaminu, który klasyfikuje kary zasadnicze, nakładane wyłącznie wobec osób prawnych. Są to:

- 1) weryfikacja zawodów jako walkower,
- 2) rozgrywanie meczu bez udziału publiczności,
- 3) zakaz rozgrywania w określonym czasie lub określonej ilości meczów z udziałem publiczności na części lub na całym obiekcie sportowym, w miejscowości, będącej siedzibą klubu,
- 4) zakaz wyjazdów zorganizowanych grup kibiców na mecze piłkarskie,
- 5) rozgrywanie meczu na neutralnym stadionie,
- 6) zakaz rozgrywania meczu na określonym stadionie,
- 7) zakaz rozgrywania w określonym czasie lub określonej ilości meczów na obiektach sportowych w miejscowości będącej siedzibą klubu,
- 8) anulowanie wyniku meczu,
- 9) wykluczenie z rozgrywek,
- 10) przeniesienie zespołu do niższej klasy rozgrywkowej,
- 11) zakaz dokonywania transferów krajowych do klubu,
- 12) pozbawienie tytułu Mistrza Polski, Wicemistrza Polski lub Zdobywcy Pucharu Polski, Pucharu Ligi lub Superpucharu.²⁹⁶

Dodatkowo istotnym przepisem z punktu widzenia autora rozprawy jest art. 14 § 1 oraz § 2 regulaminu, które stanowią, iż karą dodatkową wspólną jest kara pieniężna oraz, że karą dodatkową, właściwą wyłącznie wobec osób prawnych jest pozbawienie klubu od 1 do 30 punktów w rozgrywkach ligowych. Art. 17 reguluje widełki, w jakich organ dyscyplinarny może poruszać się w przypadku nałożenia kary finansowej. Przepis ten stanowi, że:

„§1. Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, kara pieniężna nie może być niższa niż 100 zł.

§2. Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, zasadnicza kara pieniężna wymierzana klubom nie może przekroczyć 1.000.000 zł a innym obwinionym 500.000 zł.

²⁹⁶ Art. 13§3 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

*§3. Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, dodatkowa kara pieniężna wymierzana klubom nie może przekroczyć 500.000 zł a innym obwinionym 250.000 zł”.*²⁹⁷

Dodatkowo art. 14 § 5 jest istotny z punktu widzenia odpowiedzialności. Stanowi on bowiem, iż karę pieniężną można orzec jedynie wobec pełnoletnich osób fizycznych.

Przywołane powyżej przepisy są istotne względem tematyki pracy, ponieważ za zachowania kibiców na stadionie (o których w dalszej części podrozdziału) karane są kluby piłkarskie. Niezbędnym zatem było przedstawienie katalogu kar, jakie mogą być na nie nałożone.

Kluby odpowiadają również za brak porządku lub bezpieczeństwa na stadionie. Odpowiedzialność tą kształtuje art. 64 § 1 regulaminu, który zawiera katalog kar:

- 1) karę pieniężną w wysokości do 100.000 zł,
- 2) weryfikację zawodów jako walkower,
- 3) rozgrywanie meczu bez udziału publiczności,
- 4) zakaz rozgrywania w określonym czasie lub określonej liczby meczów z udziałem publiczności na części lub na całym obiekcie sportowym, w miejscowości, będącej siedzibą klubu,
- 5) zakaz wyjazdów zorganizowanych grup kibiców na mecze piłkarskie,
- 6) rozgrywanie meczu na neutralnym stadionie,
- 7) zakaz rozgrywania meczu na określonym stadionie,
- 8) zakaz rozgrywania w określonym czasie lub określonej liczby meczów na obiektach sportowych w miejscowości będącej siedzibą klubu,
- 9) zawieszenie lub pozbawienie licencji.

Regulamin dyscyplinarny PZPN jak wspomniano we wcześniejszej części podrozdziału zakłada również odpowiedzialność kibiców za swoje zachowania na stadionie. Odpowiedzialność tą wprowadza art. 66 stanowiący, że, za rażące naruszenie regulaminu obiektu sportowego lub regulaminu imprezy masowej przed, w trakcie lub bezpośrednio po meczu piłki nożnej, właściwy organ dyscyplinarny może orzec karę zakazu wstępu na stadion. Zakaz wstępu na stadion jest szczegółowo opisany w art. 26 regulaminu.

²⁹⁷ Art. 17 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

§ 1 art. 26 stanowi, iż karę zakazu wstępu na stadion w stosunku do kibica piłkarskiego może orzec uprawniony organ dyscyplinarny klubu, będącego organizatorem meczu, uprawniony organ dyscyplinarny Polskiego Związku Piłki Nożnej lub podmiotu prowadzącego rozgrywki, jeżeli jest organizatorem meczu piłki nożnej.²⁹⁸

Jeżeli zakaz wstępu na stadion w stosunku do kibica piłkarskiego został orzeczony przez klub, kara ta polega na zakazie przebywania na stadionie i terenie przyległym do niego w jakimkolwiek charakterze, w tym udziału w zawodach sportowych w charakterze kibica, w czasie meczów rozgrywanych z udziałem tego klubu zarówno na obiekcie sportowym, znajdującym się w miejscowości, stanowiącej siedzibę klubu, jak i poza nim.²⁹⁹

Jeżeli natomiast zakaz wstępu na stadion w stosunku do kibica piłkarskiego został orzeczony przez uprawniony organ dyscyplinarny Polskiego Związku Piłki Nożnej lub podmiotu prowadzącego rozgrywki, kara ta polega na zakazie przebywania na stadionie i terenie przyległym do niego, w tym udziału w zawodach sportowych w charakterze kibica, w czasie meczów organizowanych odpowiednio przez Polski Związek Piłki Nożnej lub podmiot prowadzący rozgrywki.³⁰⁰

Artykuł 26 regulaminu wskazuje maksymalny okres, na jaki może zostać nałożony zakaz wstępu na stadion. Jest to okres nie dłuższy niż 2 lata.³⁰¹

Regulamin dyscyplinarny w art. 67 przewiduje kary za zachowania pogardliwe lub dyskryminacyjne. Zachowaniem takim w myśl przepisów regulaminu jest zachowanie polegające na prezentowaniu treści o charakterze pogardliwym, rażąco nieetycznym, pochwalających terroryzm, przestępczość, przemoc, odwołujących się do zbrodniczych ideologii, treści politycznych, treści o charakterze dyskryminacyjnym, w szczególności odnoszących się do rasy, koloru skóry, języka, religii bądź pochodzenia, za wznoszenie okrzyków lub popełnienie innego aktu o takim charakterze w czasie, bezpośrednio przed lub po meczu. Za takie czyny przewidziane są kary:

1) klubom:

- a) karę pieniężną nie niższą niż 5.000 zł,

²⁹⁸ Art. 26 §1 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

²⁹⁹ Art. 26 §2 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

³⁰⁰ Art. 26 §3 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

³⁰¹ Art. 26 §5 regulaminu dyscyplinarnego PZPN

- b) weryfikacji zawodów jako walkower,
- c) rozgrywanie meczu bez udziału publiczności,
- d) zakaz rozgrywania w określonym czasie lub określonej ilości meczów z udziałem publiczności na części lub na całym obiekcie sportowym, w miejscowości, będącej siedzibą klubu,
- e) zakaz wyjazdów zorganizowanych grup kibiców na mecze piłkarskie,
- f) wykluczenie z rozgrywek,
- g) przeniesienia zespołu do niższej klasy rozgrywkowej.

2) kibicom – zakaz wstępu na stadion do 2 lat.

3) innym osobom fizycznym:

- a) dyskwalifikacji na co najmniej 5 meczów lub co najmniej 3 miesiące,
- b) karę pieniężną nie niższą niż 5.000 zł.

Interesującą regulacją dotyczącą odpowiedzialności jest ta opisana w art. 68 § 1 i § 2 regulaminu stanowiąca, iż:

§1. Wszystkie kary za brak należytego zabezpieczenia porządku na stadionie, z wyjątkiem walkoweru i kar finansowych, są natychmiast wykonalne, chyba że organ dyscyplinarny postanowi inaczej.

§2. W przypadku, jeżeli naruszenie opisane w niniejszym rozdziale jest wynikiem zachowania osób fizycznych, za które odpowiedzialność ponosi klub przyjezdny, karom podlega klub przyjezdny.

W związku z wprowadzeniem do regulaminu regulacji dotyczącej odpowiedzialności klubu przyjezdnego za osoby fizyczne, Zarząd PZPN w regulaminie zdefiniował termin kibiców przyjezdnych. Art. 68 § 3 stanowi: „*domniemywa się, że kibice zajmujący sektor stadionu lub inne wydzielone miejsce, przeznaczone dla kibiców klubu przyjezdnego, są kibicami tego klubu*”.

Regulamin Dyscyplinarny Polskiego Związku Piłki Nożnej jest aktem prawa wewnętrznego. Dotyczy on jedynie osób fizycznych oraz prawnych zrzeszonych w tym związku lub bezpośrednio (również pośrednio-kibice) z nim związanych. Wprowadza specyficzną odpowiedzialność dla klubów za ich kibiców. Z punktu widzenia prawa powszechnie obowiązującego jest to nie do przyjęcia. Jednak przy dłuższym zastanowieniu można rzecz, iż organy dyscyplinarne Związku (Komisja Dyscyplinarna) i Ekstraklasy S.A (Komisja Ligi) nie posiadają w przeciwieństwie do

organów państwowych instytucji, które są w stanie zająć się każdym przypadkiem w należyty sposób tj. ustalić sprawcę i doprowadzić go do odpowiedzialności. Ustawodawca tworzy instytucję – policję, prokuraturę do ścigania konkretnych osób i wyciągania wobec nich konsekwencji.

PZPN oraz Ekstraklasa takich instytucji nie posiadają, wobec powyższego poprzez pociąganie do odpowiedzialności klubów za zachowanie swoich kibiców, dyscyplinuje je, aby same we własnym zakresie w sposób maksymalnie skuteczny eliminowały ze swojego środowiska patologiczne zachowania.

Ważnym jest fakt, iż kluby mogą dochodzić regresem naprawienia szkody przez swoich kibiców przed sądem powszechnym. W praktyce jest to jednak niespotykane.

Rozdział III

Sposoby popełniania przestępstw stadionowych.

Zagadnienie przestępnych metod i sposobów działania stanowi jeden ze wspólnych obszarów zainteresowania kryminologii i kryminalistyki. Z kryminalistycznego punktu widzenia *modus operandi* rozumiany jest jako charakterystyczny dla danego sprawcy sposób działania.³⁰²

Pojęcie *modus operandi* można ujmować dwojako. Pierwsze, wąskie ujęcie koncentruje się wyłącznie na stadium dokonania przestępstwa. Wynika to z utożsamiania analizowanego pojęcia z prawnokarnym rozumieniem sposobu działania jako ustawowego znamienia przestępstwa.³⁰³

B. Hołyst uważa natomiast, że pojęciem metod przestępnych należy objąć wszystkie fazy przestępnego działania: powstanie zamiaru przestępnego aż do wykorzystania rezultatów podjętego czynu przestępnego. Można zatem wymienić następujące fazy przestępnego działania: powstanie zamiaru przestępnego, planowanie, przygotowanie, wykonanie, czynności związane z uniknięciem odpowiedzialności karnej i realizacją korzyści uzyskanych lub spodziewanych w wyniku dokonanego przestępstwa.³⁰⁴

Szersze rozumienie sposobu działania sprawcy rozciąga się na wszystkie dające się wyróżnić etapy popełnienia przestępstwa. Definicja odwołująca się do szerokiego rozumienia *modus operandi* określa, iż wymieniony termin oznacza zespół charakterystycznych czynności taktycznych i technicznych w stadium przygotowania, wykonania i stadium końcowe przestępstwa.³⁰⁵

W literaturze przedmiotu do tej pory rzadko były podejmowane próby stworzenia katalogu przestępnych działań podejmowanych przez pseudokibiców.

³⁰² J. Widacki, Kryminalistyka, Warszawa 2002, s. 227, a także J. Wnorowski „Sposób działania jako środek identyfikacji sprawcy przestępstw, Warszawa 1978, s. 39; M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Darul, L. Stępka, Kryminalistyka, Toruń 2005, s. 24; A. Solarz, Zagadnienia przestępczości zawodowej w Polsce, Warszawa 1967, s. 164; T. Hanausek, Modus operandi i alibi, SKKiP, Warszawa 1978, nr. 8

³⁰³ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Darul, L. Stępka, Kryminalistyka. Wybrane Zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej, Toruń 2005, s. 32

³⁰⁴ B. Hołyst, Kryminalistyka, Warszawa 2007, s. 61

³⁰⁵ A. Solarz, Zagadnienie przestępczości zawodowej w Polsce, Warszawa 1967, s. 167

Powodem takiego stanu rzeczy jest fakt, iż *modus operandi* pseudokibiców nie jest wewnętrznie jednolity. Można powiedzieć, iż „technologia” sprawstwa różnych przestępstw popełnianych przez szalikowców jest skomplikowana i bardzo różnorodna. W grę wchodzić będą rozmaite zachowania wypełniające znamiona przestępstw głównie przeciwko życiu, zdrowiu, porządkowi publicznemu i mieniu oraz wykroczeń.³⁰⁶

Po wejście w życie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych pewne zachowania dotąd nie penalizowane stały się zabronione. W poniższym rozdziale przedstawiono sposoby działania sprawców w oparciu o doświadczenia z obserwacji uczestniczących jawnych oraz niejawnych oraz obserwacji nieuczestniczących.

§ 3.1. Niewykonanie polecenia służb porządkowych, Policji oraz Żandarmerii Wojskowej.

Art. 54 ustawy o b.i.m.³⁰⁷ wprowadził odpowiedzialność za wykroczenie polegające na nie wykonaniu polecenia porządkowego wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub służby informacyjne podlega karze ograniczenia wolności lub grzywny nie niżej niż 2000 zł.

Warto przypomnieć, iż z godnie z art. 20 ust. 1 ustawy o b.i.m. służby porządkowe i informacyjne uprawnione są do:

- 1) sprawdzania i stwierdzania uprawnień osób do uczestniczenia w imprezie masowej, a w przypadku stwierdzenia braku takich uprawnień – wezwania ich do opuszczenia imprezy masowej;
- 2) legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości;
- 3) przeglądania zawartości bagaży i odzieży osób w przypadku podejrzenia, że osoby te wnoszą lub posiadają przedmioty, o których mowa w art. 8 ust. 2;
- 4) wydawania poleceń porządkowych osobom zakłócającym porządek publiczny lub zachowującym się niezgodnie z regulaminem imprezy masowej

³⁰⁶ P. Chlebowicz, Chuligaństwo stadionowe. Studium Kryminologiczne, Warszawa 2009, s. 142

¹⁶⁸ Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych -Dz. U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504

lub regulaminem obiektu (terenu), a w przypadku niewykonania tych poleceń – wezwania ich do opuszczenia imprezy masowej;

5) ujęcia, w celu niezwłocznego przekazania Policji, osób stwarzających bezpośrednio zagrożenie dla dóbr powierzonych ochronie oraz osób dopuszczających się czynów zabronionych.

Najczęściej niewykonanie polecenia wydane przez służby porządkowe polega na odmowie poddania się przeszukania odzieży, kiedy to zachodzi podejrzenie, iż osoba przeszukiwana próbuje wnieść na imprezę masową (mecz piłki nożnej) broń, materiały wybuchowe, środki pirotechniczne lub alkohol. Zdarzają się też przypadki, kiedy to osoba chcące wejść na teren imprezy masowej poproszona o przedstawienie dokumentu potwierdzającego tożsamość, odmawia okazania tego dokumentu. Są to najczęściej przypadki, w których osoba ma przy sobie taki dokument, ale z powodów znanych tylko sobie odmawia jego wydania. Stosując metodę obserwacji nieuczestniczącej stwierdzono, iż wyżej wymienione zachowanie najczęściej kończy się okazaniem takiego dokumentu, po tym jak służba porządkowa informuje osobę, iż ta nie zostanie wpuszczona na teren imprezy.

W przypadku zaś niewykonania polecenia przez policję lub Żandarmerię czyn ten najczęściej można zaobserwować w przypadku, gdy, wyżej wymienione organy na wniosek organizatora przejmują kontrolę nad bezpieczeństwem imprezy. Są to przypadki skrajne. Z obserwacji wynika, iż w obecnych czasach wręcz incydentalne.

Policja lub Żandarmeria w przypadku przejęcie kontroli nad bezpieczeństwem publiczności (jak i uczestników meczu) najczęściej wydaje polecenia w kierunku poszczególnych osób, tak, aby te osoby swoim zachowaniem nie podburzały tłumu lub nie prowokowały innych ludzi. Dodatkowo polecenie takie może polegać na wskazaniu miejsca, w którym mają się udać osoby przebywające na imprezie masowej celem zaprowadzenia porządku. Konkretnym przykładem sprawy o niewykonanie polecenia służby porządkowej, która skończyła się wydaniem wyroków skazujących była ta z wiosny 2012 r., kiedy to fani Jagiellonii Białystok podczas meczu wyjazdowego z drużyną Cracovii Kraków, nie chcieli opuścić sektora przeznaczonego dla kibiców gości. Pomimo, iż służby porządkowe wydawały polecenia poprzez nagłośnienie stadionowe oraz megafon sprawcy pozostali na swoich miejscach w geście solidarności z fanami wcześniej zatrzymanymi przed wejściem na stadion.

§ 3.2. Przebywanie w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności.

Art. 54 ustawy o b.i.m. wprowadził odpowiedzialność za wykroczenie polegające na nie wykonaniu polecenia porządkowego wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub służby informacyjne podlega karze ograniczenia wolności lub grzywny nie niżej niż 2000 zł.

Ustęp 2 pkt. 1 i 2 art. 54 ustawy o b.i.m. przewiduje taką samą odpowiedzialność jak za nie wykonanie poleceń służb porządkowych uczestnikom, którzy:

- 1) przebywają w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności,
- 2) przebywają w sektorze innym niż wskazany na bilecie wstępu lub innym dokumencie uprawniającym do przebywania na imprezie masowej i nie opuszcza tego sektora mimo wezwania osoby uprawnionej.

Miejscem nieprzeznaczonym dla publiczności podczas rozgrywania meczów mogą być: dach stadionu, słupy oświetleniowe, płoty, szatnie piłkarzy, sędziów i ich bezpośrednie sąsiedztwo, sale konferencyjne, administracyjne pomieszczenia stadionu.

Jeśli chodzi o przypadki czynu polegającego na przebywaniu w miejscach nieprzeznaczonych dla publiczności podczas rozgrywek piłki nożnej w Polsce to najczęściej dochodzi do wdarcia się kibiców do stref, w których ich obecność jest zabroniona. Taki miejscami są szatnie piłkarzy oraz ich bezpośrednie sąsiedztwo. Z obserwacji wynika, iż wdarcie się do wyżej wymienionych miejsc ma dwa podłoża. Pierwszy z nich – pokojowy, kiedy to fani wdzierają się do szatni piłkarzy świętujących zwycięstwo. Kibice często proszą o udostępnienie koszulek piłkarzy, które są traktowane, jako cenne pamiątki.

Drugie podłoże ma charakter negatywny. Kibice (ultrasi i hoolsi) wściekli, najczęściej z powodu niepowodzenia meczu zarzucają piłkarzom brak zaangażowania albo „sprzedanie meczu” postanawiają „sami wymierzyć sprawiedliwość” i wdzierają się do szatni celem często znieważenia lub pobicia.

Przypadki wtargnięcia do szatni w negatywnym celu są na polskich stadionach spotykane bardzo rzadko w przeciwieństwie do pierwszego przykładu, który zdarza się dość często.

Z punktu widzenia prawnego obie sytuacje niczym się nie różnią, jednak intencje, sposób zachowania sprawców, na pewno wpływa na ocenę zachowania kibiców przez sąd podczas popełnienia tego wykroczenia.

Najgłośniejszym jednak, najbardziej medialnym przykładem popełnienia wyżej opisywanego wykroczenia była akcja z 6 września 2011 r. mające swoje miejsce w Gdańsku, na PGE Arena Gdańsk (Stadion Lechii Gdańsk), kiedy swój mecz miały rozgrywać reprezentacje: Polski i Niemiec. Spotkanie cieszyło się przeogromną popularnością, gdyż było to pierwsze oficjalne wydarzenie na nowym stadionie, a przeciwnikiem Polaków była bardzo utytułowana drużyna niemiecka. Podczas meczu siedmiu aktywistów Greenpeace³⁰⁸ ubranych w pomarańczowe i żółte kamizelki odbłaskowe oraz wyposażonych w sprzęt alpinistyczny weszła na konstrukcję dachu stadionu z zamiarem rozwieszenia od wewnętrznej strony stadionu transparentu o wymiarach 10m x 15m z napisem: „Polsko do boju o czystą energię”. Sprawcy zostali jednak ujęci i nie doszło dzięki temu do kompromitacji służb bezpieczeństwa.

Aktywiści na swojej stronie internetowej piszą o powodach swojej akcji:

“Miejsce i czas akcji nie zostały wybrane przypadkowo. Gdański stadion nosi nazwę potentata branży energetycznej – Polskiej Grupy Energetycznej. To właśnie ta firma planuje budować w Polsce elektrownię atomową. Organizując akcję podczas meczu z Niemcami, aktywiści Greenpeace chcieli podkreślić, że używając terminologii sportowej, mecz z tym krajem o czystą energię, Polska przegrywa z kretesem. Parlament niemiecki, stawiając na konkurencyjność swojej gospodarki, podjął w tym roku decyzję o odejściu Niemiec od atomu i zdecydował o zamknięciu 8-miu reaktorów oraz stopniowym zamykaniu pozostałych 9-ciu. Przyjęto również pakiet legislacyjny zwiększający udział OZE w ogólnym bilansie energetycznym Niemiec i kładący nacisk na efektywność energetyczną. Już teraz w sektorze energetyki odnawialnej w Niemczech pracuje 370 tys. ludzi, czyli ponad 18 razy więcej niż w Polsce.”³⁰⁹

Podsumowując rozważania na temat problematyki przebywania w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności należy stwierdzić, iż jest to zjawisko marginalne,

³⁰⁸ Międzynarodowa organizacja działająca na rzecz ochrony środowiska na świecie

³⁰⁹ <http://www.greenpeace.org/poland/pl/wydarzenia/polska/NIEMCY--POLSKA-181-CO-ROBI-GREENPEACE-PODCZAS-MECZU-W-GDASKU/>

jednak w przypadku, gdy już ma swoje miejsce może stwarzać poważne zagrożenie zwłaszcza dla piłkarzy i sędziów.

§ 3.2.1. Przebywanie podczas meczu na innym sektorze niż wskazany na bilecie.

Organizatorzy meczów piłkarskich miejsca przeznaczone dla publiczności dzielą na odpowiednie sektory. Jest to działania celowe, spowodowane dwoma aspektami:

- 1) bezpieczeństwem uczestników,
- 2) ekonomicznym.

Pierwszy z nich dotyczy jak wspomniano powyżej bezpieczeństwa publiczności. Podczas rozgrywek piłki nożnej na stadionach tworzone są przez organizatorów miejsca przeznaczone dla kibiców drużyny przyjezdnej. Są to potocznie nazywane sektory gości.

Najczęściej takie sektory są usytuowane w miejscach najdalej oddalonych od sektorów (potocznie zwanych „młynami”) zajmowanych przez najbardziej zagorzałych fanów gospodarzy.

Wyjazdy grup kibiców gości są organizowane najczęściej przez ultrasów i chuliganów, którzy jeżdżą za swoją drużyną, nie tylko po to, aby ją dopingować, ale również w celu spowodowania starć z kibicami gospodarzy lub też z funkcjonariuszami służb porządkowych.

Takie usytuowanie sektorów poprawia bezpieczeństwo i znacznie utrudnia kibicom doprowadzenie do fizycznego kontaktu z „kibicowskimi” przeciwnikami.

Bardzo ważną kwestią dotyczącą bezpieczeństwa jest możliwość swobodnej identyfikacji każdego uczestnika meczu. Opisywany przepis nakłada na kibiców obowiązek zasiadania w miejscu przez niego wykupionym. Takie rozwiązania znacznie poprawiły identyfikację uczestników meczu. Osoby, które w klubach zajmują się elektronicznymi systemami identyfikacji kibiców w ciągu chwili mogą sprawdzić czy dana osoba znajduje się na swoim miejscu albo przebywa w sektorze, do którego przypisane jest to miejsce.

Zdarzają się bowiem przypadki, gdy kibice próbując dostać się do miejsca zajmowanego przez ultrasów gospodarzy postanawiają pokonać zabezpieczenia i przemieszczać się przez sektory. Dotyczy to zarówno chuliganów gospodarzy jak i drużyny gości (zdj. nr 9).

Zdj. nr 9: Chuligani Cracovii (po prawej) przedostali się pod sektor zajmowany przez kibiców przyjezdnych Jagiellonii. Na szczęście nie doszło do zwania obu grup.³¹⁰

Drugim podłożem, o którym powyżej wspomina autor rozprawy jest podłoże ekonomiczne.

Ustawodawca wprowadził do ustawy wykroczenie polegające na przebywaniu podczas meczu na innym sektorze niż wskazany na bilecie, jako odpowiedź na proceder polegający na zakupie przez uczestnika imprezy masowej (najczęściej meczu piłkarskiego) biletu o niższej kategorii, następnie wdarciu się na sektory o wyższej kategorii cenowej (np. o lepszej widoczności, dostępie do bezpłatnych świadczeń cateringowych) i pozostawania w nim przez cały okres trwania imprezy. Osoby, które wdzierały się na sektory inne niż wskazane na bilecie najczęściej nie chciały opuszczać zajętych miejsc, co prowadziło do narastania fali niezadowolenia oraz poczucia niesprawiedliwości przez uczestników, którzy zachowywali się w sposób prawidłowy.

³¹⁰ Źródło: własne

§ 3.3. Wnoszenie lub posiadanie napojów alkoholowych na meczach.

Art. 56 ustawy o b.i.m. wprowadza wykroczenie polegające na wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej napojów alkoholowych wbrew przepisom ustawy.

Ustawodawca sankcjonuje wyżej wymienione zachowanie karą ograniczenia wolności lub grzywny nie niższej niż 2000 zł.

Jak już wspomniano we wcześniejszym fragmencie rozprawy, faktem, który od razu przykuwa uwagę jest sankcjonowanie przez ustawodawcę możliwości wniesienia (i posiadania) na stadion napojów alkoholowych (art. 56 ustawy o b.i.m.) przy jednoczesnym zezwoleniu na sprzedaż, podawanie i spożywaniu takich napojów już na jego terenie (art.8a ustawy o b.i.m.) Przepisy te jednoznacznie dają organizatorom duże możliwości biznesowe na wygenerowanie dodatkowych przychodów z imprez masowych.

Ust. 4 art. 8a zabrania sprzedaży napojów alkoholowych w twardej opakowaniach, w szczególności wykonanych ze szkła, metalu lub tworzyw sztucznych, które wykorzystane niezgodnie z ich przeznaczeniem mogą stanowić zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego.

W szczególności chodzi tu o możliwość rzucenia opakowaniem w innego uczestnika meczu piłkarskiego lub też rzucenie w kierunku pola gry.

Pomimo wejścia w życie nowych przepisów, wiosną 2012 r. tylko na kilku polskich stadionach zdecydowano się wprowadzić sprzedaż napojów alkoholowych. Klubami, które zdecydowały się na sprzedaż napojów alkoholowych były: Widzew Łódź, Lechia Gdańsk, Zagłębie Lubin.

Fakt niewielkiego zainteresowania pozostałych klubów sprzedażą napojów alkoholowych na stadionach wynika z kilku przyczyn. Po pierwsze organizatorzy obawiają się, iż spożycie napojów alkoholowych na stadionach (choćby o niskiej zawartości alkoholu) może wpłynąć na obniżenie bezpieczeństwa imprez masowych. Po drugie producenci napojów alkoholowych nie są zbyt mocno zainteresowani uruchamianiem kosztownych linii produkcyjnych napojów o niskiej zawartości alkoholu. Trzecim powodem jest jeszcze brak infrastruktury stadionowej, na której można byłoby sprzedawać oraz podawać napoje alkoholowe. Oczywiście stan infrastruktury stadionowej zmienia się na lepsze z dnia na dzień (co w głównej mierze spowodowane jest współorganizacją przez Polskę Mistrzostw Europy w Piłce nożnej

w 2012 roku), jednak aby wszystkie kluby piłkarskie Ekstraklasy i I ligi mogły pochwalić się nowoczesnymi stadionami musi minąć jeszcze bardzo dużo czasu.

Jeśli chodzi zaś o sam proceder niezgodnego z ustawą wnoszenia napojów alkoholowych na imprezy masowe to najczęściej występuje to w postaci wniesienia niewielkich szklanych butelek (najczęściej wódki) o pojemności do 250 ml pod odzież. Zdarzają się również próby wniesienia piwa, wina jednak z racji gabarytów opakowania jest to rzadko spotykane.

Służby porządkowe kontrolują wyrywkowo wchodzących na stadion poprzez kontrolę osobistą, jednak nie zawsze są w stanie wykryć takie, niezgodne z ustawą zachowanie. Zdarza się również w skrajnych przypadkach, że butelki są wnoszone w ubraniu (np. kaptur) dzieci, które zabierane są na stadiony przez swoich rodziców.

§ 3.4. Użycie odzieży lub przedmiotu uniemożliwiającego lub znacznie utrudniającego identyfikację.

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych w artykule 57a wprowadza odpowiedzialność karną za używanie elementu odzieży lub przedmiotu w celu uniemożliwienia lub istotnego utrudnienia rozpoznania podczas trwania imprezy masowej.

Czyn zabroniony, o którym mowa powyżej jest dokonywany na stadionach piłkarskich samoistnie lub w związku z innymi czynami. Samoistne użycie odzieży lub przedmiotu utrudniającego identyfikację ma miejsce wówczas, gdy osoba znajdująca się na stadionie piłkarskim zakrywa wizerunek twarzy elementem odzieży lub też przedmiotem. Takie przypadki zdarzają się bardzo często podczas eksponowania opraw meczowych. Potężne, kawałki materiału rozwinięte na całym sektorze zakrywają setki osób znajdujących się pod nimi (zdj. nr 10 oraz zdj. nr 11).

Zdj. nr 10: Oprawa meczowa zakrywająca kilkuset uczestników meczu, wykonana przez ultrasów Arki Gdynia.³¹¹

³¹¹ Źródło: <http://wpolityce.pl/wydarzenia/35344-kibice-arki-gdynia-ucztili-bohaterow-wojny-obronnej-1939-roku-patriotyczne-oprawy-coraz-czesciej-goszcza-na-polskich-stadionach-zobacz-zdjecia>

Zdj. nr 11: Oprawa meczowa zakrywająca kilkuset uczestników meczu, wykonana przez ultrasów Legii Warszawa.³¹²

Drugim przypadkiem tj. zakrywania twarzy fragmentem odzieży lub przedmiotem jest ten dokonywany w związku z innym przestępstwem. Przykładem takich innych przestępstw zadamy, rozróby stadionowe, bójki, czynne napaści na funkcjonariuszy służ porządkowych czy też policjantów (zdj. nr 12 oraz zdj. nr 13). Warto dodać, iż w większości przypadków procederu polegającego na odpalaniu środków pirotechnicznych jest dokonywany przez zamaskowanych sprawców.

³¹²Zródło: http://www.legia.net/wiadomosci_39348-oprawa_meczowa_i_zbiorka_na_flage.html

Zdj. nr 12: Zamaskowani chuligani Lecha Poznań podczas zamieszek w Bydgoszczy podczas finału Pucharu Polski w 2011 r.³¹³

Zdj. nr 13: Zamaskowani chuligani Zawiszy Bydgoszcz podczas rozróby w meczu z Widzewem Łódź w ramach rozgrywek Pucharu Polski.³¹⁴

³¹³ Źródło: http://www.sport.pl/sport/1,65025,9603070,Policja_publicuje_zdjecia_z_zadym_w_Bydgoszczy_Kto.html

³¹⁴ Źródło: <http://sport.fakt.pl/Ogromna-bijatyka-na-stadionie-Zawiszy.galeria-artykulu.80738.1.html>

Sprawcy wyżej wymienionych czynów zabronionych przy ich dokonywaniu zasłaniają swoją twarz najczęściej kominiarkami, chustami (zdj. nr 14) lub kapturami.

Zdj. nr 14: Fotografia przedstawiciela grupy ultras zasłoniętego chustą.³¹⁵

Użycie przedmiotu lub odzieży utrudniającej identyfikację jest jednym z najczęstszych wykroczeń mających swoje miejsce na stadionach. Problem, z jakim spotykają się organizatorzy meczów, służby porządkowe lub policjanci polega na zidentyfikowaniu osób, które dokonują tego czynu. Odsetek ujęć takich osób na tzw. gorącym uczynku jest praktycznie zerowy. Służby ochrony lub też policjanci nie są bowiem w stanie w sposób niezakłócający oglądania meczu pozostałym fanom wyciągnąć z sektora konkretnej osoby, która wcześniej zasłoniła swoją twarz. Takie postępowania nie raz już kończyły się potężnymi rozróbami, dlatego też organizatorzy lub policja ogranicza się do obserwacji tłumu za pomocą monitoringu, a następnie podejmowaniem prób zidentyfikowania konkretnych osób po zakończeniu meczu.

³¹⁵Źródło: <http://www.pgwear.net/web/index.php/pl/>

§ 3.5. Wniesienie środków pirotechnicznych lub materiałów wybuchowych na mecz.

Nowa ustawa wprowadziła szereg nieznanych dotychczas w Polsce przepisów dotyczy min. organizacji i przebiegu imprez masowych. Istotnym novum było wprowadzenie do ustawy bardzo szczegółowych przepisów dotyczących odpowiedzialności karnej organizatora imprezy masowej oraz uczestnika tejże imprezy. W tym podrozdziale zostanie przeanalizowany proceder wnoszenia na imprezę broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych.

W związku z tym, iż na polskich stadionach najczęściej spotkać można próby wniesienia wyrobów pirotechnicznych, rzadziej zaś dochodzi do wykrycia wnoszenia broni w poniższym rozdziale zostanie dogłębnie zbadany proceder wnoszenia przez uczestników imprezy masowej wyrobów pirotechnicznych.

Race, sztuczne ognie, kolorowe dymy, petardy hukowe. Pierwsze skojarzenia, jakie nasuwają się po usłyszeniu o ww. „arsenale” to powitanie Nowego Roku, bądź, co najwyżej uczczenie urodzin bliskiej nam osoby. Mało, kto spoza środowiska kibicowskiego zdaje sobie jednak sprawę, że race, flary czy tzw. „achtungi”³¹⁶ to element widowiska piłkarskiego w wydaniu kibiców z jednej z grup. Jak podaje P. Chlebowicz *„subkultura kibiców nie jest jednolita, obejmuje ona przynajmniej kilka warstw”*. *„Wyróżnić wśród nich można tzw. ultrasów, kibiców zajmujących się głównie dopingiem oraz oprawami meczowymi”*.³¹⁷

W czasach społeczeństwa informacyjnego, gdzie coraz większą rolę w handlu odgrywa internet nie jest problemem zakupienie środków „nielegalnych” nie wspominając już o wyrobach dopuszczonych od użytku przez ustawodawcę.

Kibice z grup ultras mają znakomicie rozwiniętą siatkę informacyjną z miejscami, gdzie można nabyć środki pirotechniczne. Jak sami przyznają najlepszymi środkami pirotechniki stadionowej są race morskie. Stąd najsilniejsze ośrodki obrotu tymi materiałami to miasta z dostępem do morza (Gdańsk, Gdynia, Szczecin), gdzie często dochodzi do kradzieży rac ze statków, które następnie są sprzedawane przez Internet dla Ultrasów z całej Polski. Coraz powszechniejsze jest również sprowadzenie

³¹⁶ Petarda hukowa

³¹⁷ P. Chlebowicz, *Przemoc stadionowa w ocenie prawnokarnej*, Prokuratura i Prawo 1, Kraków 2006, s. 151

na terytorium RP środków pirotechnicznych z za granicy. Głównym źródłem zakupów są Niemcy, Włochy oraz Chiny.

Zdj. nr 15: Race morskie.³¹⁸

Pomimo zaostżenia odpowiedzialności karnej za wnoszenie i odpalenie środków pirotechnicznych na imprezach masowych proceder ten nadal jest widoczny głównie na meczach piłkarskich.

Zdj. nr 16: Oprawa kibiców Jagiellonii Białystok podświetlona racami morskimi.³¹⁹

³¹⁸ Źródło własne

³¹⁹ Oprawa z dnia 12 kwietnia 2008 r. przedstawiona podczas meczu Jagiellonii Białystok i Wisły Kraków przez grupę Ultras Jagiellonia Białystok, zdjęcie pochodzi z portalu www.jagiellonia.net

Kibice z grup ultras to bardzo kreatywni i pomysłowi ludzie. Przez lata wypracowali sposoby na wniesienie ww. materiałów na stadiony. Nie mamy tu do czynienia ze stałym *modus operandi*. Każdorazowa próba jest przygotowywana inaczej. Ma na to wpływ przede wszystkim pora dnia, pogoda, liczebność służb porządkowych oraz ilość materiałów, jakie mają zostać wniesione i odpalone na stadionie.

Jednym z pierwszych sposobów, które wymagają uwagi jest tzw. „danie w łapę ochroniarzowi”. Sposób polega na tym, że liderzy (nie zaś początkujący ultrasi) wchodzi w zmwę w funkcjonariuszami ochrony i w zamian za drobną opłatę, przekupieni funkcjonariusze dokonują mało precyzyjnego i dokładnego przeszukania odzieży wchodzącego kibica. W takim przypadku wniesienie, np. racy morskiej nie stanowi problemu, gdyż można ją ukryć w kieszeni spodni czy też bluzy.

Kolejnym sposobem na wniesienie pirotechniki na stadion jest ukrycie jej w oprawie meczowej. Kluby z racji narzuconej przez UEFA³²⁰ doktryny są zobowiązane do współpracy z oficjalnymi stowarzyszeniami kibiców. W ramach tejże współpracy kluby mają obowiązek pomagać kibicom w organizowaniu dopingu, w umożliwieniu ekspozycji legalnych opraw meczowych³²¹ i organizowania pobytu kibica na stadionie. Przed każdym meczem podczas, którego ma być prezentowana oprawa meczowa grupy kibiców ultras zaangażowane w ich tworzenie wchodzi na trybunę przed oficjalnym otwarciem bram stadionu celem jej rozłożenia i przygotowania do ekspozycji. Oprawa często tworzona na wielkoformatowych płótnach, która celem transportu jest składana w mniejsze części. Między poszczególnymi warstwami złożonej choreografii, ultrasi ukrywają pirotechnikę, która to razem z przygotowaną oprawą dostaje się na stadion. Przed meczem nie ma zbyt wiele czasu na to, aby każdą oprawę wyjmować i prezentować przed jej wniesieniem, stąd działając pod presją czasu ochrona nie jest w stanie dokładnie sprawdzić zawartości wnoszonych paczek. Dodatkowo często zdarza się, że oprawa meczowa może być rozwinięta tylko jeden raz (celem prezentacji jej treści na stadionie, podczas meczu). Powtórne złożenie może spowodować trwałe jej zniszczenie.

³²⁰ Europejska Federacja Piłki Nożnej

³²¹ Oprawą meczową to tworzenie widowiska choreograficznego na trybunach stadionu (najczęściej piłkarskiego) oraz chóralne i melodyjne śpiewy dopingujące drużynę

Zdj. nr 17: Oprawa meczowa przygotowana przez grupę Ultras Jagiellonia Białystok.³²²

Wydaje się, że aby wyeliminować ten sposób wnoszenia pirotechniki wystarczy dokładne sprawdzenie zawartości przenoszonych paczek. Pamiętać należy jednak o tym, że w przypadku opóźnienia w wejściu na stadion spowodowanego dokładnym przeszukaniem grup Ultras, czy też zniszczenia oprawy przez nich przygotowanej, może to spowodować zamieszki przed stadionem. Zarządy Klubów zaś chcą, aby stadiony postrzegane były za bezpieczne, co bezpośrednio przekłada się na wzrost zainteresowania widowiskiem sportowym „normalnych” kibiców powodując tym samym podniesienie przychodów z dnia meczu.

Kolejny sposób wniesienia pirotechniki jest bardzo prostym. Osoba, chcąc wnieść np. flarę morską ukrywa ją pod własną bielizną. Funkcjonariusze ochrony zobowiązani są do przeszukania osób wchodzących na mecz. Obowiązek ten wynika min. z Regulaminu w zakresie bezpieczeństwa podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasy S.A. art. 32 tegoż regulaminu stanowi, że:

„Widzowie będą kontrolowani wstępnie przez pracowników ochrony na wysokości zewnętrznego ogrodzenia, jeśli takie istnieje, bądź przez zewnętrzny kordon stworzony przez ochronę. Kontrola ta ma zapewnić, że jedynie posiadacze biletów dostaną się w strefę kołowrotek oraz dokonać pierwszego przeszukania pod kątem wnoszenia niedozwolonych przedmiotów i substancji na stadion.”

³²² Zdjęcie pochodzi z portalu www.jagiellonia.net

Przeszukujący skupiają się głównie na nogach, brzuchu, plecach, rękach, pomijają zaś części intymne ciała nie chcąc być posądzonym o niewłaściwe zachowanie. Grupa 50 kibiców jest w stanie w taki sposób wnieść na mecz około 100 sztuk materiałów pirotechnicznych typu petarda hukowa czy też raca.

Dość powszechną metodą wniesienia materiałów pirotechnicznych na stadion jest wcześniejsze ich zostawienie w ukrytych na stadionach miejscach. Stadiony piłkarskie czy też żużlowe są najczęściej użytkowane tylko podczas piątków, sobót i niedziel. Wtedy to odbywają się mecze. Pozostałe dni tygodnia obiekty są opuszczone. Kibice wiedząc o tym przynoszą materiały pirotechniczne dzień przed meczem, zostawiają je w specjalnie do tego przygotowanych miejscach (odpornych na wilgoć) następnie w dniu meczu pirotechnika jest wyjmowana ze schowków i odpalana bezpośrednio na stadionie.

Opisując metody wnoszenia, nie sposób pominąć ten, którym posłużyli się ultrasi Jagiellonii Białostok podczas finału Pucharu Polski w 2010 r. w Bydgoszczy. Kreatywni kibice "Jagi" kilka dni przed meczem skontaktowali się z kibicami Zawiszy Bydgoszcz, którzy wskazali kontakt do osób obsługujących catering na meczu finałowym. Ultrasi weszli w porozumienie z firmą cateringową, która przemyciła na stadion głównie race morskie oraz achtungi w opakowaniach na węgiel drzewny potrzebny do obsługi grilla. Opakowania wcześniej otworzono, włożono do nich środki pirotechniczne, a następnie zaszyto. Po dostaniu się firmy cateringowej na stadion race zostały wydane kibicom Jagiellonii Białostok.

Wyżej wymienione sposoby wnoszenia pirotechniki na stadiony są tylko przykładowe. Jak już wcześniej stwierdzono, pomysłowość kibiców (zwłaszcza z grup ultrasowskich) jest ogromna. Wraz ze ewolucją przepisów prawa, ewoluują również sposoby wnoszenia materiałów pirotechnicznych na stadiony.

§ 3.6. Wdarcie się na teren rozgrywania zawodów sportowych lub na teren imprezy masowej.

Wydawać by się mogło, że w czasach nowoczesnych systemów identyfikacji, znakomicie rozbudowanych systemów monitoringu, zwiększania nakładów finansowych na zabezpieczenia imprez masowych problem nieuprawnionych wtargnięć na teren rozgrywania meczów piłkarskich lub też wtargnięć na teren imprez masowych został całkowicie zażegnany.

Aby szczegółowo przyjrzeć się procederowi nieuprawnionego wtargnięcia na teren rozgrywania meczu należy cofnąć się do historii. Przez wiele wieków, zaczynając od antycznej Grecji, przez Cesarstwo Rzymskie po czasy nowożytne większość imprez o charakterze sportowo-rozrywkowym była otwarta dla publiczności. Największe igrzyska gromadziły kilkadziesiąt tysięcy ludzi już w czasach antycznych. W myśl zasady, że tłum żąda „chleba i igrzysk”, władcy dostarczali obywatelom często bardzo kosztownych rozrywek. Z biegiem wieków sport, imprezy rozrywkowe stały się wydarzeniami typowo komercyjnymi nastawionymi na konkretny zarobek. Organizatorzy np. meczów zaczęli proponować wyższy standard oglądania widowiska jednocześnie żądając za to określonej zapłaty. Doprowadziło to do totalnej komercjalizacji sportu. Zarządy klubów piłkarskich nastawione są w głównej mierze na zwiększanie przychodów z dnia meczu, co bezpośrednio przekładać się ma na wzmocnienie drużyny tak, aby stawała się jeszcze lepsza i tym samym przyciągała kolejnych kibiców na stadion. Doprowadziło to do powstania procederu wdzierania się na imprezy o charakterze rozrywkowym.

Najpopularniejszym sposobem wdarcia się na obiekt, gdzie rozgrywane są zawody sportowe jest tzw. „wjazd z bramą”. Sprawca lub najczęściej kilkadziesiąciu sprawców gromadzą się w większą grupę (minimum 20-25 osób) przed bramami wejściowymi na imprezę sportową. Na znak jednego z prowadzących tłum rusza w stronę wejścia (bram, kołowrotów, furtek) Pod tak silnym naporem ludzi często przestarzałe bramy wejściowe nie wytrzymują i zostają wyłamane. Tłum po wejściu na imprezę sportową najczęściej rozprasza się tak, aby nastąpiło tzw. „wtopienie się w tłum” celem uniemożliwienia identyfikacji. Sprawcy bardzo często przy popełnieniu tego czynu używają czapek-kominiarek. Dość popularną metodą jest standardowy przeskok przez ogrodzenie obiektu i natychmiastowe „wtopienie się w tłum”.

Jeśli chodzi zaś o nieuprawnione wtargnięcie na pole gry podczas meczów piłkarskich to jest to podobnie jak w przypadku wtargnięcia na teren obiektu sportowego - przeskok przez ogrodzenie. Sprawcy wiedząc, że funkcjonariusze ochrony znajdujący się na obiekcie są oddaleni od siebie w dość znacznych odległościach zbierają się w mniejsze grupy i na z góry określony sygnał ruszają na ogrodzenie celem jego sforsowania. Funkcjonariusz ochrony widząc tłum przeskakujący przez ogrodzenie jest zdezorientowany i zanim wezwie wsparcie pozostałych ochroniarzy to kibice znajdują się już na sektorach, gdzie następuje rozproszenie.

W wyżej wymienionych przykładach sprawcy często używają kominiarek jako narzędzi umożliwiających pozostanie niezidentyfikowanym.

Kolejnym, a zaraz jednym z najbardziej niebezpiecznych sposobów wtargnięć na imprezę sportową jest wejście na tzw. „identyfikator”. Zarządy klubów piłkarskich, jako cel nadrzędny swojej działalności stawiają sobie zapewnienia bezpieczeństwa i pozbycie się przemocy na stadionie. Jednym z najczęściej spotykanych sposobów na osiągnięcie tego celu jest pójście na współpracę z liderami grup chuligańskich. Proceder jest bardzo niebezpieczny i polega na tym, że w zamian za spokój na stadionie kluby decydują na udostępnienie szeregu przywilejów dla wyżej wymienionych osób. Są to np. identyfikatory uprawniające do bezpłatnego wchodzenia na mecze lub poruszanie się po wszystkich sektorach i strefach stadionu. Takiego rodzaju przepustki otrzymują wybrani „kibole”. Uzyskany identyfikator uprawnia do swobodnego poruszania się wokół i po stadionie. Po okazaniu funkcjonariuszowi ochrony takiego identyfikatora ten ma obowiązek wpuszczenia wskazanej liczby osób (nawet bez biletu) na imprezę sportową czy też pole gry. Identyczne identyfikatory posiadają przedstawiciele Zarządów klubów, pracownicy, dyrektor ds. bezpieczeństwa.

Zdj. nr 18: Wtargnięcie zamaskowanych kibiców Legii Warszawa w meczu przeciwko Vetrze Wilno w lipcu 2007 r.³²³

Zdj. nr. 19: Wtargnięcie kibica na boisko przed meczem Polska – Anglia we październiku 2012 r. na Stadionie Narodowym w Warszawie.³²⁴

³²³ <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114882,4299308.html>

³²⁴ http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34862,12684869,Wtargneli_na_murawe_Narodowego_Stana_przed_sadem.html

§ 3.7. Rzucenie niebezpiecznym przedmiotem w kierunku boiska.

Jednym z najniebezpieczniejszych zdarzeń mogących mieć swoje miejsce na obiektach piłkarskich jest rzucanie niebezpiecznymi przedmiotami w kierunku boiska. Ustawodawca obserwując na przestrzeni lat dynamikę rozwoju tegoż procederu oraz skale zjawiska postanowił umieścić przepisy karne dotyczące tej materii w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych.³²⁵

Wydaje się, że aby określić, jakie to konkretne niebezpieczne przedmioty mogą stanowić zagrożenie dla życia i zdrowia lub niebezpieczeństwa, niezbędnym jest odniesienie się do regulaminów imprez masowych organizowanych przez ich organizatorów.³²⁶ Organizatorami imprez masowych, jakimi są mecze piłkarskie są kluby gospodarza zawodów lub związki sportowe. To kierownik ds. bezpieczeństwa jest osobą bezpośrednio odpowiedzialną za porządek na stadionie. Najczęściej również to osoba ta przygotowuje projekt regulaminu imprezy masowej, którą zatwierdzają Zarządy klubów. Analizując wszystkie 16 regulaminów obowiązujących na stadionach Ekstraklasy można zauważyć, że w katalog przedmiotów niebezpiecznych wymienione są one, jako przykładowe.

Kluby, związki sportowe (organizatorzy imprez masowych) zaliczają do takich przedmiotów: kije, pałki, pręty, butelki szklane, puszki, parasole z ostrym zakończeniem, kubki, dzbany, butelki plastikowe, kaski. W niemal każdym regulaminie imprezy masowej zatwierdzonym przez Zarząd klubu jest zapis o tzw. „innych przedmiotach, które mogą posłużyć do zachowania sprzecznego z prawem”.³²⁷

Zapis ten niewątpliwie daje swobodę interpretacji. Dodatkowo zabezpiecza przed wniesieniem i rzuceniem nowych, nieznanych w chwili tworzenia regulaminów przedmiotów.

Najczęściej rzucanymi z trybun przedmiotami niebezpiecznymi są:

- a) środki pirotechniczne – 24 razy
- b) serpentyny (będące częścią oprawy meczowej) – 12 razy
- c) butelki – 9 razy
- d) śnieżki, bryły lodu – 8 razy

³²⁵ Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z dnia 20 marca 2009 r. Dz. U. z 2009, nr. 62, poz. 504 z póź. zm.

³²⁷ §15 pkt.3 regulaminu stadionu piłkarskiego przy ul. Słonecznej 1 w Białymstoku

- e) baterie, kamienie i inne -7 razy
- f) zapalniczki – 3 razy
- g) krzeselka - 1 raz

Zdj. nr 20: Serpenty wyrzucone na plac gry z sektora kibiców Jagiellonii Białystok podczas meczu z Zagłębiem Lubin.³²⁸

Zdj. nr 21: Rzucenie rac na boisko podczas meczu Legii Warszawa i Korony Kielce 6 maja 2012 r. na stadionie w Warszawie.³²⁹

³²⁸ Zdjęcie pochodzi z serwisu www.jagiellonia.net. Autor: Michał Kardasz

³²⁹ http://www.warszawa.sport.pl/sportwarszawa/5,124557,11669392,Wypalone_boisko_Legii_czyli_jak_wygladal_poczatek.html

§ 3.8. Naruszenie nietykalności członka służby porządkowej lub funkcjonariusza publicznego.

Naruszenia nietykalności członka służby porządkowej, informacyjnej lub funkcjonariusza publicznego (najczęściej policjanta) są poważnymi przestępstwami w myśl ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (art. 60 ust. 3) jak i kodeksu karnego. Ustawodawca tak surowo traktuje wyżej wymienione czyny, jako odpowiedź państwa na przemoc, jaka miała miejsce na polskich stadionach w latach 90tych oraz na początku XXI wieku, kiedy to bijatki kiboli z ochroną lub policją podczas meczów były na porządku dziennym. Na szczęście w ciągu ostatnich lat niezwykle rzadko dochodzi do popełniania wyżej wymienionych czynów zabronionych. Nie mniej jednak przypadki występowania tego typu zachowań nie są incydentalnymi.

Do naruszeń nietykalności członka służby porządkowej lub informacyjnej może dochodzić w każdej fazie meczu. Najczęściej jednak mamy do czynienia z tym przestępstwem w dwóch fazach rozgrywania meczów:

- 1) Faza napełniania stadionu widownią
- 2) Faza podjęcia czynności przez służbę porządkową w przypadku naruszeń przepisów prawa.

Pierwszy przypadek ma miejsce wówczas, gdy pojedyncze osoby poddawane są identyfikacji oraz przeszukaniu odzieży lub rzeczy w chwili prób wejścia na stadion. Służby porządkowe na podstawie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych są uprawnione do dokonywania tych czynności. Jednak niektórym kibicom -zwłaszcza będących pod wpływem alkoholu lub też będących członkami grup ultras lub hools – nie podoba się fakt przeprowadzania tych czynności. Zaczynają się denerwować, szarpać, ubliżać funkcjonariuszom porządkowym. Często dochodzi do użycia przemocy fizycznej poprzez uderzania pięścią, kopania nogami lub uderzania niebezpiecznym przedmiotem, którym może być np. plastikowa rurka, która ma być użyta, jako przedmiot pomocny w eksponowaniu oprawy (zdj. nr 22).

Zdj. nr 22: Chuligani w trakcie walki z służbą porządkową.³³⁰

Drugi faza, podczas której może dojść do użycia przemocy fizycznej wobec członków służby porządkowej, informacyjnej lub funkcjonariuszy publicznych zachodzi w przypadku, gdy dochodzi do zachowania publiczności niezgodnego z przepisami prawa.

Takimi zachowaniami mogą być na przykład: bójki na sektorze, wtargnięcie na teren meczu przez grupę kibiców, rzucanie niebezpiecznymi przedmiotami w stronę pola gry, niezajmowanie miejsca wskazanego na bilecie wstępu lub innym dokumencie, odpalaniem pirotechniki (rac) lub materiałów wybuchowych („achtungów”).

Służba porządkowa zobowiązania jest do przeciwdziałaniu takim sytuacjom poprzez podjęcie działań mających na celu zażegnanie niebezpieczeństwa. Najczęściej do wyżej wymienionych sytuacji dochodzi na sektorach zajmowanych przez kibiców przyjezdnych lub też na sektorach zajmowanych przez kibiców gospodarzy (ultrasów, hoolsów). Pracownicy służby porządkowej albo funkcjonariusze publiczni – policjanci (najczęściej w przypadku zwrócenia się organizatora meczu o pomoc do Policji lub Żandarmerii) rozpoczynają interwencję polegającą na wkroczeniu na te sektory lub boisko. Często dochodzi o zatrzymania na miejscu osób popełniających czyny

³³⁰ Źródło: <http://blog.zw.com.pl/blog/archives/2530>

zabronione. Takie zachowanie służb lub policji nie podoba się pozostałym kibicom (ultrasom, hools) w związku, z czym dochodzi do stosowania przemocy fizycznej wobec osób zaprowadzających porządek na imprezie.

Funkcjonariusze Policji lub pracownicy służby porządkowej i informacyjnej są najczęściej obrzucani fragmentami stadionu (kawałkami betonu), powyłamywanymi krzeselkami, elementami oprawy (plastikowe rurki) lub też używaną (choć znacznie rzadziej) wobec nich jest bezpośrednia przemoc fizyczna polegająca na kopaniu lub uderzaniu pięściami.

Prypadkiem, który w ostatnim czasie bardzo szerokim echem rozniósł się w Ekstraklasie był ten z dnia 21 września 2012 r., kiedy to swój mecz rozgrywały drużyny Legii Warszawa i Polonii Warszawa (spotkanie te nazywane są przez kibiców „Wielkimi Derbami Stolicy”). Mecz rozegrany został na stadionie Legii przy ul. Łazienkowskiej w Warszawie.

Podczas meczu na trybunie zajmowanej przez najzagorzalszych kibiców Legii Warszawa – tzw. „żylecie” doszło do potężnej awantury ze służbami porządkowymi i policją. Podczas meczu na wyżej wymienionym sektorze dochodziło do notorycznego blokowania ciągów komunikacyjnych przez stojących tam kibiców. Był to proceder bardzo niebezpieczny, gdyż w przypadku konieczności szybkiej ewakuacji publiczności np. z powodu pożaru lub groźby zamachu bombowego, kibice nie potrafiliby znaleźć drogi ucieczki lub byłaby ona znacznie utrudniona. Dodatkowo zamaskowane osoby odpaliły race na sektorze. Około 43 minuty meczu służba porządkowa próbowała dostać się na sektor. Wobec jej członków została zastosowana przemoc fizyczna w postaci odepchnięcia przez tłum kibiców. Pracownicy służby porządkowej postanowili użyć gazu pieprzowego, aby rozproszyć rozwścieczony tłum i tym samym wejść na sektor, zabezpieczyć schody (ciąg komunikacyjny) i doprowadzić do dalszego, prawidłowego i bezpiecznego przebiegu imprezy. Wobec rozpoczęcia demolowania stadionu przez chuliganów Legii Warszawa, organizator (tj. Zarząd Legii) postanowił poprosić o pomoc w zaprowadzeniu porządku policję (zdj. nr 23 i zdj. nr 24).

Zdj. nr. 23 i 24: Fotografie zniszczonych toalet oraz krzesełek podczas meczu Legii Warszawa i Polonii Warszawa.³³¹

Po kilku minutach Oddział Prewencji, który zabezpieczał mecz od zewnątrz znalazł się pod trybuną (żyletą). Chuligani postanowili obrzucać funkcjonariuszy

³³¹ <http://www.sfora.pl/Zadyma-w-Warszawie-po-derbach-Zobacz-zniszczenia-g47722-51324>

policji wyrwanymi krzeselkami, drzwiami, pisuarami i innymi przedmiotami, które mogły spowodować obrażenia (zdj. nr 25 i zdj. 26).

Zdj. nr 25: Chuligani Legii Warszawa rozpoczynają rzucanie niebezpiecznych przedmiotów w stronę policji.³³²

Zdj. nr 26: Chuligani Legii Warszawa rzucają w kierunku policji Niebezpieczne przedmioty.³³³

³³² Źródło: monitoring Legii Warszawa

³³³ Źródło: www.sport.pl

W wyniku zajścia policja wszczęła postępowania przeciwko kilkudziesięciu chuliganom, głównie o naruszenie nietykalności służb porządkowych, niszczenie mienia, napaść na funkcjonariuszy policji. Straty materialne Zarząd Legii Warszawa wycenił na 200 tyś. Złoty.³³⁴

Powyższy przypadek był przypadkiem skrajnym. Do takich przypadków dochodzi na polskich stadionach niezmiernie rzadko. Najczęściej naruszenia nietykalności członka służby porządkowej, informacyjnej lub funkcjonariusza publicznego (policji czy Żandarmerii) polegają na pojedynczych przypadkach uderzeń pięściami lub szarpaniu się z wyżej wymienionymi osobami. Są to na szczęście przypadki incydentalne.

³³⁴ <http://legionisci.com/news/50077> Informacja Klubu odnośnie strat po meczu z Polonia.html

§ 3.9. Prowokowanie kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu.

We wcześniejszych rozdziałach pracy przedstawiono na czym polega prowokowanie. Jest to najczęściej działanie w taki sposób, by nakłonić go do zrobienia jakiejś czynności.³³⁵ Sprowadza się wobec tego do oddziaływania na psychikę innych osób (kibiców) poprzez wzywanie ich lub podburzanie, w różny sposób, do podejmowania zachowań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Prowokować to wywoływać, podburzać do czegoś, nakłaniać. Prowokowanie odbywa się najczęściej przez wznoszenie okrzyków, które mają nakłonić adresatów (kibiców) do podjęcia działań zagrażających bezpieczeństwu w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej. Zachowaniami prowokacyjnymi mogą być również gesty, transparenty oraz hasła wytatuowane, a następnie eksponowane na ciele.

Podczas meczów najczęściej dochodzi do działań prowokacyjnych ze strony chuliganów lub ultrasów. Prowokacyjne zachowania są wymierzone w większości przypadków w swoich „kibicowskich” przeciwników, którymi są fani drużyny przyjezdnej. Prowokacje polegają zazwyczaj na wykrzykiwaniu obraźliwych haseł oraz eksponowaniu transparentów. Osobami, które w największym stopniu mają wpływ na zachowanie kibicującej grupy są ich liderzy oraz osoby prowadzące doping. Osoby prowadzące doping nazywane są różnie, w zależności od części kraju mówi się o nich: „gniazdowi” lub „młynowi” (od młyna – miejsca, w którym przesiadają osoby czynnie kibicujące) Prowokowanie dokonywane przez te osoby ma na celu obrażenie, zdenerwowanie drugiej strony, wywołanie w niej agresji, co bezpośrednio przyczynia się na jej dalsze zachowanie podczas meczu. Może być dokonywane poprzez okrzyki lub piosenki typu:

-„Jazda z kurwami, hej... (w tym miejscu nazwa klubu), jazda z kurwami....”

-„barak barak szósty, cyklon B, jebać, jebać, jebać, Cra-co-vie”

³³⁵ Źródło: <http://www.sjp.pl/prowokowa%E6>

- „*buda, buda, buda, łańcuch, pies.. jebać, jebać, jebać.. GTS (kibice Cracovii w kierunku fanów Wisły)*

- „*przetańczyć z tobą chcę całą noc, i nie opuszczę cię już na krok. Niech wszyscy idą spać, a ty tańcz kurwo tańcz*” (na melodię piosenki Anny Jantar – *Przetańczyć z Tobą chcę*)

- „*trzy kurwy są, trzy kurwy znam... Arka, Pasy i Lech Poznań*”

- „*Jagiellonia jest zboczona, stara kurwa pierdolona..*” w kierunku fanów Jagiellonii Białostok

- „*trzyliterowa łomżyńska kurwa sportowa*” – fani Jagiellonii w kierunku kibiców ŁKS Łomża

Kolejnym sposobem na prowokowanie fanów przez innych fanów są transparenty. Podczas meczów pomiędzy zwaśnionymi „ekipami” często dochodzi do ekspozycji treści bądź obrazów mających na celu obrażenie i wywołanie agresywnego zachowania drugiej strony. Najczęściej do wzajemnych prowokacji przy użyciu transparentów dochodzi w tzw. miastach lub regionach derbowych tj. tam gdzie w bliskiej odległości znajdują się 2 lub więcej klubów piłkarskich. Takimi miastami i regionami są: Trójmiasto (Arka Gdynia i Lechia Gdańsk), Warszawa (Legia Warszawa i Polonia Warszawa), Łódź (ŁKS Łódź i Widzew Łódź), Kraków (Wisła Kraków i Cracovia Kraków), Śląsk (GKS Katowice, Górnik Zabrze, Polonia Bytom, Ruch Chorzów).

Przykładowe transparenty i oprawy, które miały na celu sprowokowanie innych kibiców:

Zdj. nr 27: Oprawa kibiców Legii Warszawa z hasłem skierowanym do kibiców Polonii Warszawa.³³⁶

Zdj. nr 28: Odpowiedź kibiców Polonii Warszawa – przekreślony znak „L” i napis „Jebać Legię”.³³⁷

³³⁶ <http://www.wprzerwie.pl/Wpis.Sport.529101.1.Legia-warszawa---polonia-warszawa-oprawa-kibice.html>

³³⁷ http://www.sport.pl/sport/1,65025,12497631,Kibice_Polonii_Podjelimy_decyzje_o_nieuczestniczeniu.html

Zdj. nr 29: Oprawa kibiców Wisły skierowana do kibiców Cracovii.³³⁸

Zdj. nr 30: Flaga kibiców Cracovii skierowana przeciwko kibicom Wisły Kraków – nazywanych w Krakowie „psami”.

Kolejnym sposobem prowokowania dokonywanego przez chuliganów jednej drużyny w kierunku chuliganów drugiej jest spalenie barw drużyny przeciwnej. Barwy to inaczej: szaliki, flagi „skradzione w sposób honorowy”, czyli w walce ulicznej.

³³⁸ http://forum.igol.pl/index.php?/topic/1515-oprawy-meczowe/page_st_1100

Zdj. nr 31: Palone szaliki Cracovii przez chuliganów Wisły.³³⁹

Zdj. nr 32. Odpowiedź kibiców Cracovii – spalenie koszulek i szalików Wisły Kraków.

Oprócz kibiców – chuliganów, którzy dopuszczają się czynu zabronionego polegającego na prowokowaniu kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu proceder ten dotyczy czasami również piłkarzy oraz przedstawiciele służby

³³⁹ <http://futballog.blogspot.com/2011/05/derby-krakowa-czyli-mistrz-i-i-liga.html>

informacyjnej w osobie spikera stadionowego. Pierwotna wersja artykułu 61 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych przewidywała odpowiedzialność właśnie spikera zawodów. W chwili obecnej występ ten stał się powszechnym. Spiker może prowokować kibiców poprzez niewłaściwe komunikaty podburzające tłum. Na przykład: skandując obraźliwe przyśpiewki w stosunku do drużyny przeciwnej. Piłkarzom zaś zdarza się wykonywać prowokacyjne gesty w stosunku do kibiców np. wyciągnięcie środkowego palca w kierunku najzagorzalszej części widowni.

Zdj. nr 33. Artur Boruc (były bramkarz Celticu Glasgow) wykonuje prowokujący gest w kierunku kibiców Glasgow Rangers.³⁴⁰

Artur Boruc, były bramkarz Celticu Glasgow od początku swojej gry w Szkocji za cel wziął sobie prowokowanie fanów Glasgow Rangers. Prowokacje te miały podłoże religijne, gdyż fani Celticu uchodzą za konserwatywnych katolików, kibice Rangersów zaś za protestantów. Przed każdym meczem derbowym Artur Boruc w sposób ostentacyjny wykonywał wyraźny znak krzyża na swoim ciele skierowany do fanów Rangers (protestantów). Powodował w nich wybuch negatywnych emocji, co często przejawiało się rzucaniem w niego różnymi przedmiotami (zapalniczki,

³⁴⁰ <http://flyingrodent.blogspot.com/2008/09/sfa-to-investigate-fenian-bastards.html>

plastikowe butelki). Kolejnym przykładem jak Boruc prowokował fanów Rangers było wykonanie i eksponowanie przez niego tatuażu przedstawiającego małpę z napisem Rangers na ramieniu (zdj. nr 34).

Zdj. nr 34: Tatuaz Artura Boruca prezentujący małpę z napisem Rangers.³⁴¹

Reasumując rozważania dotyczące prowokowania kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu należy stwierdzić, iż bardzo rzadko dochodzi do wyciągnięcia konsekwencji karnych w stosunku do osób prowokujących. Najczęściej w przypadku wykonywania gestów prowokujących przez piłkarzy, spikera czy też kibiców sprawy kierowane są do organów dyscyplinarnych Polskiego Związku Piłki Nożnej lub Ekstraklasy S.A., które to nakładają na te osoby (spiker, piłkarz) lub kluby (w przypadku czynów kibiców) kary przewidziane w przepisach związkowych. Jeśli zaś chodzi o kibiców to fakt prowokowania jest bardzo ciężki do udowodnienia. Ustalenie konkretnego sprawcy, który odpowiada za eksponowanie opraw i przypisanie mu winy jest niemalże niemożliwe.

³⁴¹ <http://sport.fakt.pl/Artur-Boruc-kolejny-raz-prowokowal-kibicow-Glasgow-Rangers,artykuly,71172,1.html>

§ 4.10. Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw oraz publiczne nawoływanie do nieposłuszeństwa wobec organów państwowych.

Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw jak i nawoływanie do nieposłuszeństwa wobec organów są czynami, które bardzo często mają swoje miejsce na stadionach. Kwestią problematyczną natomiast jest przypisanie oraz udowodnienie konkretnej osobie odpowiedzialności za to przestępstwo.

Na polskich stadionach najczęściej to przestępstwo popełniają osoby, które zajmują się prowadzeniem dopingu na sektorze, gdzie zasiadają najbardziej zagorzali fani zespołu. Osoby takie w swoich środowiskach nazywane są „gniazdowymi”, „młynowymi” lub też „zapiewajkami”. Są to najczęściej liderzy ultrasów lub chuliganów, którzy cieszą się dużym szacunkiem w oczach innych przedstawicieli tychże grup.

Zdj. nr 35: Gniazdowy Legii Warszawa. – Piotr S. pseudonim „Staruch”.³⁴²

Przestępstwo publicznego nawoływania do popełnienia przestępstwa lub też nawoływania do nieposłuszeństwa wobec organów na stadionach piłkarskich polega najczęściej na okrzykach skierowanych przez „gniazdowych” w kierunku osób

³⁴² http://legionisci.com/news/40734_Gniazdowy_ukarany_przez_sad.html

dopingujących, aby te za nim powtórzyły. Tymi słowami mogą być słowa pochwalające rasizm np.:

„*jebać murzyna, Lechia to biała drużyna*” – przyśpiewka skierowana do czarnoskórych zawodników Lechii Gdańsk.

Może to być również pochwalenie odpalenia rac i petard hukowych, które wcześniej zostaną wniesione na stadion. Takim zachowaniem może też być nawoływanie do przeskoczenia przez płot odgradzający trybuny od murawy i do zaatakowania kibiców drużyny przeciwnej czy też do rzucenia niebezpiecznymi przedmiotami w kierunku pola gry (np. zapalniczkami lub fragmentami krzesłek).

Jeśli zaś chodzi o nawoływanie do nieposłuszeństwa wobec organów to przykładem może być nawoływanie do blokowania wejść na sektor kibiców, uniemożliwiając tym samym interwencję policjantom lub też nawoływanie do niewykonywania poleceń wydawanych przez funkcjonariuszy policji, którzy interweniują na stadionie.

Tak jak już wspomniano powyżej, dużym problemem jest przypisanie odpowiedzialności konkretnej osobie, stąd też organy rzadko korzystają z tego przepisu w walce z przestępczością stadionową.

§ 3.11. Niszczenie mienia.

Niszczenie rzeczy na stadionach piłkarskich jest jednym z najpopularniejszych wykroczeń lub przestępstw, jakie mają miejsce na polskich stadionach. Najczęściej dochodzi do zniszczeń obiektów sportowych podczas tzw. „zadym” lub „rozrób”. Wówczas to chuligani piłkarscy obecni na stadionie wykorzystują elementy obiektu, jako przedmioty nadające się do walki i mające na celu zranienie przeciwnika – innego kibica, ochroniarza lub policjanta.

Przykładem takiego działania jest wyłamanie za pomocą silnego kopnięcia, krzeselka stadionowego.

Zdj. nr 36: Wyłamane krzeselko po meczu Pucharu Polski pomiędzy Legią Warszawa i Lechem Poznań w maju 2011 r. w Bydgoszczy.

Takie krzeselko najczęściej jest wykorzystywane do rzucenia w innych kibiców, służby porządkowe lub policję.

Zdj. nr 37: Zamaskowany chuligan podczas momentu wyrzucenia fragmentu krzeselka.³⁴³

Kolejnym przykładem jest spalenie krzeselka przy pomocy rozżarzonej racy.

Zdj. nr 38: Spalone krzeselka na stadionie w Warszawie.³⁴⁴

Dość popularną formą dokonywania zniszczeń rzeczy jest dewastacja ogrodzeń przylegających do stadionu lub tych oddzielających od siebie poszczególne sektory lub boisko (zdj. nr 39).

³⁴³ http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10359189,Prokuratura_konczy_sporzadzanie_aktu_oskarzenia_kibicow.html

³⁴⁴ http://www.warszawa.sport.pl/sportwarszawa/5,124555,12533884,Derby_po_kibolsku_czyli_co_sie_stalo_na_trybunie.html

Zdj. nr 39: Zniszczone ogrodzenie po meczu Pucharu Polski – Zawisza Bydgoszcz – Widzew Łódź.³⁴⁵

Kolejnym przykładem jest niszczenie przenośnym toalet, które można jeszcze spotkać zwłaszcza na przestarzałych stadionach (zdj. nr 40).

Zdj. nr 40: Stopklatka z monitoringu stadionu w Bydgoszczy. Chuligani Widzewa niszczą przenośną toaletę.³⁴⁶

Reasumując, można stwierdzić, iż proceder niszczenia mienia jest dość popularny na stadionach i ma on najczęściej miejsce podczas zadym lub też odpalania środków pirotechnicznych. W związku z tym, że przez ostatnie lata ilość zamieszek

³⁴⁵ Autor zdjęcia: Mateusz Bosiacki / Gazeta Pomorska

³⁴⁶ <http://www.wprzerwie.pl/Wpis.Sport.527555.1.Awantura-na-meczu-w-bydgoszczy.html>

na stadionach maleje, proceder niszczenia infrastruktury stadionowej również jest coraz mniej widoczny. Jest to spowodowane głównie prawidłową pracą organizatorów oraz funkcjonariuszy Policji. Nie bez znaczenia jest też fakt, iż nowe stadiony posiadają znakomity monitoring, który powoduje w chuliganach poczucie obserwacji i tym samym „studzi” ich zapędy do dokonywania niszczenia mienia.

§ 3.12. Znieważanie osób lub funkcjonariusza publicznego.

Procederem, który najczęściej ma swoje miejsce na stadionach piłkarskich w całej Polsce jest proceder polegający na znieważaniu. Do zniewag dochodzi niemalże co tydzień. Nie ma spotkań, na których publicznie nieznieważeni zostaną kibice innej drużyny, piłkarze, działacze czy też funkcjonariusze publiczni (najczęściej policjanci).

Zniewaga dokonywana na stadionach ma najczęściej charakter słownych obraz kierowanych do grupy osób lub też do jednej konkretnej.

Przykładami okrzyków mających na celu znieważenie sędziego prowadzącego są hasła lub nawet piosenki. Np. *„jebać sędziego i całą rodzinę jego”* albo *“sędzia!, co?! ty kurwo”*.

Najpopularniejszym okrzykiem skierowanym do funkcjonariuszy policji jest znana ze wszystkich stadionów przyśpiewka *– „zawsze i wszędzie policja jebana będzie”*.

Doskonale znanym hasłem wykrzykiwanym przez kibiców jest hasło obrażające Polski Związek Piłki Nożnej – *„PZPN, PZPN, jebać, jebać PZPN”*.

Policja i prokuratura ostatnimi czasy prowadzi wiele postępowań o znieważanie narodu żydowskiego lub czarnoskórych zawodników. Najczęściej dochodzi do tego typu zachowań, podczas gdy mecze swoje rozgrywają drużyny z Łodzi (Widzew i ŁKS) oraz Cracovia Kraków. Kluby te bowiem w chuligańskim środowisku uchodzą za tzw. żydowskie. Okrzyki typu: *„jebać Żydów skurwysynów hej, hej!”* czy też *„Żydzi, Żydzi, Żydzi cała Polska Was się wstydzi”* są bardzo często słyszalne podczas meczów piłkarskich.

Oprócz zniewag słownych zdarzają się również te eksponowane na różnego rodzaju transparentach wykonanych z kawałków płótna, które wywieszane są na płotach okalających sektory (zdj. nr 41).

Zdj. nr 41: „Jebać ITI” – transparent obrażający firmę, która jest właścicielem Legii Warszawa.³⁴⁷

Podsumowując rozważania dotyczące zniewag można z całą świadomością stwierdzić, iż w chwili obecnej jest to najczęściej popełniany czyn ze wszystkich z katalogu przestępstw stadionowych. Problem z zapobieganiem takim działaniom polega na tym, iż nie potrzeba żadnego narzędzia do popełnienia zniewagi słownej. Wykrywalność tych przestępstw jest bardzo słaba, gdyż ciężko jest zidentyfikować osobę, która dopuszcza się do tego typu naganego z punktu widzenia prawa zachowania. Jeśli nawet uda się ustalić podejrzanego to przypisanie mu winy jest bardzo problematyczne. Na nowoczesnych stadionach na szczęście montowane są mikrofony kierunkowe, które mają za zadanie odbiór oraz rejestrowanie obraźliwych haseł wykrzykiwanych przez konkretne osoby.

³⁴⁷ <http://www.photoblog.pl/swiezy1995/57314517/koniec-iti.html>

§ 3.13. Publiczne propagowanie faszyzmu oraz znieważenie człowieka ze względu na jego pochodzenie oraz rasę.

Wydawać by się mogło, że ponad 65 lat po największym w historii konflikcie zbrojnym, propagowanie ideologii faszystowskiej czy rasistowskiej jest problemem marginalnym.

Jednym z ostatnich miejsc w Polsce, które dotyka problem propagowania ideologii faszystowskiej i rasistowskiej są stadiony. Polscy pseudokibice to osoby z poglądami skrajnie prawicowymi, a zdarzają się również, że faszystowskimi i rasistowskimi. Główną areną manifestacji swoich poglądów stały się mecze piłki nożnej. Należy jednak z całą stanowczością zaznaczyć, iż kwestie zachowań o charakterze rasistowskim i faszystowskim wśród kibiców piłkarskich nie są jedynie problemem polskim. Do czynów takich dochodzi na stadionach w całej Europie. Włoscy kibice często odwołują się do Benito Musolliniego, ponad to wieszają swastyki i pozdrawiają się faszystowskimi gestami.³⁴⁸ Zachowania te połączone są z treściami rasistowskimi, które mają miejsce głównie w społeczeństwach wielonarodowościowych. Przejawiają się one min. w futbolu angielskim, francuskim i włoskim.³⁴⁹

Miejscami popełniania czynów z art. 256 i 257 k.k. są najczęściej stadiony piłkarskie, na których dochodzi do bezpośredniego manifestowania poparcia dla faszyzmu czy też okazywania nienawiści do określonej rasy.

Najczęściej propagowanie, czy też prezentowanie symboli faszystowskich czy też rasistowskich jest wykonywane przy użyciu kamuflażu. Jedynie pseudokibice orientujący się w realiach kibicowskich lub zajmujący się tą tematyką, potrafią wskazać, że dany symbol ma konotacje rasistowską lub faszystowską.³⁵⁰

Takimi symbolami są:

- liczba 18 – która oznacza pierwszą i ósmą literę alfabetu – AH - co jest skrótem od Adolf Hitler (rzadziej spotykana na stadionach, częściej na odzieży),
- liczbę 88 – dwukrotnie ósma litera alfabetu – HH – co oznacza „Heil Hitler” (rzadziej spotykana na stadionach, częściej na odzieży),

³⁴⁸ K.Borchulski, Zjawisko faszyzmu i rasizmu wśród kibiców piłkarskich na tle art. 256 i 257 kk, *Przestępczość stadionowa*, Szczytno 2010, s. 189

³⁴⁹T. Sahaj, Chuligani stadionowi – studium społecznej bezsilności, „Sport Wyczynowy” 2005, nr 7-8, s.52

³⁵⁰ Tamże, s. 52

- liczbę 28 – odwołującą się do liter B i H, co jest skrótem od Blood&Honour czyli Krew i Honor. Jest to międzynarodowa organizacja nazistowska (rzadziej spotykana na stadionach, częściej na odzieży),
- KKK – skrót od Ku-Klux-Klan – amerykańska organizacja rasistowska,

Zdj. nr 42: Flaga kibiców Legii na spotkaniu ze Sportingiem Lizbona.³⁵¹

- flaga konfederacji

³⁵¹http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,11233595,Staruch_i_Ku_Klux_Klan_na_trybunach_Legia_bezradna.html

Zdj. nr 43: Flaga „konfederatka” na płocie oddzielającym pole gry od trybun.³⁵²

- swastyka – symbol hitlerowskiej partii NSDAP,

Zdj. nr 44: Kibice prezentujący flagę ze swastyką.³⁵³

- krzyż celtycki – popularny w ruchu skinheads.

Zdj. nr 45: Kibice prezentujący krzyż celtycki.³⁵⁴

Pomimo stosowania przepisów prawa powszechnie obowiązującego oraz regulaminów PZPN i Ekstraklasy, na stadionach niemalże, co tydzień można usłyszeć

³⁵² Źródło: <http://poloniafan.blogg.pl/kat,180723,index.html?ticaid=6e7e4>

³⁵³ Źródło: www.wielkapolonia.pl

³⁵⁴ Źródło: www.mielczanie.wordpress.com

o incydentach. Okrzyki antysemityczne są czymś „naturalnym” w przypadku, gdy swoje mecze rozgrywa drużyna Widzewa Łódź, Cracovii Kraków czy też ŁKSu Łódź. W środowiskach pseudokibiców fani tychże klubów zwani są „Żydami”. Do najpopularniejszych okrzyków antysemitycznych należą „*Jude, Jude cała Łódź*”, „*Barak barak szósty, cyklon B, jebać, jebać, jebać Cra-co-vie*”, „*Żydzi, Żydzi, Żydzi, cała Polska Was się wstydzi.*”

Dodatkowo zdarza się wywieszać flagi typu „konfederatka” oraz innych w których są kryte symbole rasistowskie albo faszystowskie.

Warto wspomnieć też o przypadkach aktów rasistowskich skierowanych do piłkarzy czarnoskórych polegających na udawaniu odgłosów małp lub też rzucania owocami (zwłaszcza bananami) w kierunku graczy. Są to przejawy rasizmu w najczęstszym wydaniu.

Zwalczaniem i zapobieganiem faszyzmowi oraz rasizmowi zajmują się również organizacje pozarządowe, do których można zaliczyć min. stowarzyszenie „Nigdy więcej”, które jest polskim przedstawicielstwem międzynarodowej organizacji Football Against Racism in Europe (FARE). Od 1996 r. monitoruje ona incydenty na tle rasistowskim oraz prowadzi skierowaną do kibiców akcję „Wykopmy rasizm ze stadionów”. Zadaniem kampanii jest min. wyeliminowanie rasistowskich okrzyków i haseł, oczyszczenie polskich stadionów z faszystowskiej symboliki, upowszechnienie wśród kibiców nieszwiniastycznych postaw – uodpornienie ich na ideologie nienawiści oraz na werbunkową działalność prowadzoną w tym środowisku przez grupy faszystowskie.³⁵⁵

³⁵⁵ Źródło: www.nigdywiecej.prh.pl/wykopmy_rasizm.php, grudzień 2007

§ 3.14. Bójka i pobicie.

Czasy, kiedy bójki i pobicia na stadionach piłkarskich były codziennością minęły bezpowrotnie. Zaostrzone ustawodawstwo, podnoszenie jakości infrastruktury stadionowych (w tym infrastruktury dotyczącej bezpieczeństwa) spowodowały, że bójki na współczesnych stadionach to marginalne przypadki. W ostatnich latach doszło do kilku dużych naruszeń porządku.

Do najgłośniejszych przypadków należą te mające swoje miejsce:

- a) 3 maja 2011 r. - Finał Pucharu Polski w Bydgoszczy – Legia Warszawa – Lech Poznań (mecz odbył się pomimo negatywnej opinii policji dotyczącej stanu zabezpieczenia imprezy),
- b) 26 sierpnia 2010 r. -1/32 rozgrywek Pucharu Polski – Zawisza Bydgoszcz – Widzew Łódź,
- c) 14 kwietnia 2012 r. – rozgrywki Ekstraklasy – Ruch Chorzów – Górnik Zabrze.

We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach dochodziło do starć pomiędzy kibicami drużyn oraz do bójek z służbami porządkowymi i policjantami. Sprawcy używali pięści, kopali, uderzali zdewastowanymi fragmentami krzesełek stadionowych. Dochodziło również do rzucania rac w stronę przeciwnika. Sprawcy tego czynu najczęściej działają w bardzo dużych grupach, są zamaskowani, a ich zachowanie jest bardzo agresywne i spontaniczne.

Przykładowym scenariuszem obrazującym sposób zachowania chuliganów w przypadku bójek jest ten z 14 kwietnia 2012 r. Właściwie o zajściu informuje rzeczniczka chorzowskiej policji Justyna Dziedzic, która opisuje zajścia:

“Do pierwszej interwencji doszło przed spotkaniem w okolicach dworca kolejowego w Chorzowie Batorym. Kibice Górnika zatrzymali hamulcem bezpieczeństwa pociąg, którym jechali, i starli się z sympatykami Ruchu. Policjanci użyli broni na gumowe kule i armatki wodnej. W drugiej połowie meczu grupa kibiców Ruchu rzuciła petardami w stronę gości. Zabrzanie nie pozostali dłużni, używając wyrwanych w sektorze krzesełek. Od interweniujących przy użyciu broni gładko lufowej policjantów odgradzili się przewróconymi przenośnymi toaletami. Zatrzymano 4 osoby. 2 podejrzane o wniesienie materiałów pirotechnicznych na stadion, kolejne 2 próbowały sforsować ogrodzenie.”

Zdj. nr 46: Służba porządkowa podczas interwencji w meczu pomiędzy Ruchem Chorzów a Górnikiem Zabrze.³⁵⁶

To jak dobrze zorganizowani są chuligani stadionowi świadczy fakt, iż zatrzymane zostały tylko 4 osoby, podczas gdy w „zadymie” brało udział około 200 osób. Zamaskowane twarze, problemy z interwencją służb wewnątrz sektora powodują, iż zatrzymanie na miejscu zdarzenia konkretnego sprawcę jest praktycznie niemożliwe. Służby porządkowe oraz policja w takich przypadkach starają się uspokoić sytuację, rozprędzić zwaśnione strony i skierować tłum na swoje sektory.

Jak już wspomniano na początku podrozdziału bójki i pobicia niemalże zniknęły ze stadionów piłkarskich. Nie można jednak stwierdzić kategorycznie, że problem ten został zażegnany. Chuligani, którzy do tej pory walczyli ze sobą na stadionach zmienili po prostu miejsce ich odbywania się. We współczesnych czasach chuligani różnych klubów organizują tzw. „ustawki”, potocznie zwane również „grillami”, „grzybobraniem”. Są to najzwyczajniejsze w świecie umówione (najczęściej w lasach, polanach) spotkania, których celem jest zmierzenie się podczas regularnej walki w rękach. Generalną zasadą jest, że nie podczas takich bijatyk nie używa się „sprzętu”, czyli noży, łańcuchów i innych niebezpiecznych narzędzi. Autor rozprawy nie klasyfikuje tego rodzaju bójek do katalogu przestępstw stadionowych, gdyż mają one miejsce poza nim, dodatkowo nie muszą być związane z kibicami

³⁵⁶<http://www.mmsilesia.pl/photo/1366420/Zadyma+na+Wielkich+Derbach+%C5%9A1%C4%85ska+%5BZdj%C4%99cia%5D>

piłkarskimi. Są to zwykle bójki i pobicia, za które odpowiedzialność mogą ponosić wszyscy, a udział w nich mogą brać osoby, które nigdy nie były na mecz piłkarskim. Ostatnimi czasy coraz częściej słychać o tym, iż w ustawkach chuligańskich biorą udział osoby, które ćwiczą sztuki walki. Udział w takiej bijatyce, traktują tylko, jako możliwość sprawdzenia swoich umiejętności.

Rozdział IV

Sprawcy przestępczości stadionowej oraz motywy ich działania.

Prawidłowe zbadanie zjawiska przestępczości stadionowej w ujęciu kryminalistycznym nie jest możliwe bez zwrócenia szczególnej uwagi na sprawcę oraz motywy jego działania. W tym celu podjęta zostanie próba scharakteryzowania każdej z grup zasiadających na trybunach piłkarskich. Istotnym będzie również ustalenie: kim są kibice piłkarscy? Dlaczego zachowują się w taki a nie inny sposób? Jakie są motywy działania wyżej wymienionej grupy ludzi?

Współczesnemu sportowi, zwłaszcza tym jego dziedziną, które gromadzą na widowniach olbrzymie tłumy towarzyszy zjawisko przestępczości stadionowej.³⁵⁷ Dodatkowo zaś są doskonałym odzwierciedleniem przekroju społecznego społeczeństwa zamieszkującego dane terytorium.

Na publiczność sportową składają się ci, którzy przychodzą dla sportu i ci, dla których sport jest tylko wygodnym, łatwo dostępnym biletem do występku, rozumianego, jako czyn karalny lub po prostu naruszenie porządku publicznego, przy czym rozróżnienie tych grup, zwłaszcza w praktyce, jest niezwykle trudne.³⁵⁸

W opisie problematyki przestępczości stadionowej często używany jest jeden z najprostszych, jednak nie najlepszy podział publiczności na: „kibica” i „pseudokibica”.

Słusznie zauważa T. Sahaj, iż kibica od pseudokibica wyróżnia to, iż kibic jest „normalnym” przeciętnym odbiorcą widowiska sportowego, faworyzującym swój klub czy drużynę i manifestującym swoją sympatię w sposób kulturalny i nienastawiony na jakąkolwiek destrukcję. Natomiast pseudokibic jest odbiorcą „złym”, nastawionym, jeżeli nie wyłącznie, to w dużym stopniu na destrukcję, dla którego widowisko sportowe nie jest wcale konieczne. Wykorzystuje on je bowiem

³⁵⁷ T. Sahaj, Kibice i pseudokibice – analiza zjawiska chuligaństwa stadionowego, s. 71

³⁵⁸ A. Pawlak, Widowisko sportowe jako miejsce badania objawów anomiczności jego uczestników, *Kultura Fizyczna* 1989, nr 9-10, s. 21

jedynie, jako okazję do swojej prymitywnej działalności. Interesuje go bardziej otoczenie niż samo widowisko.

A. Choromańska charakteryzuje pseudokibica, jako mężczyznę w wieku oscylującym pomiędzy 21 a 26 lat, kawalera, legitymującego się wykształceniem średnim, będącego niekaranym.³⁵⁹ Cechuje go poczucie bezkarności, a zważywszy nierzadko na środki narkotyczne i alkoholowe stymuluje agresję. Największa jego aktywność przejawia się w grupie, gdzie nabywa poczucia niezwyciężonej potęgi. Szalik, transparent czy sztandar już nie wystarczają. Pseudokibice maskują się, zakładając bluzę z kapturem, a stroju dopełnia często chusta zakładana na twarz albo czapka tzw. kominiarka. Rekwizyty – noże, siekiery, kastety, którymi posługują się niektórzy z nich, bynajmniej nie świadczą o pokojowych zamiarach. Indywidualna anonimowość – wśród tysiąca kibiców i pseudokibiców – daje mu poczucie bezkarności i przewagi, popełnienie przestępstwa i konflikt z prawem tworzy iluzję prestiżu i wyższości.³⁶⁰

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że na zawody sportowe przychodzą „osoby o stłumionych instynktach agresji, nieświadomie poszukujące sposobów w miarę bezkarnego wyładowania złości, lub osoby z kompleksem niższości, którym zapatrzanie się w idola i utożsamianie się z jego możliwościami stwarza szanse poprawienia mniemania o sobie”.³⁶¹

Członków grup agresywnych kibiców charakteryzują cechy młodzieży z tzw. grupy wysokiego ryzyka, do których zalicza się m.in.: niepowodzenia szkolne, patologie środowiska rodzinnego, życie w złych warunkach ekonomicznych, przejawianie różnego rodzaju zachowań dewiacyjnych.³⁶²

Tłum agresywnych kibiców żywo reaguje na bodźce pochodzące z zewnątrz. Szczególnie zaś jest podatny na zdarzenia nagłe, niejasne i niezrozumiałe. Z obserwacji wynika, że jego reakcje w takich sytuacjach pozbawione są refleksji,

³⁵⁹ A. Choromańska „Wizerunek pseudokibica w świetle przepisów prawodawstwa polskiego- wybrane zagadnienia”, w: W. Pływaczewski [red], *Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku*, , Szczytno 2010 s. 151

³⁶⁰ A. Choromańska op. cit. s. 151

³⁶¹ D. Żytko-Sitkiewicz, *Dlaczego przychodzą? Psychologiczna interpretacja kibicowania*. *Kultura Fizyczna* 1991, nr 506, s. 8

³⁶² P. Piotrowski, *Szalikowcy – o zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych*, wyd. Adam Marszałek, Torun 2000, s. 137

analizy, przemyśleń, bo też nie ma na to przemyślenie czasu. Z tego względu są to zachowania przeważnie prymitywne: gwizd, wycie, tupot, jęki zachwytu lub rozczarowania.³⁶³

Powszechnie uważa się, że wszyscy (lub zdecydowana większość) kibiców czy pseudokibiców to chuligani, łobuzy, ulicznicy i wandale, że rekrutują się z nizin, by nie powiedzieć z marginesu społecznego³⁶⁴ Trudno się zresztą temu dziwić, bo o taki wizerunek zadbali sami kibice.³⁶⁵

Równie powszechne, choć nie do końca prawdziwe jest mniemanie, iż w awanturach na stadionach i ulicach udział biorą wyłącznie hordy uliczników. Wielu rodziców dzieci z tzw. dobrych domów z pewnością bardzo zdziwiłoby się tym, gdzie i w jaki sposób ich pociechy spędzają czas wolny. Przykładem dobrze wychowanych młodzieńców, którzy całkowicie zmieniali swoje oblicze podczas meczów, byli niektórzy kibice londyńskiego klubu Chelsea. Do dziś stanowią oni żywą legendę chuligaństwa. Oprócz kibiców Millwall byli to jedni z najbardziej agresywnych kibiców w dziejach chuligaństwa stadionowego. Dlatego też gadzety wyżej wymienionych klubów nosi wielu-kibiców chuliganów z całej Europy.³⁶⁶

Albert Jawłowski z Ośrodka Badań Młodzieży Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego przedstawił typologię kibiców skonstruowaną na podstawie slangowych określeń funkcjonujących wśród tej grupy. Przedstawia się ona następująco:

Piknikowcy to grupa kibiców, którzy przychodzą na stadion w celu obejrzenia meczu, często z dziećmi, reagują emocjonalnie, ale na tym ich ekspresja się kończy.

Kolejną grupą jest **ultras**, czyli kibice, którzy przygotowują oprawę meczu, wystrzelują race, zakładają na głowę flagi, podnoszą transparenty, rozwijają serpentyny. Biorąc udział w widowisku dbają o stadionową fiestę i *show*. Niektóre zachowania ultras stają się zagrożeniem dla innych uczestników imprezy chodzi tutaj o pirotechnikę, a więc: race, tzw. wulkany, petardy, świece dymne. Grupa ta z reguły, nie atakuje fanów przeciwnego zespołu, choć sprowokowany ultras potrafi wziąć aktywny udział w bójce. Często jest krytyczny wobec samego siebie, jednak umie

³⁶³ A. Gorący, Agresja – nie wystarczy być przeciw. Kultura Fizyczna 1989, nr. 9-10, s. 23

³⁶⁴ T. Sahaj, op. cit., s. 73

³⁶⁵ tamże, s. 73

³⁶⁶ J. Dudała, Refleksje dotyczące problematyki chuligaństwa stadionowego, s. 166

dobrze ocenić sytuację i podjąć właściwą decyzję względem swojego zachowania. Śledzi na bieżąco wyniki sportowe.

Animals jest to grupa najbardziej agresywnych kibiców. Sportem interesują się w niewielkim stopniu. Widowisko sportowe jest dla nich znakomitą okazją do udziału w „zadymie”, bijatyce czy manifestacji ulicznej. Często nie pamiętają, jakim rezultatem skończył się mecz, czy nawet, jakie drużyny w nim grały. Uważają, że mecze na miejscowym stadionie są wystarczającą okazją do „zadymy”, więc przeważnie w ogóle nie uczestniczą w wyjazdach na mecze poza miejsce zamieszkania.

Zadymiarz od animalsa różni go jedynie fakt częstszych wyjazdów na mecze i to, iż zapamiętuje, które drużyny grały w meczu i jaki był jego wynik. Jest on w nieco większym stopniu kibicem. Pozostałe cechy nie różnią go jednak od animalsa.

Szalikowiec, wg terminologii zebranej przez Jawłowskiego, jest kibicem i miłośnikiem sportu. Spędza godziny przed telewizorem, wpatruje się w relacje sportowe. W bójkach uczestniczy sporadycznie, najczęściej wtedy, gdy zaatakowany musi się bronić. Charakteryzuje go duży szacunek dla barw klubowych, przejawiający się odpowiednim wyglądem (tj. szalik, flagi, koszulki, pomalowana twarz). Zachowuje dystans do wymienionych wyżej grup.

Kibic ma szal, flagę, posiada dobrą wiedzę na temat sportu z telewizji, radia, prasy, książek. Na wyjazdy jeździ sporadycznie, najczęściej incognito i blisko miejsca zamieszkania. „Zadymy” stara się omijać i w nich nie uczestniczyć. Jest obecny prawie na każdym meczu rozgrywanym w miejscu zamieszkania.

Fanatyk chodzi na mecze bez akcesoriów. Potrafi przejechać cały kraj, a nawet i kontynent za swoją drużyną. Gardzi *hooligans* i szalikowcami, nienawidzi ich.

Najgroźniejszą grupą są chuligani, pseudokibice, **official hooligan** inaczej **hools** jak sami siebie nazywają. Grupy te składają się z młodych skinheadów. Członkowie tych grup traktują mecz wyłącznie, jako okazje do walki z innymi chuliganami i policją. Tego rodzaju kibicowskie bojówki posiada wiele znanych

polskich klubów (np. Wisła Kraków – „Armia Białej Gwiazdy”, Cracovia – „Łowcy psów”, Lech Poznań – „Boys to Fight”).³⁶⁷

Podział zaproponowany powyżej wydaje się być zbyt szeroki. Biorąc pod uwagę doświadczenie poparte wieloletnimi obserwacjami, w kontekście tematu rozprawy, wykreślonych miejsc popełniania przestępstw stadionowych oraz ich sprawców, właściwszym jest podział na:

- **konsumentów - pikników** – jako grupę zainteresowanych losami swojej drużyny, przychodzących na mecze w celu obejrzenia widowiska. Osoby sklasyfikowane, jako kibice-konsumenci są publicznością pożądaną przez zarządy klubów. Są to fani kupujący bilety, gadzety klubowe, korzystające z cateringu przygotowanego przez organizatorów, śledzący na bieżąco stronę internetową swojego ukochanego klubu. Kibice-konsumenci rzadko jeżdżą na wyjazdy swojej drużyny. Są osobami oczekującymi widowiska na wysokim poziomie sportowym jak i organizacyjnym. *Piknik* jest osobą, która interesuje się sportem, czyta prasę sportową i śledzi transmisje z zawodów sportowych w radiu i telewizji.³⁶⁸

W tej grupie nie występuje element przemocy, a widzowie rozumieją istotę zasady fair play. M. Filar twierdzi „z przykrością, iż można uznać, iż ta kibice-konsumenci są zanikająca grupą reliktową, którą można spotkać na zawodach hippicznych, turniejach tenisowych czy lekkoatletycznych, w ogóle zaś biorąc w sportach indywidualnych.”³⁶⁹

Warto zauważyć, iż teza M. Filara jest zacytowana z książki wydanej w 1995 r., kiedy to rzeczywistość stadionowa znacznie różniła się od tej, którą mamy obecnie. W czasach teraźniejszych można zaobserwować zupełnie inny trend niż też opisywany przez M. Filara. Nowoczesna infrastruktura, coraz lepsza jakość obsługi sprawiają, iż kibiców-konsumentów na stadionach jest coraz więcej. W sezonie 2011/2012 padł nawet rekord frekwencji w jednej kolejce. Na trybunach stadionów zasiadło ponad 107 tys. widzów.³⁷⁰

Pokazuje to, iż piłka nożna w Polsce staje się sportem coraz bardziej powszechnym, popularnym również dla osób chcących uczestniczyć na żywo w widowisku na stadionie.

³⁶⁷ A. Jawłowski, Zabawa na śmierć i życie, „Gazeta Wyborcza”, 7.04.2003 r.

³⁶⁸ T. Łatak, Polscy kibice- chuligani, Szkoła Policji w Katowicach, 2011 r., s.21

³⁶⁹ M. Filar, Odpowiedzialność karna towarzysząca imprezom sportowym, Poznań 1995, s. 103

³⁷⁰ http://www.sport.pl/pilka/1,65039,10563965,T_Mobile_Ekstraklasa_Rekord_frekwencji_Ekstraklasy.html

Zdj. nr 47: Fotografia kibiców, konsumentów, pikników podczas meczu Reprezentacji Polski podczas Euro 2012.³⁷¹

Drugą grupę tworzą **ultrasi** – **fani** – są to osoby ubierające się w barwy i emblematy swojego klubu. Ich nadrzędnym celem jest przygotowywanie opraw meczowych. Często używają przy tym środków pirotechnicznych przez co popadają w konflikty z prawem. W przypadku, gdy zachodzi taka potrzeba potrafią bić się z innymi fanami w obronie np. flag lub transparentów. Kolejnym priorytetem, na którym oparta jest idea ruchu ultras jest jak najlepsza frekwencja na zawodach, zarówno w meczach u siebie, jak i na wyjeździe. Osoby te często są organizatorami wyjazdów kibiców, sami regularnie w nich uczestniczą.

Bardzo istotnym celem ultrasów jest dbanie o wizerunek klubu sportowego, szanowanie barw klubowych (m.in. flag, szalików klubowych, które kibice uznają za klubowe i kibicowskie insygnia), obrona ich podczas ataków chuliganów wrogich ekip. Aktywnie występują w obronie ruchu kibicowskiego, swoich praw, stąd sprzeciwiają się m.in. działaczom klubowym, a także centralnym związkom sportowym (również UEFA), urzędnikom i mediom, kiedy ich działalność godzi w interesy kibiców.³⁷² Przeciwnikami ultrasów są również służby porządkowe (policja, ochrona stadionu, stewardzi) szczególnie w związku z interwencjami naruszającymi godność i prawa, którymi się kierują fani. Nie akceptują daleko posuniętej

³⁷¹ <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/51,114881,11922845.html?i=0>

³⁷² http://pl.wikipedia.org/wiki/Ultras_%28sport%29

komercjalizacji zawodów, obiektów i klubów sportowych. Nie aprobują zmian w nazwach i godłach klubowych podyktowanych przez sponsorów strategicznych. Krytycznie odbierają obecne normy dotyczące np. transferów zawodników do innych klubów, zwłaszcza wychowanków i przede wszystkim rozmaite restrykcje wobec kibiców, z zakazem (wprowadzonym w wielu krajach Europy) używania pirotechniki podczas zawodów na czele. Często organizują rozmaite imprezy poza meczowe (np. turnieje kibiców), a także zajmują się produkcją pamiątek kibicowskich, z których dochód przeznaczają m.in. na organizowanie wyjazdów na zawody sportowe lub tworzenie opraw meczowych. Inicjują także akcje o charakterze charytatywnym.³⁷³

Ultrasi są bardzo mocno związani emocjonalnie po jednej ze stron walczących (na boisku). Ultras-fan pragnie zwycięstwa swoich, w trudnych chwilach dla jego zespołu zamyka oczy, by nie widzieć niepowodzenia.³⁷⁴ Cz. Matuszewicz w swoich spostrzeżeniach trafia w sedno twierdząc, iż ultras-fan – „**kibicuje, a nie ogląda, jest stroną w walce sportowej**”. Stwierdzenie to jest kwintesencją życia wyżej wymienionej grupy. Przebieg gry, jak i poziom zawodów ma marginalne znaczenie. Liczy się, bowiem jedynie zwycięstwo zespołu. W takim zaś ujęciu porażka jest zdarzeniem silnie frustrującym rodzącym chęć agresywnego rewanżu.³⁷⁵

Ruch ultras narodził się i upowszechnił w latach sześćdziesiątych we Włoszech, który wzbudził zainteresowanie na terenie niemal całego świata. W Polsce zorganizowany ruch ultra pojawił się na przełomie stuleci, choć na większą skalę oprawy meczowe na polskich stadionach pojawiały się od połowy lat dziewięćdziesiątych. Obecnie w Polsce za najlepsze grupy ultras uznawani są ultrasi: Lecha Poznań, Legii Warszawa, Śląska Wrocław, Wisły Kraków, GKS Katowice, Ruchu Chorzów oraz Jagiellonii Białystok.

Ultrasi wykazują cechy charakterystyczne dla innych subkultur: wyróżniają się strojem i zachowaniem. Różnią się jednak sposobem manifestowania swojej odrębności. Ultrasi ubierają się w sposób zwyczajny, w rzeczy powszechnego użytku. W dowolnym momencie mogą uchodzić za przeciętnego człowieka. Niemal standardowy jest szalik, jako identyfikator i jedyny wyraźny element wyróżniający z tłumu. Po jego ściągnięciu można natychmiast wtopić się w tłum. Identyfikację ultrasów niemal całkowicie uniemożliwiają bardzo popularne bluzy z kapturem,

³⁷³ http://pl.wikipedia.org/wiki/Ultras_%28sport%29

³⁷⁴ Cz. Matuszewicz, *Widowisko sportowe*, Warszawa 1990, s. 15

³⁷⁵ P., Szalikowcy. *O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych* s. 10

dopełniane przez chusty zakładane na twarz bądź specyficzne czapki tzw. „kominiarki”, które mają wycięcia na oczy, nos i usta.³⁷⁶

Zdj. nr 48: Zdjęcie zamaskowanego przedstawiciela grupy Ultras.³⁷⁷

Niepokojącym zjawiskiem jest przenikanie ultrasów do grup hools, o których w dalszej części pracy.

W kontekście rozprawy z kryminologicznego punktu widzenia, grupa ultras jest najbardziej interesująca ze wszystkich istniejących w ruchu kibicowskim. To właśnie ultrasi w związku ze zmianami w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych stali się obiektem największego zainteresowania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo na stadionach.

Ustawa wprowadzając restrykcyjne przepisy niejako spowodowała naturalny wybuch konfliktu pomiędzy grupami ultras i organizatorami meczów (klubami, związkami) Wysokie sankcje za odpalanie pirotechniki, cenzura transparentów (przez delegatów PZPN na meczach), komercjalizacja piłki nożnej spowodowała, iż od 2009 r. (moment wejścia w życie ustawy o b.i.m.) działalność grup ultras została znacznie ograniczona.

Ostatnią grupą, która można spotkać na stadionach jest grupa **hools**. Trudno tę grupę nazwać kibicami, gdyż kibicowanie ich kompletnie nie interesuje. Przyjęło się

³⁷⁶ T. Sahaj. Kibice i pseudokibice – analiza zjawiska chuligaństwa stadionowego, s. 75

³⁷⁷ <http://s2.fbcdn.pl/6/clubs/2806/data/images/n/e41c10332e4fa588af85425babe90b0a.jpg>

również w słowniku potocznym określenie kibol. Uważają się oni za elitę kibicowską i prawdziwych reprezentantów klubu. Hoolsi (chuligani) są nastawieni na agresję, są najbardziej radykalni spośród uczestników meczów. Często tworzą nieformalną strukturę przypominającą bojówki sprzed II wojny światowej.³⁷⁸ Zdarza się, że używają symboli i terminologii wojennych, bo konfrontacja dla nich stanowi prawdziwą wojnę. Stanowią najbardziej skrajną w swoich prymitywnych ideologiach i zachowaniach grupę. Są gotowi nawet pozbawić życia przedstawicieli wrogich sobie grup przy każdej nadarzającej się okazji (np. zabójstwa na krakowskich osiedlach hoolsów Cracovii przez kiboli Wisły).

Hoolsi-kibole przejawiają duży antagonizm wobec członków klubów przeciwnych, choć są w stanie szybko solidaryzować się z nimi w sytuacji walki z policją lub innymi służbami porządkowymi. Łączy ich wspólne skandowanie, język, strój, styl. *Hools* uważają policję za swojego największego wroga, dowodem czego są częste bójki z przedstawicielami prawa lub chociażby piosenki o policji. W tej kwestii wszystkie drużyny są zgodne. Policja tzw. „psy” jest ich największym wrogiem. Zgodnie z wyobrażeniami pseudokibiców, nie ma znaczenia czy policja „pałuje” kibiców Lecha, Widzewa, Cracovii czy też innych. W takiej sytuacji nawet kibice wrogiego klubu, powinni wstawić się za „poszkodowanymi”. Każdy mundurowy na stadionie jest traktowany przez pseudokibica jak intruz, który nie dość, że narusza jego reguły gry, to też siłą chce je zmienić. Każdy kibol, który stanie do walki z policjantem, rzuci w niego kamieniem lub innym niebezpiecznym narzędziem, zyskuje prestiż w grupie.³⁷⁹

Życie chuliganów biegnie „od meczu do meczu”. Dla wielu tych osób praca i rodzina są na dalszym miejscu. Najważniejsze są występy ulubionej drużyny, klubu. Są kluby, które mają bardzo liczne rzesze kibiców, którzy chodzą na mecze niezależnie od wyników osiągniętych przez graczy. Najważniejsze dla tego typu pseudokibiców są tradycje, przywiązanie do barw klubowych. Zgodnie z wyznawaną przez nich ideologią: „Prawdziwy kibic wspiera zawsze swoją drużynę – w latach chudych i tłustych, przy awansie i spadku, w meczach miejscowych i wyjazdowych, nie zważając na piłkarskie górki i dolki i bez względu na koszty.”³⁸⁰

³⁷⁸ T. Sahaj, op. cit., s. 74-75

³⁷⁹ T. Łatak, Polscy kibice- chuligani, Szkoła Policji w Katowicach, 2011 r., s.10

³⁸⁰ M. Coileman, Sfaulowany futbol, Warszawa 2000, s.126.

Dla hoolsów mecz stanowi jedynie pretekst do zmanifestowania swojej agresji. Wynik meczu, przebieg sportowy czy też utożsamianie się z drużyną nie mają jakiegokolwiek znaczenia.³⁸¹

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych, awanturnicze wybryki pseudokibiców sportowych bardzo się nasiliły i zaczęły przybierać formę „ligi chuliganów” (wg określenia R. Zielińskiego). Powszechnym stało się nadużywanie napojów alkoholowych, awanturowanie, dewastowanie wagonów kolejowych oraz innych urządzeń PKP, terroryzowanie, ale i również bicie pasażerów. Zanotowano także przypadki wyrzucenia z pociągu osób, które sprzeciwiały się pseudokibicom³⁸²

Chuliganie mają wroga numer jeden – są to policjanci. Policja podczas sportowych imprez masowych wielokrotnie celem ataków. Czasem jej obecność sprzyjała nawet krótkotrwałym sojuszom. Kiedy podczas wojny na wyzwiska i wulgaryzmy, toczonej podczas spotkania Legii z Lechem, w sektorze poznaniaków interweniowała Policja, na stadionie w Warszawie umilkły wszelkie obelgi pod adresem gości. Warszawiacy wsparli odwiecznych wrogów, którzy właśnie zaliczali „pałowanie”.³⁸³

Niepisanym, lecz powszechnie znanym prawem jest jednoczenie sił nawet oficjalnie zwaśnionych w danym momencie grup chuliganów przeciwko Policji. Za wyjątkowo obelżywą i plugawą uważana jest akceptacja działań Policji poprzez bicie brawa lub słowne zachęty, a już zupełnie niedopuszczalne i karygodne jest przyłączenie się jakiejś grupy chuliganów do interweniujących policjantów i wspólna walka przeciwko którejś z wrogich ekip. Sytuacja taka już się czasami zdarzała, lecz oficjalnie nie pozwala sobie na to żaden „szanujący” się kibic. Głosy potępienia i krytyki są potem powszechne na forach internetowych.³⁸⁴

Policja jest wrogiem chuligana zapewne dlatego, że to właśnie jej działania mają zapobiec temu, do czego dążą kibice np. „zadymie”. Jeszcze raz potwierdza to opinię, jak ważna dla kibiców jest chęć bijatyki. Policja jest też przeciwnikiem,

³⁸¹ P. Chlebowicz, op. cit., s. 34

³⁸² R. Zieliński, Liga Chuliganów, Wrocław 1996, s. 20.

³⁸³ R. Kowalski. Potomkowie Hooligana. Szalikowcy, Toruń 2001, s. 29.

³⁸⁴ „Sport Wyczynowy” 2004, nr 5-6, s. 77.

dlatego, że reprezentuje państwo i prawo, a szczególnie to drugie dla nich jest trudne do zaakceptowania.³⁸⁵

Niektóre grupy chuliganów mają wręcz doborowy, elitarny charakter. I stąd wynika ich hermetyczność. Do wielu chuligańskich grup nie jest łatwo się dostać. Sama waleczność i chęć bycia łobuzem nie wystarczy. Potrzebna jest determinacja i zadziorność, koneksje, sprawdzenie się w praktyce, okres przejściowy. A i często to nie wystarcza. Chuligani są świadomi siebie i swojej wyjątkowości oraz siły i przerażającego wrażenia, jakie wywołują u odbiorcy.³⁸⁶

Na szczęście bardzo dobra praca policji, prokuratury, klubów oraz związków sportowych marginalizuje problem, jakim są hoolsi. W obecnych czasach większość działań tej grupy koncentruje się poza stadionem.

Zdj. nr 49: Fotografia hoolsów sympatyzujących z klubem BKS Bielsko Biała.³⁸⁷

Problematyka, jaka zostanie poruszona w dalszej części rozdziału są motywy działania sprawców przestępczości stadionowej. Z prawnokarnego oraz

³⁸⁵ T. Łatak, Polscy kibice- chuligani, Szkoła Policji w Katowicach, 2011 r., s. 23

³⁸⁶ T. Sahaj, Kibice, pseudokibice, chuligani stadionowi i pozastadionowi, Filozofia, socjologia sportu, s. 79

³⁸⁷ http://www.chuliganspolska.bnx.pl/photogallery.php?photo_id=191

kryminologicznego punktu widzenia obiektem zainteresowania będą dwie grupy: ultrasi-fani oraz hoolsi-kibole.

Skupianie się nad pierwszą grupą, czyli kibicach-konsumentach nie ma kompletnego znaczenia w kontekście rozprawy, gdyż ilość oraz stopień naruszeń prawa, jakie miało miejsce w ostatnich czterech latach przez tę grupę jest znikome.

W obrębie nauk kryminologicznych rozróżnia się przynajmniej kilka działów, które koncentrują się na poszczególnych aspektach przestępczości, przestępstwa czy też osobie przestępcy. Jednym z nich jest etiologia kryminalna zajmująca się poszukiwaniem przyczyn zachowań przestępnych.³⁸⁸ W doktrynie kryminologicznej akcentuje się, iż badania etiologiczne, które zmierzają do wykrycia czynników powodujących przestępczość bądź sprzyjających jej rozwojowi stanowią najważniejszy fragment zainteresowań kryminologii.³⁸⁹

Pomimo ogromnego wysiłku środowisk naukowych włożonych w opracowanie rozmaitych teorii, które oświetlały chuligaństwo stadionowe z różnorodnych perspektyw, nie udało się osiągnąć zadowalających wyników³⁹⁰ w zakresie wskazania konkretnych przyczyn powstawania tego zjawiska.

Przy próbie określenia przyczyn przestępczości i chuligaństwa futbolowego należy wskazać za Cz. Czapkówem, że podstawy i zachowania chuligańskie kształtują się przede wszystkim na podstawie subkulturowej normy grupy, przy czym szczególnie często są one przyjmowane przez ludzi zagrożonych psychicznymi skutkami porażek życiowych i społecznej izolacji.³⁹¹

Pomimo lokalnych różnic, zachowania członków subkultur młodzieżowych są podobne, można by nawet powiedzieć stałe i charakterystyczne. Pewnym wspólnym mianownikiem takich właśnie zachowań jest grupowanie się perspektywicznych sprawców czynów karalnych w charakterystycznych miejscach, czego następstwem było późniejsze zakłócenie porządku publicznego, przez wywołanie awantur, bójek oraz niszczenie mienia, często pod wpływem alkoholu³⁹²

³⁸⁸ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2001, s.21

³⁸⁹ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia, Zarys systemu*, Katowice 1983, s. 59

³⁹⁰ P. Chlebowicz, *Chuligaństwo stadionowe*, op. cit. s. 36-37

³⁹¹ Cz. Czapków, *Młodzież a przestępstwo*. Warszawa 1962, s. 87

³⁹² C. Cianci, *Wandalizm młodzieżowy. Aspekty socjologiczne, psychologiczne i prawne*. Warszawa 1984, s. 57

Należy wskazać, że jest możliwy do zastosowania pewien skrót myślowy polegający na próbie zdefiniowania przestępczości i chuligaństwa stadionowego, jako patologii społecznej, ale również jako pewien specyficzny rodzaj subkultury. Tak rozumiana będzie stanowić swoistą odrębność od dominującej, powszechnie akceptowanej, kultury społeczeństwa, w zakresie pewnych wartości i norm postępowania³⁹³ Subkulturą jest względnie spójna grupa społeczna pozostająca na marginesie dominujących w danym systemie tendencji życia społecznego, wyrażająca swoją odrębność poprzez zanegowanie lub podważanie utrwalonych i powszechnie akceptowanych wzorów kultury³⁹⁴ Do głównych cech subkultury można wyszczególnić: założenia ideologiczne, obyczajowość, wizerunek, aktywność. Głównym jednak elementem grupowej tożsamości jest stosunek do samego „obiekta kultu”, pozostałe zaś przejawy funkcjonowania powstają na zasadzie efektów ubocznych lub nie występują wcale.³⁹⁵

Definicję subkultury o wyraźnym kryminologicznym zabarwieniu przedstawił J. Kwaśniewski, który to posługiwał się pojęciem kultury grupy dewiacyjnej, którą utożsamiał z subkulturą. Kulturową specyfikę danej zbiorowości tworzą takie elementy jak szczególnie cenione przez jej członków wartości, normy, przekonania, a także instytucje, które gwarantują realizację wyznaczonych celów. Ponadto występują określone typy więzi społecznej i atrybuty takie jak język, wzory zachowań, strój.³⁹⁶

Już powojenne subkultury takie jak skinhedzi, modsi, teddy boys, stanowili przykład symbolicznej próby rozwiązywania strukturalnych i materialnych problemów, które towarzyszą młodym ludziom wywodzącym się z niższych klas społecznych.³⁹⁷ Subkulturowy tryb życia umożliwiał mężczyznom pochodzącym z warstwy robotniczej rozwiązywać poważne konflikty życiowe – szczególnie podporządkowanie dorosłym, zwłaszcza, że to podporządkowanie szczególnie silne występujące w tej właśnie klasie społecznej.³⁹⁸

Wielu młodych ludzi w takiej niezobowiązującej grupie czuje się najlepiej. Potrzebują poczucia przynależności do jakiejś większej całości (jest to jedna z

³⁹³ P. Piotrowski. Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychospołeczne, Warszawa 2003, s. 9

³⁹⁴ M. Pęczak, Mały słownik subkultur młodzieżowych, Warszawa 1992, s. 4

³⁹⁵ P. Piotrowski. op. cit., s. 10

³⁹⁶ J. Kwaśniewski, Koncepcja podkultur dewiacyjnych (w:) A. Podgórecki (red.) Zagadnienia patologii społecznej, Warszawa 1976, s. 203

³⁹⁷ J. Clark, Football and working class fans: tradition and change, s. 54 (w:) R. Inham, Football Hooliganism. The Wider Context, 1978, London, s. 91

³⁹⁸ S. Frosdick, P. Marsh, Football Gooliganism, Willan Publishing 2005, s. 91

najbardziej fundamentalnych potrzeb ludzkich), która będzie ich reprezentowała, a której jednocześnie chętnie i dobrowolnie podporządkowują się. Kibice chcą należeć do grupy, w której jest silny przywódca, gdzie siła i brutalność jest jasnym, czytelnym i najczęściej wszystko rozstrzygającym kryterium. W takiej grupie czują się najlepiej, swobodnie i bezpiecznie. Czują, że są wśród swoich, wśród wielu takich samych jak oni, myślących i czujących podobnie. Wyznaczają sobie nieskomplikowane i łatwe do szybkiego osiągnięcia cele. Niezbyt wiele instytucji społecznych oferuje im takie możliwości i posiada dla nich aż tyle atrakcyjnych cech. Będąc ze sobą w czasie meczu czują się zrozumiani, docenieni przez „swoich” i akceptowani przez to środowisko. U „innych” wzbudzają jeżeli nie szacunek, to przynajmniej respekt i strach.³⁹⁹

Ultrasi, chuligani chcą szybkich i natychmiastowych efektów swego działania, a owoce cudzej pracy tym chętniej niszczą, że sami ich osiąść nie mogą (reklamy natrętnie wymuszają chęć posiadania, wywołując głębokie uczucie frustracji u tych, którzy ich osiąść nie mogą) Stres i frustracja muszą znaleźć gdzieś swoje ujście, napięcie emocjonalne nie da się gromadzić w nieskończoność. Swoje niepowodzenia życiowe, stres i frustracje pseudokibice odreagowują, więc na imprezach sportowych (meczach) bo w codziennym życiu nie znajdują dla nich ujścia.⁴⁰⁰

Siłą napędową działań grupy najbardziej interesującej tj. ultrasów oraz holsów są czynniki motywacyjne ściśle związane z podkulturowymi normami i wartościami nieformalnych grup. Istotny jest zwłaszcza prestiż utożsamiany z potrzebą obrony barw klubowych. Istota motywacji sprawców polega na uprawianiu działalności zakazanej przez prawo, lecz dostarczającej jej uczestnikom satysfakcji lub rozrywki.⁴⁰¹ Już w pierwszej fazie rozwoju przestępczości stadionowej stwierdzono brak klasycznego dla większości przestępstw motywu w postaci zysku, w kolejnych fazach jednak zaobserwowano pojawianie się w bojówkach kibicowskich motywów finansowych. Wydaje się obecnie, iż ma miejsce występowanie motywów ekonomicznych ze specyficznymi psychologicznymi motywami, takimi jak: potrzeba prestiżu, przynależności do grupy, wreszcie doświadczenia silnych przeżyć, które były charakterystyczne dla pierwszego etapu chuligaństwa.⁴⁰²

Natomiast według socjologa sportu S. Wanata, zjawisko chuligaństwa widzów sportowych wyjaśnione jest przez grupę teorii, które posiadają pewien wspólny

³⁹⁹ T. Sahaj, Kibice i pseudokibice – analiza zjawiska chuligaństwa stadionowego, s. 78

⁴⁰⁰ B. Hołyst, Problemy młodego pokolenia. Studium z zakresu profilaktyki społecznej, Warszawa 1991

⁴⁰² P. Chlebowicz, Przestępczość stadionowa z perspektywy kryminologicznej, Policja 2008, nr 4, s. 86

mianownik – wszystkie one postrzegają chuligaństw piłkarskie przez pryzmat zachowań zbiorowych.⁴⁰³ W grę wchodzi następujące kategorie socjologiczne: działania masowe, działania zbiorowe, zachowanie zbiorowe.⁴⁰⁴

Klasyczna, wzorcowa odmiana zachowań zbiorowych występuje w tłumie.⁴⁰⁵ Najprostsza definicja tłumy zakłada, iż jest to zbiorowość wielu osobników zainteresowanych jednym wydarzeniem i zgromadzonych w jednym miejscu⁴⁰⁶ (np. mecz piłkarski). Jak twierdził Cesare Lombroso – „przyłączenie się jednostki do tłumy zmienia jej indywidualność, każdy uczestnik tłumy staje się zdolnym do spełnienia takich przestępstw, o jakich będąc pojedynczo, nie miałby odwagi pomyśleć.”⁴⁰⁷ Według teorii normatywnej opisującej zachowania zbiorowe publiczność np. na stadionie pod wpływem rozmaitych bodźców tworzy w obrębie tłumy normy, które obowiązują jedynie w danej sytuacji. W takim tłumie podzielone zrozumienie oczekiwanego zachowania pojawia się wraz ze stymulacją jego określonego typu oraz z możliwością nałożenia sankcji na tych, którzy nie respektują obowiązujących reguł.⁴⁰⁸ Specyficzne normy wraz z nowo nabytą tożsamością uczestników zbiorowiska przestają skutecznie funkcjonować wraz z rozproszeniem tłumy.⁴⁰⁹

Drugim powodem leżącym u podłoża zakłóceń porządku publicznego jest deindywidualizacja – anonimowość. Anonimowość stanowi tylko jeden z wielu możliwych warunków, które mogą przyczynić się do wytworzenia subiektywnego stanu deindywidualizacji, z towarzyszącym mu osłabieniem zwykłych mechanizmów kontrolnych.⁴¹⁰

Własna anonimowość zmniejsza szansę otrzymania kary za zachowania antyspołeczne. Emocje lub impulsy, które w innych warunkach byłoby powściągnięte wskutek podporządkowania się normom społecznym i obawy przed dezaprobatą społeczną mogą pojawić się pod maską anonimowości.⁴¹¹

Kibice podczas meczu odczuwają pozorną anonimowość, co wywoływać może u nich poczucie bezkarności w zakresie nieponoszenia odpowiedzialności karnej.⁴¹²

⁴⁰³ S. Wanat, *Naruszenie porządku towarzyszące imprezom sportowym – aspekty socjologiczne* (w:) A. J. Szwarz (red.) *Naruszenie porządku towarzyszące imprezom sportowym*, Poznań 1995, s. 72

⁴⁰⁴ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2003, s. 149

⁴⁰⁵ Tamże. s. 152

⁴⁰⁶ A. Zajączkowski, *Rzecz o socjologii*, Warszawa 1993, s. 89

⁴⁰⁷ B. Wróblewski, *Przestępstwa tłumy*, Wilno 1922, s. 57

⁴⁰⁸ S. Wanat, *op. cit.*, s. 73

⁴⁰⁹ J. Dudała, *Fani – chuligani. Rzecz o polskich kibolach*. Warszawa 2004, s. 86

⁴¹⁰ P. G. Zibardo, F.L. Ruch, *Psychologia i życie*, Warszawa 1996, s. 604

⁴¹¹ P. G. Zibardo, F.L. Ruch, *op. cit.*, s. 602

⁴¹² G. Schilling, *Agresja i przemoc w sporcie*, Wrocław 1976

Agresywny przedstawiciel subkultury chuligańskiej nie odczuwa nawet wyrzutów sumienia, gdyż zbiorowe działanie rozgrzesza po prostu pojedyncze jednostki.⁴¹³ Ponadto działania poniżające oraz pokazy siły wobec kibiców z innych klubów wpływają z przejęcia tożsamości grupowej, przy jednoczesnym całkowitym zatraceniu tożsamości indywidualnej.⁴¹⁴

Interesujący pogląd w tym zakresie przedstawia P. Piotrowski, który twierdzi, że każda jednostka, działająca w układzie, utożsamiając się z grupą (ultrasów, chuliganów) oraz z pojawiającymi się silnymi emocjami wywołanymi przebiegiem wydarzeń (mecz piłkarski) może, w skrajnych przypadkach doznać ograniczenia zdolności rozpoznawania prawnego znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem.⁴¹⁵

J.H. Kerra uważa, że chuligani piłkarscy poszukują emocji, a zatem popełnianie futbolowych przestępstw pełni istotną funkcję psychologiczną, polegającą na przerwaniu dolegliwych stanów emocjonalnych (nudy i rutyny).⁴¹⁶

Celem nie jest zwycięstwo własnej drużyny ani cieszenie się dobrym meczem (mowa o hoolsach), lecz właśnie zaspokojenie potrzeby mocnych wrażeń.⁴¹⁷

Agresja, przemoc, bójki, pobicia od zawsze towarzyszył przedstawianej subkulturze. J. Surdykowski analizując zjawisko agresji, zauważa, iż osobnik „zlany” (tj. pobity) z nawiązką oddaje to samo komu popadnie i kto jest słabszy od niego lub bandy jego kamratów. To rodzaj zapłaty, w myśl zasady: przemoc za przemoc, oko za oko, brutalność za brutalność.⁴¹⁸ Chuligani przez agresję rozumiana, jako subkulturowa norma, styl i obyczaj oraz wyraz brutalnej filozofii, rozstrzygania racji siłą stabilizują swoją tożsamość.⁴¹⁹

Jak stwierdza M. Jędrzejewski, chuligani w stosowaniu agresji odkryli źródło swoich sukcesów, bycia kimś znaczącym w strukturze społecznej, opartej na konkurencji i dominacji silniejszego nad słabszym.⁴²⁰

Na poparcie powyższych rozważań można przytoczyć słowa jednego z uczestników bitwy kibiców zaistniałej w maju 1985 r. na stadionie w Heysel

⁴¹³ M. Kosewski, *Ludzie w sytuacji i pokus i upokorzenia*, Warszawa 1985

⁴¹⁴ S. Syghele, *Tłum zbrodniczy, szkic o psychologii zbiorowej*, Warszawa 1985

⁴¹⁵ P. Piotrowski, *Subkultury...*, s. 55-56

⁴¹⁶ Tamże, s. 58

⁴¹⁷ W. Schild, *Strafrechtliche Fragen der Ausschreitungen von Zuschauern bei Sportveranstaltungen*, Heidekberg 1994, s. 74

⁴¹⁸ J. Surdykowski, *Jak okiełznać demona agresji*, *Rzeczpospolita* z 12-13 sierpnia 2000 r.

⁴¹⁹ A. Urbański, *Planeta szalikowców*, *Polityka* z 24 stycznia 1998 r. nr 4, s. 19-20

⁴²⁰ M. Jędrzejewski, *Subkultury a przemoc*, Warszawa 2001, s. 207

(szczegółowy opis zdarzeń został przedstawiony w pierwszym rozdziale rozprawy) podczas meczu piłkarskiego rozgrywanego pomiędzy FC Liverpool a Fuenteseem Turyn, który stwierdził: „nienawidzę ludzi, nienawidzę całego świata. Nienawidzę społeczeństwa i niczego nie żałuję, Jestem wściekłym psem, który potrafi tylko śmiertelnie kąsać”.⁴²¹

Pomimo powyższego opisu, brzmiącego bardzo brutalnie najczęstszymi formami negatywnych zachowań agresywnych pseudokibiców pozostają niezmiennie: atakowanie innych kibiców, piłkarzy (nie w celu pozbawienia życia), wszczynanie awantur połączonych z bójkami, rzucanie niebezpiecznych przedmiotów, wtargnięcia na boisko.⁴²²

Zwykle wspomniane incydenty mają miejsce w wypadkach grupowego wyrażania radości kibiców lub też w ramach działalności instrumentalnej, mającej za zadanie przerwanie przegrywanego przez preferowany zespół meczu. Przerwanie ma na celu w konsekwencji doprowadzenie do powtórzenia meczu w innym terminie. Bezsporny jest również fakt, że pozwala to również zakłócającej grupie pseudokibiców po prostu zaistnieć w mediach.⁴²³

*Football Industry Group*⁴²⁴ przyjmuje, że zagadnienia sprawozdań prasowych, reportaży, artykułów dotyczących chuligaństwa jest bardzo ważne gdyż to właśnie media pomogły stworzyć publiczne rozumienie i obraz tego zjawiska. W Wielkiej Brytanii duża rolę odegrały tabloidy, które szybko się zorientowały, iż chuligaństwo stadionowe idealnie nadaje się do tworzenia sensacyjnych doniesień. Styl reportaży często opierał się na dużych nagłówkach utrzymanych w pełnej przemocy symbolice i wojennej metaforyce.⁴²⁵

J. Sochacka, uważa, że w dobie powszechnego dostępu do informacji oraz postępującego procesu tabloidyzacji mediów, współczesny obraz chuligaństwa stadionowego jest przecież w znacznej mierze efektem wzrastającej roli mediów w kreowaniu rzeczywistości społecznej. Nie tylko bowiem artykuły prasowe, ale przede

⁴²¹ J. Gajewski, Kibic kontra kibic, Detektyw 1997, nr 4, s. 40-41

⁴²² T. Górecki, Patologia młodzieżowej podkultury kibiców sportowych, Kultura Fizyczna 1989, nr 9-10, s. 28-30

⁴²³ P. Piotrowski, op. cit., s. 92

⁴²⁴ Football Industry Group stanowi jednostkę organizacyjną uniwersytetu w Liverpoolu zajmującą się badaniem różnorodnych aspektów związanych z piłką nożną.

⁴²⁵ P. Chlebowicz, op. cit., s. 57

wszystkim telewizyjnym programy reporterskie i interwencyjne pokazują *kiboli*⁴²⁶ demolujących stadiony, rzucających kamieniami i używających wulgarnych słów.⁴²⁷

Agresywny charakter działalności grup chuligańskich zwrócił nie tylko uwagę organów państwowych (Policji, Prokuratury), ale także mediów, które również odegrały pewną rolę w szeroko pojętej popularyzacji subkultury pseudokibiców.

Media poświęcały przestępności stadionowej wiele uwagi, mimo, że w rzeczywistości niewiele osób miało bezpośredni kontakt z aktami stadionowej przemocy. Media przejawiały natężenie i ilość zdarzeń z udziałem stadionowych chuliganów, tworzyły raczej wrażenie zagrożenia, definiowały chuligaństwo, wreszcie dostarczały pseudo wyjaśnień odnośnie genezy i istoty chuligaństwa.⁴²⁸

Dodatkowo w celu usensacyjnienia opisów stadionowych zakłóceń media w treściach swoich artykułów, zwłaszcza w pismach niesportowych o ogólnym charakterze, wykorzystywały swoje wulgarne nazewnictwo kibiców chuliganów, nazywając ich bandytami, bydlęm, szumowinami. Opis zachowań stadionowych pseudokibiców, stanowiący kulminacyjny punkt wiadomości, niejednokrotnie przewyższały swoją rangą istotę rozgrywanych spotkań sportowych, pozostawiających je niejako wyłącznie w tle.⁴²⁹ Chuligaństwo piłkarskie stało się w dużej mierze produktem medialnym. Jest to przykład współczesnej mitologii- zajścia na stadionach są opisywane z entuzjazmem godnych najważniejszych wiadomości.⁴³⁰

Wprowadzona przez media niezdrowa atmosfera konsekwentnie doprowadziła do eskalacji uprzedzeń i wojen pomiędzy poszczególnymi grupami pseudokibiców, tak chętnie przez nich przedstawianymi. Ponadto takie szerokie przekazywanie subkultury gangu z „negatywną” niemalże gloryfikacją ich czynów powoduje, iż stają się oni pewnego rodzaju osobowościami publicznymi, tak jak inne popularne postacie, przez co zaczynają stanowić jeden z równoprawnych wzorców kariery życiowej.⁴³¹

⁴²⁶ Używanie pojęcia *kibol*, jako neologizmu o jednoznacznie negatywnej konotacji zostało spopularyzowane dzięki licznym artykułom dotyczącym problemu szeroko pojętego *chuligaństwa stadionowego*, jakie ukazywały się w mediach, a szczególnie w „Gazecie Wyborczej”. Pojęcie to można spotkać również w prasie i na portalach internetowych tworzonych przez kibiców, którzy często sami siebie określają w taki sposób.

⁴²⁷ J. Sochacka, Chuligaństwo stadionowe, jako samodzielne zjawisko społeczne i przedmiot regulacji prawnych. Zarys problematyki, Polska Akademia Nauk, Archiwum Kryminologii, Tom XXXII/2010, s. 226

⁴²⁸ S. Frostdick, P. Marsh, op.cit. 92

⁴²⁹ K. Kołek, P. Mikołajczy „Etiologia przestępności stadionowej i chuligaństwa futbolowego oraz analiza wygranych koncepcji ich zwalczania”, w: W. Pływaczewski [red], Przemoc stadionowa. Etiologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku, Szczytno 2010, s. 19

⁴³⁰ S. Wanat, Socjologia zachowań chuligańskich w sporcie, Kultura Fizyczna 1992, nr 7-8, s. 18

⁴³¹ M. Jędrzejewski, op. cit, s. 160

Niezależnie od mediów, rozwój subkultury pseudokibiców na początku lat 90. Spowodował tworzenie przez jej członków gazetek – fanzinów, stanowiących swojego rodzaju kroniki polskiej „ligi chuliganów”. Znaczną część wspomnianych gazetek stanowią sprawozdania z wywołanych awantur. Ponadto część treści tych gazetek poświęcona jest samym szalikowcom, ich subkulturze i związanymi z tym symbolami, pieśniami czy rysunkami z reguły o treści związanej z podłożem nacjonalistycznym, jak i działaniom Policji. Obecnie tworzona, przeciętna gazetka powstaje w wyniku redakcji wykonywanej techniką komputerową i posiada format a-5 oraz zawiera 20-30 stron, przy czym nakład jej jednego numeru jest różny i może wynieść, przy poszczególnych tytułach od kilku do kilkuset egzemplarzy.⁴³²

Tematyka motywacji sprawców przestępstw stadionowych jest materiałą wybitnie trudną. Należy w tej chwili wspomnieć, iż przez wiele lat prowadzenia badań przez doktrynę i włożenia w to ogromnego wysiłku środowisk naukowych nie udało się osiągnąć zadowalających wyników tj. skonstruowania teorii, która w globalny sposób potrafiłaby wyjaśnić pełną genezę fenomenu chuligaństwa stadionowego, co za tym idzie wskazania konkretnych motywów tej przestępczości. Dynamiczny charakter chuligaństwa powoduje, że utrudnione jest przeprowadzenie analizy kryminologicznej.⁴³³

Jeśli chodzi zaś o szczegółową charakterystykę sprawców pod względem takich cech jak: wiek, wykształcenie, stan cywilny itd. to zostanie ona przedstawiona w rozdziale poświęconym badaniom.

⁴³² www.szalikowcy.com, www.kibice.net

⁴³³ P. Chlebowicz, op. cit., s. 37

Rozdział V

Przestępczość stadionowa w świetle badań empirycznych.

Nawiązując do części rozprawy przedstawiającej cele i metody badawcze oraz biorąc pod uwagę dotychczasowe zgłębienie materii nasuwają się dość interesujące wnioski. Wnioski te tylko w pewnym zakresie odpowiadają obrazowi kibica, jaki przedstawiany jest w mediach. Wyłaniają się natomiast pewne, powtarzalne cechy będące w nieodłącznym związku ze środowiskiem pseudokibicowskim.

Jeśli chodzi o płeć sprawców to dominującymi są mężczyźni. We wszystkich badanych sprawach osobami przeciwko którym prowadzone są postępowania karne lub sprawy zakończyły się są mężczyźni. P. Piotrowski potwierdzając ten trend stwierdza, iż nieobecność przedstawicielek słabszej płci ma – jak się wydaje – głębsze przyczyny. Przede wszystkim nieformalne grupy pseudokibiców wytwarzają normy i wartości, które można określić mianem „wzorów agresywnie wyrażanej męskości”.⁴³⁴

Biorąc pod uwagę wiek sprawców przedstawia się to następująco.

Wiek	Liczba sprawców	Współczynnik %
16	2	1,8%
17-20	29	28,8%
21-25	41	40,8%
26-30	21	20,8%
31 i więcej	8	7,8%
Razem	101	100%

Tabela nr. 1 Wiek sprawców przestępstw stadionowych.

W oparciu o analizę tabeli nr. 1 można wywnioskować dane dotyczące wieku sprawców w badanych sprawach. Analiza kolumny pierwszej ukazuje niski współczynnik procentowy sprawców w wieku 16 lat. Jest to bowiem jedynie 1,8% badanych spraw (2 sprawców). Wydaje się, że powodem takiego stanu rzeczy jest przede wszystkim niedojrzałość fizyczna i emocjonalna sprawców. Często, jako osoby nieletnie nie bywają zbyt często na stadionie lub w jego bezpośrednim otoczeniu. Nie są akceptowane poprzez swój wiek w środowisku pseudokibiców (potwierdzają to

⁴³⁴ P. Piotrowski, op. cit, s. 97

również wywiady swobodne przeprowadzone z kibicami) Osoby takie nazywane są w środowisku „młodymi”.

Druga kolumna tabeli nr. 1 określa granicę wieku 17-20 lat. Ukazuje drastyczny wzrost liczby popełnionych przestępstw i wykroczeń. Jest to najprawdopodobniej spowodowane przechodzeniem okresu tzw. „buntu”, gdzie swoją odwagę młodzi ludzie demonstrują poprzez swoją brutalność, bezkompromisowość czy też brak szacunku wobec prawa.

W trzeciej kolumnie wskaźnik wskazuje najwyższą wartość – 41 sprawców w wieku od 21-25 lat. Powodem tak wysokiej liczby może być rozczarowanie „dorosłym” życiem, brak pracy, niepowodzenia w życiu codziennym. Dodatkowo sprawcy tak jak w przypadku poprzedniej tabelki demonstrują swoją brutalność, agresję oraz nieposzanowanie wobec prawa. W środowisku pseudokibiców próbują udowodnić swoje „męstwo” poprzez popełnianie przestępstw lub wykroczeń.

Analiza czwartej i piątej kolumny przedstawia tendencję spadkową. Sprawców jest o wiele mniej niż w dwóch poprzednich. Ich wiek 26-30 oraz 31 i więcej obligują ich do ustatkowania życiowego, do spokojnego założenia rodziny. Pseudokibice w tym wieku najczęściej zaczynają opuszczać mecze wyjazdowe, nie uczestniczą w zagorzałym dopingu. Coraz częściej nazywani są w środowisku – „starymi” lub „piknikami”.

Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia sprawców przedstawia się to następująco.

Poziom wykształcenia	Liczba sprawców	Współczynnik %
podstawowe/gimnazjalne	15	15%
zawodowe	52	52%
średnie	34	33%
wyższe	0	0%
Razem	101	100%

Tabela nr. 2 Poziom wykształcenia sprawców przestępstw stadionowych.

Pierwsza kolumna tabeli nr. 2 ukazuje liczbę sprawców z wykształceniem podstawowym tj. skończone 6 klas szkoły podstawowej oraz sprawców, którzy ukończyli szkołę ponadpodstawową – gimnazjalną. Liczba sprawców z wymienionym wyżej wykształceniem to 15, co stanowi 15% całości badanych spraw.

Najwięcej, bo aż 52 sprawców, stanowiących 52% badanych spraw miało wykształcenie zawodowe. Sprawcy z wykształceniem średnim (34 osób) stanowiło 33% badanych przypadków. Żaden ze sprawców nie ujawnił, iż ma wykształcenie wyższe.

Analizując kwestie przeszłość kryminalną sprawców badania przedstawiają się następująco

Przeszłość kryminalna	Liczba	Współczynnik %
karany	15	14,85%
niekarany	86	85,15%
Razem	101	100%

Tabela nr. 3. Karalność sprawców przestępstw stadionowych.

Pierwsza kolumna tabeli nr. 3 wskazuje, iż tylko 15 osób (tj. 14,85% ogółu) stanowili sprawcy wcześniej karani. Dominującym trendem jest ten przedstawiający sprawców pierwszy raz karanych. Stanowiło to aż 85,15% (86 sprawców). Na podstawie powyższego zestawienia można wyciągnąć następujący wniosek. Sprawcy w przeszłości karani za przestępczość stadionową w niewielu przypadkach podejmują kolejne próby złamania prawa. Jest to również spowodowane tym, iż w przypadku karania sprawców przestępstw stadionowych w większości przypadków sądy nakładają na nich zakazy stadionowe. Nieliczni sprawcy (głównie za drobne wykroczenia) mogą pozwolić sobie na dalsze uczestniczenie w meczach.

Próbując odnaleźć odpowiedź na pytanie: „W jakim miejscu popełniono czyn zabroniony?” Badania akt spraw ukazują bardzo interesujące wyniki.

Miejsce	Liczba	Współczynnik %
stadion	21	20,8%
bezpośrednio przed stadionem	80	79,2%
Razem	101	100%

Tabela nr. 4 Miejsce popełniania przestępstw stadionowych.

Okazuje się, że stadion, trybuny to jedne z najbezpieczniejszych miejsc w dniu meczu. Jedyne przeciwko 21 sprawcom, stanowiących 20,8% ogółu spraw, prowadzono postępowania karne za naruszenie porządku na imprezach masowych (bezpośrednio na meczach piłkarskich). Przygniatająca większość to ekscesy mające swoje miejsce na terenie bezpośrednio przylegającym do stadionu – tj. 80 sprawców stanowiących 79,2% ogółu. Pokazuje to doskonale, iż przestępczość stadionowa

zaczyna ewoluować, „wychodzić” z obiektów sportowych. Prawdopodobną przyczyną takiego trendu jest świadomość sprawców, iż stadiony są obecnie wyposażone w dobrej jakości urządzenia monitorujące, które z łatwością zidentyfikują obiekt zachowujący się w sposób niewłaściwy. Sytuacja jest o tyle zdumiewająca, iż według rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie utrwalania przebiegu imprez masowych, w takie same systemy monitorujące wyposażone muszą być tereny bezpośrednio przylegające do obiektów sportowych (bramy wjazdowe, kasy biletowe, parkingi) Wydaje się zatem, iż sprawcy zapominają o tym fakcie.

Kolejnym pytaniem na które szukano odpowiedzi było to „czy sprawcy czynów znajdowali się pod wpływem alkoholu lub też środków odurzających?”

Stan	Liczba	Współczynnik %
pod wpływem alkoholu	72	71,35%
pod wpływem środków odurzających	7	6,95%
trzeźwi oraz niebędący pod wpływem środków odurzających	23	22,7%
Razem	101	100%

Tabela nr. 5 Stan świadomości sprawców przestępstw stadionowych ze względu na zażyte środki.

Wyniki badania ukazały łatwa do przewidzenia tezę. Większość sprawców przestępstw stadionowych popełnia czyny zabronione pod wpływem alkoholu (72 osoby tj. 71,35% ogółu spraw) Nieliczną grupę tworzą sprawcy będący pod wpływem narkotyków. Dwudziestu trzech sprawców stanowiących 22,7% w momencie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia było trzeźwymi.

Jak ustalono podczas wywiadów swobodnych z kibicami z Podlasia, narkotyki nie są popularne wśród tej grupy (co ukazują dobitnie wyniki badań). Osoby udzielające wywiadu informowały autora pracy, iż Podlasie jest jednym z ostatnich miejsc w Polsce, gdzie alkohol jest częstszą używką niż narkotyki. Podano przykłady Warszawy, Krakowa, Gdańska, Wrocławia, Poznania, jako miast gdzie spożywanie narkotyków przez kibiców jest czymś naturalnym. Jest to prawdopodobnie spowodowane większą konserwatywnością tego regionu.

Najważniejszym z punktu widzenia rozprawy aspektem poddanym badaniu było odpowiedzenie na pytanie: „Jakie czyny zabronione popełniano najczęściej?”

Mając na uwadze medialne doniesienia, nagłaśnianie problemu przez polityków, wyniki badań wydają się zaskakujące. Okazuje się, że na Podlasiu największym problemem związanym z przemocą stadionową stanowią wykroczenia polegające na naruszeniu porządku publicznego tj. art. 51§1 i §2 kodeksu wykroczeń.

Przykładowym zachowaniem sprawców może posłużyć te, które wydarzyło się 29 marca 2011 r. w Łomży przed meczem Polska-Holandia (do lat 18). Osiem osób obrzuciło kamieniami służbę porządkową i uszkodziło jeden pojazd. Jako kolejny przykład może posłużyć ten z 3 września 2011 r. w Zambrowie, podczas II połowy meczu pomiędzy Olimpią Zambrów a ŁKS 1926 Łomża. Wtedy to jedenastu kibiców z Zambrowa, znajdujący się na terenie bezpośrednio przylegającym do stadionu zakłócili porządek publiczny dążąc do konfrontacji z kibicami ŁKS Łomża znajdującymi się w miejscu przeznaczonym dla kibiców gości”. Kolejny przykład to ten z 7 maja 2011 r. na meczu pomiędzy Jagiellonią Białystok, a Widzewem Łódź, gdzie ujęto 3 sprawców (kibiców Widzewa), którzy przed bramami stadionu zakłócili porządek publiczny poprzez agresywne zachowanie polegające na popychaniu przechodniów, wulgaryzmy, zatrzymywanie pojazdów.

Drugim pod względem nasilenia jest wykroczenie polegające na używaniu słów nieprzyzwoitych, wulgarnych – art. 141 k.w. Przykład takiego zachowania miał miejsce 14 września 2011 r. podczas meczu Olimpii Zambrów i Orła Kolno. Trzech kibiców używało poza rejonem imprezy sportowej hasła powszechnie uważanych za wulgarne np. „zawsze i wszędzie Policja jebana będzie”.

Kolejnym przykładem jest zachowanie 10 kibiców Korony Kielce przed oraz po meczu z Jagiellonią Białystok w Białymstoku w dniu 13 sierpnia 2011 r., kiedy to oprócz zakłócania porządku fani z Kielc używali wulgaryzmów w stosunku do kibiców gospodarzy oraz funkcjonariuszy policji i służby porządkowej.

Mając na uwadze wyniki przeprowadzonych badań trzecim pod względem ilości ujętych sprawców czynem zabronionym jest wykroczenia z art. 54 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. Przybierają one dwojaką formę. Pierwsze (14 sprawców) polega na niewykonywaniu poleceń służby porządkowej lub informacyjnej – art. 54 ust. 1. Drugie zaś polega na przebywaniu w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności – art. 54 ust. 2.

Przykładem na pierwsze zachowanie, może być czyn sprawcy popełniony 24 września 2011 r. w Grajewie, gdzie swój mecz rozgrywała Warmia Grajewo i ŁKS 1926 Łomża. Sprawca podczas legitymowania go przez służbę porządkową odmówił wykonania wydane polecenia polegającego na „prośbie o okazanie dowodu osobistego potwierdzającego tożsamość sprawcy”. Innym przykładem zachowania polegającego na niewykonaniu polecenia służby porządkowej było to z 8 października 2010 r. podczas meczu pomiędzy Warmią Grajewo a Orłem Kolno (mecz odbył się w Grajewie), gdzie 3 kibiców Orła prowokowało do bójki kibiców Warmii. Interweniowała służba porządkowa wydająca polecenia zaprzestania takiego zachowania. Sprawcy nie zaprzestali swoich działań.

Kolejnym przykładem jest ten z dnia 23 października 2011 r. w Szepietowie podczas spotkania Sparty Szepietowo i Ruchu Wysokie Mazowieckie. Sprawca będący pod wpływem alkoholu usiłowała wejść na stadion i nie wykonywała poleceń wydawanych przez służbę porządkową.

Interesującym przykładem jest ten z 18 listopada 2011 r. z Białegostoku, gdzie podczas meczu pomiędzy Jagiellonią Białystok, a Śląskiem Wrocław w trakcie meczu kibic Jagiellonii przeskoczył ogrodzenie obiektu, nie wykonywał poleceń pracowników służby porządkowej nawołujących do opuszczenia obiektu.

Wykroczenie z art. 54 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych jak wspomniano powyżej polega na przebywaniu w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności. Przykładem takiego zachowania było to z 29 lipca 2010 r. z Białegostoku podczas meczu Ligi Europejskiej pomiędzy drużynami Jagiellonii Białystok i Arisem Saloniki (Grecja). Grupa siedmiu pseudokibiców Jagiellonii wtargnęła na sektor buforowy oddzielający kibiców gości od kibiców gospodarzy. Tam podjęli próbę przedarcia się do sektora gości.

Kolejnym czynem zabronionym pod względem ilości ustalonych sprawców jest czyn z art. 256 kodeksu karnego polegający na propagowaniu ustroju faszystowskiego lub też innego ustroju totalitarnego. Dodatkowo sprawca wypełnia znamiona przestępstwa jeśli nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych. Przykładem takiego zachowania było te z 24 września 2011 r. z Grajewa, w meczu pomiędzy tamtejszą Warmią i ŁKS 1926 Łomża, gdzie 4 sprawców wywiesiło na ogrodzeniu stadionu flagi z „krzyżami celtyckimi”.

Podczas badania akt spraw okazało się, że w przypadku przestępstwa z art. 226 kodeksu karnego (znieważenie funkcjonariusza publicznego lub osoby przybranej mu

do pomocy) oraz wykroczenia z art. 57a ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (użycie elementu odzieży lub przedmiotu uniemożliwiającego lub znacznie utrudniającego rozpoznanie) mamy do czynienia z 5 sprawcami każdego z wymienionych czynów (po 4,95% ogółu sprawców)

W Białymstoku w meczu pomiędzy Jagiellonią Białystok a Koroną Kielce (13 sierpnia 2008 r.) 2 kibiców Jagiellonii znieważało policjanta nazywając go „jebanym psem, kurwą” (art. 226 kodeksu karnego). Kolejny przykład miał miejsce 7 grudnia 2011 r. również w Białymstoku. Po meczu Jagiellonii Białystok-Legii Warszawa na terenie bezpośrednio przyległym do stadionu podczas wykonywania czynności wobec kierującego pojazdem kibic Legii Warszawa znieważał funkcjonariusza Policji.

Analizując akta spraw okazuje się, iż 3,96% ogółu sprawców tj. 4 to osoby dopuszczające się udziału w zbiegowisku, gdzie jego uczestnicy wspólnymi siłami dopuszczają się gwałtownego zamachu na osobę lub mienie. Takie zachowanie miało miejsce 29 marca 2011 r. w Łomży podczas meczu Polska – Holandia (do lat 18), gdzie 4 kibiców dopuściło się czynnego udziału w zbiegowisku.

Również 4 sprawców – stanowiących 3,96% ogółu dopuściło się wykroczenia z art. 56 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych tj. wniosło lub posiadało na imprezie masowej alkohol. Przykładem takiego zachowania było to z 24 sierpnia 2012 r. około godz. 20: 30 w Białymstoku podczas trwania pierwszej połowy meczu Jagiellonia-Górnik, służba porządkowa organizatora dokonała ujęcia kibica Jagiellonii, który wniósł na teren imprezy masowej alkohol w postaci 0,5 litra piwa. 13 maja 2011 r. mecz: Jagiellonia-Legia – służba porządkowa ujawnia, iż jeden z kibiców Jagiellonii wniósł na teren imprezy masowej alkohol w postaci wódki – 0,2 litra.

Tylko 3,96% ogółu sprawców objętych badaniem tj. 4 osoby dopuściły się czynu z art. 60 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. W 2 przypadkach było to wdarcie się na teren imprezy masowej, kolejne 2 przypadki to wtargnięcie na teren rozgrywania zawodów sportowych. Przykładem pierwszego zachowania może być zachowanie kibica Widzewa Łódź, który 3 listopada 2012 r. w meczu w Białymstoku pomiędzy Jagiellonią i Widzewem wdarł się na teren imprezy masowej nie posiadając ważnego biletu wstępu. Został ujęty przez służbę porządkową. Kolejny przykład to wtargnięcie na teren imprezy masowej kibica Jagiellonii podczas meczu Jagiellonia-Śląsk Wrocław w Białymstoku w dniu 18 listopada 2011 r.

W meczu pomiędzy Olimpią Zambrów i ŁKS 1926 Łomża (3 września 2011 r.), 3 osoby wbiegły na murawę zakłócając tym samym przebieg meczu, przerywając go na okres 6 minut.

Jedynie 3 sprawców (co stanowi 2,97% ogółu) zostało ujętych w związku z art. 59 ustawy o b.i.m, który stanowi o odpowiedzialności karnej osób, która wnosi na imprezę masową broń wyroby pirotechniczne, materiały pożarowo niebezpieczne lub inne niebezpieczne przedmioty lub materiały wybuchowe. 6 maja 2012 r. w Białymstoku, po zakończeniu meczu Jagiellonia Białystok – ŁKS Łódź funkcjonariusze policji zatrzymali kibica Jagiellonii, który podczas imprezy masowej posiadał materiały pożarowo niebezpieczne. 23 października 2010 r. w Szepietowie podczas meczu Sparty Szepietowo i Ruchu Wys. Mazowieckie jedna osoba odpaliła racę dymną. Została rozpoznana i zatrzymana przez służbę porządkową podczas opuszczania stadionu.

Kolejnym przykładem zabronionego mającego miejsce bezpośrednio przed stadionem i ujawnionego podczas badań było spożywanie alkoholu w miejscu publicznym. 21 sierpnia 2011 r. w Białymstoku przed meczem Jagiellonia Białystok-Cracovia Kraków z uwagi na stan nietrzeźwości 33 kibiców z Krakowa nie zostało wpuszczonych na stadion. Trzech mężczyzn spożywały alkohol w miejscu publicznym – tym samym dopuścili się wykroczenia z art. 43 ustawy o wychowaniu w trzeźwości.

Podczas badań akt spraw ujawniono, iż w 2 przypadkach, stanowiących 1,98% wszystkich sprawców, doszło do naruszenia nietykalności funkcjonariusza publicznego (art. 222 kodeksu karnego) 24 września 2011 r. w Grajewie w meczu pomiędzy Warmią a ŁKS 1926 Łomża w czasie doprowadzania do radiowozu zatrzymanego, dwóch mężczyzn próbując uwolnić zatrzymanego dopuścili się naruszenia nietykalności funkcjonariusza Policji.

Niewykonanie polecenia wydane przez funkcjonariusza publicznego stanowi wykroczenie z art. 55 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. W toku badania akt sprawy ujawniono 2 sprawców dopuszczających się tego czynu. W czasie rozchodzenia się kibiców po meczu, który odbył się 24 września 2011 r. pomiędzy Warmią Grajewo a ŁKS 1926 Łomża, 2 fanów używało słów nieprzyzwoitych, prowokowało inne osoby oraz nie wykonywało poleceń funkcjonariuszy Policji.

Jeśli chodzi zaś o art. 60 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz art. 280§1 kodeksy karnego to w toku analizy akt ujawniono po jednym sprawcy

tychże czynów zabronionych – stanowi to 0,99% wszystkich sprawców. W pierwszym przypadku sprawca podczas meczu pomiędzy Jagiellonią Białystok, a ŁKS Łódź w Białymstoku, w dniu 6 maja 2012 r. zatrzymano kibica ŁKS-u, który rzucał niebezpiecznym przedmiotem (kamieniem) podczas trwania imprezy masowej.

W drugim przypadku ujawniono, iż po meczu Jagiellonii Białystok i Legii Warszawa w Białymstoku, kibic Legii dokonał rozboju na małoletnim kibicu Jagiellonii dopuszczając się zaboru szalika klubowego Jagiellonii Białystok S.S.A o wartości 120 zł.

Podstawa prawna	Liczba	Współczynnik %
Art. 51§1 i 2 k.w.	23	22,7%
Art. 141 k.w.	15	14,85%
Art. 43 ustawy o wychowaniu w nietrzeźwości	3	2,97%
art. 222 k.k.	2	1,98%
Art. 226 k.k	5	4,95%
Art. 254§1 k.k	4	3,96%
Art. 256 k.k.	8	7,92%
Art. 280§1 k.k.	1	0,99%
Art. 54 ust. 2 u. o b.i.m	7	6,93%
Art. 54 u. o b.i.m	14	13,86%
Art. 55 u. o b.i.m	2	1,98%
Art. 56 u. o b.i.m	4	3,96%
Art. 57a u. o b.i.m	5	4,95%
Art. 59 u. o b.i.m	3	2,97%
Art. 60 u. o b.i.m	4	3,96%
Art. 60 ust. 2 u. o b.i.m	1	0,99%
Razem	101	100%

Tabela nr. 6 Przeszypstwa i wykroczenia sprawców przestępstw stadionowych.

Opierając się na danych z akt spraw, czyli na dość sugestywnym materiale, należy mieć świadomość, że jest to tylko pewna część zdarzeń przestępnych, które dotarły do wiadomości organów ścigania. Pozostałe stanowią ciemną liczbę

przestępstw. Im większa ciemna liczba przestępstw tym mniej wiarygodne dane o stanie przestępczości.⁴³⁵

W większości przypadków, w których mamy do czynienia z przestępczością stadionową, sprawców nie udaje się schwytać i doprowadzić przed wymiar sprawiedliwości.

Mając na uwadze powyższe zbadano statystyki Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A., które to zbudowane zostały na bazie raportów delegatów ds. bezpieczeństwa na meczach piłkarskich. Rolą takiego delegata jest obserwacja i notowanie wszystkich niewłaściwych zachowań, jakie mają miejsce na stadionach, nie zaś wykrywanie konkretnych sprawców, które z racji specyfiki miejsca, sposobu działania sprawa problemu nawet wyspecjalizowanym funkcjonariuszom Policji. Wydaje się, więc, że statystyki uzyskane z tych źródeł są znacznie bardziej wiarygodne i lepiej odzwierciedlają faktyczny problem, jakim są przestępstwa stadionowe. Podczas analizy materiałów uzyskanych z Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy skupiono się głównie na następujących, najczęściej występujących czynach:

- odpalenie środków pirotechnicznych na trybunach stadionu
- nieuprawnione wtargnięcie na teren obiektu
- nieuprawnione wtargnięcie na płytę boiska
- rzucanie niebezpiecznym przedmiotem w kierunku pola gry

Badanie, jakie dokonano dotyczą okresu sezonów 2008/2009 do sezonu 2010/2011 w ramach rozgrywek Ekstraklasy. Przedział czasowy badań został wybrany nieprzypadkowo. Są to lata 2009-2011 czyli czasy wejścia w życie nowych, surowszych przepisów karnych zawartych w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych.

W pierwszej kolejności skupiono się na procederze odpalania środków pirotechnicznych na terenie imprez masowych.

W sezonie 2008/2009 Komisja Ligi Ekstraklasy S.A. wydała 90 decyzji. Z reguły były to postanowienia o nałożeniu kar na kluby. Tylko kilka było umorzonych. Decyzje w liczbie **54**, stanowiące **60%** ogółu spraw, dotyczyły wniesienia i odpalania przez kibiców na stadionie środków pirotechnicznych. Łączna suma kar, jakie

⁴³⁵ J. W. Wójcik, „Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku”, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki Zarządzania i Administracji w Warszawie 2011, nr 3(16), s. 2

Komisja Ligi nałożyła na kluby to: 626 tys. zł, z czego aż 365,5 tys zł (stanowiące ponad **58%** ogółu) za wniesienie i odpalenie środków pirotechnicznych.

Najwyższą jednorazową karą, jaką otrzymał klub za użycie pirotechniki przez kibiców połączone z innymi ekscesami była kara: 50 tys. zł orzeczona obok kary zamknięcie stadionu na jeden mecz. Karę została wymierzona klubowi Ruch Chorzów S.A. za zamieszki kibiców podczas meczu z Górnikiem Zabrze S.A. Oprócz odpalenia środków pirotechnicznych kibice wtargnęli na pole gry, prowadzili bójkę z funkcjonariuszami ochrony, demolowali reklamy.

W sezonie 2008/2009 klubem najczęściej karanym przez Komisję Ligi za pirotechnikę oraz ekscesy połączone z jej użyciem był: Ruch Chorzów S.A. ukarany karą opiewającą na kwotę 75 tys. zł Drugą pozycję pod względem nałożonych kar zajęła: Lechia Gdańsk S.A. - 61 tys. zł., trzecią zaś: Górnik Zabrze S.A. – 50 tys zł.

Cała tabela klubów i kar nałożonych na nie za wnoszenie i odpalenie pirotechniki oraz ekscesy związane z jej użyciem, w sezonie 2008/2009 wygląda następująco:

Nazwa klubu	Wysokość kar
Ruch Chorzów S.A.	75 tys. Zł
Lechia Gdańsk S.A.	61 tys. Zł
Górnik Zabrze S.A.	50 tys. Zł
Polonia Bytom S.A.	41,5 tys. Zł
Jagiellonia Białystok S.S.A	36 tys. Zł
Arka Gdynia S.A.	36 tys zł
KKS Lech Poznań	32 tys zł
Polonia Warszawa S.A.	20 tys. Zł
Legia Warszawa S.A.	4 tys. zł
Cracovia Kraków S.A.	3 tys. Zł
Zagłębie Lubin S.A.	3 tys. Zł
Piast Gliwice S.A.	3 tys. Zł

PGE GKS Bełchatów S.A.	1 tyś. Zł
Razem:	365,5 tyś zł

Tabela nr. Wysokość kar nałożona przez Ekstraklasę S.A. z podziałem na kluby w sezonie 2008/2009.

W sezonie 2009/2010 Komisja Ligi Ekstraklasy S.A. wydała 135 decyzji. W większości były to postanowienia o nałożeniu kar na kluby Ekstraklasy. Tylko kilka z ogółu było umorzonych. **34** z ogółu decyzji, (co stanowi **25,9%**) były bezpośrednio związane z wniesieniem i odpaleniem środków pirotechnicznych na stadionie lub też z ekscesami występującymi obok odpalenia środków pirotechnicznych.

Łączna suma kar, na jakie zapłaciły kluby za zachowanie kibiców oraz błędy w organizacji zabezpieczenia opiewała na kwotę 437,5 tyś. zł, z czego 294 tyś. zł (stanowiące ponad **66%** ogółu) za wniesienie i odpalenie środków pirotechnicznych.

Najwyższą jednorazową karą, jaką otrzymał klub za użycie pirotechniki przez kibiców połączone z innymi ekscesami była kara: 30 tyś. zł orzeczona obok kary zamknięcia stadionu na dwa mecze. Kara została wymierzona klubowi Arka Gdynia S.A. za zamieszki podczas meczu z Lechią Gdańsk S.A. (tzw. derby trójmiasta), który odbył się 3 grudnia 2009 r. Kibice Arki oprócz odpalenia środków pirotechnicznych demolowali sektor, rzucali krzeselkami, palili szaliki (drużyny przeciwnika tj. Lechii Gdańsk).

W sezonie 2009/2010 najczęściej karanym klubem za pirotechnikę odpalaną przez kibiców lub inne ekscesy będące w bezpośrednim z nią związku był klub Arka Gdynia S.A. ukarany kwotą 65 tyś. zł. Na drugiej pozycji znalazł się klub Zagłębie Lubin S.A. – 61 tyś. zł, trzeci zaś klub Lechia Gdańsk S.A. – 29 tyś. zł.

Cała tabela klubów i kar nałożonych na nie za wnoszenie i odpalenie pirotechniki oraz ekscesy związane z jej użyciem, w sezonie 2009/2010 wygląda następująco:

Nazwa klubu	Wysokość kar
Arka Gdynia S.A.	65 tyś. Zł
Zagłębie Lubin S.A.	61 tyś. Zł
Lechia Gdańsk S.A.	29 tyś. Zł
Korona Kielce S.A.	25 tys. Zł

KKS Lech Poznań S.A.	20 tyś. Zł
Polonia Bytom S.A.	18 tyś zł
Ruch Chorzów S.A.	17 tyś zł
Wisła Kraków S.A.	13,5 tyś zł
Jagiellonia Białystok S.S.A	11 tyś. Zł
Polonia Warszawa S.A	10 tyś zł
Cracovia Kraków S.A.	8 tyś. zł
Piast Gliwice S.A.	5 tyś. zł
PGE GKS Bełchatów	4 tyś. zł
Śląsk Wrocław	2 tyś. zł
Legia Warszawa	0,5 tyś. zł
Razem:	289 tyś. zł

Tabela nr. 8. Wysokość kar nałożonych przez Ekstraklasę S.A. . z podziałem na kluby w sezonie 2009/2010

W sezonie 2010/2011 Komisja Ligi wydała 107 postanowień o nałożeniu kar na kluby za niewłaściwą organizację meczu lub za niewłaściwe zachowanie kibiców polegające min. na wznoszeniu okrzyków antysemickich, wniesieniu i odpaleniu środków pirotechnicznych, niszczenie sektorów, rzucanie niebezpiecznymi przedmiotami, wzniesienie pożaru, wtargnięcie na płytę boiska i wiele innych. Łączna kwota, jaką zapłaciły kluby za ww. ekscesy to: 554 tyś PLN.

Spośród 107 kar finansowych, **37** dotyczyło wniesienia i odpalenia środków pirotechnicznych przez kibiców. Jak wynika z ww. statystyki prawie **35%** ogółu kar dotyczy materii związanej z pirotechniką stadionową.

Łączna kwota, jaką kluby Ekstraklasy zapłaciły za używanie przez kibiców pirotechniki na stadionach to: 223 tyś zł., co stanowi ponad **40%** ogółu kwot, jakie wpłynęły do Ekstraklasy z tytułu niewłaściwego zachowania kibiców czy też organizatorów na stadionach.

Największa jednorazowa kara, jaką otrzymał klub za użycie przez kibiców pirotechniki połączone z innymi ekscesami to 20 tyś. zł. Kara ta podczas sezonu 2010/2011 została nałożona dwukrotnie:

- 1) 4 listopada 2010 r. mecz GKS Bełchatów - Widzew Łódź. Kara za odpalenie i rzucenie środków pirotechnicznych na pole gry, przerwanie meczu, wzniesienie pożaru
- 2) 24 marca 2011 r. mecz Ruch Chorzów - Górnik Zabrze. Kara za odpalenie środków pirotechnicznych, podpalenia flag oraz rzucanie śnieżkami w sędziów oraz wulgarne okrzyki

Najczęściej karanym klubem za zachowanie kibiców polegające na wniesieniu i odpaleniu pirotechniki była Legia Warszawa S.A. ukarana karą łączną - 48 tyś. zł. Drugą pozycję zajął klub Widzew Łódź S.A. – 38 tyś. zł, trzecią zaś GKS Bełchatów – 27 tyś. zł

Cała tabela klubów i kar nałożonych na nie za wnoszenie i odpalenie pirotechniki oraz ekscesy związane z jej użyciem, w sezonie 2010/2011 wygląda następująco:

Nazwa klubu	Wysokość kar
Legia Warszawa S.A.	48 tyś. Zł
RTS Widzew Łódź S.A.	38 tyś zł
PGE GKS Bełchatów S.A.	27 tyś. Zł
KKS Lech Poznań S.A.	24 tyś. Zł
Śląsk Wrocław S.A.	21 tyś. Zł
Ruch Chorzów S.A.	20 tyś zł
KGHM Zagłębie Lubin S.A.	14 tyś. Zł
Jagiellonia Białystok S.S.A	11 tyś. Zł
Korona Kielce S.A.	10 tyś. Zł
Wisła Kraków S.A.	4 tyś. Zł
Górnik Zabrze S.A.	3,5 tyś. Zł
Polonia Bytom S.A.	3 tyś. Zł
Razem:	223,5 tyś. Zł

Tabela nr 10. Wysokość kar nałożonych przez Ekstraklasę S.A. . z podziałem na kluby w sezonie 2010/2011

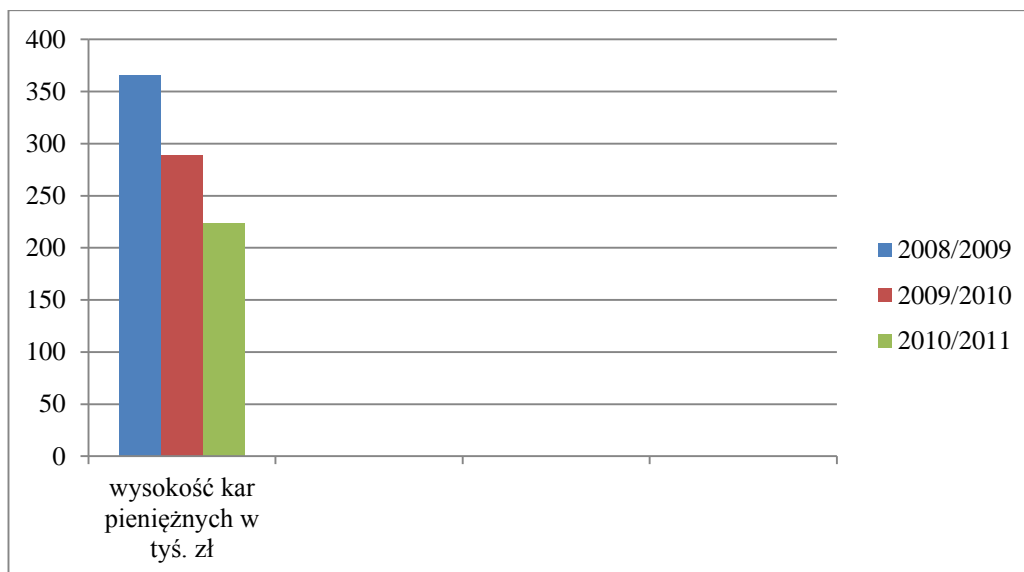
Wyżej wymienione statystyki dotyczące używania przez kibiców pirotechniki na stadionach przedstawiają bardzo interesujący obraz tego procederu.

Zaobserwować można, iż z biegiem lat, ilość ekscesów związanych z wniesieniem i odpaleniem ww. środków na stadionach piłkarskich nie zmniejsza się w sposób drastyczny (pomimo, wejścia w życie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych) 2008/2009 – 54 incydenty, 2009/2010 – 34 incydenty, 2010/2011 – 37 incydentów – co ukazuje poniższy wykres.

Wykres nr. 1. Ilość incydentów związanych z wnoszeniem i odpaleniem środków pirotechnicznych w latach: 2008-2011.

Zauważyć można jednak inną, interesującą z punktu widzenia pracy tendencję. Analizując wysokość kar pieniężnych nakładanych na poszczególne kluby można zaobserwować, iż z roku na rok następuje zmniejszenie ilości pirotechniki wniesionej na stadiony. Jeśli w sezonie 2008/2009 na kluby nałożono kary na łączną sumę 365,5 tys zł, a dla porównania w sezonie 2010/2011 wysokość kar wyniosła 223,5 tys zł to można zaobserwować wyraźny spadek oscylujący w okolicach 60%. Od delegata ds. bezpieczeństwa na obiektach piłkarskich autor dowiedział się, iż przelicznik kar za pirotechnikę wynosi: 1 odpalona raca – 500 zł.

Wykres nr. 2. Wysokość kar nałożonych przez Ekstraklasę S.A. za odpalenie środków pirotechnicznych w latach 2008-2011.

Do głównych powodów tendencji spadkowej należą w dużej mierze: wzmożone kontrole na bramkach wejściowych, lepsza organizacja służb porządkowych, na które nowa ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych nałożyła dodatkowe obowiązki.

Nieuprawnione wtargnięcie na teren obiektu sportowego oraz wtargnięcie na płytę boiska to kolejne zachowania będące przedmiotem analizy.

W oparciu o statystyki przekazane przez Polski Związek Piłki Nożnej oraz Ekstraklasę S.A. można stwierdzić, że w ciągu trzech pełnych sezonów piłkarskich nieuprawnione wtargnięcie na teren obiektu nastąpiło trzykrotnie. W sezonie 2008/2009 dwa razy, podczas meczów:

- a) Lechia Gdańsk S.A. – KKS Lech Poznań S.A. dnia 13 listopada 2008 r. (kibice Lecha prowadzili bójkę z ochroną oraz wyłamali ogrodzenie)
- b) Piast Gliwice S.A. – Lechia Gdańsk S.A. dnia 4 czerwca 2009 r. (kibice Piasta wtargnęli na stadion)

Biorąc pod uwagę ogół decyzji wydanych przez Komisję Ligi Ekstraklasy S.A.⁴³⁶ nieuprawnione wtargnięcia stanowiły tylko 2,22% spraw.

W sezonie 2009/2010 ani razu nie doszło do nieuprawnionego wtargnięcia na mecz. W sezonie 2010/2011 jeden raz, podczas meczu:

⁴³⁶ Jurysdykcyjny organ związkowy Ekstraklasy S.A.

- a) Ruch Chorzów S.A. – KKS Lech Poznań S.A. z dnia 10 listopada 2010 r.
(siłowe wtargnięcie kibiców Lecha na obiekt Ruchu Chorzów)

Biorąc pod uwagę ogół decyzji wydanych przez Komisję Ligi Ekstraklasy S.A. w sezonie 2010/2011 nieuprawnione wtargnięcia stanowiły jedynie 0,96% spraw, którymi zajmowała się Komisja.

W ciągu trzech sezonów Komisja Ligi Ekstraklasy S.A. wydała 329 decyzji. Jedynie 3 z nich, co stanowi 0,91% stanowiły decyzje dotyczące nieuprawnionych wtargnięć na obiekty piłkarskie gdzie rozgrywane były mecze piłki nożnej.

Jak wynika z ww. statystyk proceder wtargnięcia na obiekt piłkarski jest procederem sporadycznym. O wiele częstszym jest natomiast proceder wtargnięcia na teren rozgrywania zawodów sportowych (pola gry, boiska).

Bazując na danych liczbowych dotyczących procederu wtargnięcia na pole gry, to tylko w samej Ekstraklasie, w trzech pełnych sezonach, sytuacje te miały miejsce dwanaście razy:

W sezonie 2008/2009 – pięć razy:

- a) 18 września 2008 r. w meczu pomiędzy Górnikiem Zabrze, a Piastem Gliwice kibice Górnika Zabrze wtargnęli na płytę boiska,
- b) 9 października 2008 r. w meczu pomiędzy Arką Gdynia, a Lechią Gdańsk, kibice Arki Gdynia wtargnęli na pole gry,
- c) 5 marca 2009 r. w meczu pomiędzy Ruchem Chorzów, a Górnikiem Zabrze kibice Ruchu Chorzów wbiegli na boisko, podjęli bójkę z ochroną, demolowali reklamy,
- d) 23 kwietnia 2009 r. w meczu pomiędzy ŁKS Łódź a Arką Gdynia kibice ŁKS wbiegli na pole gry,
- e) 4 czerwca 2009 r. w meczu pomiędzy Górnikiem Zabrze a Polonią Warszawa kibice gospodarzy wbiegają na boisko, podejmują bójkę z ochroną, odpalają środki pirotechniczne,

Biorąc pod uwagę ogół decyzji wydanych przez Komisję Ligi Ekstraklasy S.A.⁴³⁷ w sezonie 2008/2009 nieuprawnione wtargnięcia na pole gry stanowiły 5,5% ogółu spraw, jakimi zajmowała się Komisja.

W sezonie 2009/2010 – pięć razy:

⁴³⁷ Jurysdykcyjny organ związkowy Ekstraklasy S.A.

- a) 25 sierpnia 2009 r. w meczu Arka Gdynia i Wisły Kraków, kibice gospodarzy wdzierają się na pole gry,
- b) 17 września 2009 r. w meczu pomiędzy Cracovią Kraków, a Arką Gdynia, jeden kibic Cracovii wbiega na boisko,
- c) 18 listopada 2009 r. w meczu pomiędzy Śląskiem Wrocław, a Piastem Gliwice, kibice gospodarzy wdzierają się na pole gry,
- d) 13 maja 2010 r. w meczu pomiędzy Cracovią Kraków, a Polonią Warszawa kibice Polonii wbiegają na płytę boiska. W tym samym meczu kibice Cracovii również wbiegają na płytę boiska,
- e) 13 maja 2010 r. w meczu GKS Bełchatów i Cracovii Kraków kibice gospodarzy dokonują wtargnięcia na płytę boiska.

Biorąc pod uwagę ogół decyzji wydanych przez Komisję Ligi Ekstraklasy S.A. w sezonie 2009/2010 nieuprawnione wtargnięcia na pole gry stanowiły 3,7% ogółu spraw, jakimi zajmowała się Komisja.

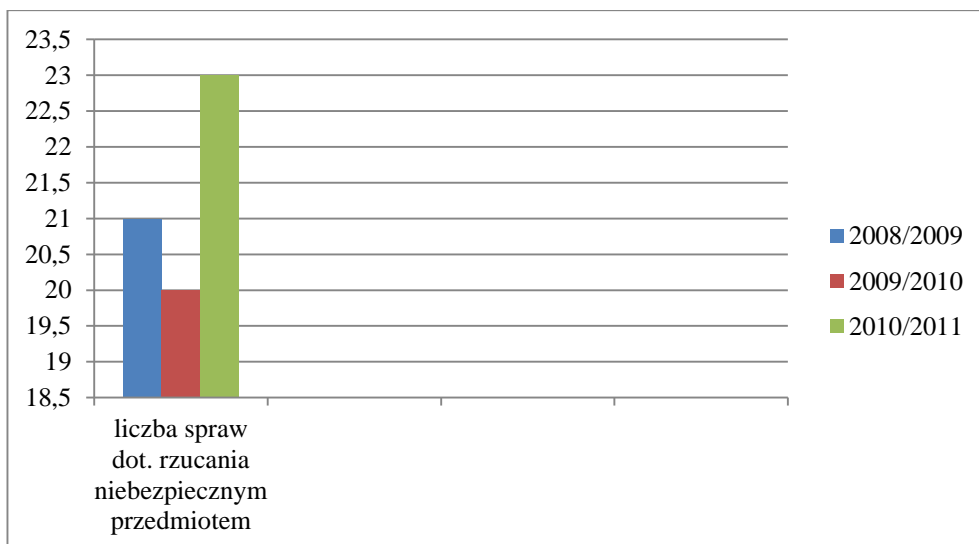
W sezonie 2010/2011 – dwa razy:

- a) 16 września 2010 r. przed meczem Jagiellonii Białystok i Wisły Kraków na płycie boiska przebywa dwóch kibiców,
- b) 10 listopada 2010 r. w meczu Lecha Poznań i Wisły Kraków, kibice Lecha wdzierają się na płytę boiska oraz przedostają na sektory sąsiadujące z sektorami zajmowanymi przez kibiców Wisły Kraków.

Biorąc pod uwagę ogół decyzji wydanych przez Komisję Ligi Ekstraklasy S.A. w sezonie 2010/2011 nieuprawnione wtargnięcia na pole gry stanowiły 1,9% ogółu spraw, jakimi zajmowała się Komisja.

Problematyka rzucenia niebezpiecznym przedmiotem podczas meczów jest jedną z najniebezpieczniejszych. Jak ukazują statystyki Ekstraklasy S.A. oraz Polskiego Związku Piłki Nożnej w latach 2009-2011 rzucenia niebezpiecznym przedmiotem podczas trwania imprezy masowej dokonano aż 64 razy (co stanowiło 19,45% ogółu spraw, jakimi zajmowała się Komisja Ligi Ekstraklasy S.A.):

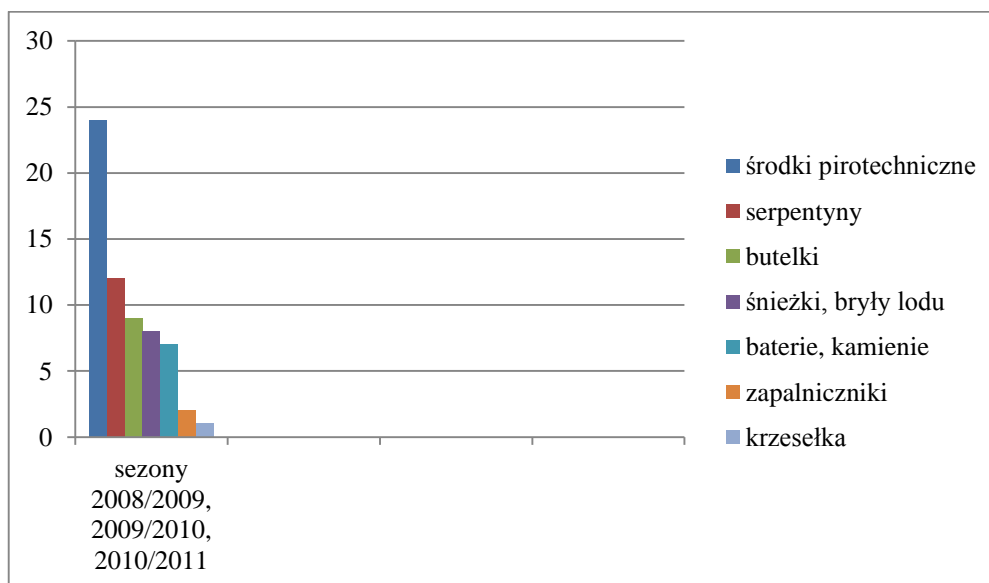
- a) w sezonie 2008/2009 – 21 razy
- b) w sezonie 2009/2010 – 20 razy
- c) w sezonie 2010/2011 – 23 razy

Wykres nr. 3. Liczba spraw dotyczących rzucania niebezpiecznym przedmiotem.

Tymi przedmiotami były:

- a) środki pirotechniczne – 24 razy
- b) serpentyny (będące częścią oprawy meczowej) – 12 razy
- c) butelki – 9 razy
- d) śnieżki, bryły lodu – 8 razy
- e) baterie, kamienie i inne -7 razy
- f) zapalniczki – 3 razy
- g) krzeselka - 1 raz .

Wykres nr. 4. Przedmioty rzucone w kierunku boiska w rozgrywkach Ekstraklasy w latach 2008-2011.

Poddając analizie powyższe dane zwrócić uwagę należy na częstotliwość występowania tego procederu w skali sezonu. Od trzech lat mamy do czynienia z podobną skalą, oscylującą w okolicach dwudziestu ekscesów. Dość interesującym zjawiskiem jest, że trzydzieści sześć spośród wszystkich przypadków rzucenia przedmiotami była związana z oprawą meczową przygotowaną przez kibiców tj. 24 razy środki pirotechniczne + 12 razy serpentyny. Dodatkową interesującym jest występowanie procederu rzucania „śnieżkami” oraz bryłami lodowymi w okresach zimowych (listopad, grudzień, marzec) – 8 razy.

Rozdział VI

Działania prewencyjne organów państwowych, instytucji sportowych oraz klubów piłkarskich. Wybrane zagadnienia.

§ 6.1. Postępowanie przyspieszone.

Postępowanie przyspieszone to trzeci, obok postępowania mandatowego i nakazowego, szczególny tryb postępowania w sprawach o wykroczenia. Przy pewnych kategoriach spraw istnieje bowiem wymóg ich szczególnie szybkiego rozstrzygnięcia. W takich sprawach zastosowanie trybu zwykłego z rozbudowanym postępowaniem dowodowym często tego nie gwarantuje. W doktrynie podkreśla się, iż w postępowaniach sądowych właściwie od początku istnienia kształtowało się dążenie do skracania czasu pomiędzy dokonaniem czynu zabronionego a rozstrzygnięciem o winie lub niewinności sprawcy. Tendencja ta nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji dysproporcji spraw oczekujących na rozpoznanie do obiektywnych możliwości nadania tym sprawom właściwego biegu.⁴³⁸

Pomysł związany z radykalnym przyspieszeniem postępowania na skutek pomijania postępowania przygotowawczego i przygotowania do rozprawy głównej ma bogate tradycje. Można wskazać tutaj nie tylko na francuskie postępowanie *in flagranti*, ale także i na anglosaską *summary jurisdiction*.⁴³⁹

W Polsce postępowanie przyspieszone znane było już wcześniej, a wprowadzone zostało do polskiego procesu karnego w 1958 r. ustawą o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo, a następnie przeszło, jako tryb szczególny do kodeksu postępowania karnego z 1969 r. (art. 446–454 k.p.k. z 1969 r.). Jego głównym celem było stosunkowo szybkie reagowanie przez wymiar sprawiedliwości na przestępstwa o charakterze chuligańskim i zwalczanie poprzez to tego zjawiska. Odmienne jednak unormowanie postępowania przyspieszonego, niż czynił to k.p.k. z 1969 r., wprowadzała na czas swojego obowiązywania ustawa o szczególnej odpowiedzialności karnej z dnia 10 maja 1985 r., wyłączając jednocześnie na ten okres

⁴³⁸ H. Skwarczyński, Postępowanie przyspieszone w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, *Przegląd Policyjny* 2007, nr 2, s. 64-65.

⁴³⁹ S. Waltoś, *Postępowania szczególne w procesie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973, s. 242.

stosowanie przepisów rozdziału 45 k.p.k. z 1969 r. Tryb przyspieszony znany był także ustawie z dnia 25 września 1981 r. o zwalczaniu spekulacji⁴⁴⁰, która rozciągała jego stosowanie na obszar całego kraju w odniesieniu do spraw o przestępstwa określone w art. 7 tej ustawy.⁴⁴¹

W Polsce w aktualnym kształcie postępowanie to wprowadziła ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 226, poz. 1648), która weszła w życie 12 marca 2007 r. (pierwotny kodeks karny nie przewidywał postępowania przyspieszonego). Ustawa ta dodała również do kodeksu karnego definicję występku o charakterze chuligańskim (art. 115 § 21 k.k.).

Występkiem o charakterze chuligańskim jest występki polegający na umyślnym zamachu na zdrowie, na wolność, na cześć lub nietykalność cielesną, na bezpieczeństwo powszechne, na działalność instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego, na porządek publiczny, albo na umyślnym niszczeniu, uszkodzeniu lub czynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy, jeżeli sprawca działa publicznie i bez powodu albo z oczywiście błahego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie porządku prawnego. Dodatkowo ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych w art. 63 i 64 stanowi, że w przypadku przestępstw i wykroczeń wskazanych w ustawie, postępowania prowadzi się w trybie przyspieszonym.⁴⁴²

W postępowaniu przyspieszonym prowadzonym na podstawie kodeksu postępowania karnego, podlegają rozpoznaniu sprawy, co, do których spełnione są kumulatywnie następujące przesłanki:

- postępowanie przyspieszone dotyczy wyłącznie spraw podlegających rozpoznaniu w trybie uproszczonym;
- sprawca musi zostać ujęty na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem;

⁴⁴⁰ Dz. U. z 1982 r., Nr 36, poz. 243.

⁴⁴¹ M. Lipczyńska, R. Ponikowski, Mały komentarz do kodeksu postępowania karnego, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988, s. 322–323.

⁴⁴² **Art. 63.** Postępowanie w sprawach o wykroczenia określone w art. 54–57a prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 15 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 848, z późn. zm.).

Art. 64. Postępowanie w sprawach o przestępstwa określone w art. 59–61 prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 54a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.**10**)), o ile zachodzą przesłanki do rozpoznania sprawy w tym postępowaniu.

- zatrzymany oraz w ciągu 48 godzin doprowadzony przez policję i przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym.⁴⁴³

Po ponad 3 latach obowiązywania tego trybu nie ulega wątpliwości, że w kształcie, w jakim został pierwotnie wprowadzony do k.p.k – nie sprawdził się. Wśród praktyków i teoretyków prawa karnego bardzo często podnoszono argument, że postępowanie to – wbrew pierwotnym założeniom – nie jest wykorzystywane wobec sprawców, którzy popełniają nieskomplikowane czyny bulwersujące opinię społeczną (głównie chuligańskie).⁴⁴⁴

Jak podają S. Momot i A. Ważny, praktycznie od początku funkcjonowania nowego trybu, w większości przypadków, był on stosowany wobec sprawców czynów z art. 178a k.k (prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości) – niemal 70% spraw w 2007 r. – i z art. 244 k.k (naruszenie sądowego zakazu prowadzenia pojazdów) – niemal 5% spraw – który immanentnie wiąże się z wcześniejszym skazaniem za prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu. Do rzadkości należały sprawy dotyczące takich występków, jak: kradzież (art. 278 § 1 k.k.), zniszczenie lub uszkodzenie mienia (art. 288 § 1 k.k), znieważenie funkcjonariusza publicznego (art. 226 § 1 k.k) – każde po około 5% spraw. Na przestrzeni trzech lat obowiązywania tego trybu w dotychczasowym kształcie daje się jednocześnie zauważyć stała tendencja do coraz rzadszego stosowania trybu przyspieszonego.⁴⁴⁵

Warto w tym momencie wspomnieć, iż wprowadzenie tejże instytucji, która potocznie zwana była „sądami 24 godzinnymi” miało na celu szybsze karanie przede wszystkim sprawców przestępstw stadionowych.

W wyniku dostrzeżenia szeregu wad postępowania przyspieszonego, podjęto prace legislacyjne zmierzające do wyeliminowania oczywistych niedociągnięć i – generalnie – reformy tzw. sądów 24 godzinnych.⁴⁴⁶

⁴⁴³ Art. 517b§1 kodeksu postępowania karnego

⁴⁴⁴ C. Kąkol, Sądy 24-godzinne po reformie – wybrane zagadnienia, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze

⁴⁴⁵ S. Momot, A. Ważny, Postępowanie przyspieszone w praktyce, Prok. i Pr. 2009, nr 11–12, s. 110–126

⁴⁴⁶ C. Kąkol, tamże

Efektom prac prawodawcy była ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy, kodeks w sprawie postępowania w sprawach o wykroczenia oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie w dniu 8 czerwca 2010 r.⁴⁴⁷

Postępowanie przyspieszone jest trybem szczególnym, zredukowanym I stopnia, a istota jego wprowadzenia sprowadza się do przyspieszenia postępowania poprzez pominięcie lub uproszczenie niektórych czynności procesowych. Postępowanie to charakteryzuje się natychmiastowością, polega na pominięciu i uproszczeniu czynności procesowych, a zwłaszcza na skróceniu terminów.⁴⁴⁸ Wydaje się być idealnym postępowaniem w sprawach dotyczących przestępczości stadionowej.

Postępowanie przyspieszone jest trybem szczególnym, funkcjonującym na stałe bądź to ze względu na osobę sprawcy wykroczenia (art. 90 § 1 i 2 k.p.w.), bądź też ze względu na charakter czynu (art. 90 § 3 i 4 k.p.w.).⁴⁴⁹

Bez względu na charakter wykroczenia, czyli za każde wykroczenie odpowiadają w trybie przyspieszonym osoby fizyczne mogące być podmiotem wykroczenia, jeśli będzie spełniony warunek trybu określony w art. 91 § 1 – 4 k.p.w., tj:

- 1) Osoba nie posiada stałego miejsca zamieszkania lub miejsca stałego pobytu (art. 90 § 1 k.p.w.),
- 2) Osoba przebywa jedynie czasowo na terytorium RP (art. 90 § 2 k.p.w.).
- 3) Postępowanie przyspieszone stosuje się także wobec sprawców wykroczeń popełnionych w związku z imprezą masową, określoną w przepisach o bezpieczeństwie imprez masowych:
 - a) przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, określonych w art. 50, 51 i 52a Kodeksu wykroczeń;
 - b) przeciwko mieniu i urządzeniom użytku publicznego, określonych w art. 124 i 143 Kodeksu wykroczeń.

⁴⁴⁷ (Dz. U. nr 206, poz. 1589)

⁴⁴⁸ H. Skwarczyński, Postępowanie przyspieszone w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, „Przeгляд Policijny” 2007, nr 2, s. 64-65.

⁴⁴⁹ P. Górnik, J. Kaleta, Prawo wykroczeń. Stosowanie postępowania przyspieszonego w sprawach o wykroczenia, s. 9

4) gdy ustawa tak stanowi.

Zwrócić uwagę należy na to, iż brak stałego miejsca zameldowania nie jest jednoznaczny z brakiem stałego miejsca zamieszkania lub pobytu. We wskazanej sytuacji chodzi o to, że sprawca wykroczenia nie mając żadnego stałego miejsca pobytu, stawia pod znakiem zapytania możliwość doręczania mu wezwań i innych pism procesowych w postępowaniu zwyczajnym.⁴⁵⁰

W wymienionych przypadkach, aby zastosować postępowanie przyspieszone musi być spełniony dodatkowy warunek, a mianowicie musi zachodzić uzasadniona obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione. O spełnieniu tego warunku można mówić wówczas, gdy pobyt ten jest tak krótki, iż mało realne jest doprowadzenie w tym czasie do rozprawy w postępowaniu zwyczajnym.⁴⁵¹

Art. 91 ustawy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia wskazuje dodatkowy element, jaki musi być spełniony, aby można było skorzystać z trybu przyspieszonego. Takimi, dodatkowymi przesłankami są: ujęcie na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia i niezwłocznie doprowadzony do sądu (art. 91 § 1 i 2 k.p.w.).

Wobec ujętego sprawcy, można odstąpić od zatrzymania i przymusowego doprowadzenia gdy:

- a) zostanie zapewnione uczestniczenie przez sprawcę we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć, w szczególności możliwość złożenia przez niego wyjaśnień, przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (art. 91 § 2a k.p.w)
- b) zobowiązano sprawcę do stawienia się w sądzie w wyznaczonym czasie i miejscu pod rygorem prowadzenia rozprawy pod jego nieobecność i nieuznawania wyroku za zaoczny (art. 91 § 3 k.p.w.).

W przypadku, gdy obwiniony stawi się na rozprawę, sąd zobowiązuje go do pozostania do jego dyspozycji do zakończenia rozprawy pod rygorem wydania

⁴⁵⁰ J. Lewiński, Komentarz do kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, wyd 5, , Warszawa 2007, s. 245.

⁴⁵¹ P. Górnik, J. Kaleta, Prawo wykroczeń. Stosowanie postępowania przyspieszonego w sprawach o wykroczenia, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach, s. 10

orzeczenia pod jego nieobecność (niebędącego wyrokiem zaocznym) – art. 92 § 1 pkt 3 k.p.w.⁴⁵²

Termin wyznaczony do stawienia się w sądzie powinien mieścić się w takim czasie, w jakim mogłoby dojść do doprowadzenia sprawcy w ramach zatrzymania, aby tryb przyspieszony był dopuszczalny, czyli w ciągu 48 godzin od ujęcia. Odstąpienia od zatrzymania może przy tym dokonać tylko taki organ, który może zatrzymać (a nie tylko ująć) sprawcę, a więc też tylko ten, który może w sprawie o dany czyn być oskarżycielem publicznym przed sądem. Odstąpienie może nastąpić zarówno od razu na miejscu ujęcia, jak i poprzez zwolnienie z zatrzymania już po kilkudziesięciu minutach czy po kilku godzinach, po uprzednim np. przesłuchaniu tej osoby w trybie art. 54 § 6 k.p.w.⁴⁵³

Przechodząc do omawiania praw osoby zatrzymanej (obwinianej) to osoba ta korzysta z praw przysługujących zatrzymanemu zgodnie z art. 45-47 k.p.w. Są to:

- prawo do informacji o przyczynach zatrzymania,
- prawo do poinformowania go o przysługujących mu uprawnieniach
- prawo do otrzymania kopii protokołu zatrzymania,
- prawo do powiadomienia o zatrzymaniu osoby najbliższej a także pracodawcy,
- prawo do nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem albo z radcą prawnym oraz do bezpośredniej z nim rozmowy,
- prawo do złożenia zażalenia na zatrzymanie do sądu. W zażaleniu zatrzymany może domagać się zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości zatrzymania.

Dodatkowo obwiniony w postępowaniu przyspieszonym korzysta z szeregu uprawnień procesowych przewidzianych w kodeksie. Są to:

- prawo do składania wyjaśnień,
- prawo do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania bez podawania powodów,
- prawo do składania wniosków dowodowych,
- prawo złożenia wyjaśnień na piśmie,

⁴⁵² H. Skwarczyński, Postępowanie przyspieszone w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 2, s. 75

⁴⁵³ T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz, wyd. 11, 2005.

- w przypadku obwinionego, który nie włada językiem polskim wniosek o ukaranie, jak również rozstrzygnięcia podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie ogłasza się obwinionemu z tłumaczeniem,
- prawo do korzystania z pomocy obrońcy lub radcy prawnego.

Oprócz praw oraz uprawnień osoba zatrzymana zobowiązana jest poddać się określonym obowiązkom. Obowiązki te wskazane są w przepisach postępowania w sprawach o wykroczenia oraz w kodeksie postępowania karnego. Do obowiązków osoby zatrzymanej (obwinionej) należy:

- obowiązek poddania się oględzinom zewnętrznym ciała i innym badaniom nienaruszającym integralności ciała, w szczególności pobraniu odcisków, fotografowaniu oraz okazywaniu w celach rozpoznawczych innym osobom (art. 74 § 2 pkt 1 k.p.k.),
- obowiązek poddania się badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonywaniem zabiegów, bez zabiegów chirurgicznych, pod warunkiem, że są dokonywane przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia, nie zagrażają zdrowiu i są nieodzowne, w szczególności pobrania krwi i wydzielin ciała (art. 74 § 2 pkt 2 k.p.k.),
- obowiązek stawiania się na każde wezwanie w toku postępowania (art. 71 § 4 k.p.w.),
- obowiązek stawienia się do sądu w określonym miejscu i czasie w przypadku, gdy organ odstąpił od zatrzymania i przymusowego doprowadzenia (art. 91 § 3 k.p.w.),
- obowiązek pozostawania do dyspozycji sądu do zakończenia rozprawy (art. 92 § 1 pkt 3 k.p.w.).

Przechodząc do omawiania kolejnej fazy postępowania przyspieszone w sprawach o wykroczenia należy zwrócić uwagę na formę wnoszenia oskarżenia, bowiem wniosek o ukaranie może przybrać formę ustną i być złożony do protokołu, a ponadto może on, choć nie musi, ograniczać się w swej treści jedynie do wskazania podmiotu wnoszącego, osoby obwinionego, zarzucanego mu czynu i jego kwalifikacji, wskazania pokrzywdzonych (jeśli występują) oraz dowodów na poparcie zarzutu.

W razie skierowania sprawy na rozprawę w trybie przyspieszonym (po wcześniejszym zbadaniu przesłanek oraz okoliczności popełnienia, a zwłaszcza zatrzymania obwinionego) sąd ma bez zbędnej zwłoki przystąpić do rozpoznania

sprawy, zobowiązując obwinionego do pozostania do dyspozycji sądu, aż do zakończenia rozprawy pod rygorem wydania wyroku pod nieobecność obwinionego, który nie będzie wyrokiem zaocznym. W protokole rozprawy sąd odnotowuje godzinę doprowadzenia obwinionego oraz to, że prowadzi ją w trybie przyspieszonym (art. 92 § 1 pkt 2 i 3 k.p.w.).⁴⁵⁴

W postępowaniu przyspieszonym nie jest możliwe odroczenie rozprawy, a czas przerwy został określony do 3 dni. Przerwa na czas dłuższy spowoduje zmianę postępowania na zwyczajne (art. 92 § 1 pkt 4 k.p.w.). W postępowaniu przyspieszonym sąd może zarządzić przerwę raz lub więcej razy, ale pod warunkiem, że łączny czas przerwy nie przekroczy 3 dni. Jest to związane bezpośrednio z charakterem tego postępowania, które ma być szybkie, sprawne i przede wszystkim skuteczne.

W postępowaniu przyspieszonym w sprawach o wykroczenia uzasadnienia wyroku następują na wniosek strony zgłoszony ustnie do protokołu rozprawy bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku (art. 92 § 1 pkt 5 k.p.w.) lub z urzędu, gdy obwiniony wbrew zobowiązaniu go przez sąd do pozostania na rozprawie opuścił salę jeszcze przed jej zakończeniem albo pomimo zobowiązania go przez organ zatrzymujący nie stawił się na rozprawę, choć odstąpiono od jego zatrzymania. Na gruncie postępowania przyspieszonego termin sporządzenia uzasadnienia wynosi 3 dni od daty ogłoszenia (92 § 2 k.p.w.).⁴⁵⁵

Jeśli chodzi zaś o odwołanie w postępowaniu przyspieszonym w sprawach o wykroczenia, to strona może zaskarżyć wyrok w ciągu 3 dni od daty doręczenia mu uzasadnienia. Sąd odwoławczy powinien rozpoznać sprawę w ciągu miesiąca od daty jej wpływu do tego sądu. Jest to termin instrukcyjny służący do przyspieszenia procedowania w sprawach prowadzonych w postępowaniu przyspieszonym.⁴⁵⁶

W kodeksie postępowania karnego postępowanie przyspieszone jest trybem drugiego stopnia, gdyż w sprawach nieuregulowanych przepis art. 517a k.p.k. odsyła do stosowania przepisów o postępowaniu uproszczonym (a nie zwyczajnym jak było to poprzednio). W trybie przyspieszonym mogą być rozpoznane sprawy:

⁴⁵⁴ T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz, wyd. 11, 2005.

⁴⁵⁵ H. Skwarczyński, Postępowanie przyspieszone w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 2, s. 76-77

⁴⁵⁶ T. Grzegorzczak, tamże.

- 1) o przestępstwa podlegające rozpoznaniu w trybie uproszczonym, a więc te sprawy, w których prowadzone było dochodzenie,
- 2) o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego, jeżeli miały one charakter chuligański.

W obu powyższych sytuacjach warunkiem jest jednak, aby oskarżony został ujęty na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem, zatrzymany oraz w ciągu 48 godzin doprowadzony przez Policję i przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym.⁴⁵⁷

Art. 517b§2a k.p.k. przewiduje możliwość odstąpienia od przymusowego doprowadzenia do sądu. Jest tak w przypadku, gdy jeżeli zostanie zapewnione uczestniczenie przez sprawcę we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć, w szczególności złożenie przez niego wyjaśnień, przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W takim wypadku złożenie wniosku o rozpoznanie sprawy jest równoznaczne z przekazaniem sprawy do dyspozycji sądu. We wszystkich tego typu czynnościach sądowych przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość, bierze udział w miejscu przebywania sprawcy referendarz sądowy lub asystent sędziego zatrudniony w sądzie, w którego okręgu przebywa sprawca.

Przepis art. 517b § 3 k.p.k dopuszcza jednak, możliwość odstąpienia od zatrzymania i przymusowego doprowadzenia do sądu lub zwolnienie zatrzymanego i zobowiązanie go do stawienia się w sądzie w wyznaczonym miejscu i czasie, w okresie nieprzekraczającym 72 godzin od chwili zatrzymania albo oddania sprawy w ręce Policji, ze skutkiem wezwania. Wniosek o rozpoznanie sprawy przekazuje się w takim wypadku sądowi wraz z materiałem dowodowym w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania albo oddania sprawy w ręce Policji, a gdy termin ten upływa w dniu wolnym od pracy – w najbliższym dniu roboczym, tak jednak, aby sąd mógł przystąpić do rozpoznania sprawy przed upływem 72 godzin od chwili zatrzymania albo oddania sprawy w ręce Policji.

⁴⁵⁷ W. Jasiński, Tryb przyspieszony, źródło: prawo.uni.wroc.pl/pliki/7851

W stosunku natomiast do sprawcy występku o charakterze chuligańskim odstąpienie od zatrzymania lub zwolnienie zatrzymanego jest możliwe, jeżeli z okoliczności wynika, że sprawca stawi się w sądzie w wyznaczonym miejscu i czasie oraz nie będzie utrudniał postępowania w inny sposób. Słusznie w doktrynie podnosi się, że łączna analiza tych przepisów może rodzić wątpliwości.⁴⁵⁸

W trakcie analizy treści art. 517b § 4 k.p.k. rodzi się bowiem pytanie, co powinno decydować o rezygnacji z zatrzymania lub o zwolnieniu zatrzymanego w sytuacji wskazanej w art. 517b § 3 k.p.k. Nie można przyjąć, że, skoro ustawa nie precyzuje powodów, to możliwe byłoby to niezależnie od jakichkolwiek względów. Dość trudno byłoby także uznać, że chodzi o te same względy co w art. 517b § 4 k.p.k., choć ten wniosek wydaje się być najbardziej intuicyjny. W efekcie należy chyba wnioskować, że możliwość odstąpienia od zatrzymania sprawcy występku, który nie ma charakteru chuligańskiego (art. 517b § 3 k.p.k.) uzależniona jest od ustalenia, że nie będzie on bezprawnie utrudniał postępowania. Nie zależy to natomiast od obawy niestawiennictwa w sądzie. Pamiętać należy, iż w trybie przyspieszonym sąd może prowadzić postępowanie pod jego nieobecność (art. 517e § 2 k.p.k.).⁴⁵⁹

Ważnym jest, aby taka osoba zobowiązała się do stawienia się w sądzie w wyznaczonym miejscu i czasie, nieprzekraczającym 72 godzin od chwili zatrzymania albo oddania sprawcy w ręce Policji. W takim przypadku, zastępujący akt oskarżenia, wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym (zwany dalej „wnioskiem”) przekazuje się sądowi w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania albo oddania sprawcy w ręce Policji. Jeżeli termin 48 godzin upływa w dniu wolnym od pracy, wniosek wraz z materiałem dowodowym należy przekazać sądowi w najbliższym dniu roboczym, tak jednak, aby sąd mógł przystąpić do rozpoznania sprawy przed upływem 72 godzin od chwili zatrzymania albo oddania sprawcy w ręce Policji (art. 517b § 3 kpk *in fine*).⁴⁶⁰

Należy dodać, że ustawodawca w ww. przepisie użył zwrotu „dzień wolny od pracy”, który nie jest tożsamy z „dniem uznanym przez ustawę za dzień wolny od

⁴⁵⁸ T. Grzegorzcyk, Nowy model postępowania przyspieszonego w sprawach karnych, Prok. i Pr. 2010, nr 4, s. 12

⁴⁵⁹ W. Jasiński, Tryb przyspieszony, źródło: prawo.uni.wroc.pl/pliki/7851

⁴⁶⁰ C. Kąkol, Sądy 24-godzinne po reformie – wybrane zagadnienia, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze

pracy”. Według art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy (Dz. U. Nr 4, poz. 28 ze zm.) takim dniem jest m.in. niedziela. W myśl stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w uchwale dnia 25 kwietnia 2003 r. mającej moc zasady prawnej⁴⁶¹, sobota nie jest dniem uznanym ustawowo za dzień wolny od pracy.

W sprawach, w których dopuszczalne jest postępowanie przyspieszone prowadzi się postępowanie przygotowawcze w formie dochodzenia. Można je jednak ograniczyć do przesłuchania osoby podejrzanej w charakterze podejrzanego oraz zabezpieczenia dowodów w niezbędnym zakresie. W toku dochodzenia można także nie wydawać postanowienia o wszczęciu dochodzenia oraz nie ma obowiązku dokonania czynności końcowego zaznajomienia z aktami postępowania nawet, jeżeli oskarżony wnosiłby o to (art. 517c § 1 k.p.k.). Konieczne jest jednak przedstawienie zarzutów podejrzanemu oraz pouczenie go na piśmie o uprawnieniach i obowiązkach procesowych wskazanych w art. 517c § 2 k.p.k.⁴⁶²

Rozszerzeniu uległ zakres pouczeń, jakich należy musi dopełnić Policja. Podejrzanego należy pouczyć m.in. o uprawnieniu do złożenia – już w toku dochodzenia – wniosku o tzw. dobrowolne poddanie się karze z art. 387 § 1 k.p.k, a także o możliwości złożenia przez prokuratora wniosku o tzw. skazanie bez przeprowadzenia rozprawy z art. 335 § 1 k.p.k. Pouczenie należy wręczyć podejrzanemu na piśmie za potwierdzeniem odbioru.

Pierwsze przesłuchanie osoby podejrzanej w charakterze podejrzanego następuje przez Policję. Prokurator przeprowadza tę czynność procesową tylko do dwóch przypadkach, a mianowicie, jeżeli zachodzą warunki do wystąpienia z wnioskiem z art. 335 § 1 k.p.k lub gdy podejrzany złożył wniosek określony w art. 387 § 1 k.p.k. Wystąpienie z takim wnioskiem do sądu przez prokuratora jest możliwe, jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, a postawa osoby podejrzanej wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte. Z kolei złożenie w

⁴⁶¹ Sygn. akt III CZP 8/03

⁴⁶² Podejrzanego poucza się o jego uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do korzystania z pomocy obrońcy, do złożenia – już w toku dochodzenia – wniosku, o którym mowa w art. 387 § 1, a także o możliwości złożenia przez prokuratora wniosku, o którym mowa w art. 335 § 1, oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, 75, 138, 139 i 517e § 2. Pouczenie to należy wręczyć podejrzanemu na piśmie za potwierdzeniem odbioru.

toku dochodzenia wniosku o dobrowolne poddanie się karze (art. 387 § 1 k.p.k), który jest w istocie adresowany do sądu, aktualizuje się dopiero na etapie rozpoznawania sprawy przez sąd. Jego faktyczna zasadność na tym etapie nie ma znaczenia i powinna w każdym przypadku złożenia go przez podejrzanego powodować przesłuchanie przez prokuratora. W postępowaniu sądowym sąd może uwzględnić wniosek o wydanie wyroku skazującego, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości i cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości; uwzględnienie takiego wniosku jest możliwe jedynie wówczas, gdy nie sprzeciwią się temu prokurator, a także pokrzywdzony należycie powiadomiony o terminie rozprawy oraz pouczone o możliwości zgłoszenia przez podejrzanego (oskarżonego) tego wniosku.

Jeżeli zebrany w dochodzeniu materiał dowodowy uzasadnia skierowanie oskarżenia do sądu a zarazem spełnione są przesłanki rozpoznania sprawy w postępowaniu przyspieszonym Policja sporządza wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym i przekazuje go do sądu wraz ze zgromadzonym materiałem dowodowym, zawiadamiając o tym niezwłocznie prokuratora. Wniosek ten zastępuje akt oskarżenia i powinien odpowiadać generalnie wymogom formalnym tego pisma procesowego, z tym jednak wyjątkiem, że nie musi on zawierać uzasadnienia oraz nie jest możliwe dołączenie do niego wniosku o zobowiązanie podmiotu określonego w art. 52 k.k. do zwrotu na rzecz Skarbu Państwa uzyskanej korzyści majątkowej. Z wnioskiem przesyła się do sądu akta dochodzenia. Policja ma także obowiązek doręczenia pokrzywdzonemu pisemnego pouczenie o uprawnieniach wynikających z art. 46 § 1 Kodeksu karnego i art. 387 § 2 oraz o treści art. 49a i 474a, a także o prawie do złożenia oświadczenia o działaniu w postępowaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego⁴⁶³ (może to być np. organizator meczu piłkarskiego, któremu oskarżony chuligan zdemolował stadion).

Bardzo ważną kwestią, która z pewnością przyczyni się do zmniejszenia kosztów procesu, jest rezygnacja z obowiązkowej obrony. Przed nowelizacją, właściwie niezależnie od woli podejrzanego, musiał on mieć obrońcę. Jeśli podejrzany nie miał obrońcy z wyboru, prezes sądu – obligatoryjnie – wyznaczał mu obrońcę z

⁴⁶³ W. Jasiński, Tryb przyspieszony, źródło: prawo.uni.wroc.pl/pliki/7851

urzędu. Jednak wybór obrońcy był w znacznej mierze ograniczony, ponieważ dotyczył głównie tylko tych obrońców, którzy pełnili w tym czasie dyżur.

Dochodziło również do tak paradoksalnych sytuacji, że podejrzany, który nie był zainteresowany tym by reprezentował go obrońca, ponieważ np. przyznawał się do zarzucanego mu czynu i chciał zakończyć postępowanie, musiał ponosić koszty obrony obligatoryjnej.

Dodatkowo warto wspomnieć, iż konsekwencją odstąpienia od obligatoryjnego zatrzymania i przymusowego doprowadzenia sprawcy do sądu, a także możliwości zwolnienia zatrzymanego, jest brak obowiązkowego stawiennictwa oskarżonego w sądzie. Jeżeli sąd uzna nieobecność oskarżonego za nieusprawiedliwioną, może prowadzić rozprawę pod jego nieobecność. Bardzo istotną kwestią jest charakter wyroku wydanego w postępowaniu przyspieszonym. W postępowaniu uproszczonym, jeżeli oskarżony, któremu doręczono wezwanie, nie stawi się na rozprawę główną, sąd może prowadzić postępowanie bez jego udziału, a jeżeli nie stawił się również obrońca – wydać wyrok zaoczny. Tymczasem w postępowaniu przyspieszonym wydanego w ww. sytuacji wyroku nie uważa się za zaoczny (art. 517e § 2 k.p.k.) Uznanie takiego wyroku za „zwykły” powoduje, iż inny będzie tryb zaskarżania go, tj. apelacją a nie sprzeciwem, a także różny bieg terminów do zaskarżenia oraz dalsze konsekwencje związane z wywiedzeniem apelacji od „zwykłego” wyroku.

W postępowaniu przyspieszonym niedopuszczalne jest także przez wzgląd na konieczną szybkość postępowania powództwo cywilne.

Ustawodawca limituje ponadto możliwość przerwania rozprawy w trybie przyspieszonym. W obecnym stanie prawnym łączny czas zarządzonych przerw nie może przekroczyć 14 dni (art. 517f § 1 k.p.k.) Nie stosuje się także przepisów art. 98 § 2 i art. 411 § 1 k.p.k., które pozwalają odroczyć sporządzenie uzasadnienia postanowienia oraz odroczyć wydanie wyroku (art. 517f § 3 k.p.k.).

Jak wcześniej wskazano, w postępowaniu przyspieszonym mogą być rozpoznawane tylko określone kategorie spraw przy jednoczesnym spełnieniu dodatkowych wymogów odnośnie stanu faktycznego sprawy, np. ujęcie na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa. Z art. 517g § 1 k.p.k., określającego reguły kontroli

formalnej wniosku wynika, że w przypadku, gdy sąd przed rozprawą główną lub w jej toku stwierdzi, że sprawa nie podlega rozpoznaniu w trybie przyspieszonym albo nie można jej rozpoznać z zachowaniem dopuszczalnego czasu przerw w rozprawie (np. oskarżonego należy poddać jednorazowym badaniom przez biegłych psychiatrów) rozpoznaje sprawę w dalszym ciągu w trybie uproszczonym w tym samym składzie. Może się też zdarzyć, że niemożność rozpoznania sprawy w postępowaniu przyspieszonym jest spowodowana tym, że sprawa nie może być w ogóle rozpoznana w trybie uproszczonym. Zgodnie z art. 469 k.p.k. w postępowaniu uproszczonym, którego przepisy stosuje się przeciw w postępowaniu przyspieszonym, rozpoznaje się sprawy, w których było prowadzone dochodzenie. *A contrario*, w tym postępowaniu nie mogą być rozpoznawane sprawy, dla których właściwą formą prowadzenia postępowania przygotowawczego było lub powinno być śledztwo. Z uwagi na ustawowy obowiązek prowadzenia śledztwa w określonych sprawach, niektóre czyny – *ex lege* – są wyłączone z rozpoznania w ramach tzw. sądów 24 godzinnych.⁴⁶⁴

W powyższych przypadkach sąd rozstrzyga w przedmiocie środka zapobiegawczego i przekazuje sprawę prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych, zawiadamiając o tym pokrzywdzonego.

Przekazanie sprawy prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych następuje również wtedy, gdy – zdaniem sądu – w sprawie istnieje możliwość wymierzenia kary powyżej 2 lat pozbawienia wolności. Podstawą powzięcia takiej możliwości mogą być okoliczności ujawnione po rozpoczęciu przewodu sądowego, tj. odczytaniu aktu oskarżenia (art. 385 § 1 k.p.k.).

Sprawa w postępowaniu przyspieszonym może zostać rozpoznana nie tylko na rozprawie, ale także na **posiedzeniu**. Dzieje się tak w sytuacji, gdy prokurator dołączył do wniosku o rozpoznanie sprawy wniosek o skazanie bez rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.) albo, gdy oskarżony złożył wniosek o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej (art. 387§ 1 k.p.k.). O obu tych posiedzeniach nie są zawiadamiane strony postępowania (wyłączono stosowanie art. 339 § 5 k.p.k. i art.

⁴⁶⁴ C. Kąkol, Sądy 24-godzinne po reformie – wybrane zagadnienia, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze

474a § 2 k.p.k.). Na posiedzeniu sąd wydaje wyrok skazujący albo postanowienie o nieuwzględnieniu wniosku. W tym drugim przypadku kieruje sprawę na rozprawę.⁴⁶⁵

W wyniku nowelizacji nie uległy również zmianie zasady zaskarżania wyroku wydanego w trybie przyspieszonym (art. 517h k.p.k.) oraz tryb postępowania po uchyleniu wyroku przez sąd odwoławczy (art. 517i k.p.k.) Wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku może być zgłoszony ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia albo złożony na piśmie w terminie zawitym 3 dni od daty ogłoszenia wyroku. Wniosek nie pochodzący od oskarżonego (np. prokuratora, obrońcy) powinien wskazywać tego z oskarżonych, którego dotyczy. Sąd ma obowiązek sporządzenia uzasadnienia wyroku w terminie 3 dni od daty złożenia (ustnie lub pisemnie) wniosku o sporządzenie uzasadnienia. Z kolei termin do wniesienia apelacji wynosi 7 dni i biegnie dla każdego uprawnionego od daty doręczenia mu wyroku z uzasadnieniem.

Skrócone terminy obowiązują również sąd odwoławczy. Ma on bowiem tylko miesiąc na rozpoznanie sprawy, licząc od daty jej wpływu do tego sądu.

Utrzymano również możliwość przekazania sprawy przez sąd odwoławczy bezpośrednio prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych, z pominięciem sądu, który rozpoznawał ją w pierwszej instancji. Może to nastąpić, jeżeli po rozpoznaniu środka odwoławczego sąd odwoławczy uchylił zaskarżony wyrok stwierdzając jednocześnie, że zachodzi potrzeba uzupełnienia postępowania dowodowego co do istoty sprawy. W razie niemożności rozpoznania sprawy w postępowaniu uproszczonym, np. dlatego, że postępowanie przygotowawcze powinno być przeprowadzone w formie śledztwa, uchylając wyrok, sąd odwoławczy przekazuje sprawę prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych. W wypadku uchylenia wyroku i nieprzekazania sprawy prokuratorowi, lecz sądowi pierwszej instancji w celu ponownego rozpoznania, dalsze postępowanie toczy się w trybie uproszczonym.⁴⁶⁶

Reasumując rozważania dotyczące trybu przyspieszonego można z całą stanowczością stwierdzić, iż po nowelizacji jest ulepszonym narzędziem do karania

⁴⁶⁵ W. Jasiński, Tryb przyspieszony, źródło: prawo.uni.wroc.pl/pliki/7851

⁴⁶⁶ W. Jasiński, tamże.

sprawców przestępstw stadionowych. Świadomość sprawców o istnieniu tej instytucji znakomicie przeciwdziała rozwojowi przestępczości stadionowej.

Problemem decydującym o niezbyt częstym korzystaniu z tego trybu jest fakt, iż złapanie sprawcy na gorącym uczynku jest niezwykle trudnym zadaniem. Zidentyfikowanie zamaskowanego chuligana lub ultrasa jest niezwykle trudne. Przywoływane powyżej przepisy dotyczą przecież przypadków, które nie pozostawiają cienia wątpliwości, co do faktu popełnienia czynu zabronionego przez konkretną osobę.

§ 6.2. Rozprawa „odmiejscowiona”.

Problem przestępczości stadionowej pozostaje w Polsce nierozwiązany od wielu lat. Na początku 2011 r. Ministerstwo Sprawiedliwości opublikowało projekt ustawy zmieniającej m.in. przepisy Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.⁴⁶⁷ Projekt ten, sygnowany datą 9 lutego 2011 r., zakładał wprowadzenie tzw. rozprawy odmiejscowionej. Co prawda w projekcie nie zostało użyte to pojęcie, jednakże w jego uzasadnieniu projektodawca w ten właśnie sposób nazywa nowe instytucje procesowe.⁴⁶⁸

W październiku 2011 r. na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości widniała informacja, iż projekt ten znajduje się na etapie konsultacji społecznych i uzgodnień międzyresortowych. Jednakże w dniu 3 czerwca 2011 r. do Marszałka Sejmu wpłynął rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, a także o zapewnieniu bezpieczeństwa w związku z organizacją Turnieju Finałowego UEFA EURO 2012.⁴⁶⁹ W rządowym projekcie ustawy znalazła się znakomita większość przepisów nowelizujących Kodeks karny i Kodeks postępowania karnego, które zostały zawarte w projekcie Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 2011 r.⁴⁷⁰

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego ostro skrytykowała proponowane zmiany, podkreśliła ona, iż regulacje zakładające prowadzenie całości rozprawy za pośrednictwem urzędów technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem dźwięku i obrazu, i to niezależnie od woli oskarżonego, pozostają w wyraźnej sprzeczności z gwarancjami rzetelnego procesu – wynikającymi łącznie z art. 45 ust. 1 i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP.⁴⁷¹ Również doktryna wyraziła się krytycznie o projekcie zmian. A. Sakowicz w

⁴⁶⁷ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw z dnia 9 lutego 2011 r., www.ms.gov.pl.

⁴⁶⁸ Szerzej zob. Uzasadnienie do ww. projektu, www.ms.gov.pl.

⁴⁶⁹ Druk sejmowy nr 4281, www.sejm.gov.pl.

⁴⁷⁰ J. Kosowski, Rozprawa „odmiejscowiona”, Prokuratura I Prawo 1, 2012, s. 37

⁴⁷¹ Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw (pakiet „Bezpieczeństwo na Euro 2012”), oprac. M. Królikowski, P. Wiliński, M. Wąsek-Wiaderek, www.ms.gov.pl, s. 20–21.

swojej opinii, zwrócił uwagę m.in. uwagę na naruszenie zasady równości obrony oraz pozostawanie tych regulacji w sprzeczności z zasadą bezpośredniości i kontradiktoryjności.⁴⁷²

W uzasadnieniu projektu Ministerstwa Sprawiedliwości – lansującego przede wszystkim omawiane rozwiązania – wskazano, iż proponowane regulacje mają usprawnić i uprościć postępowania prowadzone w trybie przyspieszonym o przestępstwa i wykroczenia, w szczególności dotyczące czynów zabronionych popełnianych w związku z imprezami masowymi, przy zachowaniu gwarancji procesowych oskarżonego (zwłaszcza prawa do obrony).⁴⁷³

Jako jedną ze szczegółowych przyczyn wprowadzenia omawianej zmiany wskazano fakt organizacji Euro 2012. Jakby dystansując się do tego argumentu, Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że nowe rozwiązania mają charakter uniwersalny i pozwolą na zwiększenie efektywności ochrony imprez masowych realizowanych za pomocą norm prawa karnego. Mają tym samym zwiększyć skuteczność i sprawność działania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości nie tylko w czasie mistrzostw Europy, ale i podczas innych wydarzeń sportowych w przyszłości.⁴⁷⁴

Tak szczegółowa argumentacja, dotycząca instytucji „rozprawy odmiejscowionej” nie znalazła się w uzasadnieniu rządowego projektu (druk sejmowy nr 4281).⁴⁷⁵ W uzasadnieniu rządowego projektu skupiono się na syntetycznej prezentacji poszczególnych zmian, w wielu przypadkach krótko spuentowanej względami gwarancyjnymi dla oskarżonego.

„Rozprawa odmiejscowiona” została wprowadzona do kodeksu postępowania karnego⁴⁷⁶ oraz kodeksu w sprawach o wykroczenia⁴⁷⁷ nowelizacją ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych z dnia 31 sierpnia 2011 r. Stanowi ona jedną z

⁴⁷² A. Sakowicz, Opinia prawna do projektu ustawy o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, a także o zapewnieniu bezpieczeństwa w związku z organizacją Turnieju Finałowego UEFA EURO 2012 (druk nr 4281), www.sejm.gov.pl, s. 6–7

⁴⁷³ Uzasadnienie projektu Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 2011 r., www.ms.gov.pl, s.18

⁴⁷⁴ A. Wach, Odpowiedzialność osób..., s. 345

⁴⁷⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, a także o zapewnieniu bezpieczeństwa w związku z organizacją Turnieju Finałowego UEFA EURO 2012 (druk nr 4281), www.sejm.gov.pl.

⁴⁷⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1997, Nr 89, poz. 555 ze zm.).

⁴⁷⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. 2001, Nr 106, poz. 1148 ze zm.).

form prowadzenia postępowania przyspieszonego w ramach, którego przyjęto szereg uproszczeń dotyczących prowadzenia rozprawy jak i postępowania przygotowawczego. Znajduje ona zastosowanie do wybranych wykroczeń i występków określonych w kodeksie wykroczeń, kodeksie karnym oraz ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych.⁴⁷⁸

Uregulowania znajdujące się w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia są w większości zbieżne z kodeksem postępowania karnego. Postępowanie przyspieszone, w tym trybie rozprawy odmiejscowionej, uregulowane w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, stosuje się wobec sprawców wykroczeń popełnionych w związku z imprezą masową oraz wykroczeń przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, określonych w art. 50, 51 i 52a kodeksu wykroczeń oraz wykroczeń przeciwko mieniu i urządzeniom użytku publicznego, określonych w art. 124 i 143 kodeksu wykroczeń. Postępowanie w trybie rozprawy odmiejscowej prowadzi się również na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 15 k.p.w., także w sprawach o wykroczenia określone w art. 54-57a ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (art. 63 ustawy o b.i.m.).⁴⁷⁹

Właśnie w ramach tego trybu szczególnego (rozprawy odmiejscowionej) przyjęto daleko idące uproszczenia dotyczące prowadzenia całości rozprawy przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość wraz z jednoczesnym i bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku.

Zgodnie z art. 517b § 1 k.p.k. w postępowaniu przyspieszonym mogą być rozpoznawane sprawy o przestępstwa podlegające rozpoznaniu w trybie uproszczonym (art. 469 k.p.k.), a więc takie, w których prowadzi się postępowanie przygotowawcze w formie dochodzenia. W konsekwencji są to, więc sprawy o przestępstwa należące do właściwości sądu rejonowego (art. 325b § 1 k.p.k.) z wyłączeniem spraw o przestępstwa wymienione w § 2 art. 325b k.p.k. Zgodnie z art. 64 Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, postępowanie w sprawach o przestępstwa określone w art. 59-61 ustawy prowadzi się na podstawie przepisów o

⁴⁷⁸ Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504; Nr 127 z 2010 r., poz. 857; Nr 152, poz. 1021; Nr 217 z 2011 r., poz. 1280).

⁴⁷⁹ W. Kotowski, B. Kurzępa, Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz do ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych., Warszawa 2012, wydanie 3, s. 216-218

postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 54a Kodeksu postępowania karnego.⁴⁸⁰

W świetle art. 517b k.p.k., w celu prowadzenia postępowania przyspieszonego niezbędne jest zatrzymanie sprawcy na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem⁴⁸¹ (art. 517b § 1 k.p.k.), lecz można odstąpić od zatrzymania i przymusowego doprowadzenia do sądu w ciągu 48 godzin, względnie zwolnić zatrzymanego, jeżeli zobowiąże się on do stawiennictwa w sądzie (art. 517b § 3 k.p.k.). Koniecznym jest zaznaczenie, iż okoliczności ujęcia sprawcy, na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem, są jednocześnie okolicznościami dowodowymi, które jednoznacznie wskazują na fakt popełnienia przestępstwa przez zatrzymaną osobę.⁴⁸²

Do powyższych regulacji wprowadzono możliwość odstąpienia od przymusowego doprowadzenia do sądu, przy jednoczesnym zatrzymaniu osoby podejrzanej (art. 517b § 2a k.p.k.) Jest to więc rozwiązanie pośrednie, gdyż nie ma w nim mowy o przebywaniu osoby podejrzanej na wolności. Rezygnacja z przymusowego doprowadzenia do sądu wiąże się natomiast z niezwłocznym przeprowadzeniem rozprawy oraz udziałem oskarżonego w czynnościach sądowych przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość wraz z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Mamy więc do czynienia z wideokonferencją. Warto w tym miejscu zauważyć, iż zgodnie z wykładnią art. 517b § 2a k.p.k. skorzystanie z omawianego rozwiązania będzie fakultatywne i uzależnione od decyzji organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze.⁴⁸³

Pod adresem wskazanej konstrukcji zgłaszano od początku liczne zastrzeżenia natury prawnej, a także praktycznej. Podkreślano w pierwszym rzędzie, że rozwiązanie, na podstawie, którego oskarżony i jego obrońca mają porozumiewać się z sądem za pomocą urządzeń audiowizualnych, jest być może funkcjonalne i atrakcyjne od strony medialnej, ale może prowadzić do zachwiania standardów konstytucyjnego prawa do sądu.⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ W. Kotowski, B. Kurzępa, Bezpieczeństwo imprez masowych, op. cit. s. 217-218

⁴⁸¹ W. Grzeszczyk, Kodeks Postępowania Karnego – Komentarz, Warszawa 2012, Wydanie 9, str. 617.

⁴⁸² W. Grzeszczyk, op.cit, str. 618.

⁴⁸³ Uzasadnienie projektu Ministerstwa Sprawiedliwości..., s. 39–40; Uzasadnienie rządowego projektu..., s. 25–26.

⁴⁸⁴ A. Wach, op. cit., s. 347

Praktycy zwracali uwagę na okoliczności, iż brak bezpośredniego kontaktu obwinionego z sędzią nie może zastąpić sprawnie przeprowadzona wideokonferencja. Nawet najmniejszy gest czy mimika twarzy obwinionego mogą mieć w procesie karnym decydujący wpływ na wydawany wyrok. Choćby funkcjonujące bez zastrzeżeń łącza teleinformatyczne nie oddają tego, co jest istotne przy orzekaniu w sprawach karnych, a mianowicie uczuć, emocji oraz wyrażenia skruchy przez sprawcę. Nie pozwalają one tym samym na sformułowanie ważnych elementów oceny wiarygodności zeznań świadków i stron.

Stawiano wręcz pytania, czy kamera może uchwycić i odpowiednio pokazać emocje złapanego na kłamstwie świadka lub „trzęsące się ręce” obwinionego podczas składania nieprawdziwych wyjaśnień. Przecież wszystko zależy od tego, jak zostanie ustawiona kamera, jakie jest oświetlenie, jakim sprzętem będzie dysponował operator itp. Podnoszono także prozaiczną być może okoliczność: w jaki sposób sąd może na odległość zbadać czy oskarżony jest w stanie umożliwiającym mu prawidłowy udział w rozprawie, w szczególności czy jest trzeźwy? Z drugiej jednak strony zwracano uwagę na fakt, iż prowadzenie procesu w dwóch różnych miejscach: na sali rozpraw, gdzie obecny będzie sędzia i prokurator oraz w pomieszczeniu na stadionie, gdzie będą znajdowali się pozostali uczestnicy postępowania karnego – ogranicza udział oskarżonego w postępowaniu dowodowym.

Rezygnacja z doprowadzenia sprawcy do sądu wiąże się z koniecznością przeprowadzenia wszystkich czynności przy pomocy urządzeń umożliwiających ich dokonanie na odległość. Mamy w tym przypadku do czynienia, jak już wcześniej wspomniano z wideokonferencją. Wybór opisanego rozwiązania jest, zgodnie z treścią art. 517b § 2a k.p.k., fakultatywny i zależy od decyzji organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze.⁴⁸⁵ Przepis art. 517b § 2b w przypadku czynności sądowych przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających ich przeprowadzenie na odległość wymaga w miejscu przebywania sprawcy obecności referendarza sądowego lub asystenta sędziego. „Zrezygnowano z dopuszczalnej w świetle art. 177 § 1a obecności urzędnika sądowego, ze względu na konieczność zapewnienia przestrzegania wszelkich standardów przeprowadzenia przesłuchania oskarżonego, które mogą być narażone na uszczerbek. Osoby z wykształceniem prawniczym, do

⁴⁸⁵ J. Kosowski, Rozprawa „odmiejszczona”, Prokuratura i Prawo 1/2012, s. 42.

których zalicza się referendarza sądowego i asystenta sędziego, mogą w realniejszy sposób czuwać nad prawidłowym przebiegiem przesłuchania oraz w razie potrzeby podjąć właściwe, przewidziane prawem działania”.⁴⁸⁶

Zgodnie z § 2c i 2d zarówno ustanowiony ewentualnie obrońca, jak i tłumacz biorą udział w „rozprawie odmiejscowionej” także w miejscu przebywania sprawcy. Zgodnie z uzasadnieniem projektu ma to usprawnić kontakt oskarżonego z obrońcą i ewentualnie tłumaczem oraz urealnić wykonywanie jego prawa do obrony, w szczególności chodzi tu o nieskrępowane porozumiewanie się oskarżonego z obrońcą.⁴⁸⁷

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego nie wyłącza stosowania art. 517c § 1 co oznacza konieczność prowadzenia dochodzenia. Może być ono jednak ograniczone tylko do przesłuchania osoby podejrzanej w charakterze podejrzanego oraz zabezpieczenia dowodów w niezbędnym zakresie. Podejrzanego poucza się o uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, do korzystania z pomocy obrońcy oraz do złożenia – już w toku dochodzenia wniosku przewidzianego w art. 387 § 1 k.p.k., a także o obowiązkach i konsekwencjach określonych w art. 74, 75, 138, 139 i 517 e § 2 k.p.k. Zabezpieczenie dowodów będzie prawdopodobnie polegało głównie na zabezpieczeniu nagrań monitoringu oraz ustaleniu i spisaniu świadków, których przesłuchanie odbędzie się podczas rozprawy.⁴⁸⁸ Po przeprowadzeniu czynności postępowania przygotowawczego Policja sporządza i składa wniosek o rozpoznanie sprawy, zawiadamiając o tym prokuratora. Prokurator zwolniony został z obowiązku przesłuchiwania podejrzanego w każdej sprawie oraz zatwierdzania wniosku o rozpoznanie sprawy.⁴⁸⁹ Przedstawienie wniosku do zatwierdzenia ma miejsce tylko w sytuacji, gdy zachodzą warunki do wystąpienia przez prokuratora z wnioskiem o rozpoznanie sprawy bez rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.) lub gdy podejrzany złożył wniosek z art. 387 § 1 k.p.k. o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej. Złożenie do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy jest równoznaczne z przekazaniem sprawcy do dyspozycji sądu. Brak jest w ustawie określenia, w jaki sposób nastąpi złożenie wniosku oraz materiału dowodowego (w tym protokołu zatrzymania,

⁴⁸⁶ Uzasadnienie rządowego projektu..., s.26.

⁴⁸⁷ A. Wach, op. cit. s. 347

⁴⁸⁸ J. Kosowski, op.cit., s. 42

⁴⁸⁹ D. Morgała, e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, 11/2012,

protokołu przesłuchania oraz dowodów np. nagrania z monitoringu), którego złożenia wymaga art. 517d § 1 k.p.k.

Przypuszczać jednak należy, iż konieczne będzie przewiezienie go przez funkcjonariusza policji, z miejsca zatrzymania sprawcy do budynku sądu⁴⁹⁰ (zastanawiającym jest, że skoro policja przewozi dokumenty procesowe, to nie może w tym samym czasie przewieść podejrzanego) Zgodnie z art. 517d § 1a k.p.k. sporządza się odpisy wniosku o rozpoznanie sprawy dla sprawcy oraz jego obrońcy, jeżeli został ustanowiony, a także kopie wszystkich dokumentów materiału dowodowego przekazywanych do sądu. W sytuacji „rozprawy odmiejscowionej” prezes sądu, w sposób wskazany w art. 137 k.p.k., zawiadamia oskarżonego oraz jego obrońcę, jeżeli został ustanowiony, o doręczeniu wniosku o rozpoznanie sprawy i oznacza czas na przygotowanie się do obrony. Funkcjonariusz Policji doręcza oskarżonemu oraz obrońcy, za pokwitowaniem odbioru, odpisy wniosku o rozpoznanie sprawy. Udostępnia się im także kopie dokumentów przekazanych do sądu, które po zakończeniu wszystkich czynności związanych z „rozprawą odmiejscowioną” są włączane do akt sprawy. „Ma to na celu zapewnienie sprawcy i jego obrońcy możliwości pełnego i nieskrępowanego zaznajomienia się z aktami sprawy i przygotowania obrony, w warunkach, gdy aktami sprawy – o identycznej treści i zawartości – będzie dysponował sąd orzekający, znajdujący się w innym miejscu. W połączeniu z zasadą pełnej ustności rozprawy (art. 517e k.p.k.) zagwarantuje to stronie defensywnej dostęp do tych samych materiałów i informacji procesowych co pozostałym uczestnikom postępowania znajdującym się w sądzie”⁴⁹¹

Zgodnie z przepisem art. 517e § 1a k.p.k. zatrzymanemu oskarżonemu należy umożliwić, w miejscu jego przebywania, kontakt z obrońcą bez udziału osób trzecich. Nowo wprowadzony przepis art. 517c § k.p.k. ma na celu zobowiązanie organów procesowych do przekazania oskarżonemu możliwie najszerszej informacji o istotnych odmiennościach dotyczących rozprawy odmiejscowionej co ma przyczynić się m.in. do świadomego korzystania ze wszystkich przysługujących mu uprawnień.⁴⁹²

Jednym z zasadniczych praw oskarżonego jest uprawnienie do ustanowienia obrońcy. Obecny stan prawny nie wprowadza obrony obligatoryjnej w trybie przyspieszonym, jednakże utrzymane zostały dyżury adwokatów. Należy jednak

⁴⁹⁰ J. Kosowski, op. cit, s. 42

⁴⁹¹ Uzasadnienie rządowego projektu..., str. 26.

⁴⁹² J. Kosowski, tamże

zauważyć, iż adwokaci, zgodnie z § 2 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich⁴⁹³, pełnią dyżur w siedzibie właściwego sądu rejonowego. Co prawda, ustęp kolejny przewiduje możliwość zezwolenia przez prezesa sądu rejonowego na pełnienie dyżuru w innym miejscu niż siedziba sądu rejonowego, jednakże warunkowane jest to wnioskiem adwokata. W uzasadnieniu projektu nie wskazano, iż celem jest pełnienie dyżurów przez adwokatów w miejscu zatrzymania (stadionie) sprawcy (co wymagałoby wówczas zmiany przytoczonego rozporządzenia), stąd też należy domniemywać, iż adwokat musiałby mieć odpowiedni czas na dotarcie do miejsca zatrzymania.⁴⁹⁴ Omawiana nowelizacja k.p.k. nie wprowadza ponadto ograniczeń w ustanawianiu obrońcy spoza adwokatów pełniących dyżur, co w jeszcze większym stopniu może utrudnić sprawne i szybkie prowadzenie postępowania.⁴⁹⁵ Bardzo istotną rzeczą jest, iż obrońca musi znajdować się w miejscu przebywania oskarżonego (art. 517b § 2c k.p.k.). Ma to zdaniem projektodawcy usprawnić kontakt oskarżonego z tymi obrońcą i urealnić wykonywanie jego prawa do obrony, w szczególności nieskrępowane porozumiewanie się oskarżonego z obrońcą, również w obecności tłumacza.⁴⁹⁶

Interesująca z prawnego punktu widzenia jest wprowadzenie tzw. zasady ustności w ramach tzw. rozprawy odmiejscowionej. W związku z faktem, iż sprawa przebywa w innym miejscu niż sala rozpraw, wszystkie wnioski, inne oświadczenia oraz czynności procesowa – tak oskarżonego, jego obrońcy, jak i innych uczestników postępowania – dokonywane są wyłącznie ustnie do protokołu. Dopuszczenie formy pisemnej spowodowałoby konieczność doręczenia pism do sądu, a tym samym oznaczałoby wydłużenie procedury. O treści wszystkich pism procesowych, które wpłynęły do akt sprawy od chwili przekazania do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy wraz z materiałem dowodowym, sąd jest obowiązany poinformować przy najbliższej czynności procesowej oskarżonego i jego obrońcę. Na ich żądanie sąd ma obowiązek

⁴⁹³ Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich, Dz. U. z 2010 r., Nr 98, poz. 631.

⁴⁹⁴ Analogiczna uwaga dotyczy tłumacza – art. 517b § 2d projektu.

⁴⁹⁵ J. Kosowski, Obrona formalna w stadium przygotowawczym postępowania przyspieszonego, Prokuratura i Prawo 2010, nr 7–8, s. 183–197.

⁴⁹⁶ Uzasadnienie projektu Ministerstwa Sprawiedliwości..., s. 43; Uzasadnienie rządowego projektu..., s. 26.

odczytać treść wspomnianych pism.⁴⁹⁷ Jest to wymóg niezbędny, gdyż w inny sposób sędzia karny i uczestnicy procesu, znajdujący się w różnych miejscach, nie mogliby przekazać oświadczeń procesowych i miałiby istotne trudności techniczne, aby zapoznać się z ich treścią.⁴⁹⁸

Podobne procedury obowiązują w przypadku dokonywania innych czynności procesowych np. przesłuchania świadka, biegłego.

Ustawodawca określił także negatywne przesłanki prowadzenia postępowania w trybie rozprawy odmiejscowionej. Nie ma ona zastosowania w razie zarządzenia przerwy w rozprawie lub zmiany trybu postępowania. „W takim przypadku odpadają bowiem powody korzystania z tego sposobu przeprowadzania przesłuchania, gdyż oskarżony może się stawić do sądu lub – w razie zastosowania tymczasowego aresztowania – zostanie na następny termin rozprawy doprowadzony”.⁴⁹⁹

Reasumując rozważania na temat „rozprawy odmiejscowionej” należy stwierdzić, iż oficjalnych przyczyn wprowadzenia omawianej instytucji poszukiwać należy przede wszystkim w uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy. Stanowi on kompilację dwóch projektów opracowanych odrębnie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwie Sprawiedliwości. Uzasadnienie projektu Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczące instytucji rozprawy odmiejscowionej zachowało jednak swoją aktualność. Występują dwójakiego rodzaju przyczyny wprowadzenia tej instytucji. Do pierwszych należy zaliczyć względy ekonomiki procesowej, sprawności funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości oraz oszczędności czasu, środków finansowych i sił policyjnych. Drugiego rodzaju przyczyny związane są z zapewnieniem bezpieczeństwa na stadionach oraz podczas imprez masowych, w tym w szczególności podczas Mistrzostw Europy w piłce nożnej UEFA EURO 2012.⁵⁰⁰

Jako podstawową przyczynę wprowadzenia omawianych zmian dotyczących konkretnie postępowania przyspieszonego, projektodawca podaje: „zaoszczędzenie sił i środków Policji związanych z konwojowaniem, potrzeby w zakresie koncentracji i przyspieszenia czynności procesowych w toku dochodzenia i czynności wyjaśniających, które byłyby prowadzone co do zasady w miejscu zdarzenia, w tym

⁴⁹⁷ W. Grzeszczyk, Kodeks Postępowania Karnego – Komentarz, s. 626.

⁴⁹⁸ A. Wach, op. cit., s. 354

⁴⁹⁹ W. Grzeszczyk, tamże

⁵⁰⁰ D. Morgała, e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, 11/201

również ułatwienie dostępu do osobowych źródeł dowodów, w końcu zwiększenie efektywności w rozpatrywaniu spraw karnych”.⁵⁰¹

Należy zauważyć jednak, iż przy podejmowaniu decyzji o zastosowaniu wyżej wymienionej konstrukcji ograny procesowe będą zapewne brały pod uwagę w pierwszym rzędzie warunki techniczne jej przeprowadzenia. Takie możliwości stwarzają obiekty przygotowane do turnieju Euro 2012. Przykładowo w Poznaniu, na Stadionie Miejskim znajdują się trzy izby zatrzymań i sala do przeprowadzania rozpraw o powierzchni około 20 m². Pomieszczenia ta znajdują się nad tzw. control room, czyli centrum monitoringu stadionu. Zapleczem dla „rozprawy odmiejscowionej” ma być Sąd Rejonowy w Poznań-Grunwald i Jeżyce, położony najbliżej stadionu. Osoby odpowiedzialne za przygotowanie wskazanych pomieszczeń korzystały z doświadczeń „sądów odmiejscowych”, działających podczas mistrzostw Europy w piłce nożnej w Portugalii w 2004 r.⁵⁰²

W związku z powyższym należy stwierdzić, że o ile możliwe jest przygotowanie specjalnych pomieszczeń przeznaczonych do przeprowadzania rozprawy odmiejscowionej, na czterech stadionach Mistrzostw Europy, o tyle wyodrębnienie i wyposażenie takich pomieszczeń na pozostałych kilkunastu, kilkudziesięciu stadionach w Polsce wydaje się być rzeczą niemożliwą. Oczywiście jest, iż przeszkodą byłyby za pewne zbyt wysokie koszty oraz niejasność, kto miałby finansować tę inwestycję. Z tego też względu trudno uznać za realne zapewnienia z uzasadnienia do projektu ustawy, iż oprócz Mistrzostw Europy w piłce nożnej rozwiązania dotyczące rozprawy odmiejscowionej znalazłyby uniwersalne zastosowanie, zarówno podczas meczów piłki nożnej, jak i innego rodzaju imprez masowych. Jak stwierdza J. Kosowski stosowanie regulacji dotyczących rozprawy odmiejscowionej podczas UEFA EURO 2012 „może być spowodowane względami politycznymi, jednakże powyższa – pobieżna i ogólna analiza kosztów prowadzenia postępowania z zastosowaniem nowych instytucji, prowadzi do wniosku, iż rozwiązania te nie będą stosowane w praktyce, w odniesieniu do meczów piłkarskich polskich lig. Może to doprowadzić do sytuacji, która miała już miejsce na gruncie

⁵⁰¹ Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń, oraz niektórych innych ustaw, s. 18.

⁵⁰² M. Konieczna, Sposób na karanie stadionowych chuliganów, Na wokandzie 2011, nr. 3(6) s. 25-26

przepisów trybu przyspieszonego w brzmieniu pierwotnym – rezygnacji organów procesowych z ich wykorzystywania w praktyce”.⁵⁰³

⁵⁰³ J. Kosowski, op. cit., s.53.

§ 6.3. Sądowy zakaz stadionowy.

Kluczowym instrumentem prawnym do walki z przestępczością stadionową jest instytucja zakazu stadionowego. Odegrała ona szczególną rolę w sferze zwalczania przejawów chuligaństwa na stadionach piłkarskich w Anglii i Walii⁵⁰⁴, a następnie Grecji⁵⁰⁵, Włoszech⁵⁰⁶ i Polsce.

Pierwszy normatywny zakaz stadionowy o charakterze krajowym przyjęto w Wielkiej Brytanii na podstawie aktu normatywnego na nazwie Public Order Act z 1986 r.⁵⁰⁷ Ustanowiono wówczas środek karny o nazwie Exclusion Orders, którego istota polegała na zakazaniu przez sąd uczestnictwa w meczach na terenie Anglii i Walii.⁵⁰⁸

W 1989 r. rozszerzono również na mocy Football Spectators Act możliwość stosowania zakazu stadionowego na mecze zagraniczne, wprowadzając tzw. Restriction Orders.⁵⁰⁹ Przedmiotowy środek był zwłaszcza orzekany w stosunku do sprawcy dopuszczającego się przemocy w stosunku do innej osoby lub niszczącego mienie w trakcie meczu, względnie w drodze na stadion lub przy jego opuszczaniu. Warunkiem zastosowania zakazu stadionowego było przede wszystkim uprzednie skazanie danej osoby za przestępstwo popełnione w związku z futbolem. Warto podkreślić, iż to właśnie Football Spectators Act wprowadził obowiązek posiadania karty identyfikacyjnej kibica oraz przewidziano utworzenie systemu wydawania licencji dla organizatorów meczów piłkarskich, stanowiącego podstawę wpuszczania kibiców na stadiony.

Zakaz stadionowy w Wielkiej Brytanii ewoluował do czasu przyjęcia (i obowiązującego do dziś) Football Act⁵¹⁰, który to zlikwidował podział na zakaz krajowy i międzynarodowy wprowadzając jednolitą definicję zakazu stadionowego – football banning order – FBO. Jego skutki w odniesieniu do meczów rozgrywanych na terytorium Anglii i Walii polegają na zakazie uczestnictwa w określonych meczach, a w odniesieniu do spotkań zagranicznych są połączone ze swojej istoty z

⁵⁰⁴ J. Sochacka, Charakter prawny zakazu stadionowego, jako środka kontroli społecznej w ustawodawstwie brytyjskim, *Studia Iudicica*, tom 53, Warszawa 2011, s. 233

⁵⁰⁵ The law 1986 on preventive and coercive measures against violence in sport; FEK, 18 september 1986; A 138, cyt. J. Sochacka, Charakter prawny..., s.233

⁵⁰⁶ The law no 410 of 13 december 1989, „Gazetta Ufficiale” 18 december 1989, No. 294; art. 6, cyt. J. Sochacka, Charakter prawny..., s. 233

⁵⁰⁷ Tamże

⁵⁰⁸ A. Wach, op. cit, s. 316-317

⁵⁰⁹ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/37/contents>

⁵¹⁰ <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://www.homeoffice.gov.uk/documents/Football-Disorder-20062835.pdf?view=Binary>

obowiązkiem stawiennictwa na lokalnym posterunku Policji.⁵¹¹ Równocześnie, jeśli szczególne względy nie stały na przeszkodzie, z zastosowanie zakazu stadionowego został połączony obowiązek czasowego zatrzymania paszportu w związku z meczami zagranicznymi, który najczęściej zaczął obowiązywać na 5 dni przed datą planowanego rozpoczęcia meczu lub zorganizowanych mistrzostw.

Football (Disorder) Act 2000 stworzył ponadto możliwość nałożenia zakazu stadionowego w oderwaniu od istnienia wyroku skazującego za popełnienie przestępstwa stadionowego. Umundurowaniu policjanci uzyskiwali prewencyjne uprawnienia do wzywania osób podejrzanych o zakłócanie porządku do stawiennictwa przed sądem w celu nałożenia na nich zakazów stadionowych.⁵¹²

Institucja zakazu stadionowego (zakazu wstępu na imprezę masową) w Polsce występuje od kilkunastu lat. Wprowadziła ją ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z 22 sierpnia 1997 r.⁵¹³

Sąd mógł orzec zakaz wstępu na imprezę masową w razie ukarania za popełnione w związku z imprezą masową wykroczenia określone w art. 50 (niedopuszczalne zbiegowiska), 51 (zakłócanie spokoju i porządku publicznego), 52a (nawoływanie do przestępstwa), 124 (niszczenie mienia) lub 143 (utrudnianie korzystania) kodeksu wykroczeń oraz w art. 21 ust 1-3, 5, 7 i 10 uchylonej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. Jednakże zgodnie z literalnym brzmieniem tego przepisu sąd mógł orzec zakaz tylko w przypadku skazania za wykroczenia. Brak było przepisu prawnego, który wprost uprawniał sąd do wymierzenia tego środka za przestępstwo. W praktyce sądy orzekały na podstawie art. 41a § 1 kodeksu karnego obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach w postaci zakazu wstępu na imprezy masowe, ale tylko w przypadku przestępstw popełnionych z użyciem przemocy. Zgodnie z art. 43§1 pkt 2 kodeksu karnego obowiązek ten orzeka się w latach – od roku do 15 lat.⁵¹⁴

W opinii G. Gozdóra zakaz ten mógł być orzekany na okres od 2 do 6 lat, ponieważ przepisy uchylonej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych stanowiły

⁵¹¹ Secetion 14(4) Football (Disorder) Act 2000

⁵¹² Tamże.

⁵¹³ Ustawa z 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych. Dz. U. nr 106, poz. 180 z póź. zm

⁵¹⁴ W. Pływaczewski, Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku, M. Skorecki, A. Strzelec, Zakaz wstępu na imprezę masową – prawnokarne i kryminologiczne aspekty nowego środka karnego w kodeksie karnym, Szczytno 2010, s. 120

lex specialis w stosunku do art. 43 § 1 kodeksu karnego.⁵¹⁵ Podobną rolę odgrywa też art. 72 § 1 pkt 7 k.k., na podstawie, którego sąd może orzec obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności, a także art. 6 pkt 2 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.⁵¹⁶

W następnych latach przepisy dotyczące bezpieczeństwa imprez masowych, w tym także zakazu wstępu na imprezę masową, podlegały kolejnym licznym i istotnym nowelizacjom. Koncentrując się przede wszystkim na omawianej instytucji można wskazać kilka kluczowych zmian. Ustawa z dnia 30 marca 2001 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych i ustawy o policji⁵¹⁷ zamieniła określenie „kary dodatkowej” zakazu wstępu na „środek karny”, ujednolicając terminologię normatywną wynikającą z przepisów prawa wykroczeń. Ponadto podniesiono granice czasowe zakazu na okres od 1 roku do 3 lat, a także wprowadzono możliwość połączenia zastosowania zakazu z obowiązkiem osobistego stawiennictwa na wezwanie powiatowego (miejskiego) komendanta policji, we właściwej dla miejsca zamieszkania ukaranego jednostce organizacyjnej policji w czasie trwania imprezy masowej.⁵¹⁸

Istotne zmiany przyniosła nowelizacja przedmiotowej ustawy z 2007 r.⁵¹⁹ Wprowadziła ona podział polegający na tym, że w razie ukarania za określone wykroczenia (których zakres nie zmienił się istotnie od pierwotnej wersji), popełnione w związku z imprezą masową, można orzec środek karny zakazu wstępu na imprezę masową, natomiast w przypadku ukarania za określone wykroczenia, popełnione w związku z masową imprezą sportową, zakaz taki orzeka się obligatoryjnie. Wspomniana nowelizacja wprowadziła także do ustawy art. 22a normujący występek polegający na niestosowaniu się do orzeczonego za wykroczenie zakazu wstępu na imprezę masową albo niestosowaniu się do orzeczonego obowiązku osobistego stawiennictwa w jednostce organizacyjnej policji, zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 3. Zatem dla osoby ukaranej zakazem wstępu lub obowiązkiem

⁵¹⁵ G. Gozdór, *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 258

⁵¹⁶ Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz. U. z 2002 r., nr. 11, poz. 109 z późn. zm.

⁵¹⁷ Dz. U. z 2001 r. Nr 41, poz. 465.

⁵¹⁸ P. Siejczuk, *Instytucja tzw. zakazu stadionowego w polskim systemie bezpieczeństwa imprez masowych*, *Bezpieczeństwo Narowowe*, II-2011/18 s. 186

⁵¹⁹ Ustawa z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. z 2007 r. Nr 99, poz. 663).

stawiennictwa w jednostce policji bardziej dotkliwie mogło stać się niezastosowanie do orzeczonego zakazu niż kara za samo wykroczenie.⁵²⁰

Decyzja Europejskiej Unii Piłkarskiej (UEFA), która w 2007 r. przyznała Polsce i Ukrainie prawo do organizacji Mistrzostw Europy w piłce nożnej – Euro 2012, stworzyła całkowicie nową sytuację w zakresie bezpieczeństwa imprez masowych. Kwestia utrzymania porządku publicznego na polskich stadionach nie tylko przestała stanowić wyłącznie wewnętrzny problem naszego kraju, lecz nabrała charakteru międzynarodowego.⁵²¹

Fakt przyznania Polsce i Ukrainie prawa do organizacji Mistrzostw Europy był decydującym powodem dla którego 20 marca 2009 r. uchwalono nową ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych jest aktem prawnym znacznie obszerniejszym niż poprzednia regulacja, zawierającym 80 artykułów. Jej cel i zakres normowania nie zmienił się jednak istotnie. Nadal określa ona zasady i warunki postępowania konieczne do zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych, zasady i tryb wydawania zezwoleń na ich przeprowadzanie, zasady gromadzenia i przetwarzania informacji, jak również zasady odpowiedzialności organizatorów za szkody wyrządzone w związku z zorganizowaniem imprez masowych. Nowa regulacja porządkuje natomiast dotychczasowe zapisy m.in. poprzez wyodrębnienie w ramach oddzielnych rozdziałów kwestii służb porządkowych i informacyjnych organizatora, zezwoleń na przeprowadzenie imprez masowych i kontroli bezpieczeństwa imprez masowych. Ważne miejsce zajmują też normy określające przestępstwa i wykroczenia stadionowe, zawarte w piętnastu artykułach. Doprecyzowuje ona także część pojęć i dodaje nowe definicje, w tym w szczególności definicję meczu piłki nożnej.⁵²²

Dała sądom podstawę prawną do wymierzenia środka karnego, wymienionego wprost w art. 39 kodeksu karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową za popełnione przestępstwo. De lege lata omawiamy środek karny może być orzekany zarówno w razie ukarania za wykroczenia (art. 65 ustawy o bezpieczeństwie imprez

⁵²⁰ P. Siejczuk, Instytucja tzw. zakazu stadionowego w polskim systemie bezpieczeństwa imprez masowych, *Bezpieczeństwo Narowowe*, II-2011/18 s. 186

⁵²¹ P. Chlebowicz, Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012 (Szczytno, 4–5 grudnia 2008 r.), „*Prokuratura i Prawo*”, nr 3/2009, s. 168.

⁵²² P. Siejczuk, op. cit.s. 187

masowych), jak i w przypadku skazania za przestępstwo (art. 41b ust 1 kodeksu karnego).⁵²³

Dodatkowo ustawodawca wprowadził do kodeksu karnego art. 41b przewidujący możliwość orzekania przez sądy zakazu wstępu na imprezę masową, ale tylko w przypadkach wskazanych w ustawie, jeżeli przy popełnieniu przestępstwa zachowanie sprawcy wskazywało, że jego udział w imprezach masowych zagraża istotnym dobrom chronionym prawem. Celem wskazanego unormowania było wykluczenie z imprez masowych osób zagrażających bezpieczeństwu.⁵²⁴

Przepisy przewidują na dzień dzisiejszy dwa przypadki obligatoryjnego orzekania zakazu wstępu na imprezę masową. Zgodnie z art. 66 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych sąd orzeka zakaz w przypadku popełnienia przestępstwa określone w art. 59 ustawy o b.i.m, to jest wnoszenia lub posiadania na imprezie masowej broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych, oraz za przestępstwo z art. 60 ustawy o b.i.m, które może polegać na:

- a) Wdzieraniu się na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe
- b) Nieopuszczenie określonego miejsca wbrew żądaniu osoby uprawnionej
- c) Rzuceniu w czasie trwania imprezy masowej przedmiotu mogącego stanowić zagrożenie dla życia lub zdrowia osób przebywających na terenie lub obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa, albo w równie niebezpieczny sposób zakłóceniu imprezy masowej
- d) Naruszeniu nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub informacyjnej
- e) Dopuszczeniu się przez sprawcę wskazanych w pkt 1-4 czynów, jeżeli używa elementów odzieży lub przedmiotów do zakrycia twarzy celem uniemożliwienia lub utrudnienia rozpoznania jego osoby.

Zgodnie z art. 64 ustawy o b.i.m sprawy te rozpatruje się w postępowaniu przyśpieszonym, na podstawie rozdziału 54a k.p.k.⁵²⁵ W przypadku dopuszczenia się

⁵²³ M. Skorecki, A. Strzelec, Zakaz wstępu na imprezę masową – prawnokarne i kryminologiczne aspekty nowego środka karnego w kodeksie karnym, [r] W. Pływaczewski, Przystępność stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku, Szczytno 2010, s. 120

⁵²⁴ P. Kozłowska-Kalisz. Kodeks Karny. Praktyczny Komentarz, Warszawa 2012, s. 111

⁵²⁵ Ustawa z 6 czerwca 1997 r.- kodeks postępowania karnego, Dz. U. nr 89, poz. 555, z późn. zm

przez sprawcę innych, niż wskazane powyżej, przestępstw orzeczenie zakazu wstępu na imprezę masową jest fakultatywne.

Do niedawna obowiązywały przepisy, które stanowiły, że sąd może wymierzyć zakaz wstępu na imprezę masową, jeżeli zachowanie sprawcy przy popełnieniu przestępstwa wskazywało, że jego udział w imprezach masowych zagraża istotnym dobrom chronionym prawem. Popełnione przez sprawcę przestępstwo nie musiały jednak zagrażać istotnym dobrom chronionym prawem. Ważne było to, czy zachowanie sprawcy przy popełnianiu tego czynu wskazywało na to, że jego udział w imprezach masowych w przyszłości takim istotnym dobrom będzie zagrażać.⁵²⁶

Wydawać by się mogło, iż obowiązujące regulacje są wystarczającym środkiem ochrony społeczeństwa przed przestępczością stadionową. Jednakże między innymi po ekscesach, które miały miejsce w 2011 r. (25 marca 2011 r. – Kowno, towarzyski mecz Litwa-Polska, 3 maja 2011 - finał Pucharu Polski w Bydgoszczy mecz Legia Warszawa – Lech Poznań) ustawodawca zdecydował się znowelizować ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych. Nowela została uchwalona 31 sierpnia 2011 r. Prawodawca uznał, iż dotychczasowe regulacje były zbyt szerokie i przez to mało praktyczne.⁵²⁷

Aby wyeliminować powstanie jakichkolwiek „luk prawnych” ustawodawca postanowił rozbudować treść art. 41b kodeksu karnego, który nabrał brzmienia:

§ 1. Sąd może orzec zakaz wstępu na imprezę masową, jeżeli przestępstwo zostało popełnione w związku z taką imprezą, a udział sprawcy w imprezach masowych zagraża dobrom chronionym prawem. Sąd orzeka zakaz wstępu na imprezę masową w wypadkach wskazanych w ustawie.

Powyższa norma wskazuje, iż przestępstwo musi być popełnione w związku z imprezą masową, godzić w jej przebieg. Nie ma już znaczenia fakt popełnienia przez daną osobę jakiegokolwiek przestępstwa, choćby zdaniem sądu, orzeczenie zakazu wstępu na imprezę masową mógłby stanowić środek prewencyjny przed naruszeniem prawa w trakcie jej trwania.⁵²⁸

Art. 65 ustawy o b.i.m. określa z kolei zasady orzekania środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową w przypadku ukarania sprawcy za

⁵²⁶ M. Skorecki, A. Strzelec, Zakaz wstępu na imprezę masową – prawnokarne i kryminologiczne aspekty nowego środka karnego w kodeksie karnym, [r] W. Pływaczewski, Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku, Szczytno 2010, s. 120

⁵²⁷ A. Wach, op. cit. s. 321

⁵²⁸ A. Wach, op. cit. s. 322

wykroczenie. Norma ta rozróżnia przypadki obligatoryjnego i fakultatywnego orzeczenia zakazu wstępu na imprezę masową.

Sąd ma możliwościach fakultatywnego nałożenia środka karnego polegającego na zakazie wstępu na imprezę masową w przypadkach, o którym mowa w art. 54 - 56 niniejszej ustawy, popełnionych w związku z imprezą masową artystycznorozrywkową (nie zaś piłkarską).

Obligatoryjnie zaś, sąd nakłada „zakaz stadionowy” w przypadkach, o których mowa w art. 50 (nieopuszczenie zbiegowiska), 51 (wywołanie zgorszenia w miejscu publicznym), 52a (publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa) lub 143 kodeksu wykroczeń (wykroczenia przeciwko urządzeniom publicznym) lub w tych, o którym mowa w art. 54-56 ustawy o b.i.m popełnionych w związku z imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej – sąd orzeka środek karny zakazu wstępu na imprezę na okres od 2 do 6 lat.

Zakaz wstępu na imprezę masową, o którym mowa art. 65 ustawy o b.i.m obejmuje wszelkie imprezy masowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.⁵²⁹

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych nie wskazuje konsekwencji wobec skazanego w przypadku nie stosowania się przez niego do zakazu wstępu na imprezę masową. Podstawy odpowiedzialności karnej za taki czyn należy upatrywać w art. 244a kodeksu karnego.⁵³⁰

Interesującą regulacją wprowadzoną przez prawodawcę jest obowiązek stawiennictwa w trakcie imprezy masowej w jednostce organizacyjnej policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania ukaranego komendanta powiatowego (rejonowego, miejskiego) policji. Niewątpliwie jest to dodatkowa represja, która stosowana jest w sytuacjach, gdy zachodzi prawdopodobieństwo, iż sprawca nie będzie przestrzegał orzeczonego środka karnego. Organ sądowy musi określić rodzaj imprezy, na który dotyczy zakaz i zarazem

⁵²⁹ Art. 67 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych

⁵³⁰ Kto nie stosuje się do orzeczonego przez sąd zakazu zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu, prowadzenia działalności, prowadzenia pojazdów, wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, wstępu na imprezę masową, obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z określonymi osobami, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do określonych osób lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu albo nie wykonuje zarządzenia sądu o ogłoszeniu orzeczenia w sposób w nim przewidziany, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

osobiste stawiennictwo. Chodzi tu przede wszystkim o rodzaj rozgrywek sportowych, nazw klubów oraz zakres terytorialny. Zakres terytorialny może obejmować miejsce popełnienia wykroczenia oraz miejsce zamieszkania ukaranego. Okres obowiązkowego stawiennictwa może trwać krócej niż okres trwania zakazu. Ustawodawca określił ramy czasowe dla osobistego stawiennictwa od 6 miesięcy do 3 lat, zaś zakaz orzeczony za wykroczenie może być na okres od 2 do 6 lat.

Niestosowanie się do obowiązku stawiennictwa ciągnie za sobą konsekwencje karne wynikające z art. 244a kodeksu karnego.⁵³¹

W związku z organizacją dużych imprez masowych np. Euro 2012, Policja zaczęła sygnalizować problemy organizacyjne (spadające głównie na niewielkie posterunki). Przypuszczano, iż może dojść do sytuacji, gdy na posterunek policji stawi się bardzo duża grupa osób objętych zakazem, co spowoduje utrudnienia w pracy policjantów. W związku z powyższym wprowadzono normę z art. 41b § 3 kodeksu karnego, w której to wprowadzono możliwość elastycznego stosowania obowiązku osobistego stawiennictwa w zależności od istnienia podstaw, że skazany może dopuścić się nieprzestrzegania zakazu wstępu na imprezę masową. Dodatkowo warto dodać, iż opisywany zakaz może być połączony z dozorem elektronicznym.

Statystyki przedstawiające ilość wydanych w Polsce sądowych zakazów stadionowych uzyskane z Komendy Głównej Policji ukazują, iż w Polsce obecnie nałożonych jest 1705 sądowych zakazów stadionowych.⁵³²

⁵³¹ Kto nie stosuje się do orzeczonego w związku z zakazem wstępu na imprezę masową obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu lub obowiązku stawiennictwa w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania osoby skazanej albo ukaranej, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji, w czasie trwania imprezy masowej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

⁵³² Stan na 9 listopada 2012 r.

Komenda Wojewódzka	Liczba zakazów
Bydgoszcz	215
Białystok	81
Gdańsk	96
Gorzów Wielkopolski	40
Katowice	351
Kielce	82
Kraków	166
Łódź	59
Lublin	77
Olsztyn	20
Opole	7
Poznań	52
Rzeszów	153
Warszawa – Stołeczna	124
Radom	37
Wrocław	80
Komenda Główna Policji	65
Razem	1705

Tabela nr 11. Zakazy stadionowe w Polsce. Stan na dzień 9 listopada 2012 r.

Analizując powyższe dane można zauważyć, że regionami o największej liczbie wydanych sądowych zakazów stadionowych są województwa, na terytorium, którego zarejestrowanych jest spora liczba klubów piłkarskich. Przykładami są: Katowice (okręg śląski), Kraków, Warszawa. Uwagę przykuwa wysoka liczba nałożonych zakazów stadionowych w Bydgoszczy. Głównym powodem tak wysokiej liczby – 215 jest fakt, iż w Bydgoszczy ostatnimi czasy odbywało się dużo meczów o randze centralnej (finały Pucharu Polski), podczas których dochodziło do dużej liczby przestępstw stadionowych. Zakazy stadionowe są nakładane na różne okresy. Poniżej tabelka przedstawiająca statystykę okresów, na jakie nakładane są zakazy stadionowe.

Okres w miesiącach	Liczba
82*	2
72	17
65	1
64	1
62	1
60	118
48	151
36	280
24	429
26	7
18	1
12	1
6	91
4	583
3	1
2	21
Razem	1705

*zakazy wydane na podstawie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych z 1997 i 2009 r.

Tabela nr 12. Okres (na jaki wydano) i liczba wydanych zakazów stadionowych.

Poddając pod analizę powyższe dane można stwierdzić, iż sądy najczęściej karają sprawców 4 miesięcznym zakazem stadionowym. Drugim pod względem częstotliwości występowania jest zakaz na okres 2 lat (24 miesiące) – 429 razy. Trzecim natomiast jest zakaz stadionowy nałożony na okres 3 lat – 280 razy.

Reasumując rozważania dotyczące sądowego zakazu stadionowego należy stwierdzić, iż instytucja ta jest bardzo skutecznym środkiem do walki z przestępczością stadionową. Wizja nałożenia zakazu wejścia na mecz piłkarski swojej ukochanej drużyny jest często wystarczającym sposobem na bandytów stadionowych. Wydaje się, że środek ten jest doskonałym narzędziem prewencyjnym jak i wychowawczym.

Kolejną interesującą kwestią związaną z zakazem stadionowym jest połączenie go z dozorem elektronicznym. Od dnia 1 września 2009 r. istnieje w Polsce możliwość odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Taką możliwość dają przepisy ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego.⁵³³

⁵³³ Dz. U. z 2007 r. Nr 191, poz. 1366 ze zm.

Zgodnie z supozycją ustawodawcy system dozoru elektronicznego został uznany, jako jeden z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, polegający na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym.⁵³⁴

Dozór elektroniczny jest o tyle nietypowy, że nie odpowiada w pełni podstawowemu podziałowi środków zapobiegawczych na izolacyjne i nie izolacyjne. Z jednej strony można powiedzieć, że prowadzi do „uwięzienia” w ścianach własnego mieszkania, z drugiej, że stanowi środek wolnościowy stojący w czystej opozycji do aresztowania.⁵³⁵

Zaletą tego systemu jest brak kontaktu skazanego z innymi skazanymi, jak to ma miejsce w warunkach zakładu karnego. Wykonywanie przez skazanego nałożonych na niego przez sąd penitencjarny obowiązków podlega wprawdzie ścisłej kontroli, lecz ma na celu wychowawcze oddziaływanie, które w określonych warunkach nieporównywalnie bardziej sprzyja zapobieganiu powrotowi do przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. Nie bez znaczenia jest także i to, że dozorem tym objętych może zostać tysiące osób skazanych na karę pozbawienia wolności w rozmiarze nieprzekraczającym sześciu miesięcy, a więc w sumie za drobne przestępstwa i najczęściej wobec osób o niewielkim jeszcze stopniu demoralizacji. Przepisy ustawy mają zastosowanie również do tych skazanych, w stosunku, do których orzeczono zastępczą karę pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Można je stosować odpowiednio także do skazanego na karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku, jeśli czas pozostały do odbycia tej kary nie przekracza sześciu miesięcy, mając przede wszystkim na względzie dotychczasowe zachowanie skazanego w czasie odbywania kary, które uzasadnia przekonanie, że w czasie pobytu poza zakładem karnym będzie on przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. Ustawa wyłączyła natomiast możliwość udzielenia zezwolenia na odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego w stosunku do skazanego za umyślnie popełnione przestępstwo lub przestępstwo skarbowe na karę pozbawienia wolności, który był już uprzednio skazany na taką karę, chyba, że istnieją warunki do wydania wyroku łącznego.⁵³⁶

⁵³⁴ A. Ważny, Charakterystyka ustawy o dozorcze elektronicznym, DP 2008, nr 1.

⁵³⁵ H. Mazur, Dozór elektroniczny w procesie karnym, Prokuratura i Prawo 7-8, 2009, s. 128

⁵³⁶ W. Kotowski, B. Kurzępa, Dozór elektroniczny – zarys problematyki, Probacja 2, 2009, s. 72-73

Nie wolno zapominać, że dozór elektroniczny stanowi środek mocno ingerujący w życie poddanej mu osoby. Ogranicza możliwość przemieszczania się, wpływa na kontakty ze znajomymi i rodziną. Elementy wyposażenia dozoru, w szczególności charakterystyczna opaska, jakkolwiek jest ona nieco podobna do sporego zegarka na rękę, wpływają na obawę stygmatyzacji u osoby dozorowanej⁵³⁷ i dodatkowo stanowią element, który wpływa na kontakty z innymi osobami. Wreszcie też dozór elektroniczny wymusza na poddanej mu osobie samokontrolę⁵³⁸ nieporównywalną z sytuacją osoby wolnej.

Uwzględnienie tych czynników prowadzić musi to wniosku, że dozór elektroniczny jest jednak znacznie dalszy zwykłemu dozorowi policyjnemu niż tymczasowemu aresztowaniu. Ściany aresztu zostają skutecznie zastąpione przez ściany własnego domu. Dozór w swej istocie postrzegany jest czasem, jako odpowiednik aresztu domowego, znanego od wieków, jako specyficzny środek pozbawienia wolności⁵³⁹ nie do końca trafnie, gdyż areszt domowy oznacza całkowity zakaz opuszczania miejsca pobytu, a tak restrykcyjne programy dozoru elektronicznego są na świecie rzadkością.

Kontrolowanie zachowania skazanego odbywa się przy użyciu odpowiednich środków technicznych, które oprócz spełnienia wymagań zasadniczych określonych w art. 153 ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne⁵⁴⁰ oraz zapewniania funkcjonowania systemu zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych⁵⁴¹, powinny zapewniać komunikację bezprzewodową: 1) między nadajnikiem a stacjonarnym urządzeniem monitorującym w typowym środowisku mieszkalnym, przy czym pożądanym jest maksymalny zasięg urządzenia do 200 m, 2) między nadajnikiem a przenośnym urządzeniem monitorującym w terenie otwartym i zabudowanym, w zabudowie wielkomiejscowej, w środkach komunikacji publicznej oraz w typowych, występujących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej halach sportowych i na stadionach piłkarskich, na całym terenie tych obiektów, który powinien być regulowany w promieniu do 200 m (\pm 20

⁵³⁷ M. Mayer, Evaluation of Pilot Project on Electronic Monitoring, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law – Freiburg, s. 5

⁵³⁸ P. Moczydłowski, Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw, Zeszyty Naukowe „Ius et Lex”, nr 2, Warszawa 2006, s. 43

⁵³⁹ J. Jasiński, Areszt domowy, (w:) Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Mariana Cieślaka, pod red. S. Waltosia, Kraków 1993, s. 173

⁵⁴⁰ Dz. U. Nr 171, poz. 1800 z późn. zm.

⁵⁴¹ Dz. U. z 2002 r., Nr 101, poz. 926 z późn. zm.

m) Należy podkreślić, że przekazywanie danych powinno odbywać się przez wymianę danych elektronicznych (EDI), w sposób zapewniający bezpieczeństwo i poufność tych danych, zgodnie z Umową w sprawie europejskiego modelu wymiany danych elektronicznych. Kwestię tę reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lutego 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych urządzeń wchodzących w skład środków technicznych w systemie dozoru elektronicznego, a także sposobu organizowania tych urządzeń w system oraz sposobu przekazywania danych wewnątrz tego systemu⁵⁴² Do wskazanych urządzeń należy zaliczyć: nadajnik, elektroniczne urządzenie rejestrujące i centralę monitorowania.⁵⁴³

Nadajnikiem jest urządzenie radiowe, wytwarzające energię wielkiej częstotliwości dla potrzeb radiokomunikacji, zakładane na rękę lub nogę skazanego, wysyłające sygnały odbierane przez elektroniczne urządzenia rejestrujące lub centralę monitorowania, biorące udział w identyfikowaniu aktualnego miejsca pobytu skazanego. Nadajnik powinien mieć indywidualne, jednoznaczne, widoczne oznaczenie oraz wysyłać sygnał radiowy umożliwiający jego identyfikację przez każde stacjonarne urządzenie monitorujące i przez każde przenośne urządzenie monitorujące, sygnalizować każdy przypadek, gdy przy nim manipulowano, w tym przede wszystkim, gdy usunięto go z miejsca, w którym został umieszczony, lub otwarto jego obudowę, a także wyczerpanie się jego wewnętrznego źródła zasilania.⁵⁴⁴

⁵⁴² Dz. U. Nr 45, poz. 369.

⁵⁴³ W. Kotowski, B. Kurzępa, Dozór elektroniczny – zarys problematyki, *Probacja* 2, 2009, s. 73-74

⁵⁴⁴ *Ibidem*, s. 74

Zdj. nr. 50: Fotografia przykładowego nadajnika.⁵⁴⁵

Zdj. nr. 51: Nadajnik w momencie nakładanie na kończynę dolną prawą.⁵⁴⁶

Wyróżnić można dwa rodzaje urządzeń rejestrujących, a mianowicie są to stacjonarne i przenośne urządzenia monitorujące.

Pierwsze (stacjonarne) to urządzenie radiowe, rejestrujące sygnały wysyłane

⁵⁴⁵ A. Pietryka, K. Wiśniewska, Dozór elektroniczny – stan obecny i wyzwania przyszłości „Raporty, Opinie, Sprawozdania” Helsińska Fundacja Praw Człowieka, s. 6

⁵⁴⁶ <http://api.ning.com/>

przez pozostający w zasięgu monitorowania nadajnik i przekazujące je do centrali monitorowania, instalowane na stałe w miejscu stałego pobytu skazanego lub w innym miejscu wskazanym przez sąd penitencjarny, umożliwiające komunikację telefoniczną między skazanym a organami postępowania wykonawczego w czasie przebywania skazanego w tym miejscu. Stacjonarne urządzenie monitorujące powinno: 1) mieć indywidualne, jednoznaczne, widoczne oznaczenie oraz odbierać sygnały radiowe umożliwiające identyfikację nadajnika pozostającego w jego zasięgu monitorowania, a także zapisywać zdarzenia podlegające rejestracji; 2) umożliwiać regulację zasięgu monitorowania w sposób zapewniający ograniczenie tego zasięgu ściśle do miejsca monitorowania; 3) identyfikować każdy nadajnik pozostający w jego zasięgu monitorowania oraz rejestrować każdy przypadek, gdy manipulowano przy tym urządzeniu lub przy nadajniku pozostającym w jego zasięgu monitorowania, a także zapisywać wszelkie inne zdarzenia podlegające rejestracji; zapisy dotyczące zdarzeń podlegających rejestracji powinny być przechowywane w pamięci stacjonarnego urządzenia monitorującego, przez co najmniej 72 godziny, przy czym czas stosowany przez stacjonarne urządzenie monitorujące powinien być zsynchronizowany z czasem stosowanym przez centralę monitorowania; 4) być wyposażone w pamięć zdolną przyjmować i przechowywać informacje przesyłane za pośrednictwem publicznej sieci teleinformatycznej przez upoważniony podmiot dozoru; 5) być wyposażone w interfejs umożliwiający odczyt i przekazanie danych dotyczących zdarzeń podlegających rejestracji, a także sygnałów o odczytaniu wiadomości, do centrali monitorowania również wtedy, gdy w miejscu monitorowania nie ma, na stałe lub czasowo, dostępu do jakiegokolwiek publicznej sieci teleinformatycznej; 6) przekazywać w czasie rzeczywistym dane dotyczące zdarzeń podlegających rejestracji, a także sygnały o odczytaniu wiadomości, do centrali monitorowania za pośrednictwem publicznej sieci teleinformatycznej, w tym przede wszystkim publicznej sieci telefonicznej (stacjonarnej lub ruchomej).⁵⁴⁷

⁵⁴⁷ W. Kotowski, B. Kurzępa, Dozór elektroniczny – zarys problematyki, *Probacja* 2, 2009, s. 74-75

Zdj. nr. 52: Urządzenie monitorujące stacjonarne.⁵⁴⁸

Drugie natomiast (przenośne) to urządzenie stosowane przez sądowych kuratorów zawodowych, pracowników upoważnionego podmiotu dozoru oraz przez osobę, do której skazanemu zakazano się zbliżać, zawierające odbiornik radiowy, rejestrujące sygnały wysyłane przez pozostający w zasięgu monitorowania nadajnik, przechowujące uzyskane informacje o przestrzeganiu przez skazanego nałożonego na niego przez sąd penitencjarny obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie, jak również obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach lub zakazu zbliżania się do określonej osoby, wyposażone w interfejs, w rozumieniu ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne, pozwalający na przekazanie tych informacji do centrali monitorowania, biorące udział w identyfikowaniu aktualnego miejsca pobytu skazanego. Przez interfejs należy rozumieć układ elektryczny, elektroniczny lub optyczny, z oprogramowaniem lub bez oprogramowania, umożliwiający łączenie, współpracę i wymianę sygnałów o określonej postaci między urządzeniami połączonymi za jego pośrednictwem zgodnie z odpowiednią specyfikacją techniczną. Wskazana ustawa wyróżnia interfejs programu aplikacyjnego, którym jest oprogramowanie umożliwiające łączenie, współpracę, wymianę informacji między aplikacjami dostarczonymi przez nadawców lub dostawców usług a urządzeniami telewizji cyfrowej służącymi do przekazywania cyfrowych sygnałów umożliwiających świadczenie usług telewizyjnych lub

⁵⁴⁸ <http://dozorelektroniczny.gov.pl/>

radiowych, oraz interfejs radiowy, umożliwiający połączenie drogą radiową, współpracę i wymianę informacji między urządzeniami radiowymi. Przenośne urządzenie monitorujące może być stosowane zamiast lub obok stacjonarnego urządzenia monitorującego. Przenośne urządzenie monitorujące powinno: 1) mieć indywidualne, jednoznaczne, widoczne oznaczenie oraz odbierać sygnały radiowe umożliwiające identyfikację nadajnika pozostającego w jego zasięgu monitorowania, a także zapisywać zdarzenia podlegające rejestracji, 2) umożliwiać regulację zasięgu monitorowania przenośnego urządzenia monitorującego w celu dostosowania go do warunków określonych przez sąd penitencjarny w orzeczeniu o zastosowaniu wobec skazanego zakazu zbliżania się do określonej osoby, za zgodą tej osoby, lub obowiązku przebywania we wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie zgodnie ze wskazanymi wymaganiami, 3) mieć rozmiary i wagę umożliwiające łatwe przenoszenie go w kieszeni, przy pasku lub w torbie podręcznej, 4) identyfikować każdy nadajnik pozostający w jego zasięgu monitorowania oraz rejestrować każdy przypadek, gdy przy tym nadajniku manipulowano, a także zapisywać wszelkie inne zdarzenia podlegające rejestracji, 5) przechowywać w pamięci zapisy dotyczące zdarzeń podlegających rejestracji przez co najmniej 24 godziny, 6) automatycznie synchronizować stosowany przez siebie czas z czasem stosowanym przez centralę monitorowania, 7) przechowywać w pamięci wszelkie zgromadzone dane w przypadku wyczerpania się jego wewnętrznego źródła zasilania, 8) sygnalizować za pomocą dźwięku i światła pojawienie się nadajnika w jego zasięgu monitorowania, 9) być wyposażone w interfejs umożliwiający odczyt i przekazanie danych dotyczących zdarzeń podlegających rejestracji, a także sygnałów o odczytaniu wiadomości do centrali monitorowania za pośrednictwem publicznej sieci teleinformatycznej.⁵⁴⁹

Zdj. nr 53: Przenośne urządzenie monitorujące.⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ W. Kotowski, B. Kurzėpa, Dozór elektroniczny – zarys problematyki, *Probacja* 2, 2009, s. 75-76

⁵⁵⁰ <http://api.ning.com/>

Ostatnim z wymienionych urządzeń jest centrala monitorowania, którą stanowi prowadzone przez upoważniony podmiot dozoru centrum komputerowe wyposażone w narzędzia do przetwarzania danych osobowych, w rozumieniu ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, do rejestrowania, gromadzenia, odtwarzania, przechowywania, zabezpieczenia i przekazywania uprawnionym organom informacji odnoszących się do przestrzegania przez skazanego nałożonego na niego przez sąd penitencjarny obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie, jak również obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach lub zakazu zbliżania się do określonej osoby. Centrala monitorowania powinna być obsługiwana przez system informatyczny służący do rejestrowania, gromadzenia, przetwarzania, odtwarzania, przechowywania, zabezpieczenia i przekazywania uprawnionym organom informacji odnoszących się do przestrzegania przez skazanego obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie. Do zabezpieczenia danych osobowych w niej zgromadzonych stosuje się przepisy o ochronie danych osobowych wydanych na podstawie art. 39a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych. Dopuszcza się funkcjonowanie jednej lub kilku centrali monitorowania, każdej dla osobnego obszaru wydzielonego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. System informatyczny centrali monitorowania powinien: 1) przyjmować, w drodze elektronicznej transmisji danych w czasie rzeczywistym, dane dotyczące zdarzeń podlegających rejestracji, pochodzące ze stacjonarnych urządzeń monitorujących oraz przenośnych urządzeń monitorujących, które powinny być przekazywane do systemu informatycznego centrali monitorowania w czasie rzeczywistym za pośrednictwem sieci teleinformatycznej; 2) być wyposażony w interfejs umożliwiający przyjęcie i odczyt danych dotyczących zdarzeń podlegających rejestracji, a także sygnałów o odczytaniu wiadomości, do terminala sędziego penitencjarnego lub sądowego kuratora zawodowego również wtedy, gdy w miejscu monitorowania nie ma, na stałe lub czasowo, dostępu do sieci teleinformatycznej; 3) pozwalać na automatyczny odczyt danych w celu określenia, czy zapisane zdarzenie podlegające rejestracji narusza warunki określone w postanowieniu o zezwoleniu na odbycie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, a następnie niezwłocznie przekazywać tak uzyskaną informację o naruszeniu tych warunków do terminali sędziego penitencjarnego i sądowego kuratora zawodowego, za

pośrednictwem sieci teleinformatycznej, w tym publicznej sieci teleinformatycznej, nie wyłączając publicznej sieci telefonicznej (stacjonarnej lub ruchomej), a w razie braku takiej możliwości – w inny sposób gwarantujący szybkie przekazanie informacji; 4) umożliwiać przesyłanie informacji do stacjonarnej jednostki monitorującej za pośrednictwem publicznej sieci telekomunikacyjnej, w tym przede wszystkim publicznej sieci telefonicznej (stacjonarnej lub ruchomej).⁵⁵¹

Najczęściej urządzeniami monitorującymi są komputery stacjonarne podłączone w dobrej jakości łącze telekomunikacyjne służące do bezpośredniego kontaktu ze osobą skazaną i odbywającą karę w sposób opisany powyżej.

Wdrażanie instytucji dozoru elektronicznego odbywało się cyklicznie. W dniu 1 września 2009 r. w systemie znalazła się apelacja warszawska. Następnie od 1 czerwca 2010 r. do systemu dozoru elektronicznego dołączyła apelacja białostocka, lubelska i krakowska. Od dnia 1 stycznia 2011 r. włączono do niego apelacje poznańską, gdańską, rzeszowską i obszar właściwości Sądu Okręgowego w Łodzi i Płocku. Dopiero od dnia 1 stycznia 2012 r. dozór elektroniczny może być alternatywą dla odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach izolacji więziennej we wszystkich apelacjach sądowych, ponieważ do systemu dołączyły apelacje: katowicka, łódzka, szczecińska i wrocławska.

Coraz częściej zaczęto wykorzystywać tę technologię do walki z przestępczością stadionową, jako alternatywę do obowiązkowego stawiennictwa w jednostce policji.

Obowiązkowe stawiennictwo powodowało niewątpliwe zwiększenie i tak już licznych obowiązków głównie dzielnicowych jednostek policji. Wprowadzono, więc art. 41b § 3 kodeksu karnego, w którym przewidziano dywersyfikację przebywania skazanego w miejscu stałego pobytu oraz czasu trwania zakazu i wprowadzono możliwość elastycznego podejmowania decyzji, co do stosowania takiego obowiązku w zależności od istnienia podstaw do przypuszczenia, że skazany będzie dobrowolnie przestrzegał zakazu wstępu na imprezy masowe lub też braku podstaw do przewidywania takiego zachowania.⁵⁵² Równocześnie w cytowanej normie przyjęto, że jeżeli z orzeczeniem zakazu wstępu na imprezy masowe połączony został obowiązek przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu stałego pobytu, to obowiązek ten ma być

⁵⁵¹ W. Kotowski, B. Kurzępa, Dozór elektroniczny – zarys problematyki, *Probacja* 2, 2009, s. 76-77

⁵⁵² A. Wach, op. cit. s. 327

kontrolowany w sposób określony w przepisach o wykonaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego.⁵⁵³

Przyjęcie tego rozwiązania pociągnęło za sobą zmiany w innych przepisach, min. w kodeksie karnym z 1997 r.

Największą jednak zmianą była nowelizacja ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego.⁵⁵⁴

Wprowadzono bowiem nowy rozdział – 5a zatytułowany „Warunki wykonywania, organizowanie i kontrolowanie oraz nadzór nad wykonywaniem obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej”.

W prawie polskim dozór elektroniczny był dotychczas stosowany wobec osób, na które została nałożona kara pozbawienia wolności z możliwością odbywania jej poza zakładem karnym, osób oczekujących na wykonanie wyroku, jak również w stosunku do osób co do których orzeczono zakaz zbliżania się do pokrzywdzonych, opuszczenia mieszkania oraz tych, co do których istnieje podejrzenie, iż mogą próbować uciekać przed organami ścigania.

Prawodawca w ramach noweli z 31 sierpnia 2011 r. zdecydował się na wprowadzenie dozoru elektronicznego wobec osób objętych zakazem stadionowym. Wprowadzając tę instytucję uznano, iż wykorzystanie wobec tych osób bransoletek z nadajnikiem może się okazać kolejnym, istotnym narzędziem do walki z przestępczością stadionową. Kolejnym istotnym motywem przyjętego rozwiązania miała być lepsza, skuteczniejsza kontrola zakazu stadionowego. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż obowiązek osobistego stawiennictwa ciąży na skazanym w trakcie konkretnej imprezy masowej. Elektroniczny system dozoru skazanego umożliwia niewątpliwie skuteczne kontrolowanie jego miejsca pobytu przez cały okres, a więc od momentu rozpoczęcia do zakończenia imprezy masowej.⁵⁵⁵

W przyjętym projekcie założono, iż centrum monitoringu będzie zawsze powiadamiało skazanych o terminach imprez masowych, w czasie, których mają oni

⁵⁵³ A. Wach, op. cit., s. 328

⁵⁵⁴ Dz. U. z 2010, Nr. 142, poz. 960

⁵⁵⁵ A. Wach, op. cit., s. 328

obowiązek przebywać w domu. Wyjątkiem będzie sytuacja, gdy z okoliczności popełnienia przestępstwa wynika, że wykonanie obowiązku przebywania w miejscu wskazanym przez sąd jest niemożliwe lub jego orzeczenie jest oczywiście niecelowe, bo z góry wiadomo, że skazany go i tak nie wypełni. W takich przypadkach skazany ma obowiązek fizycznego stawiennictwa na komisariacie w czasie trwania niektórych imprez masowych.

Sąd nakładając na skazanego zakaz stadionowy po raz pierwszy fakultatywnie może nałożyć obowiązek elektronicznego dozoru (art. 41b § 3 k.k.). Sytuacja zmienia się w przypadku, gdy sprawca zostanie skazany ponownie za przestępstwo popełnione w związku z imprezą masowa. Wtedy sąd obligatoryjnie nakłada na skazanego obowiązek bycia pod dozorem elektronicznym (art. 41b § 4 k.k.). Interesującym z punktu widzenia prawnego przepisem jest art. 41b § 5 k.k., który stanowi:

„W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może orzec, że po upływie okresu, na który orzeczono obowiązek określony w § 3 (dozór elektroniczny), skazany będzie obowiązany do stawiennictwa w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania skazanego, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji.”

Powyższy przepis ewidentnie wskazuje na to, iż ustawodawca gotowy jest do cofnięcia uciążliwego dla skazanego obowiązku poddawania się elektronicznemu dozorowi. Powrót do osobistego stawiennictwa w komisariacie policji wydaje się, krokiem w tył, niekonwenujący z istniejącą obecnie tendencją odnośnie wprowadzania do wielu obszarów polskiego systemu prawnego urządzeń elektronicznych. Jednak z drugiej strony nie można tracić z pola widzenia faktu, iż system dozoru elektronicznego stanowi określone ograniczenie swobody każdego człowieka, stosowane dotychczas w stosunku do osób pozbawionych wolności. Nie można także abstrahować od kwestii relatywnie dużych kosztów wiążących się z realizacją wskazanej konstrukcji. Ponadto rozwiązanie z cytowanego artykułu należy traktować, jako określoną próbę powrotu do „normalności”, w tym bardziej, że stawiennictwo na komisariacie zostało ograniczone do niektórych imprez masowych.

Dodać należy, że zgodnie z przyjętą nowelą z 31 sierpnia 2011 r. art. 84 § 3 k.k., sąd może zwolnić skazanego z obowiązku orzeczonego na podstawie art. 41b § 5

i 7 k.k. po upływie okresu, na który go orzeczono, jeżeli obowiązek ten był stosowany przynajmniej przez rok, a zachowanie sprawcy wskazuje, że dalsze stosowanie sankcji nie jest niezbędne do spełnienia celów środka karnego. § 6 artykułu 41b kodeksu karnego wskazuje maksymalny czas stosowania wobec skazanego obowiązku stosowania dozoru elektronicznego lub też przebywania na komisariacie policji. Okres stosowania nie może przekroczyć okresu orzeczonego wobec skazanego zakazu wstępu na imprezę masową. Skoro ustawodawca określa maksymalny okres zakazu wstępu na imprezę masową od 2 do 6 lat, to łączny czas obowiązków określonych w § 3 i 5 nie może przekroczyć powyższych terminów. Nieuprawniona jest interpretacja, że skoro sąd orzekł zakaz wstępu na imprezę masową na okres 2 lat, to możliwe jest stosowanie przez kolejny rok obowiązku stawiennictwa w jednostce policji.

Ustawodawca przewidział w art. 41b § 7 k.k. sytuacje, kiedy to niemożliwe jest zastosowanie elektronicznego dozoru. Wiąże się to najczęściej, ze złym stanem zdrowia skazanego lub z brakiem warunków technicznych pozwalających na poddanie zachowania skazanego kontroli przy pomocy dozoru elektronicznego.

Sąd może również uznać, iż w okolicznościach konkretnej sprawy orzeczenie takiego obowiązku będzie zupełnie niecelowe, zwłaszcza, gdy wobec całkowitej negacji tego rozwiązania ze strony skazanego.

We wszystkich powyższych sytuacjach, zamiast monitorowanego elektronicznie obowiązku przebywania, w czasie trwania imprezy masowej (meczu), w miejscu stałego pobytu, sąd nałoży na skazanego obowiązek stawiennictwa w tym czasie w jednostce policji lub innym miejscu wskazanym przez właściwego komendanta policji.

Dodać należy, iż w przypadku nałożenia przez sąd na skazanego obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu, kontrolowanego w systemie dozoru elektronicznego, sąd powinien równocześnie określić imprezy masowe, w czasie trwania, których dana osoba musi poddać się wskazanemu środkowi. Organ sądowy w szczególności musi wskazać nazwę dyscypliny, nazwę klubów sportowych oraz zakres terytorialny imprez, z którymi związany jest powyższy obowiązek (art. 41b § 8 kodeksu karnego).

Interesującym przepisem dotyczącym stosowania dozoru elektronicznego jest ten z art. 41b § 9 kodeksu karnego. Stanowi on, że rozwiązanie polegające na przebywaniu skazanego w określonym miejscu stałego pobytu, kontrolowanym w systemie dozoru elektronicznego, orzeka się na okres nie krótszy niż 6 i nie dłuższy

niż 12 miesięcy. Z kolei obowiązek stawiennictwa skazanego w jednostce organizacyjnej policji (niepowiązany z dozorem elektronicznym) orzeka się na okres od 6 miesięcy do 6 lat, nie przekraczając okresu, na jaki orzeczono zakaz wstępu na imprezę masową. To ostatnie rozwiązanie wynika również z art. 43 § 1 kodeksu karnego. Wynika mianowicie z niego, że zakaz wstępu na imprezę masowa orzeka się w wymiarze od 2 do 6 lat. Nawet, jeśli zostanie on określony w maksymalnym wymiarze, to skazany, który okaże skruchę i udowodni, że poprawił swoje zachowanie, będzie mógł liczyć na łagodniejsze traktowanie. Sąd może wszakże zwolnić skazanego z orzeczonego obowiązku po upływie połowy okresu, na który został on na niego nałożony. Wskazany środek będzie musiał jednak być stosowany przynajmniej rok.⁵⁵⁶

Niezależnie od powyższego, należy zauważyć, iż przejście możliwości elektronicznego monitorowania osób z orzeczonym zakazem wstępu na imprezę masową (zakazem stadionowym) spowodowało w pierwszym rzędzie dodanie nowego art. 181b § 2 do treści ustawy z 6 czerwca 1997 r. – kodeks karny wykonawczy. Z normy zawartej w powyższym artykule wynika, iż w razie orzeczenia obowiązku przebywania skazanego w czasie trwania imprezy masowej w miejscu stałego pobytu, kontrolowanego w sposób określony w przepisach o wykonaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, sąd przesyła odpis wyroku sądowi penitencjarnemu, właściwemu dla miejsca stałego pobytu skazanego, w celu wykonania wyroku w zakresie tego obowiązku.⁵⁵⁷

Z powyższą regulacją zostały z kolei skorelowane postanowienia ustawy z 7 września 2007 r. o wykonaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, jak już wspomniano wcześniej. Dodano do niej nowy rozdział 5a, zatytułowany „Warunki wykonania, organizowanie i kontrolowanie oraz nadzór nad wykonywaniem obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej.”⁵⁵⁸

W pierwszej kolejności określono, iż decyzję w sprawie zastosowania aparatury monitorującej podejmuje sąd penitencjarny, w okręgu, którego skazany ma stałe miejsce pobyt. Zanim sędzia penitencjarny wyda postanowienie o przedmiocie środka, dochodzi do ustalenia czy na przeszkodzie zastosowania aparatury

⁵⁵⁶ A. Wach, op. cit., s. 337

⁵⁵⁷ Art. 181b§2 kodeksu karnego wykonawczego

⁵⁵⁸ Dz. U. z 2010 r. Nr. 142, poz. 960

monitorującej nie stoją warunki techniczne (np. brak w danym okręgu takiego systemu). W tym celu sąd penitencjarny ma prawo zażądać nadesłania informacji od upoważnionego podmiotu dozoru. Jeśli brak jest możliwości zastosowania aparatu monitorującego ze względu na przeszkody techniczne, wtedy sąd penitencjarny niezwłocznie zamienia ten środek na obowiązek stawiennictwa w czasie imprezy masowej w jednostce organizacyjnej policji lub innym miejscu określonym przez właściwego, ze względu na zamieszanie skazanego, komendanta policji.

W przypadku otrzymania od podmiotu dozoru informacji o braku przeciwwskazań do realizacji przedmiotowego obowiązku, sąd penitencjarny wydaje postanowienie, w którym:

- 1) Określa miejsce wykonania obowiązku przebywania skazanego, kontrolowanego przy użyciu aparatury monitorującej oraz rodzaj podlegających zainstalowaniu środków technicznych;
- 2) Wyznacza termin i określa sposób zgłoszenia przez skazanego podmiotowi prowadzącemu centralę monitorowania gotowości do zainstalowania elektronicznego urządzenia rejestrującego lub założenia nadajnika;
- 3) Wskazuje obowiązek przebywania skazanego w miejscu stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej, w terminach, o których będzie informowany przez centralę monitorowania;
- 4) Określa datę zakończenia kontrolowania obowiązku przebywania przy użyciu aparatury monitorującej.

Wydając powyższe postanowienie, sąd penitencjarny poucza skazanego o przysługujących mu prawach i obowiązkach oraz o konsekwencjach naruszenia warunków wykonania obowiązku przebywania, kontrolowanego przy użyciu aparatury monitorującej. Odpis postanowienia przesyła się wówczas podmiotowi dozoru. Podmiot dozoru natychmiast informuje skazanego o terminach imprez masowych (meczów), podczas których skazany ma przebywać w miejscu stałego pobytu. Terminy te określa się na podstawie informacji uzyskanych od komendanta głównego policji.⁵⁵⁹

Na skazanym dodatkowo spoczywa obowiązek kontaktowania się z podmiotem prowadzącym centralę monitorowania. Może on również poinformować sędziego penitencjarnego o swojej sytuacji uniemożliwiającej realizację

⁵⁵⁹ A. Wach, op. cit., s. 337

przedmiotowego obowiązku. W szczególnie uzasadnionych przypadkach uwarunkowanymi warunkami zdrowotnymi, rodzinnymi lub osobistymi sędzia penitencjarny może zezwolić skazanemu na przebywanie poza miejscem stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej (meczu).

Dodać należy, że sąd penitencjarny zmienia obowiązek przebywania na obowiązek stawiennictwa w jednostce organizacyjnej policji, jeżeli:

- skazany udaremnia lub utrudnia kontrolowanie przy użyciu aparatury monitorującej obowiązek przebywania,
- zaistniała okoliczność uniemożliwiająca kontrolowanie przy użyciu aparatury monitorującej obowiązek przebywania skazanego w danym miejscu lub czyniąca takie kontrolowanie oczywiście niecelowym.

Podsumowując rozważania dotyczące elektronicznego dozoru należy stwierdzić, iż jest to konstrukcja dość skomplikowana. Zaletą wykonywania zakazu stadionowego w systemie monitoringu elektronicznego jest zarówno pełna kontrola, niezawodność i racjonalna dolegliwość jak i jego społeczny wymiar. Dozór elektroniczny ma przecież pozwalać na doskonalenie samokontroli, kształtowanie poczucia odpowiedzialności oraz nawyków do wykonywania regularnych prac i obowiązków pod bezwzględną kontrolą urządzeń elektronicznych i profesjonalnej kadry sprawującej nadzór monitoringowy. Bardzo ważna jest tu możliwość pełnej indywidualizacji kary i środka karnego, by osiągnąć cele kary i jak najlepsze efekty poprawy i readaptacji skazanego.⁵⁶⁰

Problemem decydującym o powolnym wdrażaniu tego środka są koszty. Nie chodzi tu jedynie o wyposażenie grup osób w tzw. bransoletki, ale o zainwestowanie dużych pieniędzy w nabycie urządzeń technicznych pozwalających na skomunikowanie nadajnika osoby objętej dozorem z centralą monitorowania. Utrzymanie właściwej infrastruktury elektronicznej wymaga dysponowania sporymi środkami finansowymi.

W związku z powyższym o ile wykorzystanie przedmiotowe rozwiązań może obniżyć koszty społeczne w przypadkach osób tymczasowo aresztowanych czy skazanych – warunkowo zwolnionych z odbywania kary pozbawienia wolności, o tyle ich stosowanie w odniesieniu do pseudokibiców z zakazami stadionowymi – mające, mimo wszystko, ograniczony do czasu trwania imprez masowych charakter – może

⁵⁶⁰ A. Wach, op. cit., s. 337

rodzić pytanie o zasadność ich realizacji na szerszą skalę w kontekście ponoszonych na ten cel nakładów finansowych.

§ 6.4. Instytucja spottersa.

Przez bardzo długi okres na świecie, w tym przede wszystkim na Starym Kontynencie, służby porządku publicznego minimalizowały problem chuligaństwa stadionowego. Dopiero dramatyczne zajścia, niejednokrotnie połączone z ofiarami śmiertelnymi, zmusiły rządy europejskie do podjęcia konkretnych przedsięwzięć w zwalczaniu degeneracji środowiska kibiców. Oceniono, że ważną rolę w tej materii mogą odegrać policjanci, których zadania wykraczały poza dotychczas przyjęte kanony.⁵⁶¹

I tak po drastycznych zajściach na piłkarskich stadionach z udziałem kibiców z wysp, Anglicy w 1985 r. w swoich formacjach powołali spottersów – policjantów, którzy zajmują się problematyką związaną ze środowiskiem kibiców piłkarskich. Do każdego klubu został przydzielony spotters, którego dobrze znają kibice, a on wszystko wie o swoich kibicach i chuliganach identyfikujących się z jego drużyną piłkarską.⁵⁶²

„Chuligaństwo futbolowe to nasz wynalazek. Ale to właśnie my najlepiej sobie z nim poradziliśmy” – mówi Steve Double, rzecznik prasowy Angielskiej Federacji Piłkarskiej.⁵⁶³

Jako kolejni instytucję spottersa powołali do życia Niemcy. Nastąpiło to 26 sierpnia 1991 r. i było efektem incydentów, do jakich dochodziło z udziałem niemieckich kibiców w latach 80. i 90. XX wieku. Wyjątkowy poziom agresji demonstrowali szczególnie pseudokibice z landów wschodnich. Następni byli Holendrzy w 1997 r. po tym, jak na jednej z holenderskich autostrad doszło do zaplanowanej walki pomiędzy kibicami Ajaxu Amsterdam i Feyenoordu Rotterdam. W wyniku konfrontacji śmierć na miejscu poniósł jeden z kibiców Ajaxu. Wydarzenie to spowodowało nowe decyzje policji holenderskiej w zakresie zwalczania chuligaństwa stadionowego. Od tego czasu m.in. na każdy mecz rozgrywany na terenie Holandii były wysyłane dwuosobowe zespoły spottersów. Zespoły te do chwili obecnej odgrywają wiodącą rolę w zabezpieczeniu meczów piłki nożnej.⁵⁶⁴

⁵⁶¹ Komenda Główna Policji, Instytucja spottersa – materiały pomocnicze, s. 1.

⁵⁶² Tamże.

⁵⁶³ Gazeta Wyborcza z dnia 7 marca 1998 r.

⁵⁶⁴ Komenda Główna Policji, Instytucja spottersa – materiały pomocnicze, s. 1.

Kilka lat temu, w celu powstrzymania fali chuligaństwa stadionowego, polska Policja podjęła działania zaradcze. Po wprowadzeniu wewnętrznych, aktualizowanych w oparciu o realne potrzeby, aktów prawnych, opracowano nową, przełomową ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych oraz powołano w strukturach polskiej Policji instytucję spottersa.⁵⁶⁵

Pojęcie „spotters” w Policji polskiej pojawiało się od 2005 r. w korespondencji ustnej oraz pisemnej, natomiast nie weszło do języka w oficjalnej dokumentacji służbowej. Spottersami określano głównie policjantów, którzy realizowali zadania podczas zabezpieczania międzynarodowych meczów piłki nożnej w kraju i za granicą. Do ich zadań należało przede wszystkim prowadzenie rozpoznania i identyfikowanie zagrożeń. Wskazywali kibiców, którzy mogli zakłócić przebieg imprezy. Z reguły spottersi działali niejawnie (Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej 2006, mecze eliminacyjne do Euro 2008). Zmiana nastąpiła w trakcie finałów Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w Austrii i Szwajcarii. Polscy spottersi zaczęli działać jawnie – o czym z entuzjazmem informowały media, co prawda, mało trafnie określając ich „funkcjonariuszami, którzy zajmują się na co dzień zabezpieczeniem imprez masowych”.⁵⁶⁶

Spotters to wierny kibic klubu, do którego został przydzielony, a co za tym idzie – hobbysta. Owszem, przede wszystkim wykonuje on swoje obowiązki służbowe, więc jest także tym, który śledzi nieprawidłowości w kulturalnym kibicowaniu, a także w sprawach z kibicowaniem bezpośrednio związanych.⁵⁶⁷

Spotters to policjant, który z założenia jest fanem piłki nożnej, zna specyfikę swojego klubu, jego kibiców i nastrojów występujących w tym środowisku. Nie jest tajemnicą, że Policja monitoruje środowiska kibiców i ma je dobrze rozpoznane. Jednak w tym projekcie Policji zależy, aby spotters działał jawnie i przede wszystkim był znany wszystkim kibicom swojego klubu – dlatego „swojego klubu”, że policjanci także są fanami piłki nożnej i jak wszyscy kibice, tak i oni z pewnością są związani emocjonalnie z klubami, którym kibicują. Najlepiej, żeby to właśnie tacy policjanci współpracowali z kibicami. Do tej pracy będą wybierani ci, którzy doskonale rozumieją specyfikę środowisk kibiców, a także są otwarci i gotowi do współpracy z

⁵⁶⁵ http://kpk.policja.gov.pl/porta1/kpk/10/16/Instytucja_spottersa_w_polskiej_Policji.html

⁵⁶⁶ Komenda Główna Policji, Instytucja spottersa – materiał źródłowy, s. 2.

⁵⁶⁷ http://gazetapraca.pl/gazetapraca/1.90440.8460815.Wtyka_czy_obserwator_.html

nimi⁵⁶⁸ Jak zauważa starszy aspirant Tomasz Organek – koordynator projektu spottersa w Polsce, policjanci Ci „*mają nie przenikać do środowiska kibiców pod przykrywką. Nie mają inwigilować, tylko otwarcie mówić, kim są. I próbować się dogadać*”.⁵⁶⁹

Pierwsi spottersi pojawili się w 2009 r. w Białymstoku, następnie w Stalowej Woli oraz Warszawie. W chwili obecnej instytucja spottersa jest wprowadzona w większości dużych miast, zwłaszcza tam, gdzie istnieją kluby piłkarskie i związane z nimi duże środowiska piłkarskie.

Do głównych zadań i obowiązków spottersów należą:

- a) reprezentuje interesy swoich kibiców oraz służy im pomocą przede wszystkim w kwestiach organizacyjnych i informacyjnych oraz w kontaktach lub mediacjach z klubem, policją, przewoźnikiem, służbami porządkowymi i organizatorem masowej imprezy sportowej;
- b) w czasie przemieszczania i pobytu swoich kibiców na obiektach sportowych pełni funkcję koordynatora przedsięwzięcia, łącznika pomiędzy kibicami a organizatorem, prowadzi czynności zabezpieczające, głównie przed agresją skierowaną ze strony chuliganów wobec jego kibiców oraz przed ewentualnymi skutkami innych zdarzeń;
- c) na rzecz Policji i innych uprawnionych podmiotów identyfikuje i wskazuje zagrożenia wynikające z przemieszczania się i udziału jego kibiców w masowych imprezach sportowych na terenie kraju i za granicą;
- d) prowadzi działania zmierzające do wykluczenia przemocy na stadionach poprzez inicjowanie i współorganizowanie programów i innych przedsięwzięć o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym.⁵⁷⁰

Dodatkowo w ramach imprez masowych:

- a) ustala wszelkie informacje dotyczące jego kibiców, w tym dotyczące osób z orzeczonymi zakazami wstępu na imprezy masowe, mogących stanowić zagrożenie, oraz dane dotyczące sprzedaży biletów, sposobu przemieszczania się i środków transportu;
- b) na podstawie informacji uzyskanych od grupy rozpoznania kryminalnego, służb zaangażowanych do zabezpieczenia meczu i doniesień środków

⁵⁶⁸ http://www.policja.pl/palm/pol/1/41721/Spotters_policjantkibic.html

⁵⁶⁹ T. Organek, Spotters w Policji, Kwartalnik Policyjny 3

⁵⁷⁰ Komenda Główna Policji, Instytucja spottersa – materiały pomocnicze, s. 10

masowego przekazu prowadzi bieżącą analizę zagrożeń skierowanych wobec jego kibiców lub z ich udziałem („akcje”, „wjazdy”);

- c) w miarę możliwości uczestniczy w odprawach przedmeczowych, na których charakteryzuje swoich kibiców, w razie potrzeby przedstawia ich sugestie i postulaty oraz informuje o potencjalnych zagrożeniach
- d) swoją obecnością w trakcie meczów zniechęca osoby do popełnienia czynów mogących stanowić zagrożenie dla bezpiecznego przebiegu imprezy;
- e) w trybie ciągłym prowadzi identyfikację mającą na celu rozróżnienie i odseparowanie swoich kibiców od chuliganów.⁵⁷¹

Ponadto:

- a) w środowisku kibiców wypełnia również zadania w zakresie prewencji kryminalnej;
- b) w granicach prawa reprezentuje interesy swoich kibiców na meczach wyjazdowych;
- c) służy im pomocą przede wszystkim w kwestiach organizacyjnych i informacyjnych oraz w kontaktach z policją miejscową;
- d) pełni rolę mediatora w sporach kibiców z władzami.⁵⁷²

Biorąc pod uwagę powyższe można stwierdzić, iż pomysł wprowadzenia spottersa do walki z przestępczością stadionową jest bardzo dobrym. Policjant-kibic, który pracuje bardzo blisko środowiska chuligańskiego w dużym stopniu poprawia organizację ruchu kibicowskiego (zwłaszcza przy meczach wyjazdowych) Największym jednak plusem pracy spottersa, jak już wyżej wspomniano jest prewencja kryminalna. Spotters poprzez przekazanie informacji, jakie zdobył w ramach swojej pracy powoduje, iż wiele bandyckich zachowań jest zneutralizowanych już w początkowej fazie.

Instytucja ta niestety w Polsce nie została dobrze przyjęta przez środowiska ultrasów oraz hooliganów. Najczęściej traktują oni „swoich” spottersów jak zwykłych policjantów, którzy próbują zdobyć wiedzę operacyjną o ich działalności, działając oficjalnie, jako ich „przyjaciele”. Policja w niepisanym kodeksie *kibola* jest największym wrogiem i w związku z tym jakakolwiek współpraca z policjantem-spotterssem wydaje się być niemożliwa.

⁵⁷¹ Komenda Główna Policji, Instytucja spottersa – materiały pomocnicze, s. 10-11

⁵⁷² Tamże, s. 11

§ 6.5. Działania Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A.

Walka z bandytyzmem stadionowym nie byłaby możliwa bez wsparcia organizacji oraz związków sportowych. W Polsce wszystkie rozgrywki piłki nożnej są prowadzone przy Polskim Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasie S.A. Pierwsza organizacja zrzesza wszystkie kluby oraz zawodników czynnie uczestniczących w rozgrywkach. PZPN sprawuje nadzór sportowy nad wszystkimi meczami poza rozgrywkami Ekstraklasy S.A. Kwestią nadrzędną jest objęcie przez PZPN nadzoru dotyczącego tematyki bezpieczeństwa we wszystkich meczach, włącznie z Ekstraklasowymi. Natomiast Ekstraklasa S.A. to spółka akcyjna skupiająca w swoim akcjonariacie wszystkie kluby grające w najwyższej klasie rozgrywkowej w Polsce oraz przedstawiciele PZPN.

Każdy z wyżej wymienionych podmiotów ma w swoich strukturach związkowe organy opiniotwórczo-jurysdykcyjne, które zajmują się kwestiami min. bezpieczeństwa na stadionach. Jak już autor wspomniał w rozdziale 3 niniejszej rozprawy są to Wydział Bezpieczeństwa na Obiektach Piłkarskich oraz Komisja Dyscyplinarna działające w ramach PZPN, Komisja Ligi działająca w ramach Ekstraklasy S.A. Szczegółowe zasady odpowiedzialności przed wyżej wymienionymi organami zostały już szeroko opisane w rozprawie. Autor w tym miejscu chciałby skupić się nad praktycznymi działaniami podejmowanymi przez Ekstraklasę S.A. oraz PZPN celem, których jest prewencja oraz bezpieczeństwo na obiektach.

Kolejnym środkiem prewencyjnym, jaki jest wprowadzony przez PZPN oraz Ekstraklasę jest stworzenie funkcji delegata PZPN ds. bezpieczeństwa na meczach piłkarskich. Celem pracy delegata PZPN jest przede wszystkim obserwacja, kontrola i wymóg na organizatorze, aby zapewnił on bezpieczeństwo zawodnikom, sędziom oraz publiczności. Delegat na meczu obserwuje wszystko, co się dzieje dookoła, sporządza odpowiedni protokół z meczu, który następnie przekazywany jest do centrali. Delegat ma prawo przerwać mecz w przypadku poważnego zagrożenia bezpieczeństwa lub też niewłaściwego zachowania widowni (np. prezentowania transparentów rasistowskich). Niewątpliwie stworzenie funkcji delegata, który jest swego rodzaju „straszakiem” znacznie poprawiło przede wszystkim organizację meczów oraz bezpieczeństwo podczas ich trwania.

Następną istotną kwestią mającą na celu zapewnienie bezpieczeństwa na meczach piłkarskich są uchwały samego związku. Najważniejszą z nich jest regulamin dotyczący organizacji bezpieczeństwa podczas rozgrywek PZPN i Ekstraklasy S.A.⁵⁷³

Przepisy tego regulaminu obejmują kwestie organizacyjne mające zapewnić bezpieczeństwo na stadionie i wokół stadionu przed, w trakcie i po każdym meczu.

W art. 2 cytowanego regulaminu wskazane są cele wprowadzenia tych przepisów. Należą do nich uświadomienie organizatorom meczów i klubom ich obowiązków oraz odpowiedzialności przed, w trakcie i po meczu w celu zapewnienia bezpieczeństwa wszystkim obecnym na imprezie sportowej oraz zabezpieczenia stadionu i jego infrastruktury.

W punktu widzenia tematyki pracy najistotniejszymi przepisami są te dotyczące obowiązku powołania przez kluby kierownika ds. bezpieczeństwa (art.4).⁵⁷⁴

Kolejnym bardzo istotnym punktem jest ten dotyczący współpracy klubów z oficjalnymi stowarzyszeniami kibiców. Kluby na mocy regulaminu muszą wspierać i rozwijać dobre stosunki ze stowarzyszeniami kibiców poprzez:

- a) zachęcanie ich do rozwijania i utrzymywania bliskiej współpracy z klubami,
- b) zachęcanie ich do wyznaczania stewardów spośród ich członków żeby pomagali przy informowaniu kibiców na meczach i towarzyszyli kibicom jadącym na mecze wyjazdowe,
- c) informowanie o ich istnieniu, jako oficjalnych przedstawicielstw kibiców,
- d) traktowanie ich preferencyjnie przy dystrybucji biletów,
- e) organizowanie wycieczek po stadionie, spotkań z piłkarzami i władzami klubowymi oraz innych podobnych wydarzeń,
- f) oferowanie pomocy przy wyjazdach zagranicznych, włączając w to wyznaczenie osoby do kontaktowania się w sytuacjach awaryjnych za granicą,

⁵⁷³ Uchwała nr X/110 z dnia 10 lipca 2007 roku Zarządu PZPN w sprawie przyjęcia Regulaminu w zakresie bezpieczeństwa podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasa S.A.

⁵⁷⁴ Artykuł 4 – Wyznaczenie kierownika ds. bezpieczeństwa

1. Każdy klub musi wyznaczyć kierownika ds. bezpieczeństwa, aby:

1.1 Był w bliskim kontakcie z kibicami i był zaznajomiony z ich zwyczajami.

1.2. Był w stanie stworzyć – we współpracy z policją – akta znanych osób sprawiających kłopoty i używał ich we współpracy ze swoimi odpowiednikami w innych klubach, firmami przewozowymi, stowarzyszeniami kibiców, służbami policyjnymi itp.

2. Kierownik ds. bezpieczeństwa musi mieć doświadczenie w sprawach związanych z kontrolą tłumu, bezpieczeństwem na obiektach piłkarskich, publicznych zamówieniach, biletach i organizacją meczu.

3. Klub może wyznaczyć inną osobę niż kierownik ds. bezpieczeństwa, która będzie odpowiedzialna za kontakty z kibicami. Osoba ta musi działać w strukturach klubu i ściśle współpracować z kierownikiem ds. bezpieczeństwa i innymi przedstawicielami klubu

g) pozostawanie w kontakcie ze stowarzyszeniami poprzez informacje e-mail/newslettery bądź inne wygodne środki komunikacyjne.⁵⁷⁵

Kluby z drugiej strony muszą wymagać od stowarzyszeń by kładły nacisk na standardy dobrego zachowania swoich członków oraz by wykluczały członkostwo osób zaangażowanych w jakiegokolwiek formy chuligaństwa czy antyspołecznego zachowania.⁵⁷⁶

Powyższy regulamin zawiera inne regulację, obowiązki dotyczące bezpieczeństwa na stadionie. Do takich obowiązków należą:

- a) Obowiązek współpracy ze służbami publicznymi⁵⁷⁷
- b) Obowiązek identyfikacji osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo⁵⁷⁸
- c) Obowiązek zapewnienia ochrony⁵⁷⁹
- d) Obowiązek stworzenia strategii rozproszenia tłumu⁵⁸⁰
- e) Obowiązek ścisłego kontrolowania sprzedaży i dystrybuowania biletów⁵⁸¹
- f) Obowiązek kontroli i przeszukania widzów⁵⁸²
- g) Obowiązek zabezpieczenia pola gry⁵⁸³
- h) Obowiązek posiadania przez organizatora monitoringu⁵⁸⁴
- i) Obowiązek reagowania na próby prowokowania lub zachowania rasistowskie.⁵⁸⁵

Bardzo ważnym obowiązkiem związanym z art. 44 regulaminu jest obowiązek wdrożenia przez organizatorów (kluby) dziesięciopunktowego planu UEFA dotyczącego rasizmowi. Plan ten przedstawia się następująco:

„Do obowiązków organizatora zawodów należy:

- 1. Wydać oświadczenie mówiące, że rasizm oraz jakakolwiek inna forma dyskryminacji nie będzie tolerowana, podkreślając akcje, jakie będą podejmowane wobec tych, którzy wnoszą hasła rasistowskie. Oświadczenie powinno być wydrukowane we wszystkich programach meczowych i rozpowszechnione na stadionie*

⁵⁷⁵ Art. 5 ust. 1 regulaminu...

⁵⁷⁶ Art. 5 ust. 2 regulaminu...

⁵⁷⁷ Art. 6 regulaminu...

⁵⁷⁸ Art. 7 regulaminu...

⁵⁷⁹ Art. 8 regulaminu...

⁵⁸⁰ Art. 10 regulaminu...

⁵⁸¹ Art. 14 i 15 regulaminu..

⁵⁸² Art. 32 regulaminu...

⁵⁸³ Art. 39 regulaminu...

⁵⁸⁴ Art. 40 regulaminu...

⁵⁸⁵ Art. 44 regulaminu...

2. *Wygłaszać w trakcie meczu ogłoszenia potępiające hasła rasistowskie*
3. *Warunkiem dla zakupujących karnety ma być oświadczenie, że nie biorą udziału w akcjach o charakterze rasistowskim.*
4. *Podjąć środki przeciwko rozpowszechnianiu treści rasistowskich na stadionie i w jego okolicach.*
5. *Wyciągnąć konsekwencje dyscyplinarne wobec graczy, którzy dopuszczają się zachowania rasistowskiego, niezależnie od postępowania dyscyplinarnego wszczętego przez odpowiednie organy organizatora rozgrywek.*
6. *Skontaktować się z innymi klubami w celu zapewnienia, że są zaznajomieni z polityką dotyczącą rasizmu*
7. *Wprowadzić strategie dla służb ochrony, stewardów i policji postępowania wobec zachowania rasistowskiego*
8. *Usunąć wszystkie rasistowskie graffiti ze stadionu*
9. *Wprowadzić politykę równych szans wobec zatrudnienia.*
10. *Współpracować ze wszystkimi grupami i agencjami, jak związek piłkarzy, kibice, szkoły, organizacje charytatywne, kluby młodzieżowe, sponsorzy, miejscowe firmy, policja i inne organizacje w celu wypracowania programów informujących o kampanii przeciwko rasizmowi i dyskryminacji.”*

Istotną kwestią związaną bezpośrednio z działaniami prewencyjnymi są zasady przyjmowania kibiców drużyny gości na zawodach podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasę SA. Zasady te opisane są w uchwale nr VIII/192 z dnia 2 sierpnia 2012 roku Zarządu Polskiego Związku Piłki Nożnej.

W uchwale możemy odnaleźć regulacje dotyczące min. przyjmowania przez organizatorów tylko zorganizowanych grup kibiców⁵⁸⁶, minimalnych ilości miejsc udostępnionych kibicom przyjezdnym⁵⁸⁷, procedury zamawiania oraz rozliczania biletów.⁵⁸⁸

Uchwała w punkcie 12 nakłada na zamawiającego (klub) obowiązek sprawdzenia, czy chętni do zakupu:

- a. posiadają nadany numer identyfikacyjny w Centralnym Systemie Identyfikacji Uczestników Imprez Masowych, który prowadzi Ekstraklasa S.A – w przypadku ligi zawodowej;

⁵⁸⁶ Punkt 1 uchwały

⁵⁸⁷ Punkt 2 uchwały

⁵⁸⁸ Punkty 4-12 uchwały

b. nie figurują w wykazie osób objętych zakazem wstępu na imprezę masową w sposób zgodny z postanowieniami ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

Organizator wyjazdu udostępniający kibicom bilety powinien sporządzić listę wyjazdową, na której będą widniały takie dane jak: imię, nazwisko, pesel oraz numer identyfikacyjny. Dodatkowo organizator wyjazdu zobowiązany jest do zorganizowania i zaplanowania przejazdu w taki sposób, żeby w przypadku, gdy ogólna liczba wszystkich kibiców klubu wyjeżdżających na mecz liczyła:

a. do 200 osób - zgłosiła się na stadionie organizatora zawodów nie później, niż na 1 godzinę przed rozpoczęciem meczu.

b. do 400 osób - zgłosiła się na stadionie organizatora zawodów nie później, niż na 1,5 godziny przed rozpoczęciem meczu.

c. powyżej 400 osób - zgłosiła się na stadionie organizatora zawodów nie później, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem meczu.⁵⁸⁹

Powyższe regulację są bardzo istotne w kontekście zdarzających się tzw. „*wjazdów z bramą*”, kiedy to kibice dojeżdżają na stadion z dużym opóźnieniem, a następnie nie chcąc poddać się weryfikacji postanawiają sforsować ogrodzenie obiektu.

Podsumowując działania prewencyjne podejmowane przez Polski Związek Piłki Nożnej i Ekstraklasę S.A. należy stwierdzić, iż obowiązujące przepisy wewnętrzne są de facto uzupełnieniem przepisów powszechnie obowiązujących. Zdarzają się pozytywne wyjątki takie jak powołanie delegata ds. bezpieczeństwa, który poprzez swoją obecność na meczu wymusza na organizatorach oraz kibicach właściwe zachowanie.

Dodatkowo należy wspomnieć o dobrym kierunku, jaki został obrany względem zapewnienia identyfikacji kibiców. Wprowadzone karty kibica znacznie poprawiają bezpieczeństwo poprzez eliminacje osób, na które zostały nałożone zakazy klubowe albo stadionowe. PZPN oraz Ekstraklasa S.A. w sposób bardzo przemyślany wprowadził przepisy dotyczące meczów wyjazdowych, a zwłaszcza w kwestii obowiązków nałożonych na organizatorów oraz sposobu zachowania służb porządkowych oraz kibiców przed wejściem na mecz. Nie ulega wątpliwości, że źródłem powyższych uregulowań związkowych są przepisy UEFA, które w sposób maksymalnie syntetyczny zostały przeszczepione na grunt polski.

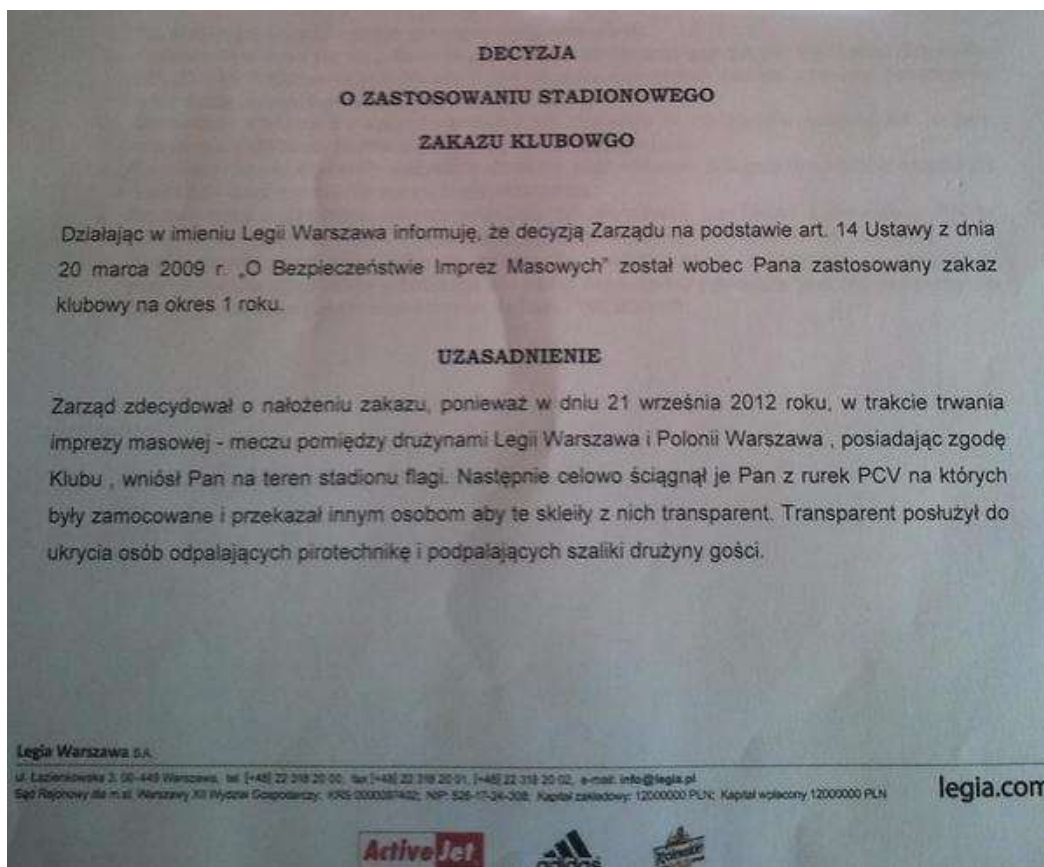
⁵⁸⁹ Punkt 18 uchwały PZPN.

§ 6.6. Problematyka prawna zakazu klubowego.

Jedną z najbardziej kontrowersyjnych instytucji mającej na celu poprawienie bezpieczeństwa na stadionach piłkarskich jest instytucja zakazu klubowego. Ustawa o b.i.m. w art. 14 wprowadza normę prawną, która umożliwia organizatorom meczów piłkarskich nałożenie zakazu wstępu na mecze organizowane u siebie osobom, które dopuściły się naruszenia regulaminu imprezy masowej albo regulaminu obiektu. Dodatkowo art. 14 ust. 1a ustawy o b.i.m. określa, iż dotyczy on również kolejnych imprez masowych przeprowadzanych z udziałem drużyny organizatora rozgrywanych poza siedzibą organizatora, i może być nakładany za naruszenie regulaminu obiektu (terenu) lub regulaminu imprezy masowej prowadzonej z udziałem drużyny tego organizatora.

Organizator (najczęściej klub piłkarski) staje się tym samym niemalże organem sądowym, gdyż decyzje o niewpuszczeniu na mecze organizowane na własnych obiektach są rozciągnięte również na obiekty innych organizatorów (klubów). W tym zakresie instytucja zakazu klubowego przypomina instytucję zakazu wstępu na imprezy masowe orzekał tylko i wyłącznie przez Sądy.

Podstawą nałożenia na uczestnika meczu zakazu stadionowego mogą być prozaiczne powody np. stanie na krzeselku tym samym zasłanianie pola gry innym kibicom, łuszczenie pestek na sektorze, siedzenie na schodach (blokowanie ciągów komunikacyjnych) czy też wnoszenie transparentów bez zgody organizatora. Muszą być to jednak jedynie czyny naruszające regulamin imprezy masowej albo regulamin stadionu.

Zdj. nr 54: Zakaz stadionowy nałożony przez Zarząd Legii Warszawa na jednego z kibiców po meczu z Polonią Warszawa.⁵⁹⁰

Art. 14 ust. 2 ustawy o b.i.m. wskazuje maksymalny - dwuletni okres, na jaki organizator może nałożyć zakaz klubowy (może to być np. zakaz na 1 mecz albo na jedną rundę). Dodatkowo organizator (klub) w ciągu 7 dni zobowiązany jest do powiadomienia (najczęściej pocztą tradycyjną) o fakcie nałożenia na osobę zakazu. Bardzo dobrą praktyką, jednak nie zawsze stosowaną przez kluby jest poinformowanie w tym samym piśmie o możliwościach odwołania od decyzji. Organem odwoławczym w przypadku nałożenia zakazu klubowego przez klub piłkarski jest organ zarządzający ligą. W najwyższej klasie rozgrywkowej jest to Ekstraklasa S.A. (Komisja Ligi Ekstraklasa S.A.). W niższych ligach jest to Polski Związek Piłki Nożnej (Wydział Dyscypliny). Odwołanie do organu zarządzającego ligą wstrzymuje wprowadzenie zakazu. Odwołanie powinno być rozpatrzone w ciągu 14 dni od daty wpłynięcia.

W przypadku, gdy, zakaz na osobę został zastosowany przez związek sportowy lub podmiot prowadzący rozgrywki, jako organizatora meczu piłki nożnej, wówczas

⁵⁹⁰ Źródło: [http://www.weszlo.com/news/12239-Klub i kibice w jednym stali domu - dalszy ciag bezsensownej wojenki](http://www.weszlo.com/news/12239-Klub_i_kibice_w_jednym_stali_domu_-_dalszy_ciag_bezsensownej_wojenki)

osobie ukaranej służy prawo wniesienia do tego podmiotu wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy.

Orzeczenie wydane na skutek wniesione odwołania, co do zasady ma charakter ostateczny i co interesujące jest wprowadzone do ogólnopolskiego systemu identyfikacji kibiców (art. 14 ust. 9 ustawy o b.i.m.) Celowo wskazano, że co do zasady orzeczenie ma charakter ostateczny, gdyż Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie, postanowieniem z dnia 2 października 2012 r.⁵⁹¹ *stwierdził, formą w ramach, której orzeka się o zakazie stadionowym jest orzeczenie. Orzeczenie nie jest decyzją w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania administracyjnego. W ramach postanowienia o przedmiocie zakazu klubowego, zgodnie z art. 4 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, nie stosuje się przepisów kodeksu postępowania administracyjnego.*⁵⁹² **Nie przesądza to jednak o braku możliwości zaskarżenia tego orzeczenia.**”

Instytucja klubowego zakazu stadionowego jest bez wątpienia jedną z najbardziej kontrowersyjnych wprowadzonych przez ustawę o b.i.m. Z jednej strony daje możliwość klubom szybkiego karania bandytyzmu stadionowego, z drugiej zaś ciągnie za sobą daleko idące konsekwencje zezwalające organizatorom (klubom, związkom) na segregację widowni według własnych przekonań. Zdarzało się bowiem w rozgrywkach Ekstraklasy S.A., iż osoba otrzymywała klubowy zakaz stadionowy za głośne wyrażanie swojej dezaprobaty względem głównego sponsora klubu. Właściciel firmy sponsorującej wymógł na prezesie klubu piłkarskiego nałożenie na tego kibica zakazu klubowego. O ile w myśl norm społecznych naturalnym jest, że prywatny organizator meczów może decydować jaką widownię chce mieć na obiekcie o tyle zakaz klubowy rozciągnięty na wszystkie inne mecze drużyny rozgrywane poza własnym stadionem rodzi podejrzenia o niekonstytucyjności przepisów.

W październiku 2012 r. rozpoczęła pracę komisja, która ma na celu powtórne znowelizowanie ustawy o b.i.m. Jednym z punktów obrad jest zmiana regulacji dotyczących zakazu klubowego.

⁵⁹¹ I OSK 2220/12

⁵⁹² Dz. U. z 2000, nr 98, poz 1071 z późn. zm.

§ 6.7. Odmowa sprzedaży biletu.

Wydawać by się mogło, iż jeśli w przepisach ustawowych mamy wprowadzone instytucje zakazu stadionowego oraz zakazu klubowego to są to wystarczające środki do karania sprawców przestępstw stadionowych. Ustawodawca jednak wprowadził interesująca z punktu widzenia bezpieczeństwa na meczach piłkarskich normę, która wynika art. 15 ust. 3 pkt. 3 ustawy o b.i.m. Stanowi on, iż organizator meczu piłki nożnej lub podmiot przez niego uprawniony do dystrybucji odmawia sprzedaży biletu wstępu lub innego dokumentu uprawniającego do przebywania na nim osobie, co do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej może stwarzać zagrożenie dla bezpieczeństwa imprezy masowej.

Ustawodawca wprowadzając ten przepis daje możliwość organizatorom meczów piłkarskich odizolowanie osób, które mogą stwarzać zagrożenie dla bezpieczeństwa.

Docelowo przepis wprowadzony był, jako sposób na przeciwdziałanie wchodzenia na mecze piłkarskie niezorganizowanych grup kibiców drużyny przyjezdnej. Dochodziło bowiem do sytuacji, iż w przypadku, gdy klub piłkarski otrzymywał zakaz organizowania wyjazdów swoich kibiców na mecze poza domem kibice na własną rękę jeździli na te mecze próbując kupić bilety bezpośrednio w kasie. Ustawa o b.i.m. przed nowelą z 31 sierpnia 2011 r. nie regulowała tej kwestii co powodowało masowe zakupy biletów niezorganizowanych grup kibiców, którzy to oficjalnie nie mogli przebywać na stadionie, a w praktyce korzystając z swobód obywatelskich byli na nim obecni.

Jako przykład takiego działania można podać mecz rozegrany w Białymstoku pomiędzy Jagiellonią Białystok a Widzewem Łódź wiosną 2011 r., kiedy to grupa około 120 łodzian zakupiła w kasach biletowych wejściówkę na mecz na sektorze zajmowanym przez najbardziej zagorzałych fanów z Białegostoku. Organizator, jakim w tamtym momencie był klub Jagiellonia Białystok nie miał oręża prawnego na przeciwstawienie się takim działaniom.

Dopiero nowela ustawy o b.i.m. wprowadziła normę prawną, która dała możliwość odmowy sprzedaży biletu na mecze każdej osobie, co do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że może stwarzać zagrożenie.

Z biegiem czasu kluby piłkarskie zaczęły stosować ten przepis w walce ze swoimi kibicami. Jako jeden z pierwszych z tej instytucji skorzystała Jagiellonia

Białystok, która to 1 października 2012 r. opublikowała oświadczenie o zerwaniu współpracy ze Stowarzyszeniem Kibiców oraz o zastosowaniu opisywanej instytucji:

„Po zajściach, jakie miały miejsce po meczu Pogoń Szczecin - Jagiellonia Białystok, podczas których znieważony został zawodnik Ugo Ukah, Jagiellonia Białystok informuje, iż zrywa współpracę ze Stowarzyszeniem Kibiców Dzieci Białegostoku.

Pragniemy zaznaczyć, iż nie był to pierwszy i odosobniony przypadek nietolerancyjnego zachowania wobec zawodnika Jagiellonii. Mimo zapewnień Stowarzyszenia „Dzieci Białegostoku” żadne kroki w kierunku wyeliminowania tego typu zachowań nie zostały podjęte. W naszej opinii stowarzyszenie, mniemające się reprezentantem wszystkich kibiców, powinno mieć wpływ na wydarzenia dziejące się na trybunach.

Do czasu pojawienia się nowego podmiotu, który zobowiąże się do organizacji wyjazdów, klub zaprzestaje zamawiania biletów na mecze rozgrywane poza Białymstokiem. Jednocześnie Klub deklaruje wsparcie nowej organizacji, która w naszej opinii powinna stać się reprezentantem prawdziwych kibiców, jednoczyć w duchu sportu i zasad fair play oraz wspierać drużynę.

*Klub stanowczo potępia zachowania jakich dopuścili się uczestnicy wyjazdu do Szczecina w stosunku do Zawodnika Ugo Ukaha. **Osoby, które znieważły zawodnika stwarzają zagrożenie dla bezpieczeństwa imprez masowych. Na podstawie art. 15 ust 3 pkt 3 Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych Zarząd Klubu postanowił o odmówieniu im wstępu na wszystkie mecze Jagiellonii Białystok rozgrywane w Białymstoku, jak i poza nim. Osoby te nie wejdą na żaden mecz Jagiellonii. Decyzja nie jest ograniczona czasem i nie przysługuje od niej odwołanie. Liczymy również na podjęcie działań przez organy ścigania.**”⁵⁹³*

Kontrowersyjnym faktem jest brak jakichkolwiek ram czasowych odmowy sprzedaży biletu na mecz. O ile zakazy klubowe mogą być nałożone na okres 2 lat o tyle, odmowa sprzedaży biletu lub innego dokumentu uprawniającego do przebywania na meczu nie jest ograniczona czasem i może trwać stale.

⁵⁹³ <http://www.jagiellonia.pl/archiwum.php?a=11207>

Niewątpliwie budzi to szereg kontrowersji oraz podejrzeń o niekonstytucyjność tejże normy.

Rozdział VII

Wybrane metody identyfikacji sprawców przestępstw stadionowych.

§ 7.1. Monitoring stadionowy.

Identyfikacja sprawców przestępstw stadionowych jest jednym z głównych problemów, z jakimi borykają się władze, kluby oraz związki sportowe. Problematyka identyfikacji jest główną przyczyną niepowodzeń postępowań karnych prowadzonych przez organy ścigania przeciwko sprawcom. Od 2009 r. tj. od wejścia w życie nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych na organizatorów meczów zostały nałożone obowiązki zainstalowania na stadionach infrastruktury teletechnicznej umożliwiającej identyfikację fanów. Poniższy rozdział będzie poświęcony rozwiązaniom technicznym, które umożliwiają identyfikację kibiców. Pod pojęciem identyfikacja kryje się działanie mające na celu ustalenie tożsamości badanego obiektu lub zjawiska na podstawie najbardziej charakterystycznych cech. Identyfikacja polega na nazwaniu czegoś, czyli na zakwalifikowaniu obiektu lub zdarzenia do jakiejś klasy, przy czym obiekt czy zdarzenie musi być poprzednio określone przez pewną liczbę właściwości, klasa zaś musi być elementem konkretnego podziału.⁵⁹⁴

Aby swobodnie przejść do rozwiązań technicznych umożliwiających identyfikację pseudokibiców w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na problematykę naruszania prywatności uczestników, którzy to są pod ciągłą obserwacją organizatora oraz służb zabezpieczających. „Jak zauważył kiedyś Charles Sykes, prywatność jest jak powietrze – zaczynamy ją zauważać dopiero, gdy jej brakuje”.⁵⁹⁵

„Prawo do prywatności” jak zauważa J. Kudrelek ujęte zostało w licznych aktach prawa międzynarodowego i krajowego. Artykuł 12 Powszechnej deklaracji praw człowieka z 10 grudnia 1948 r. stanowi, iż „nikt nie będzie podlegał arbitralnemu wkraczaniu w jego życie prywatne (...). Każdy jest uprawniony do ochrony prawnej przed takimi wykroczeniami lub takimi zamachami”, Podobną regulację zawiera

⁵⁹⁴ J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński, „Kryminalistyka”. Wydawnictwo Difin, s. 55

⁵⁹⁵ J. Braciak, Prawo do prywatności (w:) Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 277

Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych z 16 grudnia 1966 r. (art. 17) oraz art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r., według którego:

- 1) Każda osoba ma prawo do poszanowania swojego życia i prywatnego i rodzinnego, swojego domicylu i swojej korespondencji
- 2) Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków, które są zgodne z prawem i konieczne w demokratycznym społeczeństwie ze względu na interesy bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwa publicznego lub dobrobytu gospodarczego kraju, zapobiegania zamieszkom lub przestępczości, ochroną zdrowia lub ochroną praw i wolności innych osób.⁵⁹⁶

W opinii A. Michalskiej tak wymieniony katalog jest wszech miar optymalny, ponieważ jest on otwarty, a więc pojemny.⁵⁹⁷

Dodatkowo w kodeksie cywilnym⁵⁹⁸, w art. 23 i 24 są zapisy chroniące prywatność, do której należą: intymność i prywatność życia prywatnego.

Mając na uwadze powyższe można dojść do wniosku, że prawo do prywatności jest prawem niederogowalnym. Jednakże w art. 8 ust. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności odnaleźć można rozbudowaną klauzulę limitacyjną, która dopuszcza ingerencję władzy publicznej w ściśle określonych wypadkach.⁵⁹⁹

Dodatkowo ustawa o Policji, w art. 15 ust. 1 pkt 5a stanowi, iż podczas wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych i administracyjno-porządkowych policjanci są uprawnieni do obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach

⁵⁹⁶ J. Kudrelek, „Przestępczość stadionowa-wykorzystywanie zapisów z systemu monitoringu TV w postępowaniu karnym”, [r] W. Pływaczewski, *Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno 2010 s. 169

⁵⁹⁷ A. Michalska, *Katalog praw człowieka (w:) Prawa człowieka a policja. Problemy teorii i praktyki*, red. A. Rzepliński, Legionowo 1994, s. 120

⁵⁹⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - *Kodeks cywilny* Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93.

⁵⁹⁹ K. M. Witkowska, *Granica ingerencji państwa w prawo do prywatności w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (w:) Społeczeństwo inwigilowane w państwie prawa*, red. P. Chrzczonowicz, V. Kwiatkowska-Darul, K. Skowroński, Toruń 2003, s. 27

publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych podejmowanych na podstawie ustawy.

Nawiązując do tematyki rozprawy nie można też nie wspomnieć o art. 11 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, który stanowi, iż organizator jest uprawniony do utrwalania przebiegu imprezy masowej, a w szczególności zachowania osób w niej uczestniczących, za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk. Dodatkowo do ustawy wydane zostało rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 10 stycznia 2011 r. w sprawie utrwalania przebiegu imprez masowych, w którym to w § 3 jest zapis o tym, iż utrwalanie powinno odbywać się z poszanowaniem godności i prawa do intymności uczestników imprezy masowej oraz zgodnie z przepisami o ochronie danych osobowych.

Kamery umieszczone na stadionach oraz w innych miejscach publicznych mają spełnić podstawowe zadanie, jakim jest prewencja.⁶⁰⁰ Na obiektach sportowych stał się on podstawowym narzędziem przeciwdziałania przestępczości oraz identyfikowania sprawców potencjalnych przestępstw. Materiały zgromadzone podczas utrwalania imprez masowych, mogące stanowić dowody pozwalające wszcząć postępowanie karne albo postępowanie w sprawach o wykroczenia lub dowody mogące mieć znaczenie dla toczących się takich postępowań są przekazywane przez organizatorów dla prokuratur lub komendom policji z wnioskiem o ukaranie. Organizatorzy na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy o b.i.m zobowiązani są przez okres 60 dni przetrzymywać na cyfrowych nośnikach materiały zarejestrowane podczas imprez masowych.

Jeśli chodzi o samą identyfikację na podstawie zarejestrowanego obrazu to popularną metodą jest metoda pomiarowa, gdzie ekspert dokonuje pomiarów określonych części twarzy, następnie dokonuje takich samych pomiarów na zdjęciach porównawczych (na zdjęciach zapisanych w centralnej bazie kibiców) i wskazuje ich zgodność bądź odrębność. Ta metoda możliwa jest do zastosowania tylko w przypadku dysponowania dobrej jakości zdjęciami dowodowymi, gdzie krawędzie i poszczególne elementy twarzy są wyrażone zarejestrowane.⁶⁰¹

Kolejną metodą wykorzystywaną zwłaszcza do badania monitoringu analogowego jest metoda morfologiczno-porównawcza. W toku jej realizowania ekspert wyszczególnia najistotniejsze cechy morfologiczne twarzy, opisuje ich siłę

⁶⁰⁰ T. Cielecki, *Prewencja kryminalna, Studium z profilaktyki kryminologicznej*, Opole 2004, s. 24

⁶⁰¹ J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzek, J. Moszczyński. *Tamże*, s. 108

wyrażenia, a następnie to samo czyni na materiale porównawczym. Zestawienie tych cech pozwala na dokonanie identyfikacji z określonym prawdopodobieństwem lub na wykluczeniu osoby z tej grupy.⁶⁰²

Dla określonych materiałów dowodowych i porównawczych można zastosować metodę konturową, np. w sytuacji, gdy osobnik ustawiony jest profilem do obiektywu kamery. Wówczas nakreślenie linii profilu osoby z zapisu dowodowego i porównanie z taką samą linią profilu osobnika ze zdjęcia porównawczego może sprawę rozstrzygnąć jednoznacznie. Dla niektórych obrazów cyfrowych można zastosować metodę montażową, która uwidacznia różnice lub podobieństwa na obrazach osoby z ujęcia dowodowego w stosunku do ujęcia porównawczego. Linia montażowa może być łamana, pozioma, pionowa lub też wyczerpywać wszystkie wymienione.⁶⁰³

Możliwości rejestracji za pomocą kamer jest bardzo wiele, co pozwala na ich dowodowe wykorzystanie w procesie karnym. Problematyka dowodowego wykorzystania zapisów kamer użytkowych rozważana jest w dwóch zasadniczych aspektach. Pierwszym z nich jest dokonanie klasyfikacji zapisu obrazu w świetle innych dowodów, drugim natomiast ocena wartości dowodowej zebranego materiału.⁶⁰⁴

W kwestii pierwszego zagadnienia w dotychczasowej doktrynie brak jest jednolitego stanowiska. Niektórzy twierdzą, iż zapisy obrazu są samoistnym dowodem innym niż dowody osobowe i rzeczowe.⁶⁰⁵ T. Nowak odrzuca możliwość zaliczenie zapisów obrazu do dokumentów, uzasadniając swój pogląd brakiem utrwalenia w nich myśli ludzkiej, co według nich stanowi cechę dokumentu⁶⁰⁶ Uważa on taki dowód za rzeczowy, ukazujący właściwości przedmiotów i działania ludzkie. Odmienny pogląd reprezentuje S. Waltoś. Jest on zwolennikiem zakwalifikowania filmów do dokumentów.⁶⁰⁷

Biorąc pod uwagę fakt, iż podczas meczów piłkarskich jedynym dowodem na popełnienie przestępstwa lub wykroczenia są zapisy z monitoringu trafnym wydaje się

⁶⁰² J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński, op.cit, s. 108

⁶⁰³ Tamże.

⁶⁰⁴ J. Kudrelek, „Przestępczość stadionowa-wykorzystywanie zapisów z systemu monitoringu TV w postępowaniu karnym”, [r] W. Pływaczewski, *Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno 2010 s. 172

⁶⁰⁵ T. Grzegorzczak, *Dowody w procesie karnym*, Warszawa 1998, s. 93

⁶⁰⁶ T. Nowak, *Dowód z dokumentu w polskim procesie karnym*, Warszawa 1982, s. 45

⁶⁰⁷ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*. Warszawa 2005, s. 378

być pogląd T. Nowaka – czyli traktowanie zapisów z kamer użytkowych jako dowodów rzeczowych.

Wykorzystanie powyższych dowodów w procesie dowodzenia nastąpi w drodze przepisów postępowania karnego dotyczących oględzin – art. 207 k.p.k. Etymologicznie oznacza to możliwość postrzegania za pośrednictwem zmysłu wzroku, choć nie tylko.⁶⁰⁸ Oględzin nośnika, na którym jest utrwalony obraz z kamer użytkowych, dokonuje się w celu ustalenia jego właściwości zewnętrznej oraz wewnętrznej. Dostrzeżone właściwości trzeba opisać w protokole oględzin. Nośnik należy zabezpieczyć, aby pozostał w stanie niezmiennym do czasu rozprawy sądowej. Nie bez znaczenia są również opinie biegłych sądowych.

Po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji dot. utrwalania przebiegu imprez masowych wszystkie stadiony sportowe w kraju musiały dostosować swoją infrastrukturę do wymagań ministerialnych.

Rozporządzenie określiło, iż dopuszcza się wykorzystanie kamer analogowych i jednoczesne wykorzystanie przetworników analogowo-cyfrowych, tak, aby obraz zarejestrowany kamera analogową został przetworzony do postaci cyfrowej. Zastosowane mogą być również kamery rejestrujące obraz kolorowy, które w przypadku spadku natężenia oświetlenia rejestrowanego obszaru automatycznie przełączają się do trybu monochromatycznego z wykorzystaniem ruchomego filtra podczerwieni. Jako uzupełnienie systemu do utrwalania przebiegu imprez masowych dopuszcza się wykorzystanie przenośnych cyfrowych urządzeń elektronicznych utrwalających obraz kolorowy o wysokości nie mniejszej niż 950 pikseli, w szczególności cyfrowych kamer lub cyfrowych aparatów fotograficznych.

Urządzenia rejestrujące przebieg meczów piłkarskich, o których mowa powyżej powinny spełniać poniższe wymagania:

- a) Dla potrzeb rejestracji obrazu I i II kategorii – w zakresie rejestrowania stabilnego obrazu z częstotliwością nie mniejszą niż 12 klatek na sekundę, przy wysokości obrazu nie mniejszej niż 950 pikseli i czasie migawki nie dłuższym niż 1/125 sekundy dla każdej kamery,

⁶⁰⁸ Z. Kegel, Pojęcie dokumentu w ustawie, nauce i praktyce prawnokarnej, Problemy Kryminalistyki 1967, nr 65, s. 26

- b) Dla potrzeb rejestracji obrazu III i IV kategorii – w zakresie rejestrowania obrazu z częstotliwością nie mniejszą niż 6 klatek na sekundę, przy wysokości obraz nie mniejszej niż 500 pikseli dla każdej kamery.

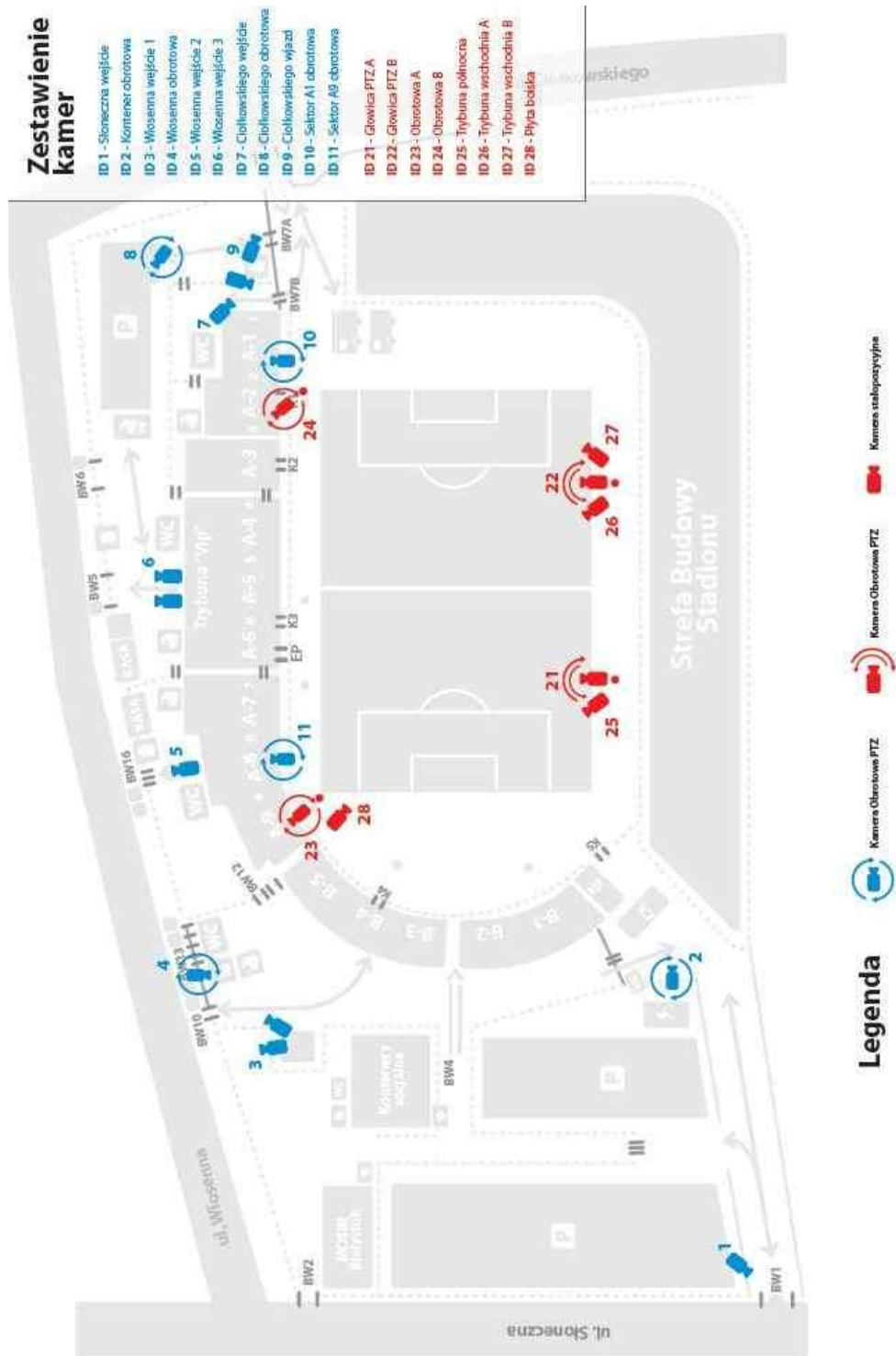
Dodatkowo rozporządzenie stanowi, iż, podczas meczów piłkarskich rejestracji obrazu I i II kategorii można dokonywać przy użyciu przenośnych urządzeń rejestrujących obraz kolorowy z częstotliwością nie mniejszą niż 12 klatek na sekundę, przy wysokości obrazu nie mniejszej niż 950 pikseli dla każdej z kamer. Dodatkowo w przypadku imprez masowych (meczów) podwyższonego ryzyka przenośne urządzenia powinny rejestrować stabilny obraz kolorowy. Wymagania czasu migawki muszą być nie dłuższe niż 1/125 sekundy dla każdej z kamer.

Urządzenia rejestrujące obraz podczas meczów piłkarskich (imprez masowych) powinny być podłączone do urządzeń pozwalających na natychmiastowe wydrukowanie zarejestrowanego obrazu w wielkości nie mniejszej niż 9 cm x 13 cm i z rozdzielczością nie mniejszą niż 300 dpi.

Ministerstwo w rozporządzeniu wskazało również miejsca podlegające obowiązkowej rejestracji. Tymi miejscami są:

- a) Kasy biletowe na terenie imprezy masowej – w przypadku imprezy odpłatnej,
- b) Bramy, furtki i inne miejsca przeznaczone do wejścia uczestników na teren imprezy masowej,
- c) Drogi dla służb ratowniczych, drogi ewakuacyjne oraz ciągi komunikacyjne na terenie imprezy masowej z wyłączeniem klatek schodowych,
- d) Parkingi zorganizowane na terenie imprezy masowej,
- e) Sektory dla uczestników imprezy masowej,
- f) Płyta boiska lub scena.

Poniżej przedstawiony zostaje schemat organizacji systemu rejestrującego obraz z przebiegu imprezy masowej ze Stadionu Miejskiego w Białymstoku, na którym swoje mecze rozgrywa klub Ekstraklasy - Jagiellonia Białystok S.S.A.

W celu prawidłowej rejestracji obrazu z przebiegu imprezy masowej (mecze Jagiellonii-Białystok) zastosowano (w oparciu o wytyczne rozporządzenie) 19 kamer. Są to kamery stałopozycyjne oraz obrotowe. Mając na uwadze rozporządzenie kamery zostały zainstalowane w miejscach wskazanych w tymże akcie prawnym. Kamery rejestrują następujące miejsca:

- a) ID 1 – wejście na stadion
- b) ID 2 – zaplecze socjalne zawodników (szatnie)
- c) ID 3 – wejście na stadion (kibice gospodarzy)
- d) ID 4 – wejście na stadion (kibice gospodarzy)
- e) ID 5 – wejście na stadion (kibice gospodarzy)
- f) ID 6 – wejście na stadion (kibice gospodarzy)
- g) ID 7 – wejście na stadion (kibice gości)
- h) ID 8 – wjazd na stadion (sektor gości)
- i) ID 9 - wjazd na stadion (sektor gości)
- j) ID 10 – sektor kibiców gości
- k) ID 11 – sektor kibiców gospodarzy
- l) ID – 21 – sektor kibiców gospodarzy (panorama)
- m) ID 22 – sektor kibiców gości (panorama)
- n) ID 23 – sektor kibiców gospodarczy
- o) ID 24 – sektor buforowy
- p) ID 25 – sektor kibiców gospodarzy (panorama)
- q) ID 26 – sektor kibiców gospodarzy (panorama)
- r) ID 27 – sektor kibiców gości (panorama)
- s) ID 28 – płyta boiska.

Kamerami jakie zainstalowane zostały na stadionie w Białymstoku były kamery stałopozycyjne oraz kamery obrotowe marki BOSCH. Dodatkowo zainstalowano kamery AVIGILON przeznaczone do rejestrowania panoram trybun gospodarzy oraz gości. Kamerą stałopozycyjną jest kamera BOSCH NWC 0455-10P w obudowie.

Zdj. nr 55: BOSCH NWC 0455-10P w obudowie.⁶⁰⁹

Specyfikacja techniczna kamery BOSCH NWC 0455-10P⁶¹⁰:

Parametry elektryczne	Standardy kompresji	MPEG-4, M-JPEG
Przepływność danych wizyjnych		9,6 kb/s - 6 Mb/s stała i zmienna
Rozdzielczość przetwornika obrazu		752 x 582 (PAL) 768 x 494 (NTSC)
Rozdzielczość obrazu		704 x 576 / 480 (4CIF: 25 / 30 obrazów/s) 704 x 288 / 240 (2CIF: 25 / 30 obrazów/s) 352 x 576 / 480 (połowiczny D1: 25 / 30 obrazów/s) 352 x 288 / 240 (CIF: 25 / 30 obrazów/s) 176 x 144 / 120 (QCIF: 25 / 30 obrazów/s)
Struktura GOP		I, IP
Całkowite opóźnienie sygnału (IP)		MPEG-4: 100 ms
Liczba obrazów na sekundę		1 - 25 / 30 obrazów/s (PAL / NTSC); kodowanie w oparciu o obraz / ramkę sygnału
Protokoły sieciowe		RTP, Telnet, UDP, TCP, IP, HTTP, IGMP, ICMP, SNMP
Aktualizacja oprogramowania		pamięć Flash ROM, programowana zdalnie
Konfiguracja		za pomocą przeglądarki internetowej, wbudowanego serwera sieciowego
Wyjście wizyjne		1x analogowe, całkowity sygnał wizyjny: NTSC lub PAL; złącze BNC 75 Ω
Czułość ¹		0,65 lx (tryb kolorowy) 0,26 lx (tryb NightSense)
Min. oświetlenie		0,30 lx (tryb kolorowy) 0,12 lx (tryb NightSense)
Stosunek sygnał / szum		50 dB
Wzmocnienie sygnału wizyjnego		maks. 21 dB
Migawka		automatyczna, 1/50 - 1/125 000 s (PAL), 1/60 - 1/150 000 s (NTSC)
Korekcja apertury		pozioma i pionowa, symetryczna
Kompensacja tła		względem centralnego obszaru obrazu
Balans bieli		automatyczne wykrywanie (2500 - 9000 K)
Wejście alarmowe		znam. +5 V, maks. +40 VDC
Wyjście przekaźnikowe		maks. 30 VAC lub +40 VDC, obciążenie ciągle maks. 0,5 A, 10 VA
Sieć Ethernet		10/100 Base-T, z automatycznym wykrywaniem, komunikacja jedno- lub dwukierunkowa, RJ45

⁶⁰⁹ <http://www.dealtime.com/Bosch-Bosch-NWC-0455-20P-IP-CAMERA-1-3-INCH-540-TVL-COLOR-DSP-12VDC-24VAC-POE-60HZ/info>

⁶¹⁰ www.bosch.com

Kamerami szybkoobrotowymi marki BOSCH są modele: VG4-314-ECS2M:

Zdj. nr 56: Kamera BOSCH VG4-314-ECS2M.⁶¹¹

Specyfikacja techniczna powyższej kamery:

Standardy kompresji obrazu	H.264 (ISO/IEC 14496-10), M-JPEG, JPEG
Przepływność danych wizyjnych	9,6 kb/s - 6 Mb/s Stała lub zmienna
Rozdzielczość obrazu	704 x 576 / 480 pikseli (4CIF, 25 / 30 obrazów na sekundę) 352 x 288 / 240 (CIF, 25 / 30 obrazów na sekundę)
Struktura GOP	I, IP, IPBB
Opóźnienie całkowite (IP)	240 ms
Częstotliwość odświeżania	1 - 25 / 30 obrazów/s (PAL / NTSC)
Protokoły sieciowe	kodowanie w oparciu o pole lub ramkę RTP, Telnet, UDP, TCP, IP, HTTP, HTTPS, FTP, DHCP, IGMP V2/V3, ICMP, ARP, SMTP, SNTP, SNMP, RTSP, 802.1x, iSCSI, DynDNS, UPnP
Ethernet	10/100 Base-T, z automatycznym wykrywaniem, komunikacja pół- lub pełnodupleksowa, RJ45
Wejście liniowe audio*	Typowo 9 kΩ, maks. 5,5 Vp-p

⁶¹¹ <http://guerredesprix.com/?H=606&L=1350>

Kamerami obejmującymi całą panoramę trybun stadion w Białymstoku są kamery firmy Avigilon 2.0MP-HD-H264-B1 w obudowach.

Zdj. Nr. 57: Avigilon 2.0MP-HD-H264-B1 bez obudowy.⁶¹²

Specyfikacja techniczna kamery Avigilon:

Przetwornik	1/2.7" CMOS ze skanowaniem progresywnym
Rozdzielczość TVL	1920 (H) x 1080 (V)
Rozdzielczość Cyfrowa	2 Mpx
Ilość Klatek na Sekundę	Maks. 30 kl/s
Protokoły Sieciowe	IPv4, HTTP, HTTPS, SOAP, DNS, NTP, RTSP, RTCP, RTP, TCP, UDP, IGMP, ICMP, DHCP, Zeroconf, ARP
Kompresja Wideo	Multi-stream H.264 i Motion JPEG
Kompresja Audio	G.711 PCM 8 kHz
Wejścia Audio	Wejście liniowe, A/V gniazdo mini (3,5 mm)
Podgląd w Przeglądarkach Internetowych	Internet Explorer
Regulacja Przepustowości	VBR(Najwyższa,Wysoka,Nomalna,Niska,Najniższa) CBR (32K ~ 12Mbps)
Strumienie	RTP/UDP, RTP/UDP multicast, RTP/RTSP/TCP, RTP/RTSP/HTTP/TCP, RTP/RTSP/HTTPS/TCP, http
Bezpieczeństwo	Ochrona hasłem, szyfrowanie HTTPS, uwierzytelnianie MD5, uwierzytelnianie WS, log dostępu użytkowników
Efektywne Piksele	1920 (H) x 1080 (V)
System Skanowania	Progressive Scan
Stosunek Sygnał/Szum	69 dB

⁶¹² <http://www.ealpol.com.pl/>

Wyjście Wizyjne	A/V gniazdo mini (3,5 mm)
Elektroniczna Migawka	1/8000 do 1/30 s , Redukcja migotania
Dzień/Noc	Automatycznie zdejmowany filtr IR ,Ręcznie
Czułość Kolor	0,4 lux (przy F1.6)
Czułość dla B/W	0,04 lux (przy F1.6) w trybie
Obiektyw	4.7-84.6mm, F1.6 ze zdalnym sterowanym zoom'em i ostrością
Zoom Optyczny	18 x
Kąt widzenia	4°-64°
Komunikacja	TCP/IP
WDR	69 dB
Detekcja Ruchu	Regulowana czułość i próg
Strefy Prywatności	Maksymalnie 3
Balans Bieli	Automatyczny, ręczny

Bardzo istotnym urządzeniem na którym zapisywany jest obraz z kamer stadionowych jest rejestrator. Na stadionie w Białymstoku zastosowano urządzenie - BOSCH DB12C2075R2.

Stanowisko obsługujące system monitoringu na stadionie w Białymstoku zaopatrzone jest również w: system krosownic wizyjnych firmy BOSCH model: LTC 8200/90, klawiatur uniwersalnych firmy BOSCH, monitory BOSCH UML 202-90, decoder BOSCH VIPXd, koder BOSCH VIPX1.

Zdj. nr 58: Uniwersalna klawiatura do sterowania kamerami – BOSCH.⁶¹³

⁶¹³ www.bosch.com

Zdj. Nr 59: Monitor BOSCH UML 202-90.⁶¹⁴

Zdj. nr 60: Dekoder sieciowy BOSCH VIPXd.⁶¹⁵

Zdj. nr 61: Koder BOSCH VIPX1.⁶¹⁶

⁶¹⁴ www.bosch.com

⁶¹⁵ www.bosch.com

⁶¹⁶ www.bosch.com

Zdj. nr 62: Rejestrator wizyjny BOSCH DB12C2075R2.⁶¹⁷

Kolejną kwestią poruszoną w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie sposobu utrwalania imprez masowych jest kwestia rejestracji dźwięku. W §10 nakazano, aby urządzenia rejestrujące dźwięk podczas imprez masowych umożliwiały zrozumienie treści nagranych haseł i okrzyków oraz określenie sposobu zachowania się uczestników imprezy masowej. Parametry tych urządzeń powinny zapewniać rejestrację sygnału akustycznego w paśmie częstotliwości od 300 Hz do 4000 Hz, przy minimalnej dynamice 50 dB.

Istotną kwestię reguluje §12 ww. rozporządzenia, który stanowi, że zarejestrowany w trakcie imprezy masowej obraz i dźwięk podlega archiwizacji na elektronicznym nośniku informacji (najczęściej jest to zewnętrzny dysk twardy). Nośnik informacji (dysk twardy) po zakończeniu imprezy masowej jest umieszczany w opakowaniu, na zamknięciu którego wpisuje się nazwę organizatora imprezy oraz datę i miejsce utrwalenia. Opakowanie opatruje się czytelnym podpisem osoby działającej w imieniu organizatora oraz z podaniem jego stanowiska. Do tak zabezpieczonego materiału dodaje się metrykę zawierającą:

- a) Imię i nazwisko osoby utrwalającej
- b) Imię i nazwisko osoby sporządzającej kopię (w przypadku jej sporządzenia)

⁶¹⁷ www.bosch.com

- c) Datę, czas, miejsce oraz nazwę utrwalonej imprezy masowej
- d) Typ i rodzaj urządzenia oraz jego oprzyrządowania użytego do utrwalenia przebiegu imprezy
- e) Warunki oświetleniowe panujące w trakcie utrwalania przebiegu imprezy masowej (w szczególności opis warunków atmosferycznych, porę dnia, rodzaj i źródła światła)
- f) Dane techniczne użytego nośnika informacji
- g) Informację o ewentualnej awarii urządzenia utrwalającego przebieg imprezy masowej lub uszkodzeniu nośnika informacji
- h) Informacje o sporządzonych kopiach.

Każde otwarcie i ponowne zamknięcie opakowania nośnika informacji należy odnotować w metryce informacyjnej przez wskazanie imienia i nazwiska osoby dokonującej otwarcia lub zamknięcia oraz czasu, miejsca i celu, w jakim te czynności dokonano.

Takie zaostrzone rygory związane z rejestracją oraz przechowywaniem materiałów wideo z imprez masowych (meczów) mają bezpośredni związek z faktem, iż bardzo często są to jedyne dowody, które mogą doprowadzić do identyfikacji oraz skazania sprawcy.

Oceniając wartość dowodową zapisu z kamer oraz rejestratorów dźwięku należy zwrócić uwagę na ich jakość techniczną. Ustalenie tożsamości nieznanego sprawcy i wykazanie mu sprawstwa wymaga odpowiedniej ostrości obrazu – zwłaszcza przy ustalaniu sprawców czynów popełnianych na meczach piłkarskich. Odpowiednia obróbka zapisów łącznie z przedstawieniem najważniejszych ujęć w postaci zdjęć oraz możliwością zatrzymania poszczególnych sekwencji zapisu pozwala na sporządzenie wizerunku sprawcy.⁶¹⁸ Uzyskany z monitoringu wizerunek sprawcy przestępstwa może być wykorzystany do dalszych czynności dochodzeniowo-śledczych.

Problem identyfikacji na stadionach pojawił się wówczas, gdy, sprawcy zaczęli stosować odzież, bądź jej elementy celem zasłonięcia twarzy. Jednakże poprawa infrastruktury monitoringowej na stadionach spowodowała, iż osoba od momentu przekroczenia bram stadionu jest zidentyfikowana. Podczas kontroli przez służby

⁶¹⁸ A. Lach, Inwigilacja przy użyciu kamer użytkowych [w:] Społeczeństwo inwigilowane w państwie prawa, materiały z konferencji, Toruń 2003, s. 146

porządkowe osoba ta nie może mieć zasłoniętej czymkolwiek twarzy. Dobra praca systemu monitoringowe, tzw. „prowadzenie obiektu obserwacji” powoduje, że w większości przypadków zamaskowani sprawcy są identyfikowani poprzez cofnięcie materiałów wideo do momentu ich wejścia na stadion.

§ 7.2. Bazy danych podmiotów zarządzających ligą lub związków sportowych.

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych w rozdziale 3 zatytułowanym – „Bezpieczeństwo meczu piłki nożnej” określiła jakie obowiązki ma spełnić organizator oraz podmiot zarządzający ligą zawodową w kontekście budowania baz danych kibiców. Art. 13 ust. 2 ustawy o b.i.m. stanowi, iż obiekty wykorzystywane do organizacji meczów piłki nożnej wyposaża się w kompatybilne między sobą elektroniczne systemy, służące do: identyfikacji osób, sprzedaży biletów, kontroli przebywania w miejscu i w czasie trwania meczu piłki nożnej, kontroli dostępu do określonych miejsc oraz weryfikacji informacji.

Ustawodawca wskazując na systemy do identyfikacji osób miał na myśli systemy monitoringu, które zostały opisane w poprzednim podrozdziale rozprawy. Systemem do sprzedaży biletów jest informatyczny system podłączony do centralnej bazy danych kibiców umożliwiający sprzedaż wejściówki na imprezę sportową. Systemem kontroli dostępu jest system furt oraz bram regulujący poruszanie się uczestników sportowych imprez masowych, umożliwiający im wejście na teren imprezy oraz ograniczający im swobodne poruszanie się po sektorach do których uczestnicy nie są uprawnieni.

Interesująca z punktu widzenia rozprawy tematyką jest ta wskazana w art. 13 ust. 2a ustawy o b.i.m. Przepis stanowi, iż niezależnie od systemów, o których mowa w ust. 2 (tj. systemy identyfikacyjne, sprzedaży biletów itd.), tworzy się:

- 1) centralny system identyfikacji uczestników meczów piłki nożnej rozgrywanych w ramach ligi zawodowej;
- 2) centralny system identyfikacji uczestników meczów piłki nożnej rozgrywanych poza ramami ligi zawodowej.

W ramach ligi zawodowej, Ekstraklasa S.A. zorganizowała system w następujący sposób.

Centralny Ośrodek Systemu, właściwości:

- Gwarantowane zasilanie
- Dwóch dostawców Internetu
- Kontrola dostępu
- Całodobowy monitoring
- System gaśniczy
- Klimatyzacja

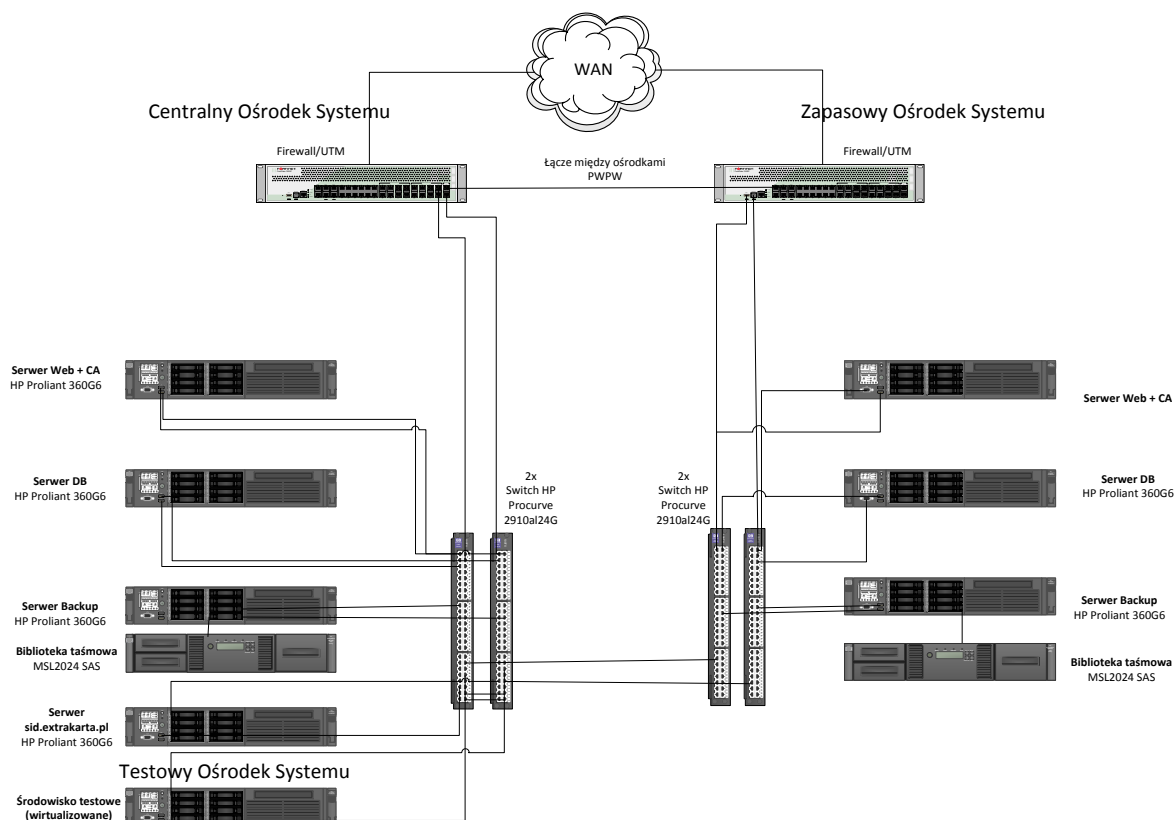
Zapasowy Ośrodek Systemu pracuje w trybie pasywnym, aktywacja następuje w razie zatrzymania świadczenia usług przez elementy Ośrodka Centralnego.

Właściwości:

- Gwarantowane zasilanie
- Dwóch dostawców Internetu
- Kontrola dostępu
- Całodobowy monitoring
- System gaśniczy
- Klimatyzacja

Testowy Ośrodek Systemu służący do przeprowadzania testów funkcjonalnych oraz testów integracji. Właściwości:

- Gwarantowane zasilanie
- Dwóch dostawców Internetu
- Kontrola dostępu
- Całodobowy monitoring
- System gaśniczy
- Klimatyzacja

Rys. nr 2.: Projekt techniczny ośrodków.⁶¹⁹

Do wyżej wymienionych ośrodków zastosowano:

Serwery

4 x serwer HP DL 380G6, bądź inny o zbliżonej konfiguracji:

Procesor Intel Xeon L5530 @2.40GHz

RAM: 12GB

HDD: 2x300GB SAS; 4x500GB SAS z kontrolerem RAID 1 i 10

Podwójny zasilacz

Karta Ethernet 1GbE dwuportowa

Serwery o takich dyskach twardych zapewnią wymaganą pojemność na ponad 2 lata.

⁶¹⁹ Ekstraklasa S.A. oraz firma PWPW

Backup

2x Biblioteka taśmowa HP MSL 2024 SAS

48 taśm HP LTO4 Ultrium 1.6TB RW Data Tape + HP LTO4 Ultrium RW Bar Code Label Pack

2x kabel HP 2m Ext Mini-SAS to 4x1 Mini-SAS Cable

Switche

2x HP ProCurve 2910al-24G

Licencje

2x MS Windows Server 2008 R2 Standard x64

1x MS SQL Server 2012 Standard x64

Zdj. nr 63: Tego typu szafy z serwerami są stosowane przez Ekstraklasę S.A.⁶²⁰

Do zabezpieczenia dostępu do systemu z Internetu wykorzystane są 2 urządzenia Firewall/UTM. Pojemność tego systemu jest liczona w oparciu o liczbę

⁶²⁰ www.pcarena.pl

rekordów kibiców (aktywnych i nieaktywnych) przechowywanych w systemie. Liczba rekordów kibiców jest ściśle skorelowana z rozmiarem danych całego systemu, co daje prosty i łatwo mierzalny parametr. Maksymalna pojemność systemu została oszacowana na poziomie 1 500 tysięcy rekordów kibiców dla architektury logicznej systemu oraz 1 000 tysięcy rekordów kibiców dla platformy sprzętowej, systemowej i bazodanowej.

Ustawodawca zobligował ligę zawodową (Ekstraklasę S.A.) aby ta na mocy art. 13 ust. 4 w związku z ust. 2b ustawy o b.i.m gromadziła dane identyfikujące osoby uczestniczące w meczu piłki nożnej. Tymi danymi są:

- 1) imię i nazwisko;
- 2) wizerunek twarzy;
- 3) numer PESEL, a w razie gdy nie został on nadany – rodzaj, serię i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość;
- 4) numer identyfikacyjny;
- 5) informację o podmiocie, który wydał numer identyfikacyjny (najczęściej klub).

Zebrane dane są przetworzone na numer identyfikacyjny, ważny nie dłużej niż 5 lat od dnia wydania. Dane o którym mowa powyżej zbiera się za pomocą Punktów Obsługi Kibica (POK) przez wyznaczone osoby z klubów piłkarskich.

Na wyposażeniu Punktu Obsługi Kibica zgodnie z zarządzeniem ligi zawodowej powinny być:

a) komputer

- klasy Intel Pentium Dual-Core Mobile 2,6 GHz,
- 2GB RAM,
- dysk twardy minimum 100GB
- 6 x USB 2.0
- Win 7 Pro 64
- dowolna karta sieciowa

b) monitor 19”

c) czytnik kart OmniKey 5321 (zdj. Nr...)

d) drukarka kart

- w przypadku kart Mifare - Evolis Pebble 4

-w przypadku kart bankowych - Evolis Dualys 3

-dopuszczalne są też inne drukarki mogące współpracować z systemem SPK

e) drukarka laserowa

f) listwa zasilająca 8 gniazd, 1,5m

g) zestaw do zdjęć sygnalitycznych (firma ELFO)

-kamera usb klasy Logitech HD Pro Webcam C910 (zdj. Nr..)

-oświetlacz ELLED

-ElFace - licencja na oprogramowanie do robienia zdjęć -- sygnalitycznych

-statyw do oświetlacza

- dopuszczalny jest też dowolny inny zestaw do zdjęć współpracujący z systemem SPK.

Zdj. nr 64: Czytnik kart OmniKey 532.⁶²¹

⁶²¹ <https://sklep.unizeto.pl/produkty/karty-i-czytniki/czytnik-kart-omnikey-cardman-5321-rfid,302.html>

Zdj. nr 65: Kamera usb klasy Logitech HD Pro Webcam C910.⁶²²

Dla zapewnienia poprawnej transmisji danych między POKami a System SPK klub powinien zapewnić:

- łącza internetowe przepustowość co najmniej 512kbps, zalecane 1Mbps lub więcej per lokalizacja per max 4 POK
- adresację sieci lokalnej po stronie POK, umożliwiającą zestawie tunelu SSL
 - POKi łączą się do adresu publicznego po stronie ośrodka centralnego
 - przepuszczenie na firewall-u klubowym ruchu pod wskazany adres publiczny na określonym porcie umożliwiającą zestawienie tunelu SSL

⁶²² <http://telewizory.blogspot.com/2010/12/logitech-hd-pro-webcam.html>

Zdj. nr 66: Printsreen z ekranu monitora obsługującego POK wraz z widoczną fotografią osoby rejestrującej się w bazie.

Najczęściej po zarejestrowaniu do centralnego systemu, kibic otrzymuje plastikową kartę kibica, która jest fizycznym dowodem na wygenerowanie unikalnego numeru (ID) w bazie.

Zdj. nr 67: Karta kibica Jagiellonii Białystok.

Według przepisu administratorem bazy danych zgromadzonych w systemie jest podmiot zarządzający ligą zawodowa (Ekstraklasa) albo związek sportowy (PZPN).

Jak wskazuje ust. 7 tegoż artykułu gromadzenie i przetwarzanie danych w systemach, o których mowa w ust. 2 i 2a, ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa osób uczestniczących w meczu piłki nożnej. Wymagania techniczne użytkowe systemów, o których powyżej, określa podmiot zarządzający rozgrywkami ligi

zawodowej w porozumieniu z właściwym związkiem sportowym.⁶²³ W przypadku rozgrywek poza ligą zawodową wymagania te określa związek sportowy.

Dodatkowo oprócz danych określonych powyżej (imię, nazwisko, pesel, wizerunek twarzy itd.) podmiot zarządzający ligą zawodową jest zobowiązany do gromadzenia danych dotyczących:

- a) zastosowanych zakazach klubowych
- b) zakazów wstępu na imprezy masowej osób, co których zastosowano orzeczenie zobowiązujące do powstrzymania się od przebywania w miejscach przeprowadzania imprez masowych, wydane przez sąd wobec skazanego w związku z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności albo wobec nieletniego na podstawie art. 6pkt 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
- c) zastosowanych zakazów zagranicznych

Dane do systemu, o którym mowa zobowiązani są przekazywać:

- a) właściwy polski związek sportowy
- b) podmiot zarządzający rozgrywkami zawodowymi
- c) organizator meczu piłki nożnej
- d) Komendant Główny Policji
- e) Podmiot uprawniony do dystrybucji biletów.⁶²⁴

Wszystkie powyższe podmioty są zobowiązane do przekazywania danych kompletnych, aktualnych i prawdziwych.⁶²⁵

Dostęp do danych zgromadzonych w systemach w zakresie swoich kompetencji, posiadają:

- 1) właściwy polski związek sportowy;
- 2) podmiot zarządzający rozgrywkami ligi zawodowej;
- 3) organizator meczu piłki nożnej;
- 4) podmiot uprawniony do dystrybucji biletów;
- 5) Policja, w zakresie weryfikacji poprawności informacji o osobach w związku z prowadzonym postępowaniem przygotowawczym lub czynnościami operacyjno-rozpoznawczymi.⁶²⁶

⁶²³ Art. 13 ust. 3 ustawy o b.i.m.

⁶²⁴ Art.13 ust. 10 ustawy o b.i.m

⁶²⁵ Art. 13 ust. 11 ustawy o b.i.m

⁶²⁶ Art. 13 ust. 12 ustawy o b.i.m

Interesującym jest fakt, iż dane o których mowa powyżej są przechowywane 2 lata po wygaśnięciu nadanego osobie numeru identyfikacji, który jest obowiązujący jak wspomniano powyżej przez okres 5 lat od momentu jego wydania. W związku z powyższym okres przechowywania danych wynosi aż 7 lat.

§ 7.3. Baza Komendanta Głównego Policji.

Drugą interesującą (z punktu widzenia rozprawy) bazą informacji o kibicach jest ta prowadzona przez Komendanta Głównego Policji.⁶²⁷ Komendant gromadzi i przetwarza informacje dotyczące imprez masowych innych niż masowe imprezy sportowe, w tym mecze piłki nożnej, w zakresie obejmującym dane o osobach co do których wydano zakazy stadionowe lub też wydane orzeczenie nakazujące powstrzymanie się od brania udziału w imprezach masowych.⁶²⁸

Do zadań Komendanta należy w szczególności:

- 1) gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych;
- 2) prowadzenie bazy danych dotyczącej bezpieczeństwa imprez masowych;
- 3) opracowywanie analiz informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej;
- 4) zapewnienie bezpieczeństwa przetwarzanych informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych⁶²⁹
- 5) współpraca z podmiotami zagranicznymi.⁶³⁰

Podmiotami uprawnionymi w zakresie swoich kompetencji do otrzymywania od Komendanta informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych są:

- 1) Policja;
- 2) prokuratura;
- 3) sądy;
- 4) Straż Graniczna;
- 5) Państwowa Straż Pożarna;
- 6) Biuro Ochrony Rządu;
- 7) Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- 8) Żandarmeria Wojskowa;
- 9) straże gminne (miejskie)

⁶²⁷ Art. 36 ust. 1 ustawy o b.i.m

⁶²⁸ Art. 36 ust. 2 ustawy o b.i.m

⁶²⁹ Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm

⁶³⁰ Art. 37 ustawy o b.i.m

- 10) organy administracji publicznej właściwe w sprawach wydawania zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej;
- 11) służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo na obszarach kolejowych, zarządcy infrastruktury kolejowej, przewoźnicy publiczni;
- 12) związki sportowe o zasięgu ogólnokrajowym;
- 13) kluby sportowe;
- 14) organizatorzy masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej;
- 15) podmioty zarządzające rozgrywkami;
- 16) instytucje zagraniczne;
- 17) minister właściwy do spraw kultury fizycznej.⁶³¹

Według ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (art. 39) podmiotami zobowiązanymi do przekazywania Komendantowi informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych są podmioty wymienione powyżej oraz:

- 1) Biuro Informacyjne Krajowego Rejestru Karnego oraz sądy, w których zapadło prawomocne orzeczenie o ukaraniu za wykroczenie karą inną niż kara aresztu;
- 2) związki sportowe;
- 3) organizatorzy;
- 4) właściciele obiektów, na terenie których organizowane są masowe imprezy sportowe, w tym mecze piłki nożnej;
- 5) organizatorzy turystyki;
- 6) krajowi przewoźnicy realizujący publiczny transport zbiorowy.⁶³²

Zakres gromadzonych i przetwarzanych przez Komendanta informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej, zawiera dane:

- 1) o osobach, przeciwko którym toczy się postępowanie karne lub przeciwko którym skierowano wniosek o ukaranie za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej, obejmujące:
 - a) imię i nazwisko, używane pseudonimy,
 - b) datę i miejsce urodzenia,

⁶³¹ Art. 38 ust. 1 ustawy o b.i.m.

⁶³² Art. 38 ust. 1 ustawy o b.i.m

- c) numer PESEL lub serię i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość osoby,
 - d) adres zamieszkania lub stałego pobytu,
 - e) adres korespondencyjny,
 - f) informację o karalności,
 - g) przynależność do klubów kibica oraz charakterystykę zachowania podczas i w związku z masowymi imprezami sportowymi, w tym meczami piłki nożnej;
- 2) o osobach, co do których zapadł prawomocny wyrok lub prawomocne orzeczenie o ukaraniu za przestępstwo albo wykroczenie, popełnione w związku z masową imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej, obejmujące:
- a) imię i nazwisko, używane pseudonimy,
 - b) datę i miejsce urodzenia,
 - c) numer PESEL lub serię i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość osoby,
 - d) adres zamieszkania lub stałego pobytu,
 - e) adres korespondencyjny,
 - f) informację o karalności,
 - g) informacje o zastosowaniu środka karnego zakazu wstępu na imprezę masową lub środka karnego
 - h) przynależność do klubów kibica oraz charakterystykę zachowania podczas i w związku z masowymi imprezami sportowymi, w tym meczami piłki nożnej;
- 3) o klubach, organizacjach, stowarzyszeniach skupiających kibiców, obejmujące:
- a) ich nazwę,
 - b) imię i nazwisko osoby działającej w imieniu osób zrzeszonych,
 - c) liczbę członków,
 - d) miejsce spotkań oraz charakterystykę zachowań i metod działania osób oraz elementy charakterystyczne, w szczególności oznakowanie ubrania,

- e) informacje o czynach noszących znamiona przestępstwa albo wykroczenia o charakterze chuligańskim
 - f) informacje o wzajemnych relacjach pomiędzy poszczególnymi klubami, organizacjami i stowarzyszeniami;
- 4) o zaistniałych w związku z organizowanymi imprezami masowymi zbiorowych naruszeniach porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz chuligańskich zachowaniach, obejmujące:
- a) datę i miejsce zdarzenia,
 - b) informacje o rodzaju imprezy, w związku z którą doszło do zdarzenia,
 - c) skutki zdarzenia,
 - d) informacje o działaniach i podjętych środkach zaradczych;
- 5) o związkach i klubach sportowych, obejmujące:
- a) nazwę związku lub klubu sportowego oraz skład ich władz,
 - b) adres siedziby,
 - c) informacje o rodzaju rozgrywek, w których związek lub klub uczestniczył, uczestniczy oraz do jakich się zakwalifikował,
 - d) informacje o obiektach sportowych, z których związek lub klub stale korzysta;
- 6) o terminarzu rozgrywek meczów piłki nożnej lub terminarzu innych masowych imprez sportowych z podaniem orientacyjnej liczby uczestników;
- 7) o obiektach, na terenie których są organizowane masowe imprezy sportowe, w tym mecze piłki nożnej, obejmujące:
- a) rodzaj obiektu i jego nazwę,
 - b) informacje dotyczące dopuszczenia obiektu do użytkowania,
 - c) informacje dotyczące usytuowania obiektu wraz z planem i jego opisem,
 - d) informacje o pojemności obiektu,
 - e) informacje dotyczące służby porządkowej i służby informacyjnej
- 8) o przemieszczaniu się osób uczestniczących w masowych imprezach sportowych, w tym meczach piłki nożnej, i ich pobycie w miejscach organizowania tych imprez oraz informacje o środkach transportu, z jakich

korzystają, miejscach zbiórek, trasach przejazdów oraz o liczebności grup uczestników;

9) o organizatorach masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej, i organizatorach przejazdu osób uczestniczących w masowych imprezach sportowych, w tym meczach piłki nożnej, obejmujące:

a) nazwę lub imię i nazwisko organizatora wraz z jego siedzibą oraz adresem,

b) określenie masowej imprezy sportowej, w tym meczu piłki nożnej, w związku z którą organizowany jest przejazd;

10) o zakazach zagranicznych oraz instytucjach zagranicznych właściwych do współpracy, w tym ich nazwę, siedzibę oraz adres.⁶³³

Rejestr o którym mowa powyżej nazwany został Policyjnym Rejestrem Imprez Masowych. Rejestr ten został zbudowany w technologii WWW jako odrębny moduł Krajowego Systemu Informacji Policji. Prowadzenie PRIM reguluje zarządzenie nr 1100 Komendanta Głównego Policji z 13 grudnia 2006 r. w sprawie zasad prowadzenia Policyjnego Rejestru Imprez Masowych.⁶³⁴

Nadzór merytoryczny nad informacjami gromadzonymi w bazie danych sprawuje, w zakresie swojego działania, kierownik komórki organizacyjnej Komendy Głównej Policji właściwej w sprawach gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych (dyrektor Głównego Sztabu Policji KGP) Nadzór nad jakością, terminowością i aktualnością danych, wprowadzonych do PRIM przez jednostki i komórki organizacyjne Policji sprawują kierownicy tych jednostek i komórek.⁶³⁵

Informacje na temat bezpieczeństwa na imprezach masowych przechowywane są przez 10 lat.⁶³⁶

Gromadzenie i przetwarzania oraz właściwe wykorzystanie zasobów bazy prowadzonej przez Komendanta Głównego Policji to bardzo ważny element

⁶³³ Art. 40 ustawy o b.i.m

⁶³⁴ Zarządzenie Komendanta Głównego Policji nr 1100 z dnia 13 grudnia 2006 r.

⁶³⁵ W. Pływaczewski, Przystępność stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku, T. Siemionowski, Wykorzystanie systemów informatycznych w poprawianiu efektywności i rozpoznawania zagrożeń, planowania sił i środków przy organizowaniu zabezpieczenia imprez masowych, Szczytno 2010, s. 245

⁶³⁶ Art. 48 ustawy o b.i.m.

zapobiegania, identyfikowania oraz zwalczania przestępczości stadionowej, ponieważ zautomatyzowany przepływ danych oraz szybka wymiana informacji wpływają w znacznym stopniu na poprawę efektywności rozpoznania zagrożenia, zidentyfikowania potencjalnych sprawców, planowania sił i środków.⁶³⁷

Dokonując przeglądu wybranych metod identyfikowania sprawców przestępstw stadionowych należy wspomnieć, iż dynamiczny rozwój infrastruktury stadionowej, ewolucja prawa regulującego omawianą tematykę oraz przede wszystkim zmienność działania sprawców przyczyniają się do ciągłych zmian z jakimi muszą radzić sobie głównie funkcjonariusze Policji. Nie jest tajemnicą, iż wymienione powyżej metody są skuteczne i dają szybkie wyniki. Warunkiem jednak jest taki, że sprawcy nie mogą zakrywać twarzy, a informacje o nich muszą być wcześniej wprowadzone do bazy danych.

Warto zadać w tym miejscu pytanie: Co w przypadku gdy zamaskowany sprawca, nigdzie niezarejestrowany popełni czyn zabroniony? Wydaje się wówczas, że doskonałą metodą jego identyfikacji są badania biometryczne np. chodu.

Biometria, badająca zmienności cech osobowych, a co za tym idzie pozwalająca na wskazanie cech indywidualnych jest wykorzystywana w identyfikacji osobniczej. Zakres zastosowań identyfikacji jest bardzo szeroki, można wymienić między innymi autoryzację, kryminalistykę, kontrolę graniczną, kontrolę dostępu i rejestrację czasu pracy, czy monitoring.⁶³⁸

Jedną z gałęzi systemów biometrycznych jest analiza cech chodu. W najbardziej podstawowej postaci bazuje ona na danych z kamer wideo, co pozwala na identyfikację bezpośrednio z nagrań systemów monitorujących, czyniąc taką identyfikację neutralną i praktycznie niewymagającą świadomości badanego.⁶³⁹

⁶³⁷ T. Siemionowski, Wykorzystanie systemów informatycznych w poprawianiu efektywności i rozpoznawania zagrożeń, planowania sił i środków przy organizowaniu zabezpieczenia imprez masowych., [r] W. Pływaczewski, *Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku*, , Szczytno 2010, s. 247

⁶³⁸ M. Płucińska, J. Ryżko, *Techniki biometryczne – stan obecny I perspektywa zastosowań*, *Elektronika: konstrukcje, technologie, zastosowania*, Vol 51, nr 5, s. 118-120

⁶³⁹ A. Świtoński, A. Polański, K. Wojciechowski, *Osobnicze cechy chodu*, *Polsko Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych*

Identyfikacja prowadzona jest na bazie wyznaczonych szkieletów sylwetek i zmodyfikowanej analizie składowych niezależnych za pomocą której wyliczane są cechy chodu.⁶⁴⁰

Dla każdego cyklu wyznaczone są uśrednione obrazy z binarnych obrazów sylwetek, a klasyfikacja przeprowadzana jest z wykorzystaniem metody dyskryminacyjnej.⁶⁴¹

W celu zbadania osobniczych cech chodu wykorzystano system Motion Capture, dający bardzo dokładny pomiar parametrów chodu w kolejnych chwilach czasu. Bezpośrednie zastosowanie systemów Motion Capture do identyfikacji jest uciążliwe, ze względu na konieczność czasochłonnego przygotowania procesu akwizycji. Zawsze wymagane jest naklejenie w odpowiednich miejscach specjalnych znaczników śledzonych przez kamery wizyjne oraz ich kalibracja do określonego modelu szkieletowego. Zastosowanie systemu Motion Capture ma jednak istotne zalety. Pozwala uniezależnić prowadzone badania od jakości nagrań wideo i niedoskonałości metod wykrywania sylwetek postaci na obrazach 2D. Dzięki temu możliwa jest ocena całościowa, szacująca z jaką skutecznością na podstawie danych chodu można przeprowadzić identyfikację lub idąc dalej, możliwe jest dokonanie eksploracji cech chodu pod kątem różnicowania osobniczego.⁶⁴²

Niestety badania biometryczne w oparciu o powyższy system mają jedną konkretną wadę. W czasach współczesnych organy ścigania dążą do jak najszybszego ukarania sprawców. Podjęte są zazwyczaj tylko te postępowania karne, które ewidentnie wskazują na pomyślnie zakończenie sprawy tj. wyrokiem skazującym. Funkcjonariusze pionów kryminalnych Policji oraz Prokuratury nie wykorzystują powyższej techniki identyfikacyjnej w walce z przestępcami stadionowymi.

Trwają prace nad uproszeniem systemów opierających się na biometryce. Na przestrzeni 2-3 lat na Polskich stadionach powinny być już dostępne takie systemy. Bez wątpienia przyspieszy to postępowania, dzięki czemu organy ścigania będą chętniej sięgać po tę metodę.

⁶⁴⁰ M. Pusha ., G. Arumugam : An Efficient Gait Recognition System for Human Identification Using Modified ICA, International Journal of Computer Science and Technology, Vol. 2 No. 1, 201

⁶⁴¹ X. Dong ., Y. Shuicheng ., Dacheng Tao, Lei Zhang, Xuelong L., Hong-Jiang Z., Human Gait Recognition With Matrix Representation, IEEE Transactions on Circuits and Systems for Video Technology, VOL. 16, NO. 7, JULY 2006

⁶⁴² A. Świtoński, A. Polański, K. Wojciechowski, Osobnicze cechy chodu, Polsko Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych

Wnioski

Podsumowując rozważania przedstawione w niniejszej rozprawie należy stwierdzić, iż problematyka dotycząca przestępczości stadionowej jest skomplikowana. W pierwszej kolejności należy wspomnieć o problemie stworzenia definicji przestępczości stadionowej lub chuligaństwa stadionowego. Przez wiele lat nie wypracowano definicji legalnej tegoż zjawiska, co jest wystarczającym dowodem na to, iż subkultura pseudokibiców jest wyjątkowo trudną materią badawczą. W pracy stworzono jedynie definicję techniczną, która to pomogła w analizowaniu zjawiska.

Przestępczość stadionowa, która pojawiła się na początku lat 60. XX w. Wielkiej Brytanii, a następnie w innych państwach europejskich, przeszło znamiennej ewolucję, a jego współczesne formy daleko odbiegają od tych charakterystycznych dla lat 60., 70. czy nawet 80. O ile początkowo polegało ono głównie na aktach przemocy i wandalizmu, mających miejsce na stadionie lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie i pozostających w ścisłym związku z meczem, o tyle z czasem dewiacyjne formy zachowań kibiców uległy zasadniczej przemianie. Przebudowa stadionów, ewolucja prawa, wprowadzenie wyłącznie numerowanych i imiennych miejsc siedzących, monitoring zachowania publiczności oraz system kontroli sprzedaży biletów, jak również wiele innych środków o charakterze technicznym, które służą zlikwidowaniu poczucia anonimowości wśród kibiców, w połączeniu z coraz szerszym katalogiem czynów, których popełnienie w związku z futbolem rodzących odpowiedzialność karną, doprowadziły do tego, że polskie stadiony stały się miejscami względnie bezpiecznymi.⁶⁴³

Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, iż przestępczość generowana przez pseudokibiców wykrocza poza stadion⁶⁴⁴ i ma swoje miejsce na terenach bezpośrednio przylegających do obiektów sportowych.

Powyższą tezę odzwierciedlają wyniki przeprowadzonych badań, które wskazują, iż prawie 80% czynów zabronionych związanych w dniu meczowym z widowiskiem sportowym popełnianych jest poza granicami stadionu. Najczęściej są to parkingi, ulice, chodniki przylegające do obiektu.

⁶⁴³ J. Sochacka, op. cit. 246

⁶⁴⁴ P. Chlebowicz, op.cit. 228

Najczęściej sprawcy byli zatrzymywani w związku z naruszeniem porządku publicznego, używaniem słów nieprzyzwoitych (40% wszystkich sprawców) Dodatkowo prawie 15% stanowią sprawcy, którzy nie wykonują polecenia wydane im przez służby porządkowe organizatora. Sumując powyższe dane okazują się, że ponad połowa wszystkich czynów zabronionych będących w bezpośrednim związku z meczem stanowią 3 wykroczenia: naruszenie porządku publicznego, używanie słów wulgarnych oraz nie wykonywanie poleceń służ porządkowych (najczęściej przed wejściami na stadiony sprawcy nie chcą poddać się identyfikacji)

Wynik badań jest zupełnie odmienny od tego, do którego przyzwyczajają nas media. W prasie, telewizji i radiu usłyszeć można jedynie o przypadkach skrajnych typu: bójki i pobicia na obiektach, niszczenie mienia, wnoszenie środków pirotechnicznych, naruszenia nietykalności funkcjonariuszy Policji. Wyniki badań pokazują, iż są to śladowe przypadki (w skali kraju odnotować można wyraźny spadek). W okresie 2009-2012 w Województwie Podlaskim, które uznawane jest w Polsce jako jedno z najniebezpieczniejszych miały miejsca jedynie 32 przypadki naruszeń prawa związanych bezpośrednio z meczami piłkarskimi (głównie drobne wykroczenia).

Nie jest niespodzianką, że ludziom, którzy nie interesują się piłką nożną i którzy nigdy nie byli na meczu, stadiony kojarzą się przede wszystkim (jeśli nie wyłącznie) z przemocą, wulgaryzmem oraz agresją – zupełnie odwrotnie niż stadionowym bywalcom, którzy podkreślają, że na stadionach nie jest tak niebezpiecznie, jak wynikałoby to z mediów, a zdarzające się wybryki mają raczej charakter marginalny⁶⁴⁵ Przekaz medialny powoduje, że jeśli do bijatyki, zadymy lub aktów wandalizmu dojdzie na jednym ze stu rozegranych meczy, w mediach zaistnieje właśnie ten mecz, a nie żaden inny; co nie oznacza, że zjawisko *chuligaństwa stadionowego* nie istnieje ani że media nie powinny go pokazywać.

Pomimo oczywistego – w świetle danych policji oraz zawartych w raportach PZPN dotyczących bezpieczeństwa na obiektach sportowych – faktu znacznego zmniejszenia się aktów agresji i wandalizmu na stadionach oraz wszelkiego rodzaju bójek czy zadym podczas meczów, media przekazują obraz zgoła odmienny.⁶⁴⁶

⁶⁴⁵ S. Sochacka, op.cit. 226

⁶⁴⁶ PZPN corocznie publikuje na swoich stronach internetowych raport o stanie bezpieczeństwa w sezonie.

W rozprawie podjęto próbę scharakteryzowania sposobów działania sprawców. Poprzez czynne uczestnictwo w meczach piłkarskich z bliska, można było zaobserwować metody, jakimi posługują się sprawcy. Niektóre, z metod opisanych wzbudziły zdziwienie funkcjonariuszy Policji z pionów kryminalnych, którzy nie zdawali sobie sprawy z ich istnienia (np. pozostawianie środków pirotechnicznych na obiekcie przed rozpoczęciem imprezy masowej lub też ich wniesienie przy pomocy pracowników firm zewnętrznych).

Warto wspomnieć, iż na podstawie wyników przeprowadzonych badań aktowych, uczestnictwa osobistego w zawodach, wywiadów swobodnych przeprowadzonych z kibicami, funkcjonariuszami Policji, kierownika ds. bezpieczeństwa można określić obraz typowego chuligana stadionowego. Jest to osoba młoda w wieku 17-25 lat, posiadająca wykształcenie zawodowe lub średnie, niebędąca karana (85% przypadków), w większości przypadków, w chwili popełnienia czynu będąca pod wpływem alkoholu (ponad 70%). W rozprawie stworzono nowy podział widowni na: pikników (konsumentów), ultrasów i chuliganów (hools's).

Kolejnym problemem, z jakim próbowano się zmierzyć była etiologia przestępczości stadionowej. Znalezienie jednej konkretnej przyczyny powstawania tegoż zjawiska jest niemożliwe. Podłoża przestępczości stadionowej należy upatrywać w historii (powojenni skini), socjologii (chuligaństwo jako subkultura), psychologii. Opierając się na wywiadach swobodnych z przedstawicielami pseudokibiców należy stwierdzić, iż współcześnie głównymi powodami istnienia przestępczości generowanej przez kibiców są: frustracja, stres, podkulturowe normy – satysfakcja, duma z powodu naruszeń prawa. Sprawcy przyznają, iż podjęcie działań sprzecznych z prawem ułatwia im poczucie anonimowości w tłumie.

Bardzo istotnym zagadnieniem podjętym w rozprawie było przeciwdziałanie przestępczości stadionowej. Wprowadzenie do systemu prawnego instytucji tzw. „sądów 24-godzinnych”, „rozprawy odmiejscowionej” niewątpliwie spowodowało utrwalenie w świadomości sprawców o nieuchronności kary. Bezspornie przepisy regulujące powyższe instrumenty prawne są pomocne w walce z chuligaństwem stadionowym. Najlepszym jednak środkiem na walkę z przestępczością generowaną przez kibiców jest instytucja zakazu stadionowego. Jak ukazały materiały uzyskane ze Sztabu Komendy Wojewódzkiej Policji, do połowy listopada 2012 r. w Polsce

obowiązywało 1705 zakazów stadionowych. Biorąc pod uwagę doświadczenia angielskie nie jest to liczba wysoka.⁶⁴⁷ W rozprawie przedstawiono również instytucję spottersa, czyli policjanta-kibica. Pomysł wprowadzenia funkcjonariusza Policji do kręgów kibicowskich jest jak pomysłem bardzo dobrym. Jednakże w praktyce, mając na uwadze fakt, iż przestępczość stadionowa jest subkulturą, przeniknięcie do niej w sposób jawny jest niemożliwe. Spotters może spełnić swoje zadanie poprzez szeroko pojętą edukację dzieci i młodzieży, która nie przenikła jeszcze w struktury chuligańskie. Podczas wywiadów z pseudokibicami niejednokrotnie autor rozprawy usłyszał, iż „Policja jest wrogiem numer jeden”.

W fragmencie rozprawy dotyczącej przeciwdziałaniu chuligaństwu stadionowemu scharakteryzowano instytucję „zakazu klubowego”. Poprzez uzyskane materiały z Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A. można bez wątplenia stwierdzić, iż pomysł eliminowania z uczestnictwa w meczu kibiców, którzy nagminnie łamią regulamin imprez masowych jest rozwiązaniem bardzo dobrym. Jednakże, mając na uwadze najnowsze orzecznictwo Najwyższego Sądu Administracyjnego, instytucja ta wymaga dopracowania.

W części kryminalistycznej rozprawy, scharakteryzowano techniczne aspekty monitoringu stadionowego na przykładzie Stadionu Miejskiego w Białymstoku. Dodatkowo na bazie materiałów uzyskanych z Ekstraklasy S.A. (organu zobowiązanego do zorganizowania centralnej bazy kibiców) scharakteryzowano wymagania techniczne nałożone przez ustawodawcę na podmioty zarządzające ligą zawodową lub związki sportowe. Przybliżona została procedura wyrobienia kart kibica oraz tematyka identyfikacji człowieka na podstawie badań biometrycznych.

Reasumując rozważania nt. prawnokryminalistycznej problematyki przestępczości stadionowej nasuwają się następujące wnioski. Po pierwsze przestępczość generowana przez kibiców wychodzi przed stadiony. Jest to spowodowane rozwojem infrastruktury stadionowej, monitoringowej. Dodatkowy wpływ na ten trend ma skrupulatne stosowanie przepisów o bezpieczeństwie imprez masowych przez organizatorów, którzy to zostali wyposażeni w uprawnienia

⁶⁴⁷ W sezonie 2011/2012 na samych kibiców Manchesteru United nałożono 1500 zakazów stadionowych.

uniemożliwiające przenikanie potencjalnych sprawców na obiekty. Nie można pominąć, również faktu, iż sprawcy nie zdają sobie sprawy z tego, że są obserwowani za pomocą monitoringu również w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów (w większości przypadków podczas wywiadów swobodnych, pseudokibice reagowali nerwowo na informację o monitowaniu przez organizatora parkingów oraz ulic przyległych do stadionów).

Po drugie katalog zachowań podlegających kontroli ze strony państwa obejmuje zarówno zachowania karalne na gruncie bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa, w tym w szczególności przepisów kodeksu karnego i kodeksu wykroczeń, jak i zachowania z pogranicza zachowań dewiacyjnych oraz zachowań konformistycznych, które podlegają „etykietowaniu” z powodu ich związku z szeroko pojętym kontekstem piłkarskim. W związku z tym staje się jasne, że chuligaństwo stadionowe stanowi w istocie pojemną grupę, obejmującą bardzo różne zachowania, mające miejsce w kontekście futbolowym, przy czym kryteria doboru tych zachowań, kryteria przynależności do inkryminowanej grupy oraz kryteria etykietowania określonych zachowań są bardzo płynne.⁶⁴⁸

Po trzecie zauważalny jest trend spadkowy jeśli chodzi o częstotliwość występowania zjawiska przestępczości stadionowej. To co kilka lat temu było rzeczywistym problemem (dewastacje stadionów, bójki, pobicia, napady na funkcjonariuszy Policji), dziś przestaje być aktualnym. Owszem zdarzają się przypadki wzniesienia potężnych awantur czy też bójek na stadionach, jednak są one incydentalnymi.

⁶⁴⁸ S. Sochacka, op.cit. s. 246

Bibliografia

Literatura:

1. Andrejew I, L. Kubicki, Waszczyński J., System prawa karnego, t.4: O przestępstwach w szczególności. Wydawnictwo Ossolineum 1985.
2. Andrejew I., W. Świąd, Wolter W. Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973.
3. Bachmatt P., Przestępstwa z art. 256 i 257 k.k. – analiza dogmatyczna i praktyka ścigania, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2005.
4. Barczak Oplustil A. Bielski M., Bogdan G., Cwiakalski Z. , Dąbrowska Kardas M. Kardas P. Majewski J., Raglewski J., Szewczyk M., Wróbel W., Zoll A., Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277 k.k. Tom II, Warszawa 2008.
5. Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., Kryminologia, Gdańsk 2001.
6. Bojarski M., Giezek J., Sienkiewicz Z.. Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna, Warszawa 2012.
7. Bojarski M., Radecki W., Kodeks Wykroczeń, Komentarz, Warszawa 2006
8. Bojarski T., Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym, Warszawa 1982.
9. Bolesta S., Prawnoadministracyjne zagadnienia porządku publicznego, Warszawa 1997,
10. Borchulski K., Zjawisko faszyzmu i rasizmu wśród kibiców piłkarskich na tle art. 256 i 257 kk, Przestępczość stadionowa, Szczytno 2010.
11. Braciak J., Prawo do prywatności (w;) Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
12. Chlebowicz P., Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne, Warszawa 2009.
13. Chlebowicz P., Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012 (Szczytno, 4–5 grudnia 2008 r.), „Prokuratura i Prawo”, nr 3/2009.

14. Chlebowicz P., Przemoc stadionowa w ocenie prawnokarnej, Prokuratura i Prawo 1, Kraków 2006.
15. Cianci C., Wandalizm młodzieżowy. Aspekty socjologiczne, psychologiczne i prawne, Warszawa 1984.
16. Cielecki T., Prewencja kryminalna, Studium z profilaktyki kryminologicznej, Opole 2004.
17. Clark J., Football and working class fans: tradition and change, s. 54 (w:) R. Inham, Football Hooliganism. The Wider Context, 1978, London.
18. Coileman M., Sfaulowany futbol, Warszawa 2000.
19. Cyrankiewicz M., Na koncert i zawody zgodę wyda wójt, Rzeczpospolita z dnia 5 czerwca 2009 r.
20. Czapków Cz., Młodzież a przestępstwo. Warszawa 1962.
21. Dong X., Shuicheng Y., Dacheng Tao, Lei Zhang, Xuelong L., Hong-Jiang Z., Human Gait Recognition With Matrix Representation, IEEE Transactions on Circuits and Systems for Video Technology, VOL. 16, No. 7, July 2006.
22. Dudała J., Fani –chuligani. Rzec o polskich kibolach. Warszawa 2004.
23. Dudała J., Refleksje dotyczące problematyki chuligaństwa stadionowego. Warszawa
24. Dukiet-Nagórska T., Hoc S., Kalitowski M., Sitarz O., Tyszkiewicz L., Wilk L., Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa, Warszawa 2012.
25. Falandysz L., Pojęcie porządku publicznego w prawie karnym ikarno-administracyjnym, Palestra 1969, nr 2.
26. Filar M.(red.), Bojarski M., Filipkowski W., Górniok O., Hoc S., Hofmański P., Kalitowski M., Kulik M., Paprzycki L. K., Pływaczewski E., Radecki W., Sienkiewicz Z., Siwik Z., Stefański R.A., Tyszkiewicz L., Wąsek A., Wilk L., Kodeks karny. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2008.
27. Filar M., Odpowiedzialność karna towarzysząca imprezom sportowym, Poznań 1995.
28. Flemming M., W. Kutzmann: Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu. Rozdział XXXII kodeksu karnego.Komentarz, Warszawa 1999.

29. Frostdick S., Marsh P., *Football Hooliganism*, Willan Publishing 2005.
30. Gajewski J., *Kibic kontra kibic*, *Detektyw* 1997, nr 4.
31. Gardocki L.: *Granice wolności słowa w projekcie kodeksu karnego*, *Palestra* 1993, nr 12.
32. Gardocki L.: *Prawo karne. Wyd. 3 zm. i poszerz.* Warszawa 1998.
33. *Gazeta Wyborcza* z dnia 7 marca 1998 r.
34. Glaser S., *Polskie prawo karne w zarysie*, Kraków 1933.
35. Gorący A., *Agresja – nie wystarczy być przeciw*. *Kultura Fizyczna* 1989, nr. 9-10.
36. Gozdór G., *Bezpieczeństwo imprez masowych*, Warszawa 2008.
37. Góral R.: *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2005, wyd. IV.
38. Górecki T., *Patologia młodzieżowej podkultury kibiców sportowych*, *Kultura Fizyczna* 1989, nr 9-10.
39. Górnik P., Kaleta J., *Prawo wykroczeń. Stosowanie postępowania przyspieszonego w sprawach o wykroczenia*.
40. Grzegorzczak T., *Dowody w procesie karnym*, Warszawa 1998.
41. Grzegorzczak T., *Nowy model postępowania przyspieszonego w sprawach karnych*, *Prok. i Pr.* 2010, nr 4.
42. Grzegorzczak T. *Kodeks wykroczeń*, Warszawa 2012.
43. Grzeszczyk T., *Kodeks Postępowania Karnego – Komentarz*, Warszawa 2012, Wydanie 9.
44. Guttmann A., *Sports Spectators from Antiquity to the Renaissance*, *Journal of Sport History*, Vol. 8, No 2 (Summer, 1981).
45. Hanausek T., *Modus operandi i alibi*, SKKiP, Warszawa 1978, nr. 8.
46. Hołyst B., *Kryminalistyka*, Warszawa 2007.
47. Hołyst B., *Problemy młodego pokolenia. Studium z zakresu profilaktyki społecznej*, Warszawa 1991.
48. Hołyst B., *Socjologia kryminalistyczna. Tom 1*, Warszawa 2007.
49. Jachimowicz M., *Przestępstwa i wykroczenia ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, źródło: strona internetowa Prokuratury Okręgowej w Zielonej Górze.
50. Janicki M., Pęczak M., *Polska Siła*, Warszawa 1994.

51. Jankowski W., Zbrojewska M., Grzegorzczak T., Kodeks Wykroczeń. Komentarz, Warszawa 2013.
52. Jasiński J., Areszt domowy, Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Mariana Cieślaka, pod red. S. Waltosia, Kraków 1993.
53. Jawłowski A., Zabawa na śmierć i życie, „Gazeta Wyborcza”, 7.04.2003 r.
54. Jędrzejewski M., Subkultury a przemoc, Warszawa 2001.
55. Kasprzak J., Młodziejowski B., Brząk W., Moszczyński J., „Kryminalistyka”.
56. Kąkol C., Bezpieczeństwo imprez masowych, Komentarz. Warszawa 2012
57. Kąkol C., Czy na stadionach będzie w końcu bezpiecznie, Rzeczpospolita z 1 lipca 2009 r.
58. Kąkol C., Kibol anonimowy ma gorzej, Rzeczpospolita z 30 grudnia 2010 r.
59. Kąkol C., Przepisy z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Prokuratura i Prawo 2003.
60. Kąkol C., Sądy 24-godzinne po reformie – wybrane zagadnienia, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze.
61. Kegel Z., Pojęcie dokumentu w ustawie, nauce i praktyce prawnokarnej, Problemy Kryminalistyki 1967, nr 65.
62. Kochanowski J., Przepisy kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym, PiP 1972, nr 1.
63. Komenda Główna Policji, Instytucja spottersa – materiały pomocnicze, 2012.
64. Konieczna M., Sposób na karanie stadionowych chuliganów, Na wokandzie 2011, nr. 3(6).
65. Kosewski M., Ludzie w sytuacji i pokus i upokorzenia, Warszawa 1985.
66. Kosowski J., Obrona formalna w stadium przygotowawczym postępowania przyspieszonego, Prokuratura i Prawo 2010, nr 7–8.
67. Kosowski J., Rozprawa “odmiejskowiona”, Prokuratura I Prawo 1, 2012.
68. Kotowski W., B. Kurzępa, Bezpieczeństwo imprez masowych, Komentarz do ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, Warszawa 2009.

69. Kotowski W., Kurzępa B., Dozór elektroniczny – zarys problematyki, *Probacja* 2, 2009.
70. Kowalski R.. *Potomkowie Hooligana. Szalikowcy*, Toruń 2001.
71. Kozłowska-Kalisz P., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, 2010.
72. Kozłowska-Kalisz P.. *Kodeks Karny. Praktyczny Komentarz*, Warszawa 2012.
73. Krawczuk A., *Poczet Cesarzy Bizantyjskich*, Warszawa 1992,
74. Kubala W. *Porządek publiczny, jako rodzajowy przedmiot ochrony przepisów prawa karnego*, *Palestra* 1981, nr 7-9.
75. Kubala W., *Niektóre kwestie porządku publicznego na tle przepisów prawa karnego*, *PP* 1982, nr 6.
76. Kubala W., *Ochrona porządku publicznego w polskim prawie karnym*, Warszawa 1986.
77. Kubec Z.; Hołyst B., *Bójka i pobicie (problemy dogmatyki prawa, kryminologii i kryminalistyki)*, Warszawa 1962.
78. Kulesza W., *Zniesławienie i zniewaga, Ochrona czci i godności osobistej człowieka w polskim prawie karnym*, *Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1984.
79. Kulicki M., Kwiatkowska-Darul V., Stęпка L., *Kryminalistyka. Wybrane Zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Toruń 2005.
80. Kunicka Michalska B., *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji i wymiarowi sprawiedliwości. Rozdział XXX i XXXIII Kodeksu karnego*, Warszawa 2000.
81. Kwaśniewski J., *Koncepcja podkultur dewiacyjnych*, A. Podgórecki (red.) *Zagadnienia patologii społecznej*, Warszawa 1976.
82. Lach A., *Inwigilacja przy użyciu kamer użytkowych [w:] Społeczeństwo inwigilowane w państwie prawa, materiały z konferencji*, Toruń 2003.
83. Lipczyńska M., *Oskarżenie prywatne*, Warszawa 1977.
84. Lipczyńska M., Ponikowski R. , *Mały komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988.
85. Łatak T., *Polscy kibice- chuligani*, Szkoła Policji w Katowicach, 2011.
86. Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932.

87. Makowski W. Prawo karne. O przestępstwach w szczególności. Warszawa 1924.
88. Makowski W., Kodeks Karny. Część szczegół. Komentarz, Warszawa.
89. Marek A., Komentarz, Kodeks Karny, Warszawa 2005.
90. Marek A., Powrót chuligańskiego charakteru czynu w prawie karnym, (w:) Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości, Warszawa 2007.
91. Marek A., Prawo wykroczeń (materialne i procesowe), Warszawa 2002.
92. Markowski A., R. Pawelec, Słownik wyrazów obcych, Warszawa 2007.
93. Mayer M., Evaluation of Pilot Project on Electronic Monitoring, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law – Freiburg.
94. Mazur H., Dozór elektroniczny w procesie karnym, Prokuratura i Prawo 7-8, 2009.
95. Michalska A., Katalog praw człowieka (w:) Prawa człowieka a policja. Problemy teorii i praktyki, red. A. Rzepliński, Legionowo 1994.
96. Moczydłowski P., Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw, Zeszyty Naukowe „Ius et Lex”, nr 2, Warszawa 2006.
97. Momot S., Ważny A., Postępowanie przyspieszone w praktyce, Prok. i Pr. 2009, nr 11–12.
98. Morgała D., Definicja i zakres pojęcia „chuligaństwo stadionowe”, Prokuratura i Prawo, 7-8, 2012.
99. Morgała D., e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, 11/2012,
100. Mozgwa M., Kodeks karny. Praktyczny komentarz, Warszawa 2010, wyd. 3.
101. Nisenson J., Siewierski M., Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz. Orzecznictwo, Łódź 1949.
102. Nowak Y, Dowód z dokumentu w polskim procesie karnym, Warszawa 1982.
103. Nowosad A., Związek przyczynowy w kwalifikowanej bójce lub pobiciu. Prokuratura i Prawo 11, 2011.
104. Organek T., Spotters w Policji, Kwartalnik Policyjny 3.

105. Patrige E., *A Dictionary of Slang and Unconventional English*, Londyn 1937, (w:) J.Sawicki, *Chuligaństwo*, Warszawa 1956.
106. Pawlak A., *Widowisko sportowe jako miejsce badania objawów anomiczności jego uczestników*, *Kultura Fizyczna* 1989, nr 9-10.
107. Peiper L., *Komentarz do Kodeksu Karnego*, Kraków 1936.
108. Pęczak M., *Mały słownik subkultur młodzieżowych*, Warszawa 1992.
109. Pietryka A., K. Wiśniewska, *Dozór elektroniczny – stan obecny i wyzwania przyszłości „Raporty, Opinie, Sprawozdania”* Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
110. Piotrowski P., *Grupowe zachowania chuligańskie, Uwarunkowania psychospołeczne i aspekty prawne*, *Przegląd Policyjny* 2002, nr. 1.
111. Piotrowski P., *Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychospołeczne*, Warszawa 2003.
112. Piotrowski P., *Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych*, Toruń 1999.
113. Płucińska M., Ryżko R., *Techniki biometryczne – stan obecny I perspektywa zastosowań*, *Elektronika: konstrukcje, technologie, zastosowania*, Vol 51, nr 5.
114. Pływaczewski E., *Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia*, *Białostockie Studia Prawnicze*, Białystok 2009, zeszyt. 6.
115. Pływaczewski W., *Przestępczość stadionowa. Etimologia, Fenomenologia, Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno 2010.
116. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, pod red. H. Zgólkowej, t. 29, Poznań 2000.
117. Pusha M. ., Arumugam G.: *An Efficient Gait Recognition System for Human Identification Using Modified ICA*, *International Journal of Computer Science and Technology*, Vol. 2 No. 1, 201.
118. Sahaj T., *Kibice i pseudokibice – analiza zjawiska chuligaństwa stadionowego*.
119. Sahaj T., *Kibice, pseudokibice, chuligani stadionowi i poza stadionowi*, *Filozofia, socjologia sportu*.

120. Sawicki J, Chuligański charakter czynu w kodeksie wykroczeń, Prokuratura i Prawo 1996, nr 6.
121. Sawicki J., Ochrona porządku i spokoju publicznego w prawie o wykroczeniach, Wrocław 2000.
122. Sawicki J., Ochrona porządku i spokoju publicznego w prawie o wykroczeniach, Wrocław 2000.
123. Schild W., Strafrechtliche Fragen der Ausschreitungen von Zuschauern bei.
124. Schilling G., Agresja i przemoc w sporcie, Wrocław 1976.
125. Schneider H.J, Kryminologie der Gewalt, Leipzig 1994.
126. Siejczuk P., Instytucja tzw. zakazu stadionowego w polskim systemie.
127. Siewierski M., Przepęstwa przeciwko porządkowi publicznemu, Warszawa 1970.
128. Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z., Mały słownik języka polskiego, Warszawa 1968.
129. Skwarczyński H., Postępowanie przyspieszone w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, Przegląd Policyjny 2007, nr 2.
130. Sochacka J., Charakter prawny zakazu stadionowego jako środka kontroli społecznej w ustawodawstwie brytyjskim, Studia Iudidica, tom 53, Warszawa 2011.
131. Sochacka J., Chuligaństwo stadionowe jako samodzielne zjawisko społeczne i przedmiot regulacji prawnych. Zarys problematyki, Archiwum Kryminologii, tom. XXXII/2010.
132. Solarz A., Zagadnienia przestępczości zawodowej w Polsce, Warszawa 1967.
133. Solarz A., Zagadnienie przestępczości zawodowej w Polsce, Warszawa 1967.
134. Sport Wyczynowy 2004, nr 5-6.
135. Sportverenstaktugen, Heidekberg 1994,
136. Surdykowski J., Jak okiełznać demona agresji, Rzeczpospolita z 12-13 sierpnia 2000 r.
137. Syghele S., Tłum zbrodniczy, szkic o psychologii zbiorowej, Warszawa 1985.

138. Szczekała A., Chuligański charakter czynu, *Prokuratura i Prawo* 2008, nr 6.
139. Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2003.
140. Śliwiński S., *Prawo karne materialne. Część szczególna*, Warszawa 1948.
141. Śliwowski S., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1973.
142. Świerk P., Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa lub jego pochwalanie –kilka uwag dotyczących art. 255 k.k. i art. 52a k.w., *CzPKiNP* 2005, nr 1.
143. Świtoński A. , Polański A. , Wojciechowski K., *Osobnicze cechy chodu*, *Polsko Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych*.
144. Tsoukala A., *Football Hooliganism in Europe. Security and Civil Liberties in the Balance*, Palgrave Macmillan, Great Britain 2009.
145. Tsoukala A., *Security Policies & Human Rights in European Football Stadia*, „Challenge– Liberty & Security” 5/2007.
146. Tyszkiewicz L., *Kryminologia, Zarys systemu*, Katowice 1983.
147. Urbański A., *Planeta szalikowców*, *Polityka* z 24 stycznia 1998 r. nr 4.
148. Wach A., *Odpowiedzialność osób naruszających reguły sportowe lub prawne w związku z UEFA EURO 2012*, Warszawa 2012, PZPN.
149. Waltoś S., *Postępowania szczególne w procesie karnym*, *Wydawnictwo Prawnicze*, Warszawa 1973.
150. Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*. Warszawa 2005.
151. Wanat S., *Naruszenie porządku towarzyszące imprezom sportowym – aspekty socjologiczne (w:) A. J. Szwarc (red.) Naruszenie porządku towarzyszące imprezom sportowym*, Poznań 1995.
152. Wanat S., *Socjologia zachowań chuligańskich w sporcie*, *Kultura Fizyczna* 1992, nr 7-8.
153. Ważny A., *Charakterystyka ustawy o dozorze elektronicznym*, *DP* 2008, nr 1.
154. Widacki J., *Kryminalistyka*, Warszawa 2002.
155. Witkowska K.M., *Granica ingerencji państwa w prawo do prywatności w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (w:) Społeczeństwo inwigilowane w państwie prawa*, red. P. Chrzczonowicz, V. Kwiatkowska-Darul, K. Skowroński, Toruń 2003.

156. Wnorowski J. Sposób działania jako środek identyfikacji sprawcy przestępstwa, Warszawa 1978.
157. Wojciechowski J.: Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo, Warszawa 2000.
158. Wojciechowski J.: Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej, Warszawa 2000.
159. Wolter W., Z rozważań nad kwalifikowanymi typami przestępstw, PiP 1972, nr 8–9.
160. Wójcik J.W., Od hipisów po satanistów, Kraków 1992.
161. Wróblewski B., Przestępstwa tłumu, Wilno 1922.
162. Zajączkowski A., Rzecznictwo o socjologii, Warszawa 1993.
163. Zalewska M., Subkultura „szalikowców” w Polsce, Przystępność Stadionowa, Szczytno 2010.
164. Zgólkowa H., Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, t. 32, Poznań 2001.
165. Zibardo P.G., Ruch F.L., Psychologia i życie, Warszawa 1996.
166. Zieliński R., Liga Chuliganów, Wrocław 1996.
167. Żytko-Sitkiewicz D., Dlaczego przychodzą? Psychologiczna interpretacja kibicowania. Kultura Fizyczna 1991, nr 506.

Akty prawne:

1. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. nr. 78 poz. 483 z póź. zm.)
2. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. Dz. U. z 1993 r. nr. 61 poz. 284.
3. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r. (ratyfikowany przez Polskę w 1977 r.) DzU z 1997 r. nr. 38, poz. 167.
4. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.
5. Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U Nr 80, poz. 563).

6. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich, Dz. U. z 2010 r., Nr 98, poz. 631.
7. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie - (Dz. U. Nr 75, poz. 690 ze zm.)
8. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 10 stycznia 2011 r. w sprawie utrwalania przebiegu imprez masowych - Dz. U. 2011. 16.73
9. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 80, poz. 563).
10. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lutego 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych urządzeń wchodzących w skład środków technicznych w systemie dozoru elektronicznego, a także sposobu organizowania tych urządzeń w system oraz sposobu przekazywania danych wewnątrz tego systemu - Dz. U. Nr 45, poz. 369.
11. Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz. U. z 2002 r., nr. 11, poz. 109 z późn. zm.
12. Ustawa z 7 września 2007 r. o wykonaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2010 r. Nr. 142, poz. 960)
13. Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy (Dz. U. Nr 4, poz. 28 ze zm.)
14. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 nr 12 poz. 114)
15. Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych Dz. U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504
16. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. 2001 Nr 106 poz. 1148)
17. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U z 2007 r., nr. 70, poz. 473 z późn. Zm.)
18. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 z poz. zm.

19. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553)
20. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z dnia 4 sierpnia 1997 r.)
21. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. (Dz. U. 1990 nr 30 poz. 179)
22. Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego (Dz. U. Nr 117, poz. 1007 ze zm.).
23. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2004 r., Nr 52, poz. 525 z późn. zm.)
24. Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o zwalczaniu spekulacji (Dz. U. z 1982 r., Nr 36, poz. 243.)
25. Ustawa z 7 września 2007 r. o wykonaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego - Dz. U. z 2010 r. Nr. 142, poz. 960
26. Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne - Dz. U. Nr 171, poz. 1800 z późn. zm.
27. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych - Dz. U. z 2002 r., Nr 101, poz. 926 z późn. zm.
28. Ustawa z dnia 5 lipca 1990 roku – Prawo o zgromadzeniach (Dz. U. Nr 51, poz. 297 z późniejszymi zmianami)

Orzecznictwo:

1. Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Karna, z dnia 28 marca 2002 r. (sygn. akt I KZP 5/2002).
2. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2003 r. - sygn. akt III CZP 8/03
3. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1985 r., sygn. Rw 223/85, OSNKW 1985, nr 11–12, poz. 100
4. Uchwała SN z 13 marca 1984 r., VI KZP 48/83. OSN KW 1984, nr 7-8, poz. 74
5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 sierpnia 2005, II Aka251/05 (niepublikowany)

6. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 21 września 2000 r., sygn. akt II AKa 135/00,
7. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 października 2006 r. (sygn. I ACa 220/06)
8. Wyrok Sądu Najwyższego z 14 stycznia 1953 r., sygn. akt SN 337/39,
9. Wyrok Sądu Najwyższego z 21 maja 1973 r., sygn. akt III KR 91/73,
10. Wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 1971 r., sygn. akt IV KR 1947/71,
11. Wyrok SN z 17 czerwca 1971 r., Rw 612/71, OSNKW 1971, nr 10, poz. 159
12. Wyrok SN z 17 marca 1997 r., IV KKN 464/98, Prokuratura i Prawo – 1999, nr 10, poz. 7.
13. Wyrok SN z 22.04.1983 r., sygn. Akt. 279/83, OSN KW 1983, nr. 12, poz. 100
14. Wyrok SN z 29 stycznia 1935 r. I K 1036/34,
15. Wyrok SN z 5 listopada 1982 r., II KR 260/82, OSNPG 1983, nr 5, poz. 54
16. Wyrok SN z dnia 17 marca 1999 r. – IV KKN 464/98
17. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2008 r., sygn. P 30/07.
18. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 17 maja 2005 r. (sygn. 4/II SA/Po 773/03)
19. Wyrok z 5.11.1980 r., sygn. akt Rw. 382/80, w: Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa, nr 1–2/81, poz. 5

Prawo związkowe:

1. Uchwała nr IV/87 z dnia 19 kwietnia 2012 roku Zarządu Polskiego Związku Piłki Nożnej w sprawie przyjęcia Regulaminu Dyscyplinarnego PZPN
2. Uchwała nr VIII/192 z dnia 2 sierpnia 2012 roku Zarządu Polskiego Związku Piłki Nożnej
3. Uchwała nr X/110 z dnia 10 lipca 2007 roku Zarządu PZPN w sprawie przyjęcia Regulaminu w zakresie bezpieczeństwa podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasa S.A.
w sprawie Zasad przyjmowania kibiców drużyny gości na zawodach podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasę SA

4. Wyciąg z regulaminu UEFA - stosunki ze stowarzyszeniami kibiców/organizacjami kibicowskimi
5. Wytyczne Polskiego Związku Piłki Nożnej w sprawie wymogów techniczno-organizacyjnych dla poprawy bezpieczeństwa na obiektach piłkarskich.

Strony internetowe:

1. <http://api.ning.com/>
2. <http://blog.zw.com.pl/blog/archives/2530>
3. <http://dozorelektroniczny.gov.pl/>
4. http://ekstraklasa.net/podsumowaniekibicownaeuro2012chorwacja,artykul.html?material_id=4feb1f47b564da4f71000000&4cefcf8b7233c7771d020000-zdjecie=23
5. http://euro.wp.pl/title,Gras-beda-dalsze_zatrzymania,wid,14568683,wiadomosc.html?ticaid=1f59d
6. <http://flyingrodent.blogspot.com/2008/09/sfa-to-investigate-fenian-bastards.html>
7. http://forum.igol.pl/index.php?/topic/1515-oprawy-meczowe/page_st_1100
8. <http://futballog.blogspot.com/2011/05/derby-krakowa-czyli-mistrz-i-i-liga.html>
9. http://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,90440,8460815,Wtyka_czy_obserwator_.html
10. <http://golgolissimo.blog.pl/id,6396599,title,Subkulturakibicowskajejzodmiay,index.html?ticaid=6e812>
11. http://kpk.policja.gov.pl/portal/kpk/10/16/Instytucja_spottersa_w_polskiej_Policji.html
12. http://legionisci.com/news/33705_Akcja_Widelec_Zarzuty_dla_109_kibicow_Legii.html
13. http://legionisci.com/news/40734_Gniazdowy_ukarany_przez_sad.html
14. http://legionisci.com/news/50077_Informacja_Klubu_odnosnie_strat_po_meczu_z_Polonia.html

15. http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Heysel_plan.png&filetimestamp=20070529195754
16. http://pl.wikipedia.org/wiki/Ultras_%28sport%29
17. http://pl.wikipedia.org/wiki/Zamieszki_na_Heysel
18. <http://poloniafan.blog.pl/kat,180723,index.html?ticaid=6e7e4>
19. <http://s2.fbcdn.pl/6/clubs/2806/data/images/n/e41c10332e4fa588af85425babe90b0a.jpg>
20. <http://sport.fakt.pl/Artur-Boruc-kolejny-raz-prowokowal-kibicow-Glasgow-Rangers,artykuly,71172,1.html>
21. <http://sport.fakt.pl/Ogromna-bijatyka-na-stadionie-Zawiszy,galeria-artykulu,80738,1.html>
22. <http://supernowosci24.pl/zadyma-w-warszawie-jak-ii-wojna-swiatowa/>
23. http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34862,12684869,Wtargneli_na_murawie_Narodowego_Stana_przed_sadem.html
24. http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,11233595,Staruch_i_Ku_Klux_Klan_na_trybunach_Legia_bezradna.html
25. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://www.homeoffice.gov.uk/documents/Football-Disorder-20062835.pdf?view=Binary>
26. http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10359189,Prokuratura_kończy_sporządzenie_aktu_oskarżenia_kibicow.html
27. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114882,4299308.html>
28. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/51,114881,11922845.html?i=0>
29. <http://wpolityce.pl/wydarzenia/35344-kibice-arki-gdynia-uczili-bohaterow-wojny-obronnej-1939-roku-patriotyczne-oprawy-coraz-czesciej-goszcza-na-polskich-stadionach-zobacz-zdjecia>
30. http://www.chuliganspolska.bnx.pl/photogallery.php?photo_id=191
31. <http://www.jagiellonia.pl/archiwum.php?a=11207>
32. <http://www.legia.net/index.php?typ=news&id=29574>
33. http://www.legia.net/wiadomosci,39348-oprawa_meczowa_i_zbiorka_na_flage.html
34. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/37/contents>
35. <http://www.mmsilesia.pl/photo/1366420/Zadyma+na+Wielkich+Derbach+%C5%9A1%C4%85ska+%5BZdj%C4%99cia%5D>

36. <http://www.pgwear.net/web/index.php/pl/>
37. <http://www.photoblog.pl/swiezy1995/57314517/koniec-iti.html>
38. http://www.policja.pl/palm/pol/1/41721/Spotters_policjantkibic.html
39. <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/621537,Bojka-we-Wroclawiu-To-normalna-sytuacja>
40. http://www.se.pl/wydarzenia/kraj/rosjanie-strasza-kolejnymi-zamieszkami-12-kwietnia-jeszcze-nie-koniec_263576.html
41. <http://www.sfora.pl/Zadyma-w-Warszawie-po-derbach-Zobacz-zniszczenia-g47722-51324>
42. http://www.solucionesbiometricas.com/pg_KABA.htm
43. <http://www.sport.pl/euro2012/51,126888,11937139.html?i=0>
44. http://www.sport.pl/pilka/1,65039,10563965,T_Mobile_Ekstraklasa_Rekord_frekwencji_Ekstraklasy.html
45. http://www.sport.pl/sport/1,65025,12497631,Kibice_Polonii_Podjelismy-decyzje-o-nieuczestniczeniu.html
46. http://www.sport.pl/sport/1,65025,9603070,Policja_publikuje_zdjecia_z_zadym_w_Bydgoszczy_Kto.html
47. <http://www.ujb.pl/site/gadzety/ku3.jpg>
48. http://www.warszawa.sport.pl/sportwarszawa/5,124555,12533884,Derby_po_kibolsku_czyli_co_sie_stalo_na_trybunie.html
49. http://www.warszawa.sport.pl/sportwarszawa/5,124557,11669392,Wypalone_boisko_Legii_czyli_jak_wygladal_poczatek.html
50. http://www.weszlo.com/news/12239Klub_i_kibice_w_jednym_stali_domu_dalszy_ciag_bezsensownej_wojenki
51. <http://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/logo-euro2012-pokazuje-ze-polska-jak-i-ukraina-naleza-do-europy>
52. <http://www.wprzerwie.pl/>
53. <http://www.wprzerwie.pl/>
54. <http://www.wsb.net.pl/>
55. <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/>
56. www.bosch.com
57. www.jagiellonia.net

58. www.jagiellonia.pl
59. www.le.ac.uk/sociology
60. www.lechia.pl
61. www.mielczanie.wordpress.com
62. www.ms.gov.pl
63. www.ms.gov.pl
64. www.nigdywiecej.prh.pl/wykopmy_rasizm.php
65. www.prawo.uni.wroc.pl/pliki/7851
66. www.sejm.gov.pl
67. www.sport.pl
68. www.tomaszow.info
69. www.wielkapolonia.pl